STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03639

MOTKE GANEV

Sholem Asch

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

Reva Trubin

שלום אש

געזאמלטע שריפטן

עלפטער באנד

▽

פארלאג „קולטור־ליגע“,ווארשע

שלום אש

מאטקע גנב

פארלאג „קולטור-ליגע", ווארשע

Printed in Poland

SZOLEM ASZ—Motke Ganew

געדרוקט אין 1000 עקזעמפּלארן

Wyp. „KULTUR-LIGA"

Warszawa 1930

Drukarnia „Di welt". Nowolipie 7.

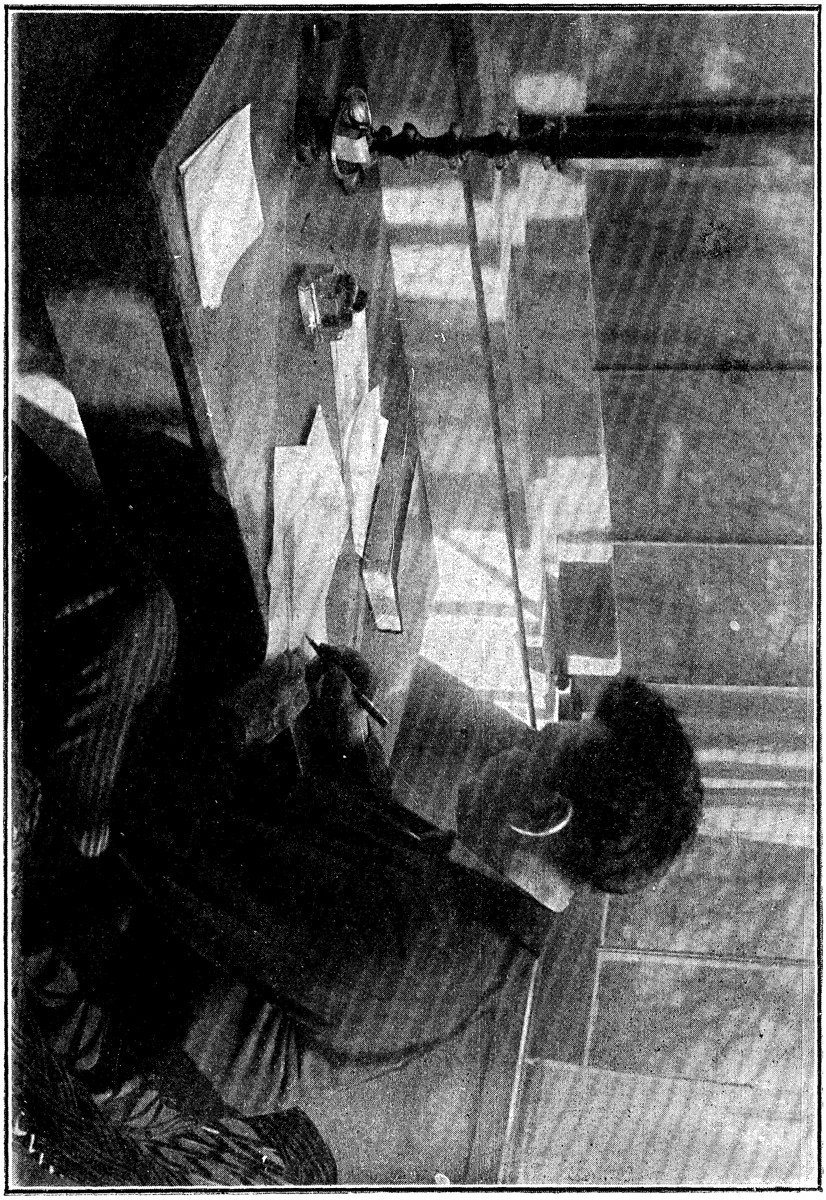

1.

ווי אזוי דער טאטע האט חתונה געהאט מיט דער מאמען.

דער פאטער זיינער, „דער בלינדער ליב", האט חתונה געהאט מיט זיין מוטער, „די רויטע זלאטקע", אויף אזא אופן:

דער בלינדער ל י ב איז געווען א יונג, מיט וועלכען דאס שטעדטעל האט געקלונגען. ער האט געארבייט ביי זעליג דעם שוסטער, (ביי דעם, וואס האט יעדעס יאהר א קינד). און ארבייטער איז דאס געווען איינער אין דער וועלט. גאלדענע הענד, געקענט אויפנייהען א פאר קאמאשען טאפעל-גענייהט, דאס הייסט איין זויל האט זיך געלייגט אויף דער צווייטער ווי א טרעפ. איין טרעפ האט ער בענייהט געל און די צווייטע שווארץ, (דאס איז געווען זיין מאדע, וועלכע ער האט ערפונדען), און אז דער יונג איז אין די ערשטע טעג פסח אויף דער גאס ארויסגעקומען מיט אזא פאר קאמאשען, איז מען געקומען אויף וואונדער קוקען. אלע יונגען האט די נכפה גענומען און אלע האבען דוקא געוואלט האבען אזא פאר קאמאשען — „טאפעל-גענייהט, איין טרעפ געל און איין טרעפ שווארץ". גאר קיינער האט עס נישט געקענט נאכמאכען. דער יונג האט פאר קיינעם נישט געוואלט אויפנייהען אזעלכע קאמאשען, כאטש בעגולד איהם, „דאס האב איך פאר מיר אליין געמאכט, און קיינער טאר ניט האבען אזעלכע שיך, ווי איך האב". נור וואס קומט ארויס, — אז ער איז א „טויבען-כאפער" און וויל נישט ארבייטען. אין מיטען דער בעסטער ארבייט, פאר פסח אדער פאר סוכות למשל, דאס שטיקעל ארבייט ברענט אונטער די הענד, איז גענוג אז ליב זאל דערהערען א פייפען פון הינטען פענסטער, האט ער שוין דעם קאפ אין פענסטעריל און דער אויג דערזעהט, אז דער גוי'אישער בעקער לאזט ארויס זיינע טויבען, ווארפט ער שוין די ארבייט און לאזט זיך אויפ'ן דאך ארויף צו זיין טויבען-שלאק, און אט שטעהט שוין ליב אויף די דע־

כער פון שטעדטעל מיט א גרויסען שטעקען אין האנד און טרייבט די טויבען אונטער הימעל, וואס ציהט זיך רוהיג איבער'ן שטעדטעל אריבער. און טאמער זאגט איהם עפעס דער בעל־הבית, ווארפט ער דעם קאמאש וואס איז אין דער ארבייט אין פנים אריין, ווארפט אראב פון זיך דעם שערץ, און ער איז שוין נישט דא. ער איז נאך איין מאל נישט אויסגעווען א זמן, אמאל שוין א מייסטער צו־ שלאגען איך. האבען חברה שוסטערס זיך געמאכט א יד אחת, ליב'ן ניט צו צולאזען צום פאך. איז נישט אויסגעגאנגען קיין וואך — און ליב האט שוין געארבייט ביים „געלען זעליג". „וואס זאל מען טהאן? — האט דער געלער זעליג גע'טענה'ט פאר דער חברה, — אז דער יונג איז דאך דער בעסטער בעל־מלאכה אין שטאדט, און טאמער דארף מען אן איידעל שטיקעל ארבייט, וועט עם קיינער דיר נישט אזוי אויפנייהען ווי ליב. אז ער וויל, גיט ער דיר א גום אב א קאמאשעל, נור נאך ווארשא איהם אוועק־ צושיקען, אין שיי־פענסטער ארויסצושטעלען, — נא, זעה, דאס קאמאשעל טאנצט אליין" — האט זיך דער געלער זעליג בילעקט פאר נחת, ווען ער האט גערעדט וועגען ליב'ס מלאכה, ווארים ער איז געווען א מבין דערויף.

דענסטמאל מאקע איז ליב א חתן געווארען פאר דער רויטער זלאטקע, געגאנגען שפאציערען איז ער שוין לאנג מיט איהר, אין די שבתים האט מען זיי שטענדיג געטראפען אין די סעדער, אויף די וועגען, היגטער דער שטאדט שפעט אין דער נאכט. די רויטע זלאט־ קע האט ניט געקענט קריגען קיין שטעלע צוליעב ליב'ן, ווארים האט זיך ליב'ן פארגלוסט, איז ער זיך אין מיטען העלען טאג געקומען צו זיין כלה אין זי ארויסגערופען פון דער קיך און אוועקגעגאנגען מיט איהר אויף א גאנצען טאג אין די סעדער אריין. אין דער היים איז די מילך געלאפען, דאס געפעס איז נישט געווען געוואשען, קיין מיטאג ניט צוגעשטעלט, די בעל־הבית'טע איז שיער ניט אוועקגעפאלען פאר קרענקונג, „וואס א מויד קען" — און אז די רויטע זלאטקע איז אהיים געקומען האט זי שוין געפונען איהר קאס טען ארויסגעשטעלט אין הויז אריין: „געה זוך דיר אן אנדערע שטעלע". און נאך האט מען געזאגט אין שטעדטעל, אז די רויטע זלאטקע גנב'עט ארוים פון דער קיך די בעסטע ביסענס און טראגט

זיי אָוועק דעם יונג. און טאַקע האָט מען אונטער זלאַטקע'ס קישען געפונען איינגעוויקעלט אין פּאַפּיער פרישע הינדעלעך, אַ שטיק פיש אָדער די בעסטע קיכעלעך. נור קיינער האָט דאָך אין דער שטאָדט נישט געגלויבט, אַז ליב וועט חתונה האָבען מיט זלאַטקען, נישט איין בעל־הבית'טע האָט איהר נביאות געזאָגט, אַז דער יונג וועט זי אַוועקשיקען מיט „אַ פּעקעל", און אַלע בעלי־בתים האָבען געזעהן, ווי ליב מאַכט אונגליקליך אַ יתומה (וואָרים די רויטע זלאַטקע איז געווען אַ יתומה פון טאַטע-מאַמע), אָבער קיינער קען גאָר נישט העלפען: ווער וועט זיך געהן דאָס לעבען איינשטעלען און זאָגען עפּעס דעם יונג? טראַכט זיך ליב: דערפאַר וואָס די שטאָדט האַלט מיך אַזוי, אַז איך וועל זי אונגליקליך מאַכען, וועל איך זיי ווייזען, וואָס ליב קען. אין אַ שבת־צו־נאַכט איז ער אַריין צום רב און געזאָגט:

„רבי! איך וויל אייך געבען אַ תקיעת־כף, אַז איך וועל חתונה האָבען מיט זלאַטען, אַזוי גיך ווי איך וועל נאָר פריי ווערען פון מיליטער". זאָגט דער רב: — „וואָס טויג מיר דיין תקיעת־כף? ווייסטו וואָס דאָס הייסט, אַז אַ איד גיט אַ תקיעת-כף? און טאָמער חלילה, האַלסט דו דאָס נישט?"

האָט זיך ליב געשוואוירען ביי זיין פאָטער'ס קבר און ביי זיין קראַנקער מאַמע. האָט מען איהם געגלויבט. האָט דער רב געשיקט נאָך בעריש דעם קצב, דער יתומה'ס אַ פעטער, און מען האָט שבת־צו־נאַכט תנאים געשריבען, טאַקע ביי'ם פעטער בעריש אין הייז און דער רב אַליין איז געקומען צו די תנאים.

אויפ'ן צווייטען שבת, אַז ליב איז אַרוים מיט זיין כלה אַיבער דער גאַס שפּאַציערען (ער האָט דענסטמאָל אויפגעניהט צוויי פּאָר קאַמאַשען מיט דריי טרעפּען יעדע: איינע געל, איינע רויט און איינע שוואַרץ, פאַר זיך מיט זיין כלה), האָט שוין קיינער קיין וואָרט נישט גערעדט, אדרבה, דאָס שטעדטעל האָט זיי צוגעשיקט פריידליכע גריסען, מען האָט ליב'ן „גוט שבת" געבאָטען ווי אַן אָרינטליכען בעל־הבית און איינער האָט געזאָגט צום אַנדערען: „זעהט איהר, וואָס ער איז, איז ער, אָבער אַן עהרליכער יונג איז ער דאָך, ער האָט חתונה מיט דער יתומה".

ניר עס איז נישט אויסגעגאַנגען קיין פיער וואָכען, און ליב האָט געבראָכן די שבועה, וואָס ער האָט געגעבן דעם רב „ביי דער קראַנ-

מער מאמען און ביי׳ם טאטען׳ס קבר“: ער האט אנגעהויבען אריינ־שטעלען א פיסעל צו באשע די שניידערקע. געזאגט האט מען דער־נאך אז דער יונג איז נית שולדיג געווען: דאס האט איהם די טויבע יעכע, דער שניידערקע׳ס מוטער, אזוי אריינגעצויגען צו דער מויד, ווארים עס האט זי געקרענקט, וואס איהר טאכטער, וועלכע איז נישט קיין דיענסט, נאר א שניידערקע, זיצט אין געהאקטע וואונדער, און א ליאדרע יתומה קריגט אזא חתן (ווארים ליב האט נאך די תנאים אוועקגעווארפען די טויבען און זיך גענומען פעסט צו דער ארבייט). דער יונג איז ביי דער שניידערקע אבגעזעסען גאנצע פרייטאג־צו־נאכטס און גאנצע שבתים. ביי דער שניידערקע האט מען געלעזען ביכלעך און ראמאנען, און די יונגען מיט די מוידען זיינען זיך דארט צוזאמענגעקומען שבת און האבען לידער געזונגען, אמאל געטאנצט, — האט עס איהם אהין געצויגען. (ארויסצוגעהן שפאציערען האט ער זיך נאך געשעהמט, — האבען זיי זיך בעהאלטען אין דער היים). די רויטע זלאטקע איז גאנצע שבתים אבגעזעסען אין דער קיך ביי דער בעל־הבית׳טע אן אנגעטהאנענע און געווארט אויף ליב׳ן. זי האט זיך נעבעך בחנם די אויגען אויסגעוויינט, עס האט איהר גאר נישט געהאלפען. אין שטאדט האט מען שוין גערעדט דערפון און די בעל־הבית׳טע האט גע׳טענה׳ט אז זי האט איהר באלד אזוי פאראויס גע־זאגט, אז זי זאל זיך נישט אריינלאזען מיט דעם יונג אין קיינע גע־שעפטען, ווארים איהר סוף וועט אזוי זיין. און די רויטע זלאטקע זאגט גאר נישט און שוויגט.

דעם ערשטען טאג שבועות איז עס געווען, האט זי דעם יונג אב־געווארט אין פינסטערען קארידאר הינטער באשע דער שניידערינס טהיר, און ווען דער יונג איז אריין אין הויז האט זי דערזעהן דורך א ליכטיגען שפאלט די קאמאשען מיט די דריי טרעפ גענייהט — „איינע געל, איינע רויט און איינע שווארץ“, וואס ער האט זיך געמאכט צו די תנאים, האט עס איהר געגעבען אזא שטאך אין הארצען, אז זי האט דעם יונג בעגאסען דאס גאנצע פרצוף מיט דער פלאש וויט־ריאל, וואס זי האט געהאלטען הינטער דעם שערץ. דער יונג, א פער׳שרפה׳טער, האט געגעבען א פאל אויף דר׳ערד, זי איז אבער נית אנטלאפען, זי איז אליין ארויס אין הויף און געמאכט א געוואלד און צונויפגערופען מענשען צו הילף.

אז מענשען זיינען געקומען, האבען זיי געפונען דעם יונג ליגען מיט א פערברענטען פנים, בלינד, מיט א פערברענטען אנצוג אין די דריי טרעפעדיגע קאמאשען, הינטער דער טהיר פון דער שניידערקע, און די רויטע זלאטקע האט געקניעט נעבען איהם און זיך געריסען די האאר פון׳ם קאפ, זיך געשלאגען מיט די פויסטען אין דער ברוסט אריין און געשריען: „מענשען, העלפט איהם, זעהט, וואס איך האב איהם געטהאן, זעהט!“

עס איז געקומען דער דאקטאר, מען האט ליב׳ן צוגענומען אין האספיטאל. די רויטע מויד האט איהם נאכגעטראגען דעם הוט מיט דעם קראגען און זיך געריסען די האאר פון׳ם קאפ און האט געשריען איבער דעם גאנצען וועג: „זעהט וואס איך האב געטהאן, זעהט!“

מען האט זי גענומען אויף א פאר טעג אין דער פאליציי אריין, לאנג האט מען זי נישט געהאלטען. אז מ׳האט זי ארויסגעלאזט, איז זי באלד געלאפען צום האספיטאל, וואו ליב ליגט — מען האט זי אבער נישט צוגעלאזט, האט זי זיך ארומגעדרעהט ארום דעם האס־פיטאל ווי א פערשטויסענער הונד. דערנאך האט זי זיך אוועקגע־שטעלט דיענען אויף א שטעלע און האט פאר דעם יונג הינדעלעך גע־קאכט און יעדען פארנאכט צו איהם אין האספיטאל געטראגען. דער וועכטער האט עס בייא איהר צוגענומען און זי האט מען אלץ נישט צוגעלאזט צו דעם יונג: ער וויל זי נישט זעהן, — האט מען איהר געזאגט. אבער זי האט נישט אויפגעהערט צו טראגען אין האספיטאל די יאכעלעך, די געבראטענע הינדעלעך.

און אמאל האט זי דעם וועכטער א גילדען געגעבען אז ער זאל זי ארייגלאזען. זי איז אריין אין האספיטאל. אז זי האט איהם דערזעהן איז איהר נישט גוט געווארען. דער יונג איז געוועזן מיט א פנים נישט פון קיין מענשען, נור עפעס א מין ווילדע בעשעפעניש מיט פערקלעפטע אויגען איז געלעגען אויפ׳ן בעט. זי האט זיך גע־געבען א ווארף פאר׳ן בעט און ארומגענומען די פיס פון׳ם יונג און איינגעגראבען אין זיי איהר פנים און געקושט זיי און געוויינט.

צוערשט האט דער יונג גאר נישט גערעדט, נישט גערוהרט זיך. דערנאך האט ער אנגעהויבען צו שטאמלען צו איהר, אז זי זאל צו־געהן נעהענטער. זי איז צוגעקומען נעהענטער צום בעט און זיך אוועקגעלעגט פאר איהם ווי א הונד. דער יונג, וויפיעל כח ער האט

געהאט האט געקלאפט מיט זיין פויסט איבער איהר קאפ. זי האט ארונטערגעשטעקט אונטער זיין פויסט איהר קאפ, איהר פנים, כדי עס זאל איהם זיין לייכטער צו שלאגען און נאך יעדען קלאפ וואס זי האט געקראגען האבען איהרע אויגען געגאסען מיט טרעהרען און איהר פנים האט געלויכטען פון שמחה.

באלד איז דער וועכטער אריין און דערזעהן די סצענע, האט ער זי ארויסגעיאגט. נור די רויטע זלאטקע האט נישט קיין איין טאג פארפעהלט צו לויפען אין האספיטאל אריין און טראגען די יאכע־לעך. ווען זי האט נור צייט געהאט איז זי שוין געשטאנען הינטער די פענסטער, דעם וועכטער אויסגעפרעגט, דעם דאקטאר נאכגעלא־פען און די הענד געקושט. נאך די קלעפ איז זי שוין דרייסטער אריין צו איהם, — און יעדעס מאל האט זיך ווידער אבגעשפיעלט די זעל־בע סצענע וואס פריהער.

אין א פאר וואכען ארום האט מען ליב׳ן פון דעם האספיטאל ארויסגעשריבען. דאס פנים איז נאך געווען פערקלעפט מיט פלאס־טערס און די אויגען פארבונדען. די רויטע זלאטקע האט אבער איהר גאנצען אויסשטייער פארקויפט: דעם קאסטען וועש וואס זי האט זיך געהאט אנגענייהט און דאס בעטגעוואנד, וואס די מוטער האט איהר איבערגעלאזט, אליין האט זי נאך א פאר גילדען געהאט אבגע־שפארט פון דער שטעלע, אויף וועלכער זי איז געווען דורך דער צייט, וואס דער יונג איז געלעגען אין האספיטאל, און זי האט זיך מיט דעם יונג אריינגעצויגען אין שכנות צו א שניידער; דארט האט זי גע־קאכט פאר איהם יאכעלעך און געבראכט איהם צושלעפען פון די בעל־הבית׳טעס, וואו זי האט אמאל געדיענט, איינגעמאכטס. פאר־נאכט האט מען געזעהן אין שטעדטעל ווי זלאטע פיהרט ארויס דעם בלינדען יונג פאר דער טהיר, בעט איהם אויס מיט בעטגעוואנד אז עס זאל איהם זיין ווייך צו זיצען, און דערנאך, ווען דער יונג האט שוין געקענט געהן, האט איהם זלאטקע געפיהרט ביי דער האנד א בער׳ן שטעדטעל.

ערשטן מאל, ווען עס האט זיך דערהערט א פייפען אין גאס און דער גוי׳אישקער בעקער האט זיינע טויבען ארויסגעלאזט פון דעם טויבען־שלאק — די טויבען האבען זיך געדרעהט אין א ראד איבער׳ן מארק — און דער יונג האט געהערט דעם רויש פון די טויבען־פליגלען

איבער זיך, האָט ער דעם קאָפּ אין דער הויך געריסען. דענסטמאָל האָט ער בלינדערהייד עפּעס געטאַפּט, געזוכט מיט די הענד. זלאַטקע האָט געוואוסט וואָס ער וויל — און זי האָט ארונטערגעשטעקט דאָס פּנים אונטער דעם יונג'ס פויסט און דער יונג פלעגט זי שלאָגען מיט די פויסטען וואוהין ער טרעפט...

אין אַ פּאָר חדשים ארום האָט מען פון דעם יונג'ס פּנים אראָב־גענומען דעם פלאַסטער, דאָס פּנים איז איהם געווען אָבגע'שרפה'ט, מיט אַ רויהער רויט־פלייש בעוואַקסען איבער'ן גאַנצען פּרצוף. איין אויג איז איהם אויסגעברענט, דאָס צווייטע האָט מען געראַטעוועט. ער האָט קוים אויף דעם געזעהען, און פון דענסטמאָל אָן רופט מען איהם: „דער בלינדער ליב". דערנאָך האָט ער געשטעלט אַ שטילע חופּה מיט זלאַטקען. קיינער איז אויף דער חתונה ניט געווען, דער אַלטער דין האָט קדושין געגעבען, און דער פעטער בעריש האָט אַ ריפּ פלייש געבראַכט פון יאַטקע און אַ פעטען מיטאָג אָבגעקאָכט. דערנאָך האָבען זיי זיך געדונגען אַ שטיבעל פאר אַ יאָהר, דער פעטער בעריש האָט אַ פּאָר זאַכען געשענקט אין בעל־הבתישקייט אריין. צו דער ארבייט איז שוין ליב ניט געגאַנגען — ער האָט געזאָגט, אַז ער האָט פארגעסען די מלאכה — האָט ער זיך אין גאַס ארומגעדרעהט פּוסט און פּאַס. זלאַטקע האָט זיך געשטעלט דיענען ווי פריהער און דעם יונג אַהיים געבראַכט עסען. און ער האָט נאָך פערטרונקען דאָס ביסעל וואָס זלאַטקע האָט אָנגעקליעבען איבער'ן זמן. דערנאָך, אַז זלאַטקע איז געקומען אין די הויכע חדשים אריין און האָט שוין ניט געקענט ארבייטען, האָט דער יונג אָנגעהויבען אין גאַס צו פערדיע־נען; ער איז געוואָרען אַ טרעגער.

2.

זוי אַזוי מאָטקע גנב איז אויף דער וועלט געקומען.

די בשורה פון זיין קומען איז אָנגעזאָגט געוואָרען און איז אויפ־גענומען געוואָרען מיט נישט קיין איבעריגער שמחה. דאָס איז פאָר־געקומען אזוי:

דער בלינדער ליב (ווי ער האָט שוין דענסמאָל געהייסען) האָט געוואהנט מיט זלאטקען (צו וועלכער עס האָט זיך שוין מעהר גע־פאסט דער נאָמען געלע ווי רויטע) אין דעם „קעלער“. אין קעלער האָבען געוואהנט אזעלכע מענשען, וואָס האָבען ניט געצאָהלט קיין דירה־געלד, נור א חזקה געהאט אין איהם. געווען איז דאָס אַ קעלער אונטער אן איינגעפאלענער חורבה, וואָס אמאָל אין אלטע צייטען איז אין איהם געווען אַ בעקעריי. איין האלבען קעלער פערנעהמט פייגעלע די אויבסט־הענדלערין מיט איהרע קויבערס, זעק און פוילע ראָגאָ־זשעס. זי האָט די אמת'ע חזקה אין קעלער — זי האָט דאָ געוואהנט נאָך ווען דער קעלער איז געווען אַ בעקעריי. די צווייטע העלפט פערנעהמט דער הויכער שפּאָלער, וועלכען די חדר־אינגלאך רופען „גאָן־גאָן“, ווייל ער האָט אַ „גאָנער“ אין האלז, און וואָס אלע זומער פאר'ן אנבייסען ציהט ער אויף זיינע ווייסע פעדים אויפ'ן שפּאָל־ראָד אין געסעל און פערנעהמט אַ האלבע גאס מיט זייער לענג — און חדר־אינגלאך וואונדערען זיך, ווי אזוי קען זיך דער „גאָן־גאָן“ מיט אלע זיינע שפּאָלעס, וואָס פערנעהמען דאָך א האלבע גאָס, איינגע־פינען אין קעלער?! דער דריטער שכן אין קעלער איז געווען מאיר דער ווייבערשער לעהרער, וועלכער איז אליין געווען אַ שטיק „חזקה“, ווייל ער איז געווען פייגעלע דער אויבסט־הענדלערינס אן איידים. ער האָט פערנומען דעם ווינקעל קעלער ביי די פענסטער. רופען רופט מען איהם דער ווייבער לעהרער, אָבער אין אמת'ן איז ער שוין ניט קיין ווייבער־לעהרער, אַ חוץ נאָר וואָס א פאָר קליינע מיידלעך קומען

אריין צו איהם נאָכ'ן אָנבייסען און ער לערענט זיי לייענען פון צאינה וראינה מיט א גרויסען טייטעל ביים פענסטער. אָבער דערפאר איז ער א בריעפען־שרייבער און צו איהם קומען די ווייבער אָ בריעף לאָזען שרייבען אָדער איבערלעזען. דענסטמאָל טהוט זיך מאיר אָן די גרויסע ברילען אויף דער נאָז, בויגט צו דעם בריעף צו די פענסטער־לאך און לייענט פאָר דער אידענע דעם בריעף, און די אידענע וואונ־דערט זיך, ווי אזוי מאיר דער לעהרער קען אלעם פון אָ שטיקעל פאַ־פיער ארויסלעזען.

דער פערטער שכן, דער וויכטיגסטער פון קעלער, איז געווען דער בלינדער ליב. ער האָט טאקע קיין חזקה נישט געהאט, נאָר וואָר וועט'ס זיך שטעלען מיט'ן בלינדען ליב? האָט ער זיך אמאָל אויפ'ן ווינטער אריינגעכאפּט מיט זלאטקען און בעלייגט אָ גאנצע וואנד מיט געלעגערס: דער בלינדער ליב האָט שוין דענסטמאָל געהאט אַ גרויס געזינדעל. זלאטקע האָט געקינדעלט, יעדעם יאָהר איינס: ווארים דאָס קינדלען איז געווען איהר הויפּט־פּרנסה. זלאטקע איז געווען גערעכענט אין שטאָדט אלס אָ גוטע אָם, וואָס פון איהר מילך ווערען די קינדער פעט. האָט זי איהר קינד געקאָרמעט נאָכ'ן אידישען מיט אָ פלעשעל און אליין געגאנגען פאר אן אם. און אזוי ווי דער בלינ־דער ליב האָט בעדארפט יעדעם יאָהר פּרנסה, האָט זלאטקע יעדעם יאָהר אָדער יעדעם צווייטע יאָהר געהאט אָ קינד, און דאָס איבעריגע האָט שוין דער בלינדער ליב אליין צופערדיענט אין גאס.

איז עס אמאָל געווען אין א פארנאכט, ווען דער בלינדער ליב איז אהיים געקומען פון גאס, צו אָסיען, ראש־השנה־צייט, ווען די נעכט רוקען זיך פריהער אָן. דעם קעלער האָט אָנגעפילט אָ פּארע, וועלכע האָט אפיר געבלאָזען פון אונטער דעם דעכעל, וואָס איז אי־בער'ן קוימען. אָ טעם און א ריח פון אָנגערייטשעכטס האָט געוואלדען געמאכט אין דער שטוב; עס האָט זיך געדאכט, ווער ווייסט וואָס זלאָטקע ריישט דאָרט אָן אין קיך. דערווייל איז עס נאָר געווען פּשוט'ע ציבעלעס, וואָס האָבען אזוי געשריען אויף דער בלעך און פערכאַפּט מיט זייערע געוואלדען און ריח די שטוב. דעם בלינדען ליב איז דאָס וואסער געקומען אין מויל אריין, האָט ער זיך צוגעאיילט פלינק און איז ארוים און האָט צוזאמענגערופען זיינע בנים פון דער גאַס. עס זיינען זיך צוזאמענגעלאָפען פון אלע עקען גאס קינדערלאך פון

פערשיעדענער גרוים, טהייל זיינען נאך געקראכען אויף אלע פיער. זיי זיינען ארוים ווי מייזלעך פון די ווינקלען. דער בלינדער ליב האט זיי אלעמען ארומגעקליבען ארום זיך און מיט זיין פאטשען מיט די הענד זלאטקען צוגעיאגט. האט זיך זלאטקע צובייזערט:

— וואס יאגסטו פון מיר דעם דוך (רוח) ארויס, אזוי קוים וואס איך שטעה אויף די פיס.

איז דעם בלינדען ליב נישט געפעלען די ווערטער „קוים וואס איך שטעה אויף די פיס". ער ווייסט, אז זלאטקע זאגט עס נישט יעדע אכט טעג און איז נישט געוואוינט זיך צו קווענקלען. האט ער געגעבען א קוק אויף די קויבער מיט די ציבעלעס, וואס זלאטקע טראגט ארום אין די שטובען, האט ער געזעהן, אז זיי שטעהען נית אנגעריהרט, האט עס איהם געגעבען א פיק אין הארץ. פרעגט ער:

— זלאטקע, ביזט היינט אין גאס נישט ארויס?

— עס זאל דיר אזוי נודיען, ווי עס האט מיך גענודיעט א גאנצען טאג; מיט דער גאל געשפיעגען.

— וואס איז די מעשה, זלאטקע? — האט ער געזאגט, נעהמענדיג איין קינד אויף דער האנד בשעת אן אנדערס האט זיך ארומגעהאלטען ארום זיין שטיוועל.

— וואס איז די מעשה? גיב נאר א קוק, ליב'עלע ממזר, — זאגט זי פון דער קיך ארויס אוןווארפט אויף איהם א גנב'ישען בליק. — ער ווייסט נישט, וואס די מעשה איז. פרעג דעם זעלנער, וועט ער דיר זאגען, אז דו ווייסט נישט.

— וואס, זלאטקע, א נייער ממזר? — מאכט ליב האלב טרויעריג און האלב פערוואונדערט־איבערראשט.

— א בראך נאך דיינע יאהר, אז דער אייגענער טאטע רופט אן זיינע קינדער ממזרים — שפייט זלאטקע אוים. — טפוי זאלסט דו מיר ווערען.

ווערט דער בלינדער מילדער און זאגט מיט א טויטען שמייכעל, וואס קומט פון זיין אויסגערונען אויג:

— זלאטקע, וועט צוקומען נאך א פופיק? אך, זלאטקע, ביזט דו דאך גאר א מענש.

— עס קאסט דען דיך א סך געזונד, וואס לייגסטו צו דערצו? דער באבע'ס ירושה?

— יאָ דער באָבע׳ס ירושה, נישט דער באָבע׳ס ירושה, אָבי גיב עסען, זלאַטקע.

זלאַטקע האָט דערווייל צוגעטראָגען א גרויסען פּאַלומעשיק מיט אָנגערייבעטע קאַרטאָפעל. זי האָט עס אוועקגעשטעלט אויף א קאַסטען, און די קינדערלאַך האָבען דערינען אָנגעהויבען ארומצוזוכען מיט די הענד. דער בלינדער ליב האָט געצויגען מיט א לעפעל און מיט דער צווייטער האנד האָט ער אוועקגעלעגט אן איבערגעדרעהטען קוי־בער פאר זלאַטקע׳ן. זלאַטקע איז אויך צוגעקומען, זיך אוועקגעזעצט, גענומען א קאַרטאָפעל אין האנד, נישט געגעסען, נור געהאַלטען אין איין האנד, מיט דער צווייטער האָט זי זיך דעם קאָפּ אונטערגעלעהנט און געקרעכצט.

— וואָס קרעכצסטו, זלאַטקע? — מאַכט צו איהר דער בלינדער ליב, קייענדיג א הייסע קאַרטאָפעל, וועלכע ער וואַרפט פאר הייסקייט פון דער צונג אויף די צייהן און צוריק — עס וועט צוקומען נאָך א פּופּיק, וועט זיין נאָך פרנסה.

— נאָך פרנסה, — קרעכצט זלאַטקע און וואַרפט א בייזען בליק אויף איהר מאַן.

דער בלינדער ליב קען זיין זלאַטקען און ער ווייסט, אז יעצט איז נישט קיין צייט געגען איהר זיך צו שטעלען. פרנסה וועט סיי ווי סיי זיין, טראַכט ער זיך. עסט ער ווייטער געשמאַק זיינע קאַר־טאָפעל און וואַרפט זיי פון דער צונג אויף די צייהנער און צוריק.

אין א פּאָר וואָכען ארום האָט יענטעל די מעקלערין, — די אי־דענע מיט׳ן ברייטען קלייד, — וואָס מען זאָגט אויף איהר, אז זי טראָגט א פּאָר פּוד סחורות אונטער׳ן קלייד דורכ׳ן גרענעץ, — אָנ־געטראָפען זלאַטקען אין גאַס, ווי זי האָט געדונגען ביי א פּויערשער פוהר קאַרטאָפּלעס. זלאַטקען האָט כמעט שוין, אָהן עין הרע, גענוג אָנגעזעהן, און אז יענטעל האָט אויף איהר געוואָרפען א שפּאַרען בליק, האָט זי איבערגעלעקט מיט דער צונג די דאַרע ליפּעלעך, ווי א קאַץ, און געזאָגט:

— שוין ווידער, זלאַטקע, זאָל זיין מיט מזל.

— אז גאָט וויל, — שמייכעלט זלאַטקע פערשעהמט.

— שוין ווייט? — וואַרפט יענטעל א בליק אויף זלאַטקע׳ס בויך, ווי א מבין׳טע.

— דאכט זיך אין זיבעטען.

— יאָ, עס וועט אזוי זיין — שאָקעלט יענטעל מיט'ן קאָפּ, קור־קענדיג אויף זלאטקען. — איז זי דאָך אין איין צייט מיט דעם זשאַב־לינער'ס שנור.

— וועגען וואָס מיינט זי דאָס? — פרעגט זלאטקע נייגעריג, כאָטש זי שטויסט זיך שוין אָן, און עס ווערט איהר עפּעס אביסעל פריקרע.

— איך מיין דאָס געגען דעם, אז ביי דעם זשאבלינער וועט איהר גוט זיין, און זיי וועלען איהר צאָהלען אַ שעהנעם גראָשען און האלטען זי ווי אַ בכבוד'ע.

— וואָס, דאָס ווייבעל קען נישט אליין שטילען דאָס קינד? אַ שוואכע?

— יאָ אַ שוואכע, נישט אַ שוואכע. זי ווייסט דען נישט? אַ נגיד'עסטע, מעג זי זיך ערלויבען. וואָס פעהלט איהר? הלואי וואָלט מיר און איהר נישט אזוי געפעהלט, ווי עס פעהלט נישט דעם זשאַב־לינער'ס שנור.

— וואָס מיינט זי דאָס צו צאָהלען?

— מילא, מיר וועלען שוין אדורכקומען. יענע בעטען מיך שוין צייט אַ חודש, איך זאָל האָבען אויפ'ן זין אַ גוטע אַם, וואָס דאַרף מען אַ בעסערע ווי זלאטקע? וועגען צאָהלען וועט קיין רייד נישט זיין.

— איך ווייס? — זאָגט זלאטקע מיט עניות פערשעהמט, וואָס יענע האָט זי געמאכט פאר אַ גוטע אַם. — מילא, זי קען זיך נאָכ־פרעגען אויף מיין מילך. איך האָב אויסגעזייגען משה פינשעווער'ס אן אייניקעל און ביי די זילבערבערגס צוויי קינדערלעך, און ביי דער נגיד'עסטע. זיי קענען דאָך פרעגען אויף מיין מילך.

— דאָס ווייסען מיר דאָך טאקע. דורך דעם, זלאטקע, געהערט שוין מעהר מיט קיינעם ניט ריידען דערפון. אָבגעמאכט. איך געה באלד אהין צו די זשאבלינערס און נעהם אייך מיט. טהוט אייך נאָר אָן אַ ריינע שערץ, עס וועט באלד זיין האנד־געלד.

— יאַ אַ ריינע שערץ, נישט קיין ריינע שערץ, איך בין די זעל־בע זלאטקע.

— ניין, זלאטקע, איך מיין עס אויף אָן ערנסט. ווארים די־

זשאַבלינערס ווילען ניט פאַר דער שנור קיין קריסטליכע אַם: דער זוהן איז דאָך פרום, וויל ער דוקא פאַר דעם קינד אַ אידישע אַם. פון קריסטליכע-אַמען, זאָגען זיי, ווערען די קינדערשע קעפּלעך פערשטאָפּט און זיי ווילען דערנאָך נישט לערנען. מען האָט מיר געהייסען שוין פאַר וואַכען ארומזוכען אַ אידישע אַם. זי קען דאָך כאַפּען אַ שעה־נעם גראַשען.

נאָך יענעם טאָג האָט זלאַטקע געגומען האנד־געלד אויף דער מילך, מיט וועלכער די נאַטור האָט זי בעשאָנקען פאַר איהר קינד. זון יענעם אבענד האָט דער בלינדער ליב געגעסען פלייש אויף ווע־טשערע און געקלאַפּט דעם ווייב איבער דער פלייצע און געזאָגט:

— נו, זלאַטקע, האָב איך נישט רעכט? נאָך אַ פּופּיק, מעהר פרנסה.

זלאַטקע איז עפּעס בייז געווען אַ גאַנצען אבענד, זי האָט אליין נישט געוואוסט פאַר וואָס. האָט זי איהם אָבגעענטפערט:

— אַז אַ ביין זאָל דיר אין האלז בלייבען שטעקען, טאַטע איינ־ציגער, און זאָלסט נישט אזוי פיעל ריידען.

דערווייל איז זיך מאַטקע געזעסען גאַנץ רוהיג אין דער מו־טער'ס בויך, איז מיטגעגאַנגען מיט דער מאַמען אויף אַלע מערק, גע־קראָכען אויף אַלע פוהרען, געשלעפּט מיט דער מאַמען די זעק און די קערב און ווייניג זיך אויסגעמאַכט, וואָס די מאַמע האָט זיין מילך פערקויפט, ווארים עסען האָט ער דערווייל געהאַט: די מאַמע האָט שוין פאַר זיינעטוועגען אַזעלכע זאַפטען אויסגעאַרבייט און דורך דעם נאַפּעל איהם אין זיינע גליעדער אריינגעגאָסען. און וואָס אַרט עס איהם, וואָס אין דרויסען טהוט זיך? דערווייל איז ער נאָך נישט דאָרט...

אַז עס איז געקומען די צייט, אַז מאַטקע זאָל אויף דער וועלט קומען, האָט זיך שוין די אַלטע זשאַבלינערין (ביי וועלכע זלאַטקע האָט איהר קינד'ס מילך פערקויפט פאַר דער שנור) געמיהט, און די חברה ווייבער, וואָס גיבען זיך אָפּ מיט קינפּעטאָרינס האָבען אונטער־זלאַטקע'ס בעט אַ ריין לאַקען אונטערגעלעגט. די באָבע האָט זיך געפּונען צו דער ריכטיגער מינוט; אין אויווען האָט זיך ווארים וואַ־סער געקאָכט, און אַלעס האָט זיך געפּאָרעט ארום מאַטקע גנב.

זלאטקע האט ניט געמאכט קיין לאנגע שהיות, — זי איז געווען געוואהנט צו די זאכען, — און איידער דער בלינדער ליב איז צוריקגעקומען פון דעם בית המדרש־שמש מיט די קוויטלאך אויסצוקלעפען אויף די ווענט געגען שטן, האט שוין א מורא׳דיגער שרייער דעם גאנצען קעלער אויפגערודערט; דאס האט מאטקע גנב צו וויסען געגעבען: ער איז דא!

די ערשטע אכט טעג ביז צום אידישען, איז איהם וואויל געווען אויף דער וועלט. ער איז געלעגען אין א קישען־איינגעוויקעלט, עס האבען זיך נאר ארויסגעוויזען זיינע צוויי שווארצע פינקעלדיגע אויגעלאך, וועלכע זיינען ארומגעלאפען איבער דעם גאנצען קליינעם שווארצען פנים׳ל, ווי צוויי מייזלאך. יעדען אויגענבליק האט איהם זלאטקע צו דער ברוסט צוגענומען. אויף דעם האט יכטונג געגעבען די אלטע זשאכלינערין, אז מאטקע גנב זאל א סך זויגען, כדי זלאטקע זאל פיעל מילך האבען פאר איהר שנור׳ס קינד, האט זי זלאטקען געבראכט אין דעם קינפעט קינפעט פון אלעם בעסטען: דא א יאיכעל, דא אביסעל איינגעמאכטס, דא מילך, דא אפילו א פלעשעלע וויין. עס איז געווען אי א מצוה — אן ארימע קינפעטארין, אי א נוצען — די מילך פון איהר אייניקעל׳ס אם זאל פעט זיין. מאטקע האט זיך ניט געלאזט בעטען, יעדעם מאל מים׳ן פיסק׳ל דער מאמעס ברוסט געזוכט און געשוויצט אין קישען, ווי אין א באד, אז אנגסטען האבען איהם געשלאגען פון קליינעם שווארצען שטערען, אויף וועלבען עס האט זיך שוין געקרייזעלט א נאסע לאק ווי ביי דעם בלינדען ליב.

פיער שיר המעלות׳ן אויף די פיער ווענד אויסגעקלעפט האבען איהם געהיט פאר׳ן שטן. יעדען פארנאכט זיינען חדר־אינגלעך ארייגעקומען צום נייעם גאסט צו בעגריסען און קריאת שמע לייענען פאר זיינעט וועגען.

פרייטאג צו נאכטס איז זיך אויף די חברה טרעגער צוזאמענגעקומען אין קעלער אריין — דעם קליינעם זכר שלום עליכם אבצוגעבען. די אלטע זשאכלינערין, וועלכע האט אבגעקויפט די מצוה פון סנדק פאר איהר זוהן, האט א שלום־זכר אנגעגרייט, מיט ארבעסען, מיט ביער, און חברה טרעגער האבען אין ווארימען קעלער געשוויצט, ביער געטרונקען ,ארבעס געקייט — און דעם בלינדען ליב מזל טוב

אפגעגעבען. דער בלינדער ליב האט תמיד ליעב צו זיין א בעל ברית. עפעס ווערט ער דאמאלסט, ווען דאס ווייב געבוירט איהם א זוהן, א גאנצער מורינו. אלע קומען אריין צו איהם: דער דיין און דער מוהל, און שעהנע אידען דרעהען זיך אין זיין קעלער, אין מען רופט איהם „רב ליב“, „דער בעל־ברית“. „בעל־ברית דא, בעל ברית אהער“ —און מען עסט געגזענס, און מען טרינקט ביער, און עס קאסט קיין געלד נישט.

דער בלינדער ליב האט דאס מאל אויך דורך מאטקע גנב גרויס כבוד געהאט. מען האט מאטקען אין א נייעם, איבערגעצויגענעם קי־שען געבראכט צו דער חברה טרעגערס.

סנדק איז געווען דער יונגער מאן, דעם זשאכלינער׳ס זוהן, טאַ־קע דער, וואס זיין קינד וועט זלאטקע זויגען. ער האט דאס מאטקע׳ן צוגעטראגען און איבערגעגעבען דעם פאטער. דער בלינדער ליב איז געווען איינגעוויקעלט אין א לאנגען ברייטען טלית. ער האט גענומען מאטקע׳ן און אפגעגעבען דעם דיין, וואס איז געזעסען אויף דעם שטוהל. דער בלינדער ליב האט זיך אומגעקוקט און געזעהען זיך צווישען דעם דיין און דעם זיידענעם יונגען מאנטשיק — און גע־פיהלט כבוד.

באלד האט מאטקע געגעבען א קוויטש, אז דאס גאנצע שוהל־כעל האט געציטערט: ער האט דערפיהלט די ערשטע עולה, וואס מען טהוט איהם, און נישט פערשטאנען, פאר וואס.

זלאטקע איז געשטאנען אין הויז פון שוהל׳כעל, א בלאסע נאך, און האט געוויינט, — אין איהר ווייסע הויב און ווייסען קאפטען, וואס די זשאכלינערין האט איהר געשענקט און די יום־טוב׳דיגע מינעס ארום איהר, און דער גאנצער כבוד האט זיך גאר נישט געפאסט צו דעם אפגעברענטען, פערהארטעוועטען געזיכט איהרען, וואס איז טונקעל געווען און הארט ווי א זויל, וואס איז גוט אויסגעקלאפט גע־ווארען אויפ׳ן שטיין...

זי איז געשטאנען א צוטראגענע, א פערזארגטע, עפעס איז איהר נישט אנגעשטאנען דער גאנצער כבוד, וואס מען מאכט דא ארום איהר. ווער איז זי, מ׳שטיינס געזאגט? זלאטקע די קוישען־טרע־גערין. און ווי קומט זי צו זיין א מאמע פון א געאידישט קינד? און דער דיין זאגט איהר: „מזל־טוב יולדת“, און דער אלטער זשאכ־

לינער אליין, און דער יונגערמאַן, דעם זשאַבלינער'ס זוהן, אלע געהען ארום איהר, הייסען איהר זיצען, מען גיט איהר דאָס קינד אין האַנד אריין, מען ווינשט איהר מזל־טוב! און וואָס איז זי דאָס, מ'שטיינס געזאָגט, אין גאַנצען?

און דער בלינדער ליב זיצט אויבען אָן, לעבען דיין. מען דער־לאַנגט לעקעך און בראַנפען, אלע טרינקען צו איהם לחיים און רופען איהם „בעל ברית", און ער טראַכט זיך: א וואוילע זאַך א ברית צו מאַכען. מען גיט לעקעך און בראַנפען, און נאָך געלד דערצו, און מען ווערט א מענש, מען האָט כבוד. א שאָד, וואָס מען קען ניט יעדען טאָג א ברית מאַכען.

3.

מאטקע וויל ניט די שמאטקע זייגען.

אין א פאר וואכען ארום, אין א שעהנעם נאכמיטאג, אין א זונען־טאג איז מאטקע געלעגען אין אן אלטען קויש, אין וועלכען פייגעלע די אויבסט־הענדלערין האט דורכ'ן ווינטער פערפוילטע עפעל געהאלטען. דער מאמע'ס אן אלטע טוך אויסגענוצעוועט פון ווינד און רעגען, וואס די מאמע האט עס אין אלע וועטערס געטראגען, האט מאטקע'ס יונג לייבעל ארומגעהילט. דאס מיילכעל זיינס איז געווען פערשטאפט מיט א שטיקעל נאסע לייוועגד אין וועלכען עס איז געווען איינגעבונדען א שטיקעלע צוקער, און מאטקע האט דערפון אהן אויפהער גענאגט, געצויגען. די ענערגישע אדערען ביי דעם קינדערשען מיילכעל האבען זיך צונויפגעצויגען ארום דעם שטיקעל לייוועגד און בעוויזען דערפון דאס „חיות". זיינע שווארצע אויגע־לעך זיינען האלב געווען פערשלאסען, און ווי א חלום האט זיך דער שלאף געוועבט איבער זיין ברוינעם יונגען געזיכטעל. די אויי־בערשטע העלפט פון דעם פנים: די אויגען מיט דעם קורצען שטע־רען און מיט די נאסע שווארצע הערלעך, וואס האבען זיך געקלעפט איבערן שטערען, האבען דערמאנט אן טאטען — דעם בלינדען ליב; די אונטערשטע העלפט מיט דעם ענערגישען מויל, מיט דער קורצער נאמבע און דעם ווייבען שמייכעלע, איז געווען עהנליך צו דער מא־מעס — דער געלער זלאטקע. דאס געזיכטעל איז אזוי רוהיג געווען, אז עס האט זיך געדאכט: דאס קינד שלאפט; דאך געשלאפען איז מאטקע נישט, ווארים ער איז פון צייט צו צייט ארוים מיט א קוויטש, מיט א געוויין, און געשריען אזוי לאנג, ביז דאס קליינע שוועסטעריל, וואס איז טהיילמאל געזעסען לעבען איהם און טהיילמאל זיך גע־שפיעלט מיט די קינדער אין געסעל, איז צוגעקומען צום וויעגעל און מאטקען צוריק אריינגעשטעקט דאס שטיקעל לייוועגד אין מויל אהיין.

אמאָל פלעגט דער אלטער רב מאיר זיך אויפהויבען פון זיין אָרט ביי די פענסטערלאַך, צוקומען צום קויש און אריינשטעקען איהם דאָס הענטעל אין מיילכעל אריין, און מאַטקע האָט זיך ווידער גענומען נאָגען, זויגען פון די הענטעלך אָדער פון שטיקעל לייווענד, אַקוראַט ווי מען וואָלט איהם אַ קוואַל פון מילך צום מויל צוגעלעגט.

איך ווייס נישט, אויב מאַטקע האָט ווען עס איז שפּעטער, אין זיין בעוועגטען און רעש'דיגען לעבען, צייט געהאט צו קלעהרען וועגען זיך און וועגען זיין גורל. נאָר מיר דאכט זיך, אַז יעצט, ווען מאַטקע איז אזוי געלעגען אין דעם אלטען קויש, בעלויכטען מיט די שטראהלען פון דער זון, וועלכע זיינען צוערשט דורכגעגאנגען דעם רינשטאָק פון הויז, נאָכדעם דאָס קעלער־פענסטערעל מיט דער אלטער שמאַטע וואָס שטעקט אין דער צובראָכענער שויב ביז זיי האָבען דער־גרייכט צו מאַטקע'ס קויש און געווארעמט זיינע הענטלעך מיט'ן פּנימל, — ווען מאַטקע איז געלעגען און הנאה געהאט פון דער ווארימקייט פון דער זון און אַ פילאָזאָפישע האלב־פערשלאָפענע רוהיגקייט האָט געשוועבט איבער איהם, האָט ער געוויס געקלעהרט וועגען אַ וויכ־טיגען ענין. געקלעהרט האָט ער, פאר וואָס אמאָל אז ער האָט אזוי־געמאכט מיט'ן מיילכעל, איז אַ פליסיגקייט אריינגעקומען און האָט איהם געזעטיגט, און עס איז איהם גוט געווען אין אלע גליעדערלעך און ווארעם געווען, און יעצט ציהט ער און ציהט, און קיין פליסיגקייט קומט נישט ארויס, און די געדערימלעך בלייבען לעדיג, אין בייכעל ווערט קאַלט, און מען פיהלט זיך עפּעס אזוי פערלאָזט, יתום'דיג. אמאָל ווען מען האָט דאָס מיילכעל צוגעדריקט צו דער מאַמע'ס ברוסט, איז אזוי ווארעם געווען, אז מען האָט זיך געפיהלט אזוי נאָהענט, אזוי היימיש. ווא־זשע איז די ווארימקייט אהינגעקומען, וועלכע האָט איהם אזוי נאָהענט צוגענומען צו זיך און אזוי פעסט געהאלטען? וואָס איז געשעהן, וואָס צייט אַ פּאָר טעג איז יענע ווארעמקייט נישט מעהר דאָ? — אזוי האָט געמוזט מאַטקע קלעהרען, נאָגענדיג זיינע הענטלעך.

באלד אָבער האָט ער זיין פילאָזאָפישע רוהיגקייט פערלוירען, און מאַטקע איז ארויס מיט אזא געוואלד, מיט אזא געשריי, אַז דער גאנ־צער קעלער האָט זיך אויפגעשטעלט קאפּויר, און די גאנצע געגענד איז אויפגערודערט געוואָרען פון די געשרייען. מאַטקע האָט דער־פיהלט, אַז עפּעס איז געשעהן, מאַטקע האָט געשריען. צו־

ערשט האָט דער קעלער געשוויגען, דאָס געסעל האָט זיך רוהיג פערהאַלטען צו מאָטקע׳ס געשרייען, ווארים מ׳איז דאָרט גע־וואוינט געווען, אַז קינדער זאָלען וויינען און שרייען, און דאָס האָט אויף קיינעם קיין איינדרוק נישט געמאכט. אָבער מאָטקע איז גע־ווען אַן אויסנאהם. מאָטקע האָט געוואָלט לאָזען הערען דער וועלט, אַז עס איהם געשעהן אַן אומרעכט. מאָטקע׳ס געוואָלדען האָבען קיין ענדע נישט גענומען. דער אַלטער רב מאיר, וואָס איז געזעסען ביי די פענסטערלעך אַנגעטהאָן אין אַ גרויסע פּאָאר ברילען און האָט פּאָר אַ אידענע אַ בריעף געשריעבען קיין אמעריקא, איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט זיך אָבגערופען אויף זיינע געוואַלדען. ער האָט פריהער געמיינט, אַז דאָס זיינען די געוועהנליכע געשרייען, וואָס מען הערט אָפט אין קעלער און אין דעם געסעל — די געשרייען פון די הונגעריגע קינדער, — איז ער צוגעגאַנגען און האָט מאָטקען געגעבען, ווי תמיד, זיין אייגען הענטעל אין מויל אריין. מאָטקע האָט זיך אָבער נישט געלאָזט דאָס מאָל אָבנארען: ער האָט שוין דערפיהלט, אַז פון הענטעל קומט גאָר נישט ארויס. רב מאיר האָט איהם געשטעקט די שמאטקע אין מויל אריין, מאָטקע האָט געגעבען אַ פּאָר ציה און דערפיהלט, אַז די שמאטקע גיט גאָר נישט, האָט ער זי ארויסגעלאָזט און ווידער געשריען. מיט ערשטוינונג האָט דער אַלטער רב מאיר געקוקט אויף איהם און פערוואונדערט זיך אויף מאָטקע׳ס געשרייען. צום ערשטען מאָל האָט דער קעלער געהערט אַזעלכע געוואַלדען. ביז איצט, אַז זלאטקע פלעגט אוועק אַלם אַם און איבערלאָזען אַ קליין קינד אין דער היים, און מ׳האָט דעם קליינעם קינד געשטעקט די שמאט־קע אין מויל אריין, האָט דאָס קינד פריהער געשריען, געשריען, ביז עס איז מיעד געוואָרען און גענומען ציהען די שמאטקע. דער סוף איז געווען: אָדער עס איז געשטאָרבען, אָדער עס האָט זיך אדורכ־געצוויגען די שלעכטע צייט, ווען עס איז נאָך נישטאָ קיין צייהנער אין מויל און מען קען נישט עסען וואָס אַלע מענשען עסען, און דאָס קינד איז געבליבען ביים לעבען. ד ע ר אָבער וויל גאָר נישט שוויי־גען! בחנם האָט זיך דער אַלטער מאיר געפּרופט ווייטער אוועקזעצען צום בריעף, מיינענדיג אַז מאָטקע וועט זיך באַלד איינשטילען. מאָט־קע האָט נישט געשוויגען. מאָטקע האָט נישט געלאָזט קיין בריעף שרייבען, ניט די מיידלעך לערנען פון צאינה וראינה. דער אַלטער

מאיר איז ארויס אין געסעל אויפזוכען הינדעלען, מאַטקעס עלטערע שוועסטערעל, וועמען די מאַמע האַט אנפערטרויט מאַטקע'ס ערציהונג.

הינדעלע איז אין גאַנצען אלט געווען אַכט־ניין יאַהר. זינט זי איז פיער יאַהר אַלט געוואָרען ניאַנטשעט זי די קינדער. ווען די מאַמע געהט אוועק אין די הייזער אלס אן אַם, לאָזט זי דאַס קליינע קינד אויף הינדעלע'ס הענד, אַז זי זאָל עס אויפציהען מיט'ן פלעשעל און מיט דער שמאַטקע. פיער קינדער האַט הינדעלע שוין אזוי ער־צויגען: צוויי פון זיי זיינען געשטאָרבען, און צוויי האָבען זיך אדורכגעקאָרמעט מיט די שמאַטקעס און דעם שטיקעל צוקער. הינ־דעלע איז אָבער נאָך אליין געווען אַ קינד, און א חוץ דעם וואָס זי האַט ליעב געהאַט צו שפּיעלען זיך אין געסעל מיט אנדערע קינדער, האַט זי נאָך געמוזט זעהן אליין זיך צו דערנעהרען. ווארים דער בלינדער ליב האַט געהאַלטען די קינדער ווי פויגעלעך, און האַט זיי געשיקט, ווי די פויגעלעך, אין געסעל אריין אויפפּיקען די אלטע קריי־שעלעך און רעשטלעך ברויט, חלה, פלייש, וואָס זיינען איבעריג אין אַ בעל־הבית'ישע שטוב און מ'גיט עס אוועק פאַר אַ שליחות געהען, פאַר געפּעס וואַשען אָדער אזוי עפּעס פּאָלגען. הינדעלע האַט זיך דאַס מאָל געפונען ביי בלימעלע די שניידערקע, וואו זי האַט דאַס געפּעס געוואַשען פאַר א שטיקעל ברויט מיט אַ טעפּעל באָרשטש. לאַנג האַט זי דער אלטער מאיר געזוכט אין געסעל ביז ער האַט זי געפונען. ווען הינדעלע האַט דערהערט, אז דאַס קינד וויינט אזוי, אַז דער אל־טער מאיר איז אַזש ארויסגעגאַנגען זי זוכען, האַט זי איבערגעלאָזט בלימעלע'ס געפּעס און איז אהיים געלאָפען. זי האַט זיך נישט ווינ־ציגער געוואונדערט ווי דער אלטער מאיר און געפּרופט דאַס קינד בערוהיגען מיט די אלטע בעקאַנטע מיטלען, וועלכע זי האַט אָנגעווענ־דעט דורך דער לאַנגער צייט פון איהר אלטער פּראַקטיק ביי קינדער ערציהען: דאַס הענטעל אין מויל אריין, דאַס שטיקעל שמאַטקע מיט צוקער, און צום סוף דאַס ראַדיקאַלסטע מיטעל — דאַס פּלעשעלע וואַסער מיט מילך, צונויפגעגאָסען פון דעם, וואָס איז איבערגעבליבען אין די טעפּלעך אין קיך. אז דאַס פלעשעלע האַט אָבער אויך נישט געהאָלפען, און מאַטקע האַט גאָרנישט געפּרופט נעהמען אין מויל אריין, נאָר אראָפּגעוואָרפען פון זיך מיטביידע פיסלעך די מאַמע'ס טוך און געשריען, אז דער באַלקען האַט זיך געשפּאָלטען, איז הינדע־

לע געבליבען א דערשראָקענע. דאָס ערשטע מאָהל אין איהר פּראַק־
טיק טרעפט זיך אזא זאַך, אז א קינד פון קעלער, דער געלער זלאַט־
קע'ס א קינד, זאָל נישט וועלען נעהמען דאָס פלעשעלע. זי האָט
נישט געוואוסט אליין וואָס צו טהאָן. דאָס קינד האָט געהאַלטען
אין איין שרייען. זי האָט עס גענומען אויף די הענד, זי האָט עס
געוויעגט, זי האָט געזונגען וויעג־ליעדעלעך. — דאָס קינד האַלט אין
איין שרייען. האָט זי אויך אָנגעהויבען צו שרייען און צו וויינען אין
איינעם מיט'ן קינד. עס זעהט אויס, אז זי האָט זיך אויף א מינוט
פערגעסען און געמיינט, אז זי איז נאָך אויך א קינד און האָט אויך
דאָס רעכט צו וויינען. אָבער דער אַלטער רב מאיר האָט זי באַלד
ארויסגענומען פון איהרע קינדערשע חלומות; ער האָט איהר דער־
מאָהנט, ווער זי איז אזעלכע.

— וואָס שטעהסטו ווי א גולם און שרייסט? הינדעלע, וואָס
טהוט זיך מיט דיר? ביזט דאָך עפּעס א דערוואַקסען מיידעל. די
מאַמע וועט דאָך דיר הרג'ענען... וואָס האָסטו דיך גאָר אוועקגע־
שטעלט שרייען?

— איך וויים ניט וואָס איך זאָל טהאָן. דאָס קינד וויל נישט
דאָס פלעשעל, — האָט הינדעלע געהאַלטען אין איין כליפּען.

— געה נאָך דער מאמען: דאָס קינד איז קראַנק, — זאָגט דער
אַלטער רב מאיר.

הינדעלע האָט זיך פערוואונדערט, פאַרוואָס דאָס איז איהר נישט
באַלד איינגעפאַלען צו געהן נאָך דער מאמען. דאָך אין הארצען האָט
זי עפּעס מורא געהאַט צו רופען די מאַמע צום קינד: זי האָט שוין
געוואוסט, אז די מאַמע איז פערקויפט פאַר א צווייטע קינד. נאָר
דאָך האָט זי געפאָלגט דעם אַלטען רב מאיר, געכאַפּט א טיכעל און
געלאָפען צו דער זשאַבלינערין נאָך דער מאמען.

אזוי באַלד האָט מען זי צו דער מאמען נישט צוגעלאָזט. אז
זלאַטקע איז אין א רייך הויז אן אם, בעהאַנדעלט מען זי גוט, און
ביי די זשאַבלינערס האָט מען זי פּשוט געהאַלטען ווי א קעניגין. גע־
שלאָפען איז זי מיט דעם קינד אין דעם גרעסטען צימער פון הויז,
מ'האָט געזעהן, אז זי זאָל שטענדיג געהן ריין אָנגעטהאָן, אין א וויי־
סען קאַפּטענדעל און א געוואַשענע שערץ. אין די אַלטע זשאַבלינע־
ר'ין האָט איהר צוגעטראָגען יעדע מינוט עפּעס אנדערש. האָט מען

געקאכט אין שטוב א פריש יאיכעל, האט מען נישט פערגעסען אז דער אם: „זי זויגט דאס קינד". און אייגענטליך וואלט זלאטקען גאנץ גוט געווען זייענדיג אן אם: דורך דער צייט, וואס זי האט געזויגען דאס פרעמדע קינד, האט זי זיך אביסעל אבגערוהט פון טראגען, פון לויפען איבער די מערק מיט די קוישען, פון כאפען פון די פויערשע וועגען. און געגעסען האט זי גוט, און געשלאפען איז זי וויפיעל זי האט געוואלט. נור עס האט איהר געוועהטאגט איהר קינד, וואס זי האט איבערגעלאזט אין דער היים. און יעדעס מאל, ווען זי האט גענומען דאס פרעמדע קינד צו זויגען, האט זי געקרעכצט... און נישט איינמאל האט זי געקלעהרט מיט איהר פראסטען שכל, אז עס וואלט טאקע געווען א גוטע זאך, ווען מען בעהאנדעלט זי אזוי פיין און מען לאזט איהר דערביי איהר אייגען קינד זויגען... טהייל מאל, ווען די מילך האט איהר געשטאכען אין די בריסטען (דאס פרעמדע קינד האט נישט געקענט אלעס אויסזויגען, וואס זלאטקע'ס קוואלען האבען געפלאסען), און זי האט געמוזט מיט דער האנד אליין זיך אבזויגען און די מילך אויסגיסען — האט זי דענסטמאל געקלעהרט וועגען איהר מאטקען אין דער היים און פיינט געהאט דאס פרעמדע קינד, און געוואלט איהם שלעכטס טהאן...

לאנג איז הינדעלע געשטאנען אין קיך און געווארט אויף דער מאמען. מען האט זי נישט צוגעלאזט — די מאמע האט פונקט געזויגען דאס קינד, דער זשאכלינער'ס אייניקעל — א מיידעלע אין מאטקע'ס יאהרען. אז די מאמע איז פון ווארימען שלאפצימער ארויסגעקומען, האבען די פולע בריסטען איהרע פון אפענעם קאפטענדעל ארויסגעהאנגען און די מילך האט נאך געטריפט פון די פעטע ווארצעלעך. א מינוט האט הינדעלע דער מאמען נישט דערקענט, קיינמאל האט זי נאך איהר נישט געזעהן אזא אויסגעשלאפענע און אויסגערוהטע. די באקען זיינען איהר רויט געווען און פול, אויף'ן קאפ האט זי געטראגען א ווייסע הויב, אנגעטהאן איז זי געווען אין א ריין ווייס קאפטענדעל מיט א ריינע ווייסע שערץ. הינדעלע האט פאר דער מאמען מורא געקראגען און דרך־ארץ געהאט, און געשעהמט זיך צו זאגען, נאך וואס זי איז געקומען.

— וואס איז געשעהן? — פרעגט זלאטקע א דערשראקענע.

א מינוט האט הינדעלע געשוויגען, באלד איז זי ארויס מיט א

געווין, ווי זי וואָלט זיך געוואָלט פערענטפערען מיט׳ן געוויין, אַז זי איז ניט שולדיג:

— דאָס קינד וויינט, עס וויל ניט נעהמען דאָס פלעשעלע, עס איז קראַנק, מאַמע.

אַז זלאַטקע האָט דערהערט, אַז איהר קינד איז קראַנק, האָט זי פערגעסען, אַז זי איז אַ פערקויפטע, געכאַפּט דאָס טוך איבערן קאָפּ און מיט די אָפענע אַרויסהענגענדע בריסטען איבער דעם מאַרק געלאָפען.

אין אַ פּאָר מינוט אַרום האָט שוין מאַטקע זיין צוהיצט מיעד פנים׳ל צווישען דער מאַמע׳ס וואַרימע בריסט איינגעגראָבען, און מיט זיין ענערגיש מיילכעל האָט ער געצויגען פון זיי, אָהן דעם אָטהעם צו כאַפּען, ווי ער וואָלט געוואָלט אין זיך אַריינזויגען די קוואַלען פון לעבען. איבער דעם קערפּעריל איז איהם געקומען יענע וואַרימקייט, וואָס ער האָט געפיהלט אין די ערשטע טעג פון זיין קומען אויף דער וועלט...

אָבער לאַנג איז מאַטקע׳ן דאָס גליק נישט בעשערט געווען. אין קעלער האָט זיך באַלד געוויזען די אַלטע זשאַבלינערין, אין איהר רייך־בעפּוצטער הויב מיט בענדער, מיט דער גאָלדענער קייט אויף׳ן פּעטען האַלז, וועלכע האָט זיך אַראָפּגעלאָזט און פערדעקט אַ האַלבע ברוסט, און געזאָגט מיט אַ פרום מינעלע, פערגלאָצענדיג די קליינע, קורצזיכטיגע אויגען, מיט אַ פּעטען שמייכעלע אויף די שמאַלצעדיגע ליפּען:

— וואָס איז דעם קינד? ער איז נישט געזונד?

און זי איז נעהענטער צוגעגאַנגען און געטאַפּט מאַטקע׳ס ביי־כעלע מיט איהרע פּעטע קורצע פינגער:

— וואָס איז איהם? ער איז קראַנק? — האָט זי איבערגעחזר׳ט די פראַגע מיט איהר פּעטען געלעכטערל.

זלאַטקע איז פערשעהמט געוואָרען פאַר דער אַלטער נגידת׳טע. זי האָט מיט געוואַלד אַרויסגענומען איהר ברוסט פון מאַטקע׳ס נאָגענדיגען מויל און געענטפערט מיט אַ פערשעהמטער מינע, ווי זי וואָלט זיך פערענטפערען וועלען:

— עס איז אַ קינד, עס קען זיך נישט צוגעוועהנען צום פלעשעל.

און אויסגיסענדיג איהר ביטער הארץ אויף הינדעלע'ן, האָט זי אויף איהר אָנגעהויבען צו שרייען:

— וואָס ביזטו געלאָפען נאָך מיר? פאַר וואָס שטילסטו נישט אַיין דאָס קינד? וואו לויפסטו ארום? — און האָט זיך גענומען הינדעלען שלאָגען.

די אַלטע זשאַכלינערין האָט זי אָבגעהאַלטען. זי האָט ארויס־גענומען קליין געלד און צוטהיילט צווישען זלאַטקע'ס קינדערלעך, וואָס זיינען זיך צוזאַמענגעלאָפען פון אַלע עקען גאַס, ווען זיי האָבען דערהערט, אַז די מאַמע איז געקומען. הינדעלען האָט זי מעהר גע־געבען פון אַלע קינדער, — גאַנצע פינף קאָפּעקעס, און געזאָגט צו איהר:

— קום אמאָל מיט'ן קינד אהין צו דער מאַמען. ס'שאַדט נישט, קום אין קיך אריין. די דיענסט וועט דיר עפּעס געבען. פאַר וואָס קומסט דו נישט?

דערנאָך האָט זי געשמייכעלט מאָטקע'ן אין פּנימ'ל אריין, קיצ־לענדיג איהם מיט איהרע פעטע פינגער אויף זיין בייכעל:

— דו שרייער, דו... דו... אויסגעוואַקסען, אָהן עין הרע, א יונג. צוויי מאָל אזוי גרוים ווי אונזערע. (דערביי האָט זי איהם געפּאַטשט אין געזעסעל אריין). קיין עין הרע זאָל איהם נישט שאַ־דען, — האָט זי געזאָגט צו זלאַטקען מיט א שמייכעלע און האָט זי מיטגענומען מיט זיך.

הינדעלע איז אליין איבערגעבליבען מיט מאָטקען. דאָס קינד האָט ווידער אָנגעהויבען צו שרייען. זי האָט ווידער נישט גע־וואוסט וואָס צו טהאָן: דאָס פלעשעל האָט ער ניט געוואָלט נעהמען, נישט דאָס שמאַטקע און נישט דאָס הענטעל. אזוי האָט ער אָבגע־שריען ביז דער טאַטע זיינער, דער בלינדער ליב איז געקומען. דער בלינדער ליב האָט נישט געמאַכט מיט איהם קיין לאַנגע שהיות. ער האָט זיך גאַנץ גוט אָנגעשריען אויף איהם, און אַז מאָטקע האָט זיך נישט געוואָלט איינשטילען, האָט ער איהם פערדרעהט אויף דער צווייטער זייט און מיט דער האַנד איהם אָנגעפּאַטשט אויף'ן געזעסעל. א לאַנגע ווײַלע האָט מאָטקע נאָך געוויינט ביז זיינע טרעהרען און געשרייען זיינען פערשטילט געוואָרען אין שלאָף. ווען ער איז גע־

שלאָפען, האָבען זיי איהם אריינגערוקט אין מויל אריין די שמאטקע מיט׳ן שטיקעל צוקער, און פון דענסטמאָל אָן האט זיך מאַטקע אויס־געלערענט א שמאַטקע צו זויגען.

טהיילמאָל האָט איהם הינדעלע געבראכט צו דער מאמען. די מאמע האָט זיך מיט איהם געפרעהט, און אז קיינער איז אין שטוב נישט געווען, האָט זי ארויסגע׳גנב׳עט איהר ברוסט פון פרעמדען קינד׳ס מויל און מאַטקען געגעבען. ער האט שוין דער מאמע׳ס ברוסט זויגען נים געוואלט: ער איז געווען צוגעוועהנט צו דער שמאַטקע.

און אז זלאטקע האָט צום ערשטען מאָל דערזעהן, אז איהר קינד וויל נישט זויגען פון איהרע בריסטען, האָבען זיך איהר טרעהרען אין די אויגען געשטעלט.

און איינמאָל, עס איז שוין געווען אין א צייט ארום, מאַטקע איז שוין דענסטמאָל אלט געווען אן אכט־ניין חדשים, האָט איהם הינדע־לע צו דער מאמען געבראכט. די מאַמע האָט איהם געהאלטען אויף איין האנד, אויף דער צווייטער האנד האָט זי געהאלטען דאָס פרעמ־דע קינד און געזויגען. מען ווייסט נישט, ווי אזוי עס איז געווען, נאָר מאַטקע האָט זיך גענומען שלאָגען און יענעם קינד דאָס געזיכטעל צו־דראפעט. דאָס קינד האָט געמאכט א געוואלד. די זשאבלינערין מיט דעם גאנצען הויזגעזינד זיינען געקומען צולויפען. ווען די יונגע מאמע האָט דערזעהן דעם רויטען קראץ, וואָס מאַטקע האָט געמאכט איהר מיידעלע אויף׳ן פּנים, איז זי אין חלשות אוועקגעפאלען. מען האָט מאַטקען פון דענסטמאָל אָן מעהר נישט צו דער מאמען צוגע־לאָזט, דורך דער גאנצער צייט, וואָס זי האָט געזויגען דער זשאב־לינערין׳ס אייניקעל. און געזויגען האָט זי דער זשאבלינערין׳ס איי־ניקעל גאנצע צוויי יאָהר. מאַטקע איז דערוויל פון דעם אלטען אויבסט־קאָרב ארויסגעוואקסען. דורך דער צייט, וואָס יענע קינד האָט זיין מאמע׳ס מילך געזויגען, האָט ער צייהנער געקראָגען און אָנגע־הויבען זיך אליין צו דערנעהרען. ער האָט אָנגעהויבען צו עסען אלעס, וואָס ער האָט געפונען אונטער דער האנד.

4.

מאַטקע קריעגט ציהנער.

שלעכט איז געווען מאַטקע'ן, ווען ער איז געלעגען אין קויש און געמוזט ווארטען, ביז דאָס שוועסטעריל אָדער דער אלטער רב מאיר וועלען געדענקען און איהם צוטראָגען דאָס פלעשעלע. ער האָט זיי געמוזט יעדעס מאָהל דערמאָהנען מיט זיין שרייען, אז ער לעבט און בעדארף זיין חיונה. דער קעלער איז שוין אָבער אזוי געוואוינט געווען צו זיינע געוואלדען, אז מען האָט איהם שוין ניט געהערט. קוים אָבער האָט זיך מאַטקע ארויסגעקריגען פון קויש און געקענט אליין קריכען אויף אלע פיער, האָט ער זיך שוין בעזאָרגט אליין זיין חיונה. ער האָט אָנגעהויבען צו עסען אלעס, וואָס ער האָט געפונען אונטער זיין האנד: פון שטיקלאך איבערגעבליבענע ברויט ביז אן אלטען קאַמאש, אַ קויש, אַ זאק, אלעס האָט ער געגעסען, וואָס האָט זיך געפונען אין קעלער. אָבער זיין הויפט שפּייז־קאמער זיינען געווען פייגעלע'ס קוישען מיט די פערפוילטע ווינטער־עפּעלאך.

אין אַ ווינקעל קעלער זיינען זיי געשטאנען יאָהר איין, יאָהר אויס, פייגעלע'ס קוישען מיט פאר־אַ־יאָהריגע עפּעל, לעזעלקעס, פערפוילטע באַרנעלעך, פערגליווערטע פלוימען. די קוישען האָבען זיך צוגעוואקסען איינס צום צווייטען דורך די לאנגע ווינטער־נעכט, און די אויבסטען, וואָס האָבען געפוילט אין זיי, האָבען אריבערגעיורט פון איין קאָרב אין צווייטען אריין. מען האָט נישט געקענט מעהר זויסען, וואָס פאר אַ פירות דאָס זיינען געווען: אלע פערדעקט מיט איין שימעל — און דאָס האָט געגעבען פון זיך אַ געשמאקען ריח, וואָס האָט זיך פערשפּרייט איבער דעם קעלער. און געוואַרימט אין ווינטער... אָט דאָס פייגעלע'ס ווינקעלע איז געווען מאַטקע'ס שפּייזער. עס האָט זיך געדאכט, אז פייגעלע האָט געזאמעלט די טונען מיט די פערפוילטע „לעזעלקעס", ווינטער־עפּעלאך און פערפוילטע

בארנעלעך, כדי מאַטקע זאָל פון זיי זיין חיונה קענען ציהען. ער האָט זיך פון די פּירות גענעהרט אין די לאַנגע ווינטער־נעכט, ווען דער ווינד האָט געקלאַפּט אויף די פערפרוירענע פענסטערלאַך.

צום ערשטען מאָל ווען מאַטקע האָט ענטדעקט די קוועלען פון זיין חיונה און האָט זיך מיט זיי גוט אָנגעגעסען, איז ער אזוי קראַנק געוואָרען, אז אלע האָבען געמיינט, אז ער וועט שטאַרבען. מען האָט געבראַכט צו איהם די מאַמען. זלאַטקע האָט איהם די ברוסט אין מויל געשטעקט, מאַטקע האָט ניט געוואָלט זויגען, האָט ניט געוואָלט דאָס פלעשעל נעהמען אין מויל אריין. זלאַטקע איז געזעסען איבער איהם און האָט געוויינט. עס איז געווען נאַכט, אלע אין קעלער זענען געשלאָפען. דעם בלינדען ליב׳ס שנאָרכען האָט געפייפט פון ווינקעלע ארויס. איז זלאַטקע אליין געזעסען ביי איהר קינד און געוויינט. מאַטקע איז געלעגען א צוהיצטער אין זיין קויש, מיט פערמאַכטע אויגען, און האָט שווער אבגעאָטהעמט. איינמאָל, הערענדיג ווי די מאַמע וויינט, האָט ער די פערגלייזטע הייטלאַך אויפגעעפענט און אָנגעקוקט די מאַמען מיט זיינע שוואַרצע אויגען. עס האָט זיך גע־דאַכט, אז מאַטקע פערשטעהט די מאַמע און ער קוקט זיך אין איהר גוט איין, ער וויל זי דערקענען און געדענקען שפּעטער, ווען ער וועט גרויס ווערען, אז זי האָט אמאָל געוויינט אויף איהם...

נאָר צומאָרגענס איז מאַטקע׳ן בעסער געוואָרען, און מאַטקע האָט ווידער אָנגעהויבען צו עסען פייגעלע׳ס קוישען. נאָר נישט שוין האָט איהם מעהר געשאַדט. ער האָט שוין געקענט אלעם אויפעסען, אפילו דעם טאַטענ׳ס אלטע שטיוועל, און עס וואָלט איהם שוין מעהר נישט אָנגעגאַנגען. זיין מאָגען איז געוואָרען ווי פון אייזען און זיינע געדערים ווי פון שטאָהל.

דאָס איז אלעם געווען ווען דער ווינטער האָט געהערשט אין דרויסען, און מאַטקע איז געווען אָנגעוויזען אויפ׳ן בלויזען קעלער. אָבער באַלד איז פריהלינג געוואָרען. די זון האָט אָנגעהויבען אריינ־קומען אין קעלער אריין, געשטעלט זיך אויף די טרעפּלאַך און אריינ־געקוקט מיט איהר שיין אין שטיבעל אריין. אין קעלער האָט מען זיך אָנגעהויבען צו ריכטען אויף פּסח. זלאַטקע, וועלכע האָט שוין דענסמאָל געטראָגען א צווייטען קינד, האָט אָנגעהויבען ארויסשטעלען פון קעלער בעל־הבית׳ישקייט אויפ׳ן גאַס אריין, אָבשייע־ען און אָב־

רייניגען אויף פסח. צוזאמען מיט די אלטע שטוב־זאכען פון קעלער האָט אויך מאַטקע געוואגט אויף אלע פיער זיך ארויסריטשען פון קעלער ארויס. ער איז אויף די טרעפּלאַך ארויף און ארויסגעקוקט אין גאַס אריין, און דערזעהן האָט ער, אז די וועלט איז גרעסער פון קעלער.

א פּאָר מינוט איז ער נאָך געשטאַנען אויף די טרעפּלאַך. די זון האָט איהם געוואַרימט, און איהם איז גוט געווען. ער האָט גע־קוקט מיט אונצוטרויען אין געסעל אריין און מורא געהאט ארויסצור־קריכען. צווישען דעם קעלער און געסעל איז געווען א ברייטער רינשטאָק, וואָס מען האָט איהם געדארפט איבערשפּרינגען, איבער־געהענדיג אויפ׳ן ברוק פון געסעל. מאַטקע האָט אייניגע מאָל גע־פרופט אריבערצוקריכען דעם רינשטאָק און האָט נים געקענט. ער האָט געקוקט מיט זיינע אויגען און געוואַרט, אז אימיצער זאָל קומען און העלפען איהם איבערשפּרינגען די שוועל פון קעלער. אין עס איז טאקע געווען זיין שוועסטעריל, זיין ערציהערין הינדעלע, וועל־כע האָט איהם צום ערשטען מאָל געהאָלפען אריבערגעהן דעם ריג־שטאָק, וואָס ליעגט פאר דער שוועל פון זיין לעבען... זי האָט איהם ביים הענטעל אָנגענומען און געבראכט איהם אין געסעל אריין.

אין געסעל האָבען זיך געשפּיעלט קליינע קינדער. וויבער האָ־בען געוואשען, גערייניגט די טונען מיט די בענק און דאָס וויסע געהילץ אויף פסח. אין פיעל שטובען האָט מען געווייסט אויף יום־טוב און דאָס בעל־בתישקיים מיט די קינדערלאך זיינען געווען אויפ׳ן גאַס. ער איז געקראָכען צווישען די אָנגעשטעלטע זאכען, צווישען די קינדער, אָפּטמאָל האָט מען איהם אָנגעטרעטען, א שראנק איז שיער נים ארויפגעפאלען אויף איהם. ער איז אומעטום געווען, ער האָט זיך געפּלאָנטערט צווישען די פיס און אומעטום דאָס נעזעל אריינגעשטעקט.

באלד דערזעהט ער אויף א שוועל פאר א הויז זיצט א קליין מיידעלע און האלט א טעלעריל אין האנד און עסט געשמאַק די קליס־קעלעך מיט מילך פון מיילעכיל ארויס. מאַטקע׳ן האָט עס אָנגעשמעקט. ער האָט זיך אויף אלע פיער צוגערוקט צו דער שוועל, אויף וועלכער דאָס מיידעלע איז געזעסען. א מינוט האָט ער נאָך נאָכגעקלעהרט און געקוקט מיט קנאה אויף דער מיידעלע, וואָס עסט די קליסקעלעך.

באלד אָבער רוקט ער זיך אליין צו צום טעלעריל און שטעקט אריין דאָס נעזעל און הויבט אָן מיטצולעקען אויס דעם טעלעריל, ווי אַ הינטעל. דאָס מיידעל קוקט איהם צוערשט אָן פערוואונדערט, פערשטעהט נים, וואָס ער טהוט. באלד פאלט זי ארויס אין אַ גרויס געוויין. די מוטער קומט ארויס פון שטיבעל און דערזעהט, ווי מאָטקע לעקט זיך רוהיג פון איהר קינד'ס טעלעריל ארויס. און איהר קינד זיצט מיט'ן לעפעל אין האנד און וויינט. פאלט זי ארויס מיט אַ געשריי:

— ווער איז דאָס? וועמענס איז דאָס? אוועק פון דאנען!

מאָטקע לאָזט זיך נישט אָבשרעקען פון געשרייען און לאָזט נישט פריהער אָב דאָס טעלעריל, ביז די אידענע רייסט עס נישט ארויס מיט געוואלד.

— אַ בייזע נאכט אויף מיינע שונאים'ס קעפּ. וועמענס איז דאָס?

— עס איז דאָך זלאטקע'ס, דער אינגסטער — זאָגט אָן אנדערע אידענע, וועלכע איז אויף די געוואלדען פון שטיבעל ארויסגעקומען.

— יאָ, זעהט, דער בלינדער ליב האָט שוין ווידער אַ נייעם ממזר אין דער גאָס ארויסגעשיקט. מען וועט שוין נישט קענען קיין קינד אויף דער שוועל ארויסלאָזען.

— אוועק פון דאנען — שארט איהם די אידענע אָב.

מאָטקע האָט זיך אוועקגערוקט פון דער שוועל. די זון האָט געשיינט אין געסעל, עס איז ווארים געוועזען און גוט געוועזען, האָט ער געפּרופט ווייטער זיך ריטשען אויף אלע פיער.

אויף אַ צווייטער שוועל האָט ער אָנגעטראָפען קליינע קינדער פון זיין גרויס זיצען צווישען ארויסגעשטעלטע זאכען, בעטגעוואנד און האלטען בייגעל מיט פּוטער אין דער האנד. איינס פון זיי, גאָר אַ יונגס, לאָזט דעם בייגעל פון דער האנד ארויס און וויינט. קיינער פערנעהמט נישט דעם קינד'ס וויינען. אַ מינוט איז מאָטקע ווידער געשטאנען און אָנגעקוקט מיט פערוואונדערונג די קינדער, דערנאָך האָט ער גאנץ רוהיג דעם בייגעל אויפגעהויבען פון דער ערד און האָט אָנגעהויבען עסען.

אז דאָס וויינענדיגע קינד האָט דערזעהן, אז מאָטקע עסט זיין

בייגעל, איז עס ארוים מיט אזא ליארם, מיט אַזאַ געשריי, אַז מען האָט געמיינט עס ברענט.

אויף דער שוועל האָט זיך באלד געוויזען דעם קינד'ס מאַמע. מאַטקע האָט אָבער דאָס מאָל אָנגעטראָפּען אויף שפּרינצ'על'ע די נייט־טערקע. דאָס איז א אידענע מיט א געשליפען מיילבעל, און אז איהר געשעהט אן עולה, דערהערט מען עס שוין אין געסעל. מען היט זיך פאר איהר, ווי פאר פייער. ווארים עס איז געגוג, אז מען זאָל איהר געבען נאָר די מעגליכקייט אויסצורעדען א וואָרט, איז עס ווי א פלאם פייער, וואָס נאַפּט זיך אָן און ברענט אַלעס אונטער. א אידענע ווי שפּרינצעלע, אז זי האָט דערזעהן זלאטקע'ס נייעם ממזר, וואָס „איז ארוים מענשען צו בעפאלען אין מיטען גאס“, האָט זי געמאכט אַזאַ גערודער אין געסעל, אז מען איז זיך צוזאַמענגעלאָפען.

— זעהט, זעהט, געוואלד, דער יונג עסט מיך אויף! זלאטקע האָט ארויסגעשיקט ממזרים אין גאס אריין, קינדער צו בעפאלען אין מיטען העלען טאָג.

און זי האָט אָנגענומען מאַטקע'ן ביים הענטעל און צוריקגע־בראכט אין קעלער, און אָנגעהויבען צו שרייען, ווארפענדיג מאַטקע'ן אין קעלער אריין:

— האלט אייך איהם דאָרט! ארויסגעשיקט א ממזר אין גאס אריין, קינדער צו בעפאלען אין מיטען העלען טאָג.

זלאַטקע האָט פונקט געהאַלטען אין וואשען א העמד פאר דעם בלינדען ליב אויף פסח. דערהערט, אז מען שרייט אין קעלער אריין, איז זי ארויסגעקומען מיט די ארויפגעשארטע ארבעל און מיט דעם הייבעל אויף'ן קאָפּ; דערזעהן מאַטקע'ן אין שפּרינצעלע'ס הענד, און פון שפרינצע'ס שפּיציגע אויגעלאך און בלאָען מיילבעל שיט זיך פעך און שוועבעל, האָט זי קודם כל געוואָלט ארויסנעהמען מאַטקע'ן פון איהרע הענד. מאַטקע האָט אויסגעזעהן אין שפּרינצעלע'ס הענד ווי א נגזל, ער האָט געציטערט פאר שרעק און ניט פערשטאַנען, פאר־וואָס מען שרייט דאָס אויף איהם און דערזעהן די מאַמען — האָט ער זיך צוואויינט. זלאַטקע'ן האָט עס געגעבען אזא שטאָך אין הארצען. עפּעס א רחמנות געפיהל האָט זי מיט אמאָל געגעבען א נעהם ארום צו איהר קינד און דאָס הארץ איז איהר צושניטען געוואָרען. איז זי צו,

ארויסגענומען מאַטקע'ן פון שפּרינצעלע'ס הענד און האָט אזוי גע־זאָגט:

— וואָס צושרייט זי זיך אזוי אויפ'ן קינד? נאַ, זעה, דאָס קינד ציטערט דאָך אין גאַנצען. וואָס האָט ער געטהאָן אזעלבעס? מיין קינד, מיין קרוין — האָט זי מיט א מאָל ארומגענומען מאַטקע'ן און צום ערשטען מאָל אין לעבען אפשר־הערצליך געקושט איהם.

— נאַ, זעהט, ווי זי קושט איהם נאָך פאר דער חכמה וואָס ער האָט געטהאָן. אודאי, די מאַמע לערנט איהם אליין. א שעהנער גנב וועט דאָס ארויסוואַקסען — האָט שפּרינצעלע נביאות געזאָגט אויף איהם.

— אז די צונג זאָל איהר ווערען־אָבגעביסען, אז ניט דערלעבען זאָל זי דאָס — האָט זלאַטקע־זיך אָנגענומען פאר איהר קינד — א רב וועט דאָס זיין — האָט זי געקושט מאַטקע'ן אויפ'ן קעפּיל.

מאַטקע האָט איינגעקאַרטשעט זיין קעפּעלע אין די מאַמע'ס ארעמס און פון דאָרט ארויסגעקוקט מיט זיינע צוויי שווארצע פינקעלנ־דע אויגעלאך. ער האָט זיך צוגעהערט צום געשפּרעך, וואָס מען פיהרט איבער איהם, און עס איז איהם גאָר נישט אָנגעגאַנגען. ס'איז איהם גוט געווען אין דער מאַמע'ס ארעמס, און ער האָט מיט צו־פריעדענהייט געגאַפט.

— אז דו זאָלסט מיר וואַקסען געזונטערהייד — האָט איהם זלאַטקע געקושט אין קעפּעל און איהם אוועקגעזעצט אין א ווינקעל נעבען זיך — נאַ, זיץ ביי דער מאַמען. ווי זי האָט דאָס נביאות גע־זאָגט אויף איהם. אז ניט דערלעבען זאָל זי דאָס!

נאָר קוים איז דורכגעגאַנגען א פּאָר מינוט און די מאַמע איז געווען פערנומען, איז שוין מאַטקע ווידער געווען אויף אלע פיער אין געסעל. ער האָט דערשמעקט וואו זיין חיונה איז. פון־דענסמאָל אָן זוכט מאַטקע זיין פּרנסה אין געסעל. אלעס איז אָפען געשטאַנען פאר איהם, און וואָס ער האָט געפונען דאָס האָט ער גענומען. זיך אריינגעגליטשט אין אָפענע טהירען, געפונען עסען אויפ'ן טיש, — אויפגעגעסען. דער־זעהן א קינד אין געסעל מיט א בייגעל — אוועקגעכאַפּט און אויפגע־געסען. איז געשטאַנען א אידענע מיט א קויש עפּעל אין גאַס — צו־גערוקט זיך צום קויש און ארויסגעגעסען. ניט איין חרפּה איז זלאַטקע

אויסגעשטאנענע צוליעב איהם. ניט איין אידענע האָט איהם געבראכט צוריקצושלעפּען ביי די אויערען אין קעלער אריין און נביאות געזאָגט אויף איהם. אין געסעל איז מאָטקע געוואָרען אַ שרעק, אז מען האָט איהם דערזעהען זיך ארויסלאָזען אויף אלע פיער פון קעלער, האָבען די מאַמעס די קינדער בעהאַלטען אין די הייזער אריין, טהיר און טויער האָט מען פערשלאָסען פאר איהם — און, אז מען האָט איהם דער־זעהן פון דערווייטענס האָט איין שכן׳טע דער צווייטער אָנגעזאגט און צו וויסען געגעבען, ווי עס וואָלט א געוויטער אָנגעקומען: „מאָטקע געהט", „מאָטקע געהט!"

5.

מאַטקע געהט אין חדר.

עס איז געווען אַ קאַלטער גרויער ווינטער־מאָרגען אין קעלער. דער פראָסט, וואָס האָט פערקאָוועט די פענסטערלעך פון קעלער איבער'ן גאַנצען ווינטער, האָט זיך אַריבערגעצויגען פון טהיר און שויב אויף די וואַנד אַרויף און אָנגעהויבען צו בעפּוצען די וואַנד פון קעלער מיט זיינע קאַלטע שנעע־בלומען. אַלעס אין קעלער האָט געפ־רוירען. די קערב מיט די אויבסטען זיינען צוזאַמענגעוואַקסען און געוואָרען איין שטיק אייז. אין אַ ווינקעל שטוב, ביי די פענסטערלעך, האָט זיך דער אַלטער ר' מאיר איינגעקאָרטשעט און האָט פון דאָרט אַרויסגעמורמעלט זיין תהילים. די אַלטע פייגעלע, אַרומגעהאַנגען מיט איהרע פּיעלע יאַקען און קאַפּטענס, איז געזעסען ווי אַ איינגעמויערטע צווישען די טונען מיט אויבסט און האָט זיך רוהיג געשיילט קאַרטאָפליעס פון דעם שויס אין טאָפּ אַריין. דער בלינדער ליב, נאָר וואָס אָן אויפגעשטאַנענער, מיט אַ פולען צושויבערטען קאָפּ פּערע־ען, האָט אַ ניכטערער געזוכט אין די ווינקעלעך פון שטוב אַלטע טונען, רייפען, קערב, וועלכע מען קען צוברעכען אויף געהילץ איינצוהייצען אין אויוועדעל. ער האָט געשאָלטען, געשריען, ווי תמיד, ווען ער הייבט זיך אויף און איז נאָך אויפ'ן ניכטערען מאָגען. און זלאַטקע, אַ פּערטונקענע צווישען די קינדערלאַך, איז געלעגען אויפ'ן געלעגער, אָנגעדעקט מיט אַלטע שמאַטעס, פּלאַכטעס, אַלטע קאַפּאָטעס און טיכער, וואָס האָבען זיך נור געפונען אין קעלער. אין דעם איינעם ווינקעל, ביי זלאַטקען אין געלעגער, איז וואַרעם געווען, זי האָט געהאַט נעבען זיך די קינדערלאַך, און זיי האָבען זי געוואָרעמט מיט די יונגע לייבלעך, און זי האָט זיי אַרונטערגענומען אונטער זיך, ווי אַ הוהן נעהמט אַרום די קליינע היהנדעלעך. פון צווישען די קינדערלעך, דורך דער מאַמעס אָן אָרעם, האָט מאַטקע גנב אַרויסגעקוקט מיט זיינע צוויי שוואַרצע אוי־

געלעך און מיט'ן אבגעברענטען רונדיגען פנים'ל, וועלכעס איז בע־שמוצט געווען פון די נעכטיגע קארטאפליעס, וואס ער האט געגעסען. עס איז איהם גוט געווען און ווארעם ביי דער מאמען אין בעט.

אין אזא מארגען איז בעשטימט געווארען זיין גורל. ווארים באלד האט איהם דער בלינדער ליב בעמערקט ארויסשיינענדיג פון אונטער דער מאמעס ארעמס, און דער בלינדער ליב האט זיך דערמאנט, אז עס איז צייט צו זארגען וועגען א תכלית פאר דעם יונג. האט ער זיך אזוי אנגערופען:

— גיב נאר א קוק, דער ממזר ליעגט דאך אויך ביי דער מאמען. ארויס פון בעט, געה זוך מיר האלץ, דעם אויווען איינצוהייצען.

דער קליינער מאטקע האט זיך איינגעקארטשעט אונטער דער מאמען און געוואלט זיך בעהאלטען. די מוטער האט אויף איהם רחמנות געהאט.

— וואס ווילסטו פון איהם, ער איז דאך נאך א קינד. עס איז קאלט אין שטוב, לאז איהם נאך ליעגען.

— יא, קוק מיר אן דאס קינד! א יונג פון פינף יאהר. א טע־לער קארטאפליעס קען דאס ארייגרייבען, ווי א סאלדאט, און אז מען דארף א שטיקעל האלץ אין שטוב, איז קיינער ניטא. ארויס, ארויס פון בעט, איך נעהם באלד דעם פאסעק צו דיר.

— עס וואלט שוין צייט געווען, דעם יונג פון שטוב ארויס־צו'פטר'ן: מען קען דאך גאר ניט לאזען שטעהן אין שטוב. נעכטען האב איך מיר איבערגעלאזט אויפ'ן קיבעל א טעפעל בארשטש און א האלב ברייטעל אויף'ן אבענד. איך קום אהיים: וואו בארשטש, וואו ברויט? מאטקעלע האט עס שוין דערשמעקט. מען קען דאך קיין ביסען אין שטוב ניט איבערלאזען, — האט זיך די אלטע פייגעלע אבגערופען פון איהר ווינקעלע ארויס, מאכענדיג מיט איהרע איינ־געפאלענע יאסלעס אהן צייהן ווי עס מאכט א פויגעל.

— ער קען מיך אויפעסען מיט די קאפיטעס. אויף דעם וועל איך אויך נאך ארבייטען? אזא ממזר האט שוין אליין פאר זיך בע־דארפט פערדיענען. ארויס, ארויס פון בעט די מינוט.

— גיב נור א קוק, ווי זיי האבען זיך אלע אויף איהם אנגעזעצט, ווי גרויס ער איז זיי אין די אויגען. דעם קינד איז קאלט, א בייזער פראסט אין שטוב. איך וועל איהם ניט ארויסלאזען ליעג, מאטקע.

ליעג ביי דער מאַמען, — האָט איהם זלאַטקע נעהענטער צוגערוקט צו זיך, און דער יונג האָט בעהאַלטען דאָס קעפּעל אונטער דער מאַמע'ס אָרעמס, אַז מען זאָל איהם אין שטוב ניט אַנזעהן.

—מען וואָלט איהם בעדאַרפט אין אַ חדר שיקען, אין תלמוד תורה פיהרען, אַז דאָס זאָל זיך אויסלערנען כאָטש מודה אני זאָגען, אַ ברכה מאַכען. עס וואַקסט דאָך אויף ווי אַ גוי, — האָט זיך דער אַלטער רב מאיר פון זיין ווינקעל אָנגערופען.

— אַז דו זאָלסט געווען אַ טאַטע, וואָלסט דו זיך וועגען דעם געזאָרגט, — האָט זיך זלאַטקע פון בעט געווענדעט צום בלינדען ליב.

— טאַ זאָל ער שוין פון בעט אַרויסקריכען, איך וועל איהם אין תלמוד תורה פיהרען.

— אדרבה, לאָמיך זעהן, זיי אַ טאַטע צו מיינע אָרימע קינדער. ס'איז שוין צייט, — האָט זלאַטקע געקרעכצעט — נו, געה, מאַטקעלע, נו, געה פון בעט אַרויס, דער טאַטע וועט דיך אין חדר פיהרען, — האָט איהם די מאַמע איבער'ן קעפּעל געגלעט.

אַזוי לייכט איז איהר דאָס ניט אָנגעקומען. מאַטקע האָט זיך גאָר ניט ווייסענדיג געמאַכט ניט פונ'ם טאַטענ'ס געוואָלדען און ניט פון דער מאַמע'ס גוטע רייד. ער איז ווייטער געלעגען איינגענאָרעט אין דער מאַמעס אָרים און האָט זיך ניט געלאָזט איינריידען. ס'האָט גאָרניט געהאָלפען, ביז די מאַמע איז אַליין ניט אַרויס פון בעט און דער טאַטע האָט איהם פון געלעגער מיט'ן פּאַסעק אַרויסגעשמיסען.

באַלד האָט די מאַמע אויסגעזוכט דעם בלינדען ליב'ס אַן אַלטע וועסט און האָט מאַטקע'ן דערמיט אויסגעציערט. זי האָט איהם אָנגעטהאָן איהרע שבת'דיגע קאַמאַשען, וואָס זי האָט זיך געהאַט געקויפט פאַר יום טוב. זי האָט געוואָלט צוגעבען מאַטקע'ן חשק אין חדר צו געהן. פייגעלע האָט איהם געגעבען די שעהנסטע צוויי עפּעלעך פון איהר קאָרב אַרויס. הינדעלע, די שוועסטעריל, איז געלאָפען אין געוועלבעל אַריין און געבראַכט פאַר מאַטקע'ן צוויי גריסגע־לעך מיט מאָהן און קאָפּער בעשיט. דער אַלטער רב מאיר האָט איהם דאָס נייע סדור'ל מיט די גרויסע אותיות געשענקט, וואָס ער האָט נור געקויפט מיט די מיידעלעך צו לערנען.

עס האט גאר ניט געהאָלפען. מאַטקע האָט צוגענומען די צוויי עפּעלעך, ער האָט צוגענומען די גריסגעלעך, ער האָט צוגענומען דאָס סדור'ל און אין חדר אריין געהן האָט ער ניט געוואָלט. פעסט האָט ער זיך אָנגעהאלטען ביי דער מאמע'ס שירץ. דער טאַטע האָט גע־שלאָגען מיט'ן פאַסעק, די טרעהרען זיינען מאַטקען פון די פייכטע אויגעלעך איבער'ן פּנים גערונען, און די עפּעלעך האָט ער געהאַלטען אין איין עסען, און ניט געריהרט זיך פון אָרט.

נור דעם בלינדען ליב'ס געדולד האָט געפּלאַצט. ער האָט איהם געכאַפּט אויפ'ן פּלייצע און איז ארויס מיט איהם אין גאַס. מאַטקע האָט געמאַכט אַזעלכע געוואַלדען, אַז דאָס געסעל איז זיך צוזאַמען גע־לאָפען. ער האָט געקאָפּיעט מיט ביידע פיס, דער מאַמעס קאַמאַשען פערלוירען פון די פיס אַראָב, דאָס היטעל פערלוירען, די גריסגעלעך מיט'ן סדור'ל פערלוירען. די מאַמע האָט עס אויפגעהויבען און נאָכ־געטראָגען נאָך מאַטקען, און געבעטען זיך ביי איהם:

— מאַטקע, זיי אַ גוט אינגעל, געה אין חדר אריין, — און געווישט איהם די טרעהרען פון בעקעל מיט דער פאַטשיילע.

און מאַטקע האָט געהאַלטען אין איין שרייען, און אַ גליטש זיך פון טאַטען'ס אָרימס, און ער ליגט שוין אויפ'ן ברוק אין געסעל און שריט, און דער טאַטע האַלט דעם פאַסעק און שלאָגט איבער'ן קאָפּ:

— אין חדר אריין, געה אין חדר אריין.

און די מאַמע פערשטעלט איהם מיט איהר לייב, און נעהמט אויף זיך די שלעג פון בלינדען ליב'ס פאַסעק און בעט זיך ביי מאַטקען:

— מאַטקע, זיי אַ גוט אינגעל, געה אין חדר אריין, מאַטקע.

און עס לויפען דורך אידען, פערהאַוועט אין מסחר, הערען אַ גע־וואַלד, שטעלען זיך אָב אויף אַ מינוט, פרעגען זיך נאָך, וואָס איז. און דערהערט אַזאַ מעשה, אַז אַ אינגעל וויל ניט געהן אין חדר אריין, בייזערען זיי זיך אָן:

— אין חדר אריין געה, דו יונגאַטש איינער, אין חדר אריין.

און לויפען ווייטער צו זייערע מסחרים.

נור געלויבט צו גאָט, קוים דערשלעפּט מאַטקען אַ לעבעדיגען אין תלמוד תורה אריין. דער בלינדער ליב האָט זיך גוט דערוואַרעמט ביי איהם. דער שוויים רינט פונ'ם פּנים, און מאַטקע, אַ צווישעטער, מיט די גריסגעלעך און עפּעל אין די הענד, שטעהט און קוקט אָן דעם

רבי'ן, ווי ער האלט א קאנטשיק אין האנד און דרעהט זיך ארויף און אראב איבער דער שטוב, וואו די קינדערלעך זיצען אויסגעזעצט אויף דער ניעדריגער באנק ארום די וואנד:

— רבי לעבען, רבי קרוין לערענט מיין אינגעל אוים דאוונען, — בעט זיך זלאטקע ביי דעם רבי'ן. דער רבי האט אויסגעצויגען זיין לאנגען האלז פון די קרומע פלייצעס ארוים ווי א שלאנג, און א בויג אריבער זיך געגעבען מיט דעת גאנצען קערפער איבער מאטקע'ן און מיט די פינקעלדיגע גרינע אויגען, וואס זיינען געזעסען אין בלייכען בלוט־ארימען געזיכט, אנגעקוקט מאטקע'ן:

— איז אט דאס בחור'ל, וואס וויל ניט אין חדר אריין געהן? קום נור אהער, דו יונגעלע, — נעהמט ער אן מיט די צוויי דארע פינ־גער מאטקעלע'ס בעקעלע און גיט איהם א קניפעל, אז טרעהרען שטע־לען זיך איהם אין די אויגען — דו ווייסט, וואס מען טהוט מיט א אינגעלע, וואס וויל ניט געהן אין חדר — אט אזוי טהוט מען מיט אזא אינגעלע, ווייזט ער מיט'ן קאנטשיק אין דער האנד.

מאטקע האט זיך אין ערשטען אויגענבליק דערשראקען פאר'ן רבי'ן און האט שטיל געשוויגען.

— איך בין אן ארימע אידענע, איך קען אייך ניט פיעל צאהלען. צוויי גולדען א חודש, אז גאט וועט מיר העלפען. איך וועל אבשפא־רען דעם ביסען פון מויל, נאר לערנט איהם אוים דאוונען, אז ער זאל קענען פון סדור לייענען. אז גאט זאל מיר ביישטעהן. איך האב מורא, דאס קינד זאל מיר ניט אויסוואקסען, איך וויל ניט אויסרעדען די רייד, א שלעכט קינד: וויל נישט אין חדר געהן, — זאגט די אידענע מיט טרעהרען.

— לאזט איהם נאר איבער ביי מיר, לאזט נאר איבער, ביי מיר וועט ער שוין געהן, — זאגט דער רבי און נעהמט אן מאטקע'ן און גיט איהם א זעץ אוועק אויפ'ן בענקעל נעבען זיך און א מיש אויף א סדור, אין וועלכען די אותיות זיינען געווען פערפלעקט און אויסגעווייקט פון קינדערשע טרעהרען.

— נא, קוק אריין, אינגעלע, וואס איז דאס? — זאג, אינגעלע: „אן אלף", זאג: „אן אלף".

נאר מאטקע האט ניט אריינגעקוקט אין סדור, ער האט געקוקט

אויף דער מאמען. דערזעהן, אז די מאמע געהט ארויס פון טהיר, איז ער שוין געווען מיט א פיסעל אונטער'ן באנק.

— אי, ביזט דאך מיר גאר א שייגעץ, איגנעל, — זאגט דער רבי און גיט ווידער א נעהם אן מאטקע'ן ביים בעקעל מיט די דינע ביי־נערדיגע צוויי פינגער, און דעם רבינ'ס גרינע אויגען פון בלייכען אהן־בלוטיגען פנים גיעבען א בליטץ, ווי ביי א קאץ, און איידער מאטקע האט נאך צייט ארומצוקוקען זיך, ליעגט ער שוין איבער'ן בענקעל מיט'ן הינטען ארויף און די לאקשען פון קאנטשיק טאנצען ארום איבער מאטקע'ס נאקעטען געזעסעל, ווי פייערדיגע ציגגלעך איבער א ווייך אויסגעקנעטען ברויטעל. און דער רבי זינגט צו מיט'ן ניגון אין טאקט:

— אט אזוי, קינדערלעך, טהוט מען צו א אינגעל, וואס וויל ניט געהן אין חדר אריין.

די פינף — זעקס־יעהריגע קינדערלעך זיינען געזעסען אויף די ברעטלעך ארום די ווענד און דערשראקענע, מיט אונרוהיגע אויגעלעך, האבען זיי זיך צוגעקוקט צום רבינ'ס מקיים פסק זיין. טהייל האבען זיך געשראקען און אנגעהויבען וויינען, נור אויף מעהרסטענס פון זיי האט דאס שוין ניט געמאכט קיין איינדרוק: זיי זיינען געווען צוגע־וועהנט דערצו. האבען זיי זיך ווייטער רוהיג געגעסען די בייגעל מיט די גריסגעס, אדער זיי האבען זיך געשפיעלט מיט די מיידעלעך אין שטיינדעלעך, נאכזאגענדיג אויס געוואהנהייט דעם רבי'ן פון סדור ארויס: „אן אלף", „א בית".

מאטקע האט דאס מאל ניט געוויינט. אזוי ווי דער רבי האט איהם אבגעלאזט און אוועקגעזעצט צווישען די קינדער, איז ער געבלי־בען זיצען שטיל און געשוויגען. א קינד האט געפרופט עפעס רעדען צו איהם, האט ער איהם געגעבען א שטופ אב מיט'ן עלענבויגען און ווייטער געקוקט מיט זיינע גלענצענדע צוויי אויגעלעך צו דער טהיר. און אזוי ווי דער רבי האט זיך נור אוועקגעזעצט צום טיש מיט אן אנ־דער קינד ביים סדור, איז שוין מאטקע געווען ביי דער טהיר, א פראל אויף, און מיט אראבגעלאזענע הויזלעך און א רויט־פלאמענדען אבגע־שמיסען געזעסעל איז ער געלאפען איבער'ן מארק פון חדר אהיים.

אז זלאטקע האט איהם דערזעהן אין קעלער, ווי ער איז אהיים געלאפען פון חדר, האט זי געמיינט, אז די ערד עפענט זיך אויף אונ־טער איהרע פיס. זי האט געוואלט צו צום יונג, איהם ממית'ן. נאר

אז זי האָט דערזעהן זיינע צוויי אויגען, ווי ער קוקט תמ'עוואטע, מיט א בקשה, איז איהר הארץ צושניטען געוואָרען. האָט זי געשוויגען, נור די טרערען האָבען איהר געשטיקט, האָט זי איהם ארומגענומען, געשלאָגען איהם און געקושט איהם, און געזאָגט מיט א שווער הארץ:

— מיין קינד, מיין שלעכט קינד, וואָס וועט פון דיר ווערען? וואָס, טאטע אין הימעל?

און אין אָבענד, אז דער בלינדער ליב האָט דעם פּאסעק פון די הויזען אראָבגענומען דעם יונג צו שלאָגען, האָט זי איהם שוין פער־שטעלט מיט איהר לייב, פאר איהם צוגענומען די קלעפּ און געבעטען זיך:

— ליב, ער איז דאָך נאָך א קינד, עס איז קאַלט אין דרויסען. לאָז איהם נאָך ביז זומער אין שטוב.

6.

מאָטקע האָט אַ חבר.

ער איז אויסגעוואַקסען דורך דעם יאָהר און אַליין שוין זיין שטיקעל ברויט אויף זיך פערדיענט. אָנגעהויבען האָט ער פון דעם, וואָס ער האָט געהאָלפען דער מאַמען די קאָרב אין די שטובען אַרומטראָגען. מיטגעגאַנגען מיט דער מאַמען אין מאַרק אַריין, געקראָכען אויף די פויערשע פוהרען, געהאָלפען דער מאַמען זיך דינגען מיט די פויערים און טהיילמאָל האָט זיך געמאַכט, אַז די מאַמע האָט אַרויסגעצעהלט אייער פון אַ פויערשען קויבער, האָט ער געהאָלפען מיטצעהלען, איז איהם געבליבען אַ פּאָר אין די טאַש — האָט ער דערנאָך זיי דער מאַמען געגעבען. האָט די מאַמע צוגענומען צופריעדען, און געשוויגען. איז מאָטקע ווייטער געגאַנגען. איז אַרויף אויף אַ פוהר און געזעהן קליינע הינדעלעך, האָט ער די מאַמען צוגערופען. די גויע האָט געשריען, אַז ער זאָל די הינדעלעך ניט ריהרען, און מאָטקע לייגט שוין די הינדעלעך אין די מאַמעס שויס אַריין. און די מאַמע שטעקט די גויע געלד אין האַנד און דינגט זיך מיט איהר.

אַמאָל איז ער מיט דער מאַמען אַריינגעקומען אין קיך צו די זשאַכלינערין. זלאַטקע, צייט זי האָט די זשאַכלינערס אייניקעל געזויגען, איז דאָרט אַ גאַנצע היימישע געוואָרען און פלעגט אין הויז אַריינטראָגען פוטער און אייער. אין די קיך ביי די זשאַכלינערין האָט מען זי גאַנץ גוט אויפגענומען און די דיענסטען האָבען זיך זעהר דערפרעהט מיט מאָטקע'ן.

— דאָס איז דער שרייער, — האָט די אַלטע זשאַכלינערין געזאָגט, אָנקוקענדיג מאָטקע'ן, וועלכער האָט זיך אַ פערשעהמטער בעהאַלטען אונטער די מאַמעס פאַרטוך.

— געלויבט צו גאָט אויפגעצויגען זיך. זאָגט זלאַטקע פערשעהמט פאַר איהר בחור.

— אין חדר אריין געהט ער? — פרעגט די זשאַכלינערין, וויזענ־דיג אויף מאַטקע'ן.

זלאַטקע פערשעהמט זיך ווידער.

— ער איז נאָך אַ קינד, האַלט זיך נאָך ביי די מאַמעס שערץ.

— אי, ס'איז נישט גוט.. אַ אינגעל מוז געהן אין חדר אריין. מוז תורה לערנען, זאָגט די אַלטע זשאַכלינערין, און שאָקעלט מיט'ן קאָפּ אויף מאַטקע'ן, ווי ער וואָלט שוין געווען אַ פערפאַלענער.

באַלד קומט אריינצולויפען אין קיך חנה'לע, די מיידעלע אין מאַטקע'ס יאָהרען, וועלכע זלאַטקע האָט אויסגעזויגען, אַ פרישע, מיט רויטע רונדיגע בעקעלאך ווי ווארימע זעמעלאך, מיט אַן אויסגעצוואַגען קעפּעלע, אין אַ ריין קליידעל און פאַרטיכעל.

זלאַטקע האָט געהאַט אַ מאָדנע געפיהל צו קינדער, וועלכע זי האָט געקאָרמעט. עפּעס איז עס יאָ איהרע און עפּעס נישט איהרע. זי האָט די קינדער, וועלכע זי האָט געקאָרמעט מיט איהר מילך, ליעב געהאַט און פיינד געהאַט. זי האָט נישט געקענט זיין גלייכגילטיג צו זיי. זי האָט זיך הערצליך דערפרעהט מיט חנה'לען, ארויפגענומען דאָס קינד אויף איהרע הענד, און געקושט עס.

— מיין חנה'לע, מיין קליין חנה'לע, וואָס מאַכסטו, האָסט שוין פערגעסען דיין אַם? איך האָב דאָך דיך געקאָרמעט, מיין חנה'לע.

מאַטקע האָט געזעהן ווי די מאַמע טראָגט אויף די הענד דאָס פרעמדע קינד, און עפּעס אַ מאָדנע געפיהל האָט איהם אויך ארומגענו־מען. ער האָט פיינד געהאַט די פרעמדע מיידעלע, וואָס די מאַמע האַלזט ווי אַן אייגענע, און גלייכצייטיג ליעב געהאַט. ער האָט זיך פערשעהמט צו קוקען דערויף. דערווייל האָט איהם די אַלטע זשאַכלינערין געגעבען אַ שטיק ברויט מיט שמאַלץ אין דער האַנד אריין.

ער האָט אָנגעהויבען צו עסען פון ברויט און פערגעסען דערפון. אָבער באַלד האָט ער אויפגעהערט צו עסען און געקוקט אמאָל אויף דער מאַמען און אמאָל אויף דער מיידעלע.

די אַלטע זשאַכלינערין האָט ארויסגענומען חנה'לען פון זלאַטקע'ס הענד, האָט אָבגעווישט מיט די שערץ זלאַטקע'ס קושען פון קינד'ס בעקעל, און מיטגענומען זלאַטקע'ן מיט'ן קאָרב אייער און פוטער מיט זיך אין צווייטען שטוב אריין. אַ מינוט זיינען ביידע קינדער גע־

שטאנען און אנגעקוקט זיך איינס דאס צווייטע. מאטקע איז געווען פערשעהמט, געהאלטען דאס שמאלצען ברויט אין האנד און ניט גע־וואוסט וואס צו טהאן דערמיט. די מיידעלע איז געווען דרייסטער, האט איהם געקוקט אין די אויגען אריין און געוויעזען דאס נייע שער־צעל וואס זי טראגט. דערנאך האט זי איהם געוויעזען די אוירינגלאך וואס מען האט איהר אויף די אויערען אנגעטהאן. דערנאך האט זי איהם געוויעזען די קרעלען. מאטקע האט דאס אלעס אנגעקוקט און געשוויגען. באלד האט איהם די מיידעלע ביי דער האנד אנגענומען און געפיהרט איהם מיט זיך אין איהר קינדער־צימער. מאטקע האט זיך ארומגעקוקט פערוואונדערט. אלעס איז אזוי ווייס געווען און ריין, און אזוי פיעל קינדערשע זאכען זיינען געווען אנגעשטעלט. א גרויס פערד איז געשטאנען, און א ריכטיגער וואגען, און צוויי פויגלען, און א צובראכענער זעלנער מיט א צימבעל אין דער האנד. די מיידעלע האט איהם געוויעזען די שפיעל־ווארג און געפרעגט, אויב ער האט אויך אזעלכע זאכען. מאטקע האט געשאקעלט מיט'ן קאפ אויף ניין. און האט נישט ארויסגערעדט קיין איין ווארט.

צוערשט האט ער זיך פערשפיעלט מיט די שפיעל־זאכען, און האט אנגעהויבען צו לאכען — געשטופט דאס פערד ביים עק, אז עס זאל געהן ווי ער האט געזעהן אויפ'ן מארק ווי די פויערים טהוען מיט זייערע קעלבער, ווען זיי ווילען ניט געהן. די מיידעלע האט הויך גע־לאכט.

— זעהסט, אזוי דרעהט מען א פערד ביים עק, אז מען וויל עס זאל געהן — האט מאטקע געוויזען דער מיידעלע.

די מיידעלע האט הויך אויפגעלאכט. זי האט געוויזען די קאץ וואס זי האט און געפרעגט:

— און א קאץ דרעהט מען אויך ביים עק, אז מען וויל זי זאל געהן?

מאטקע האט זי געגעבען א קוק אן פון אויבען אראפ מיט א שפאַ־טישען בליק און געשאקעלט מיט'ן קאפ אויף ניין:

— מיט א קאץ שפיעלט מען זיך נישט. א קאץ דרעהט מען נישט ביים עק — האט ער געזאגט אזוי בעשטימט, אז די מיידעלע האט זיך פערשעהמט.

באלד האט ער איבערגעלאזט די שפיעל־ווארג און געקוקט אויף דער מיידעלע — איהרע בעקעלעך זיינען רויט געווען און אויסגעקנאטען פול ווי בולקעלעך. מאטקע האט אריבערגעפיהרט מיט זיין ווארים שמוציג הענטעל איבער דער מיידעלע׳ס בעקעלעך. די מיידעלע איז געשטאנען און האט זיך געלאזט. דערנאך איז איהם עפעס איינגעפאלען. האט ער צוגעלייגט זיין פנים׳ל און אנגעהויבען מיט זיין פעט צינגעל צו בעלעקען דער מיידעלע׳ס בעקע׳עך, העלזעל. ווי א הינטעל.

די מיידעלע האט זיך געלאזט און געלאכט הויך:

— אוי, ס׳ארא נאר ער איז!

מיט קיין אינגלעך זיינס גלייכען האט זיך מאטקע נישט געקענט חבר׳ן. ווי נאר ער האט זיך געטראפען מיט די יונגען, ביי די ערשטע בעגעגעניש, האט ער זיך געשלאגען מיט זיי. דער סוף איז געווען, אז די יונגען פון דער גאס האבען איהם אויסגעמיעדען און געלאזט אליין. נור פון דעם מארק, וואו ער איז מיט דער מאמען איבער די פויערשע וועגען געגאנגען, האט ער אן אנדער חבר געפונען — דאס איז געווען דעם קאטארינארזש׳ס הונד.

אויפ׳ן מארק האט זיך ארומגעדרעהט אויף יעדען יאריד נאטע קאטארינארזש מיט די קאטארינקע. אויפגעשטעלט די קאטארינקע אין מיטען מארק, האט ער צוזאמענגערופען מיט׳ן שפיעלען די פויערים, און דער בלויער פויגעל אין שטייג האט פאר פינף קאפיקעס ארויסגעצויגען מיט׳ן פיסק אוים א שיף־לאד א „לאז“, אויף וואס עס איז געשטאנען אויפגעשריבען אלצדינג וואס עס וועט זיך מיט דעם מענשען טרעפען אין זיין גאנצען לעבען. טהיילמאל האט נאטע מיטגעבראכט מיט זיך די מיידעלע, וואס געהט אנגעטהאן אין א פאר קארטען־הויזען און דרעהט זיך אין א ראד. מאטקע׳ן זיינען די שטיק אזוי געפעהלען, אז יעדעס מאל, ווען ער האט דערזעהן נאטע׳ס קאטערינקע מיט דעם בלויען פויגעל און דער מיידעלע מיט די רייפען, האט ער איבערגעלאזט די מאמע מיט די קוישען און נאכגעלאפען די קאטערינקע. נור אם מעהרסטען האט איהם פעראינטערעסירט דער הונד בורעק, וואס נאטע האט נאכגעפיהרט נאך דער קאטערינקע. דאס איז געווען א ווייסגעשוירענער פודעל מיט געקרייזעלטע האאר ווי ביי א שעפס. נאטע האט איהם אבגעשארען ווי א לייב. א גאלען הינטען, ביים קנאט פון עק

א טראָלט האָר. אויפ'ן יאַריד איז דער הונד ניט געווען קיין הונט, נור אזא מין בעשעפעניש אין אַ קליידעל אָנגעטהאָן, מיט אַ היטעלע אויפ'ן קאָפּ, און ער האָט נאָכ'ן שפּיעלען אין דעם פּיסק דאָס צעטעל אַרומ־געטראָגען צו די אַרומשטעהענדע פּויערים און צוזאַמענגענומען קליין־געלד. ווען דער הונד האָט געוויזען די שטיק, האָט איהם מאַטקע ניט ליעב געהאַט. ער האָט אויף דעם הונד רחמנות געקראָגען, און פיינד געהאַט נאַטע קאַטאַרינאַרזש, וואָס ער האָט פון דעם הונד געמאַכט אוים הונד.

ליעב האָט מאַטקע דעם הונד געהאַט, ווען דער הונד איז אין דער היים, אין הויף, אין זיין בודקע געלעגען, צוגעבונדען מיט אַ קייט ווי יעדער הונד, און ערפילט די פפליכטען צו זיין בעל־הבית ווי יעדער הונד, געבילט אויף אַ דורכגייענדען, געריסען זיך פון קייט און געשריען אויף מענשען.

ער האָט זיך בעקענט מיט דעם הונד טאַקע אויפ'ן מאַרק, וואו ער איז אַמאָל אַן אויסגעדאַרטער מיט אַ שמוציג קליידעל און מיט'ן טעצעל אין פּיסק אַרומגעגאַנגען אויף די הינטערשטע צוויי פיס און געשנאָרעט ביי די פּויערים קליין־געלד. מאַטקע האָט איהם דערזעהן אין אזא ניט הינטישע פּאָזע און האָט אויף איהם גרוים רחמנות גע־קראָגען. ער איז איהם נאָכגעגאַנגען ביז ער איז אַהיים געקומען און דער־זעהן ווי נאַטע בינט איהם אָן ביי דער קייט אין דער בודקע. ער האָט געוואָלט צוגעהן צו איהם — האָט דער הונד אויף איהם געבולען. דאָס איז איהם געפעלען און ער האָט זיך אָנגעהויבען מיט איהם חבר'ן, געבראַכט איהם פון אַלצדינג, וואָס ער האָט אַליין געקראָגען: זעמעל, ברויט. און האָט ער אַמאָל אַ האַלב פונט פּוטער אַראָבגע'גנב'עט פון אַ פּאַכטער'ס אַ קאָרב און האָט עס נישט דער מאַמען אָבגעגעבען, האָט ער זיך אָן זיין הונד דערמאָנט און געבראַכט עס זיין „בורעק'ן". מיט דער צייט איז „בורעק" מיט איהם גוט־פריינד געוואָרען, צוגעלאָזט איהם צו זיך. מאַטקע פלעגט איהם אָפּט בעזוכען אין זיין בודקע, אויסקוזעצען זיך נעבען איהם, נעהמען איהם אויף די הענד און ריידען מיט איהם. דאָס איז געווען דאָס אייציגע לעבעדיגע נפש, מיט וועל־כען מאַטקע האָט גערעדט אַלצדינג. פאַר דעם הונד האָט ער אויפ־געעפענט זיין יונג האַרץ און אַלעס פערטרויט. און איינמאָל, ווען דער פאָטער האָט זיין מוטער געשלאָגען און מאַטקע האָט דאָס צו־

געזעהן, און עס איז איהם געוואָרען אזוי, וואָס ער האָט אליין נים געוואוסט וואָס, איז ער געלאָפען צום הונד. ארייגגעקראָכען צו איהם אין בודקע אריין, אוועקגעלייגט זיך נעבען איהם, און צוגענומען דעם הונד'ס ווארימען פּיסק צו זיינעם און אריינגערעדט איהם אין אויער אריין:

— ווייסט, דער טאטע מיינער האָט געשלאָגען דער מאמען. גוט געשלאָגען. זי האָט געוויינט. איך וועל גרוים ווערען, וועל איך איהם צוריק שלאָגען; אַ בלויע אונטערגעשלאָגענע אויג וועל איך איהם מאַכען.

דער הונד האָט אויסגעהערט, פערטראַכט זיך, פערגלייסט די אויגען, ערגעץ וואו געקוקט, ערנסט געוואָרען און עפּעס אין זיך אריינגעמורמעלט.

— און דיך האָבען זיי פּאר אַ מיידעל געמאַכט, אַנגעטהאָן דיר אַ קליידעל מיט אַ קאַפּעלוש אויפ'ן קאָפּ. לאָז דיך נישט — האָט איהם מאַטקע אין אויער אריינגעשריען.

דער הונד האָט נאָך מעהר די אויגען פערגלייסט, געשנופּט מיט דער נאָז, ערענסט געוואָרען און פערטראַכט זיך.

— פּאר אַ מיידעל האָבען זיי דיך געמאַכט, מיט אַ קאַפּעלוש אויפ'ן קאָפּ. און איך וועל נישט געהן אין חדר אריין, איך וועל נישט געהן, זאָל ער מיך שלאָגען, האָט מאַטקע נאָך שטארקער אריינגעשריען דעם הונד אין אויער אריין.

דער הונד האָט די פאָדערשטע צוויי לאָפּעס אויסגעצויגען, דעם פּיסק אויסגעשטרעקט, די אויגען אין גאַנצען צוגעמאַכט, און הויך אויפגעשטעלט די אויערען, און אַנגעהויבען ווי מיט אַ היזעריגע מענשען־שטימע צו בילען, אזוי ווי ער וואָלט ווערטער געוואָלט ריידען.

מאַטקע האָט איהם פערשטאַנען.

7

מאטקע לערענט א מלאכה.

אין א צייט ארום האט זיך דער בלינדער ליב ווייטער דערמאהנט אן זיין זוהן, אז מען דארף פון איהם מאכען א לייט. געשעהען איז עס בישט פון זיך, נאר דערמאהנט האט איהם אן זיינע פפליכטען, אלס פאטער, דער עלטסטער מייסטער פון דער חברה שוסטער, בעריש חוואט, וואס אמאל האט נאך ביי איהם דער בלינדער ליב אליין גע־לערנט זיין מלאכה. בעריש חוואט האט אנגעטראפען ליב'ן טאקע אין דער חברה שוסטער, אמאל, שבת צו נאכטס, צו מעריב. כאטש דער בלינדער ליב האט די מלאכה שוסטריי אוועקגעווארפען, דאך אין חברה שוסטער איז ער נאך געקומען דאווענען און גערעכענט זיך פאר א זייעריגען. האט איהם דארטען דער אלטער מייסטער בעריש חוואט מוסר געזאגט אזוי:

— וואס וועט פון דיין יונג דער סוף זיין? דו לאזט איהם ארומ־לויפען פוסט און פאסט, ער וועט דאך אויסוואקסען א גנב.

— וואס טהוט מען מיט איהם, רב בעריש? אז דער יונג וויל ניט אין חדר געהן.

— גיעב איהם צו א בעל־מלאכה, ווי דער טאטע דיינער האט דיך אבגעגעבען. איך געדיינק, ווען דער טאטע דיינער, זעליג דער פוהר־מאן, האט דיך געבראכט צו מיר א זונטאג אין דער פריה. אוי, ביסט דו געווען א חברה־מאן, האסט דו ניט געוואלט די דראטווע דרעהען.

— האט איהר מיט'ן רימען ארונטערגעלאזט, אז איך האב נאך צו געדענקען ביז'ן היינטיגען טאג, — לאכט דער בלינדער ליב מיט דעם לעבעדיגען אויג און מיט דעם טויטען אויג.

— ברענג איהם צו מיר. אזוי ווי איך האב פון'ם טאטען געמאכט א לייט, אזוי וועל איך פון דעם זוהן, מיט גאט'ס הילף.

— אויף ווי לאנג? — פרעגט ליב.

— אזוי לאנג ווי דו ביזט געווען. ווי אלט איז ער יעצט, דער יונג, זיעבען יאהר? ער וועט זיין ביי מיר ביז ער וועט אלט ווערען עלף, צוועלף יאהר, ביז ער וועט זיך גוט די מלאכה אויסלערנען. איך וועל איהם געבען צו עסען, א נאכט־לעגער, א קאפאטע מאכען אויף יום־טוב. דערנאך אז ער וועט זיך אויסלערנען די מלאכה, וועל איך איהם צאהלען דאס ערשטען יאהר פינף רובעל, דערנאך וועט ער קריגען גאנצע צעהן. דו ווייסט דאך, אז מיר האלטען א פרעמד קינד גוט, קענסט דאך מיין אלטע: אייגענע האט זי נישט, אבער צו פרעמדע קינדער איז זי ווי א מוטער.

— יא, איך געדענק דאבשע די מייסטערין. איך געדענק איהרע קנייפען גוט. שטיקער פלייש האט זי פון די הענד ארויסגענומען, אונ־טער די טהיר ארויסגעשטעלט אין דער קעלט און וואסערדיגען בארשט צו זופען געגעבען. איי, רב בעריש, האט איהר א אידענע.

— נו, גט'ן וועל איך מיך מיט איהר נישט צוליעב א לערן־אינגעל — האט דער אלטער רב בעריש געלאכט — געקנייפט האט זי דיך, אמת, אבער קיין מענש ביזט דו נאך אלץ נישט געווארען. נו, קום צו שרה־חנה'לען אין שענקעל אריין, וועלען מיר דארט דאס איבעריגע אברעדען.

ביי שרה־חנה'לען, וואו מען האט געקענט קריגען א געהיים גלעזעל בראנפען מיט הימישע קיכלעך און הערינג צו פערבייסען, האט דער בלינדער ליב פערקויפט זיין זוהן אויף גאנצע זעקס יאהר צו „דאבשע די מייסטערין" אין די הענד אריין. ער האט גענומען א רובעל האנד־געלד אויפ'ן ערשטען זמן, ווען דער יונג וועט אין זעקס יאהר ארום אנהויבען געלד קריגען. ביים גלעזעל האט דער אלטער בעריש גע'טענה'ט.

— נאר ער זאל מיר נישט אנטלויפען און הערען דעם מייסטער און די מייסטערין. א גאנג געהן, וואו מען דארף. זאג איהם אן, דו הערסט?

— האט נישט קיין מורא, רב בעריש, ער וועט שוין נים אנטלוי־פען. איך וועל איהם שוין ביי די אויערען צוריק ברייננען.

צו מארגענס אין דער פריה איז געווען א שעהנער רייפער זומער־טאג, די טעג פאר ראש השנה, ווען די עפעל און די בארען זיינען רייף אויף די בוימער און בעטען זיך נאר, מען זאל זיי אבפליקען און אויפ־עסען. אין אזא טאג האט ליב גענומען מאטקע'ן און געפיהרט איהם

ביי דער האַנד צו בעריש דעם שוסטער „אויף די לעהר“. דער קליינער מאַרק איז פול געװען מיט צייטיגע אויבסט, וואָס די פויערים און די פּרוכט־הענדלער האָבען געבראַכט אין שטעדטעל. די לופט איז פער־כאַפּט געװען פון עפּעל־ריח, גרינס און פרישע פיש. אין אַזאַ טאָג האָט איהם ליב אַריינגעבראַכט אין דעם ענגען, פערװיבערטען שטיבעל, אין וועלכען בעריש שוסטער האָט געוואָהנט. די פענסטער זיינען געװען פערהאַקט, וואָרים דאַבשע די מייסטערין האָט געליטען אויף אַן אויער און האָט מורא געהאַט פאַר אַ „צוג“, און נישט געלאָזט עפע־נען אַ פענסטערעל איבערן גאַנצען זומער. אין שטוב האָט זיך שטאַרק געשפּירט דער ריח פון פערפוילטע לעדער, וואָס האָט ערגעץ וואו אין די ווינקעלעך פון דעם שטיבעל געשימעלט זייט יאָהרען, צייט בעריש איז אַ שוסטער. די מייסטערין איז נישט געװען. בעריש, אַרומגע־רינגעלט מיט אַ דריי־פיער געזעלען און לערן־יונגלעך, איז געזעסען איינגעהויקערט אַרום דעם קליינעם טישעל און געקלאַפּט אַ זויל אויפ׳ן שטיין.

— דאָ איז ער ,דער בחור מיינער, זאָגט ליב.

דער אַלטער רב בעריש האָט אויפגעהויבען זיינע געדיכטע הויכע ברעמען, אַרויפגערוקט די ברילען (אין וועלכע די גלעזלעך זיינען געװען צושפּאָלטען), האָט געוואָרפען אויפ׳ן יונג אַן אויג און האָט גערופען אין אַ ווינקעל אַריין:

— דאַבשע, דאַבשע, קום נור אַרויף. אַ נייער לערן־יונגעל.

באַלד איז פון הינטער אַ בעט פון אַ שוואַרצען קעלער אַרויסגע־קומען עפּעס אַ הויכעס, אַ דאַרעס, איבערגעהאַנגען מיט שמאַטעס, מי־כער, פאַטשיילעס, ווי אין די גרעסטע פרעסט. איבערן פּנים האָט דאָס געהאַט פערבונדען אַ פאַטשיילע מיט צוויי שפּיצען פונ׳ם קנופּ אויפ׳ן קאָפּ, אַזוי, אַז דאָס בעשעפעניש האָט אויסגעזעהן ווי אַ מכשפה. דאָס טיכעל איבער די אויערען איז שוין געװען טונקעל־גראָה און פון דעם זעלבען קאָליר, ווי דאָס פּנים. דאָס איז געװען דאַבשע די מייס־טערין. זי האָט אַ מינוט געשוויגען, אַרויסגעקוקט מיט צוויי גרויהע אויסגעלאָשענע אויגען ווי ביי אַ טויט פערד, אַרויסגעשטעקט אַ שפּיץ צינגעל אויף די פערדאַרטע, פערצויגענע ליפּען, וועלכע זיינען בעדעקט געװען מיט שטויב, ווי די אַלע זאַכען, וואָס זיינען געשטאַנען אָנגע־שטעלט אין שטוב. עס האָט געדויערט אַ לאַנגע ווײלע, ביז עס האָט

זיך דערהערט א שטים, און געדאכט האט זיך, אז עס קומט נישט פון דער אידענע, נאר פון ערגעץ א הוילע פאס ארויס:

— וועמענס איז דאס? — האט זי פערקייעט מיט א הוסטעל.

— עס איז ליב'ס, — האט דער מייסטער געווארפען מיט דער האנד אויפ'ן בלינדען ליב.

זי האט זיך אומגעדרעהט צו ליב'ן און איהם אנגעקוקט א ווײלע. דערנאך האט זי געזאגט:

— זיין א לייט. ווי דער טאטע זיינער. האט געגעבען א מאך מיט'ן קאפ, ווי א ציעג, און א שאקעל־צו מיט'ן האנד, און איז געגאנגען אין איהר ווינקעל אריין.

— איך לאז אייך איהם דא איבער, רב בעריש, איהר זאלט זיין צו איהם ווי א טאטע. איהר מעגט טהאן מיט איהם, וואס איהר ווילט: שלאגען איהם, אז ער וועט נישט פאלגען. איהר גיט איהם עסען, מעגט איהר איהם שלאגען. — הערסט? — האט ער געזאגט צום יונג — זאלסט הארכען דעם מייסטער און די מייסטערין, אז נישט וועל איך דיך טויטען, דו הערסט?

מאטקע האט געשוויגען, און דער טאטע איז אוועקגעגאנגען.

בעריש האט איהם געהייסען זיך זעצען, און געגעבען איהם א שנור מיט א שטיק וואקס, ער זאל דרעהען א דראטווע. מאטקע האט עס גענומען אין האנד, נישט געוואוסט וואס צו טהאן דערמיט, האט ער זיך געשפיעלט מיט'ן פאדעם און מיט גרויסע אויגען ארומגעקוקט זיך אין שטיבעל: דערזעהן די צוויי הויכע בעטען, וואס שלינגען איין דאס גאנצע שטיבעל, אנגעלעגט מיט בעטגעוואנד ביז אין האלבען באל־קען, געקוקט אויף די פערשטויבטע בילדלעך, וואס הענגען פאר די בעטען, אויף די פאליצעס וואס זיינען אנגעלעגט מיט באלעוועס, אלטע שטיוועל, שטיפלעטען און שטיקער לעדער. ער האט זיך ארומ־געקוקט טשיקאווע, אין דער נייער היים, וואס אהער האט מען איהם אריינגעגעבען אויף גאנצע זעקס יאהר, געקוקט אויף זיינע חברים, די צוויי אינגלעך מיט דעם געזעלען, אן אלטען גוי, וועלכע האקען פאר־דעשוועס. ביי די ביינקלעך וואלגערט זיך לעדער אין וואסער, און דאס גיט פון זיך א ריח. ער האט געקוקט אויף די פענסטערלעך, ווי זיי זיינען פערקאוועט אין שפינוועבס און בעלייגט מיט מאסען, מיט פאר־מעס און שנירען, און פון דרויסען קריכט די זון און גנב'עט זיך אין

פענסטערעל, און וויל אין שטיבעל אריין און דאס שפינוועבס לאזט נישט.

באלד האט ער דערפיהלט א שטופ אין א זייט. ער קוקט זיך אום: נעבען איהם איז אויסגעוואקסען די מייסטערין, ווי א שווארץ געשטאלט און פון איהרע פיס איז ארויסגעקראכען א שווארצער קאטער מיט גלאנ־צענדיגע אויגען און בעלעקט זיך מיט'ן רויטען צינגעל.

— נא, ברענג וואסער, — האט זי איהם געשטופט די קאן אין דער האנד אריין.

מאטקע האט זיך דערפרעהט. אלעס איז איהם דא געפעלען און ניי געווען. ער האט געכאפט די קאן, געגאנגען צום פלומפעל, געבראכט א קאן מיט וואסער. די מייסטערין האט איהם געוויזען דאס טונדעל, ער האט אנגעגאסען, ווידער געלאפען, און עס האט נים געדויערט קיין צוויי מינוט. איז ער שוין צוריק געווען.

ווידער האט ער זיך אוועקגעזעצט, געדרעהט די דראטווע, וואס ער האט נישט געקענט האלטען אין דער האנד צוליעב דעם שטיקעל וואקס. האט ער זיך ווידער אומגעקוקט אין שטיבעל. יעצט האט איהם פעראינטערעסירט דער שווארצער קאטער, וואס איז אנגעבונדען מיט א לאנג שטריקעל ביים בעט, און דרעהט זיך צווישען די פיס פון דער מייסטערין, וואו זי געהט, געהט ער מיט, און עס דאכט זיך מאט־קע'ן, אז די מייסטערין מיט דעם קאטער זיינען צונויפגעוואקסען און עס קען שוין נישט איינס אהן צווייטען זיין.

באלד דערפיהלט ער ווידער א שטופ אין א זייט:

— נא, צוהאק מיר האלץ — האט זי איהם געגעבען דאס האק־מעסער אין דער האנד.

מיט גרויס חשק האט זיך מאטקע גענומען דאס האלץ צוהאקען. ער איז שוין געוואהנט געווען פון דער היים, עס איז איהם אייגענטליך דא געפעלען. עס איז אלעס ניי געווען. נאר ער האט געקוקט אויפ'ן קאטער און האט גרויס חשק געהאט דעם קאטער דעם עק אבצוהאקען.

ער האט זיך ווידער אוועקגעזעצט אויפ'ן קליינעם בענקעל און ווידער געצויגען דעם שנור דורך דער וואקס. ער האט זיך ווידער אומגעקוקט אין שטיבעל. די מייסטערין האט געמאכט פייער, אוועק־געזעצט זיך אין שווארצען ווינקעל ביים קיכעל און איינגעשלאפען. דער קאטער איז ארויפגעקראכען אויף איהר שוים און איז אויך איינגע־

שלאָפען. אין דער שטוב הערט זיך דאָס רעגעלמעסיגע קלאַפּען פון העמערעל אויף דער זויל; דער מייסטער זיצט איבער א שטיוועל, אלע זיצען איינגעבויגען און פערטהאָן אין דער ארבייט. דער זייגער קלאַפּט טיק, טאַק. אין באַלד איז מאָטקע'ן דאָס גאַנצע שטיבעל מיט דעם מייס־טער, מיט דער מייסטערין און מיט דעם קאָטער אזוי פער'מיאוס'ט און לאַנגוויילִיג געוואָרען, אז ער האָט געוואָלט ארויסלויפען. ער האָט געבענקט נאָך דער גאַס, געקוקט אויפ'ן פענסטערעל און דערזעהן, ווי די זון קריכט פון דרויסען אויפ'ן צווייטען זייט פענסטערעל און וויל זיך אריינקריגען אין שטיבעל אריין און קען נישט. איז איהם עפּעס אומעדיג געוואָרען. ער האָט זיך געוואָלט אויפהויבען און ארויסלויפען דורך דער טהיר, נאָר ער האָט עפּעס אַן איינגערליכע אימה געהאַט; האָט ער זיך איינגעהאַלטען. ער האָט שוין אָבער ניט געקענט איינ־זיצען, געוואָרפען זיך אויפ'ן בענקעל, נישט געוואָלט מעהר דרעהען די דראַטווע אין וואַקס. ער איז איהם מיאוס געוואָרען, ער איז בייז געווען אויפ'ן קאָטער און געטראַכט ביי זיך: יעצט איז די ריכטיגע צייט, ווען ער שלאָפט אזוי, דעם עק איהם אָבצוהאַקען מיט'ן האַק־מעסער.

ער האָט זיך אומגעקוקט און געזוכט דאָס האַק־מעסער. ער האָט עס דערזעהן אין ווינקעל, וואו ער האָט געהאַקט האָלץ. ער האָט זיך אויפגעהויבען און גענומען דאָס האַק־מעסער. דער מייסטער האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ פון דער ארבייט און געפרעגט איהם:

— וואָס געהסטו טהאָן?

מאָטקע האָט געהאַלטען דאס האַק־מעסער אין דער האַנד און גע־שוויגען.

פון דעם מייסטער'ס רייד האָט זיך די מייסטערין אויפגעכאַפּט אינאיינעם מיט'ן קאָטער און ארומגעקוקט זיך פערוואונדערט אין שטוב אינאיינעם מיט'ן קאָטער, און בעלעקט זיך מיט'ן צינגעל. פּלוצלונג האָט זי זיך אָן עפּעס דערמאָנט, צוגעגאַנגען צו אַ קאַמאָד, ארויסגענומען קליין־געלד און געגעבען מאָטקע'ן, ער זאָל ברייגגען פון געוועלבעל אַ ברויט מיט צוויי הערינג.

מאָטקע האָט גענומען דאָס געלד אין האַנד אריין און איז ארויס אין גאַס. ער האָט געוואוסט, אז צוריקקומען וועט ער שוין נישט. עס האָט איהם נאָר באַנג געטהאָן, וואָס ער האָט דעם קאָטער דעם עק

נישט אָבגעהאַקט מיט'ן האַק־מעסער. נור ער האָט געוואוסט, אַז ער וועט עס טהאָן אַמאָל.

ער איז אַרויס אויף דער גאַס. די זון האָט איהם אַרומגעכאַפּט און זיך דערפרעהט מיט איהם, וואָס זי דערזעהט איהם ווידער אויף איהר ליכטיגען שיין. דאָס געלד האָט איהם געבריהט אין דער האַנד. ער האָט זיך ערשט פאַר גדולה לויפען געלאָזט. ער איז אָנגעקומען אין מאַרק'ל און דערפיהלט דעם ריח פון די עפּעל און די פרישע בארען, און עס איז איהם גוט געוועזן. ער איז אַדורכגעגאַנגען די בעקעריי, האָט איהם אָנגעשמעקט די פריש־געבאַקענע ברויטלעך און זעמעל, איז ער אַריינגעגאַנגען און אָנגעקויפט זיך פולע קעשענעס מיט זעמעל און אָנגעהויבען באַלד צו עסען. פון דערווייטענס האָט ער דערזעהן ווי פייגעלע זיצט איינגעמויערט אַרום איהרע קוישען, טונען און זעק מיט אויבסטען אין מיטען מאַרק. אַז ער צו צו איהר און אַרויסגעכאַפּט פון דער מולטער עטליכע באַרען.

אַז פייגעלע האָט איהם דערזעהן, האָט זי זיך די הענד געבראָכען און אַ געוואַלד געמאַכט:

— וואָס טהוסטו דאָ אין מאַרק אין מיטען העלען טאָג? ביזט אַנטלאָפען פון מייסטער? דער טאַטע דיינער וועט דאָך דיך ממית'ן.

מאַטקע האָט זיך דערמאַנט, וואָס ער האָט געטהאָן. די העלפט געקויפט זעמעל האָט ער שוין געהאַט אויפגעגעסען. צוריקגעהן צום מייסטער קען ער שוין נישט. עס האָט איהם קיין איין מינוט ניט באַנג געטהאָן, פאַר וואָס ער האָט אַזוי געטהאָן. נאָר ער האָט דער־פיהלט די מורא פאַר'ן שלאָגען. ער האָט דערשפּירט ווי אַ יונגער הונד, אַז מען וועט איהם באַלד זוכען, און מען וועט זיך באַלד יאָגען נאָך איהם.

ער האָט דערפיהלט אַז ער דאַרף זיך בעהאַלטען. ער האָט זיך אָבגעטראָגען פון מאַרק, אַריין אין אַ שמאָל געסעל. דערנאָך האָט ער זיך אָן עפּעס דערמאָנט, איז אַריבער אַ פּליוט און איז אַריין אין הויף צו נאָטע קאַטאַרינאַרזש און צוגעקראָכען אויף אַלע פיער אין דער בודקע פון דעם הונד בורעק. דאָרט האָט ער זיך אַוועקגעלעגט און איינגעקאָרטשעט.

דער הונד האָט איהם דערפיהלט, בעשמעקט, בעלעקט די הענד און דאָס פּנים. מאַטקע האָט אַרויסגענומען די איבערגעבליבענע זע־

מעל, וואס ער האט אין די קעשענעס געהאט, און געטהיילט זיך מיט'ן הונד. דער הונד האט געקייעט א האלבע זעמעל, ער די אנדערע העלפט. ער האט געוואוסט איצט, אז מען זוכט איהם ארום. דער טאטע, דער מייסטער, די מייסטערין דרעהען זיך ארום אין מארק מיט שטעקענס, מיט רימענס און זוכען איהם. עס האט איהם נישט באנג געטהאן, ער האט נישט מורא געהאט פאר די קלעפ. נאר דאס הארץ האט אין איהם געשלאגען, און די אויגען האבען ביי איהם געגלאנצט. ער האט זיך בעהאלטען אונטער דעם בויך פון הונד און ארויסגעקוקט מיט די גנב'ישע אויגען פון דער בודקע אין הויף אריין — אבער זיי קומען נישט נאך איהם.

אזוי איז ער אבגעלעגען א גאנצען טאג, ביז עס איז שפעט געווארען. בייננאכט איז איהם געווארען קאלט. ער האט זיך צוגעקארטשעט צום הונד, דער הונד האט דערפיהלט, וואס ער וויל, האט ער איהם פארדעקט און געווארעמט מיט זיין בויך און בעלעקט איהם מיט דער צונג.

שפעט בייננאכט האט זלאטקע דערהערט — עפעס וואס קראצט הינטער דער טהיר פון קעלער. זי איז נישט געשלאפען און געווארט אויף דעם א גאנצע נאכט. אז זי האט געהערט די בעוועגונג הינטער דער טהיר, האט איהר הארץ אויפגעציטערט. זי איז פאמעלעך ארויסגעקראכען פון איהר בעט און זיך איינגעהארכט, אויב דער בלינדער ליב שלאפט. ער האט געשנארכט הויך, איז זי צוגעקראכען צום קויימען, אראפגענומען פון דארט א טעפעל, פאמעליך אויפגעעפענט די טהיר און עס ארויסגעשטעלט. דערנאך האט זי אין א ווינקעלע גע־זוכט און גענומען דאס אלטע טוך, וואס זי האט אנגעגרייט, און עס ארויסגעטראגען אין פארהויז אריין. צווישען די קערב און די טור־בען איז געלעגען מאטקע אן איינגעקארטשעטער און געציטערט פאר קעלט. זי האט איהם צוגעווארפען דאס טוך, צוגעשטעלט דאס טע־פעל און געשעפטשעט אין דער שטיל:

— מארגען באגינען אנטלויף, ווארים אז דער טאטע וועט דיך דא פאקען, וועט ער דיך ממית'ן. — און זי איז אין דער שטיל צוריק אריין אין קעלער און ארויפגעקראכען אויפ'ן געלעגער, אז דער בלינדער ליב זאל נישט דערהערען.

8.

די ערשטע שטראָף.

צו מאָרגענס באַגינען, ווען מאַטקע האָט געהאַלטען אינמיטען בעסטען שלאָף, האָט ער דערפיהלט, ווי פייערדיגע ריטער שפּרינגען ארום איבער זיין פּנים, איבער זיינע אויגען, אויערען און הענד. ער האָט זיך אויפגעכאַפּט און דערזעהן (ווי ווייט ער האָט געקענט), אַז דער פאָטער שטעהט איבער איהם ווי א גזלן מיט אַ באַטעק אין דער האַנד און שלאָגט איהם. דער יונג האָט נישט געוויינט, נישט געשריען, ער האָט נור געפּרופט צו פערשטעקען דעם קאָפּ אונטער'ן טוף. דאָס איז איהם אָבער נישט געלונגען: די הענד זיינע זיינען געווען צוגעבונדען מיט אַ שטריק הינטער־ארום. דער פאָטער האָט איהם אין שלאָף פערבונדען.

ער האָט דעם פאטער גלייך געקוקט אין די אויגען אריין, און יעדער ברען פון באַטעק מיט דעם בלייענעם קויל האָט איהם די אויגען פערבלענדט, — דאָך איז ער געלעגען און געפּרופט ווי ווייט ער האָט געקענט צו בעהאַלטען דאָס געזיכט. די מוטער איז געשטאַנען דערביי, געריסען דעם פאָטער ביים פּאָלע, זי האָט זיך שוין אליין אוועקגעשטעלט און פערדעקט איהם מיט איהר קערפּער, האָט זי געקראגען די קלעפּ: דער פאָטער האָט זי אוועקגעשמיסען מיט'ן באַטעק, די מוטער האָט אויסגעשריען פאר וועהטאָג, האָט זיך מאָטקע געפּרופט נאָך אַמאָהל אויפכאַפּען און ווארפען זיך אויפ'ן טאַטען, ער האָט אָבער נישט געקענט: די הענד און די פיס זיינען איהם געווען צוגעבונדען. האָט ער זיך שוין אוועקגעלעגט ווי א גע'שחט'ען קאַלב און געלאָזט זיך שלאָגען, וויפיעל דער פאָטער האָט נאָר רָח געהאַט.

אַז דער יונג האָט שוין געבלוטעט פון פּנים און זיך נישט מעהר ריהרען געקענט, האָט איהם דער פאָטער ארויסגעצויגען ביי די אוי־

ערען אין גאַס אַרויס און נאָך געשלאָגען שלעפּענדיג איהם איבער דער גאַס:

— צום מייסטער געה, צום מייסטער.

דאָס מאָל איז זלאַטקע נישט נאָכגעגאַנגען מיט אַ זעמעל און אַ גריסקע, ווי זי האָט דאָס געטהאָן ווען מען האָט מאַטקע׳ן אין חדר געשלעפּט. זי האָט זיך געשעהמט וואָס זי האָט אַזאַ זוהן ערצויגען, איז זי געבליבען אין דער היים און געוויינט אויף איהר בייז מזל.

מענשען אין גאַס האָבען געזעהן, ווי דער בלינדער ליב שלעפּט דעם יונג ביי דער שטריק איבער דער גאַס. האָבען זיי זיך אָבגעשטעלט אויף אַ מינוט, וויפיעל זיי האָבען צייט געהאַט, צוגעשאַלטען און ליב׳ן מוטה צוגעגעבען:

— דאָס איז גוט... ביזטו אַ טאַטע, זיי אַ טאַטע, לערן אַ קינד.

— ליב, וועסט צרות האָבען פון׳ם יונג. ליב, האַלט איהם שמאָל: עס וואַקסט אויף אַ חיה, וואָס די וועלט האָט נאָך נישט געזעהן אַזעלכעס, — זאָגט נביאות אויף איהם אהרון־מאיר דער וואַסער־טרעגער, וואָס איז פאַרביי־געגאַנגען מיט די הילצערנע עמער איבער׳ן געסעל.

— האָב נישט קיין מורא, איך וועל שוין פון איהם דעם גנב אַרויסהאַקען, ער וועט שוין ביי מיר אַ לייט ווערען, — האָט דער בלינדער ליב אָבגעענטפערט, שלאָגענדיג מאַטקע׳ן:

— געה, ממזר, געה.

מאַטקע האָט זיך געלאָזט קאַפּיען, שלאָגען. דאָס בלוט איז איהם גערונען איבער׳ן פּנים, און די שטריק האָבען איהם איבער די הענד פון הינטען געשניטען.

דער מייסטער בעריש חוואַט מיט דער מייסטערין דאַבשע און דער עלטערער געזעל העניך פּיקניק מיט די דריי לערן־אינגלאך האָבען שוין מאַטקע׳ן אָבגעוואַרט מקבל פּנים צו זיין, ווען דער פאָטער האָט איהם אין די געווערקשטעל אריינגעשליידערט און געגעבען איהם אַ בעניץ אַנידער אויף דר׳ערד, ווי אַ זעקעל קאַרטאָפעל.

— רב בעריש, טהוט מיט דעם יונג וואָס איהר ווילט. איהר גיט איהם עסען, האָט איהר רעכט איהם צו שלאָגען. איהר זיינט צו איהם אַ טאַטע אַזוי ווי איך. אייער געלד צוגענומען, אייער ברויט אויפגעגעסען, שלאָגט איהם.

— איך וועל איהם שוין שלאגען. איך וועל איהם שוין לערנען פון א מייסטער צו אנטלויפען, געלד צו־צו־נעהמען, — זאגט דער אל־טער בעריש, וועלכער איז רויט געוואָרען ווי א בוריק פון כעס, דער־זעהענדיג דעם יונג. ער האט פערביסען די אויבערשטע געשפּאָלטענע ליפּ און איז ארויפגעקראָכען אויף א בענקעל זוכען עפּעס אויף אן אלטער פערשטויבטער פּאָליצע.

— וואו האָסטו איהם געפּאַקט? — פרעגט דער אלטער בעריש, אראָבנעהמענדיג פון דער פּאָליצע א חזיר־רימען, וואָס ער האט בע־נוצט צו שלאָגען זיינע לערן־אינגלאך. — דאבשע, גיב מיר גאר אבי־סעל עסיג דעם רימען צו בעשמירען: ער ברעכט זיך שוין, — זאגט דער אלטער גלייכגילטיג, ברעכענדיג דעם רימען.

— ער איז דאָך נאָך אהיים געקומען שלאָפען אין קעלער אריין, און מיין ווייב האט איהם נאָך ארויסגעשטעלט אין הויז אריין א טע־פּעל קאַרטאָפליעס מיט ברויט: זיי האָבען געמיינט, אז איך שלאָף. איך האב אלעס געהערט, האב איך נאר געוואַרט, אז דער יונג וועט איינשלאָפען. האָב איך איהם געבונדען אין שלאָף, און אז ער איז שוין געווען געבונדען, האב איך איהם ערשט דאן מקיים פּסק געווען. מיין אלטע האט נישט געלאָזט, האב איך איהר אויך ארונטערגעלאָזט.

— אלץ איז די מוטער שולדיג: זי האט דאָך איהם קאַליע געמאכט, זי נעהמט זיך דאָך אָן פאר איהם, לאָזט איהם נאָך אין קע־לער אריין, גיט איהם נאָך צו עסען, — זאָל עס נישט אויפוואקסען א גנב? — זאָגט דאָבשע פון דעם צוגעבונדענעם פּנים ארויס, ווי פון א הויל פאס, און גיסט זיך אָן אויף דער האַנד עסיג און שמירט אדורך דעם חזיר־רימען מיט'ן עסיג.

דערווייל איז מאָטקע געלעגען א געבונדענער אין מיטען שטוב און אויסגעהערט דאָס געשפּרעך, וואָס מען פיהרט איבער איהם. די לערן־אינגלעך מיט בלייכע צושראָקענע פּנים'ער און גלאַנצענדיגע צו־פריעדענע אויגעלעך איבער דעם שפּיעל, וואָס דאַ וועט פּאַרקומען, האָ־בען געקוקט אויף איהם מיט רחמנות און טשיקאווע. דער קאָטער איז צוגעקראָכען צו איהם, בעקוקט איהם ווי דאָבשע די מייסטערין, בע־לעקט איהם מיט'ן רויטען צינגעל און איז אוועקגעגאַנגען. מאָטקע האט איהם גאר ניט געקענט טהאָן, ער איז געווען געבונדען. באלד האט ער דערפיהלט, ווי א מעסער שניידט און שפּאַלט זיין הויט. דאָס

איז געווען דער חזיר־רימען, וועלכער האט זיך איינגעשניטען מיט דער גאנצער קראפט אין זיין לייב אריין. דאס מאל האט מאטקע נישט גע־שוויגען. דערזעהן דעם אלטען פרעמדען איד, וואס שטעהט מיט דעם רויטען פנים און שלאגט איהם מיט'ן רימען, דערזעהן די מייסטערין, וועלכע בעלעקט זיך מיט'ן צינגעל און נעבען איהר דעם שווארצען קאטער, וועלכער בעלעקט זיך מיט'ן צינגעל, און די צושראקענע לערן־אינגלעך, וועלכע קוקען אויף איהם מיט גלאנצענדיגע אויגעלעך, האט זיך אין מאטקע'ן ערוועקט צוריק די קראפט. ער האט זיך געגעבען א ווארף און האט זיך געגעבען א לאז אריין אין א באנטש טעלער פון נעכטיגען נישט־געוואשענעם געפעס, וואס איז געשטאנען אין א ווינ־קעל שטוב, — א קלימפער, די טעלער צובראכען. דאבשע האט זיך אויפגעכאפט מיט א געוואלד, אין דעם מייסטער האט זיך נאך מעהר צוברענט דער כעס. ער האט געגעבען א וואונק צו דעם געזעלען, צו די לערן־אינגלעך, מען האט מאטקע'ן געגעבען א כאפ. די לערן־אינג־לעך האבען זיך ארויפגעזעצט אויף די פיס. דער געזעל האט גע־האלטען די הענד. דאבשע האט צוגעדריקט דעם קאפ צו דער פאד־לאגע און דער אלטער האט די הויזען אראבגעריסען און דער חזיר־רימען איז ארומגעשפרונגען, ווי א פייערדיגע שפיז איבער דעם נאקעטען לייב. צוערשט האט זיך בעוויזען א בלויער פאס, דערנאך האט עס גע־געבען א שפריץ מיט בלוט...

פלוצים האט זיך די טהיר געגעבען א פראל אויף און זלאטע איז אריין מיט א געוואלד.

— גזלנים, וואס ווילט איהר פון איהם ? — און זי האט זיך אין גאנצען, אזוי גרויס ווי זי איז געווען, געגעבען א ציה אויס אויפ'ן יונג, פערשטעלענדיג איהם מיט זיך.

— נאט, אז די מאמע אליין לערנט איהם אזוי צו זיין, — שרייט אויס דער אלטער בעריש — גיט מיר צוריק מיין רובעל מיט דעם וואס דער יונג האט אויפגעפרעסען, און נעהמט איהם אייך צוריק. איך וויל איהם ניט האבען !

— מיין מאן האט קיין כח ניט צו אזא יונג, ער שטעלט אונז בדלות. מיין מאנ'ס שווער־פערהארעוועטע גראשען אויפגעפרעסען. און דאס קומט זיך נאך אננעהמען פאר איהם... נעהמט אייך'ן צו־

ריק, איך בעדארף ניט פרעמדע שמוץ, — שרייט דאבשע פון דעם צו־געבונדענעם טוך ארויס.

— זלאטקע טרעט אב, זלאטקע, ווארום איך מאך דיר א טויט, — טופעט מיט די פיס דער בלינדער ליב.

זלאטקע האט זיך דערשראקען און איז אבגעטרעטען פון יונג.

— זעהסטו, וואס דו האסט אנגעמאכט? פרעמדע מענשען נעה־מען זיך פאר דיר אן, ווילען אוים דיין ממזר א לייט מאכען, און דו קומסט נאך שרייען אויף זיי. צו דאנקען האסטו דאך ז״י בעדארפט. גא, נעהם דיר צוריק אהיים יעצט דיין ממזר.

— דאס הארץ ווערט דאך מיר צוריסען, אז איך זעה ווי זיי קא־טעווען דעם יונג. זיי ווילען דאך איהם א טויט מאכען, — זאגט זלאטקע, אין טרערען צוריקטרעטענדיג.

— רב בעריש, קוקט ניט אויף איהר, טהוט מיט איהם וואס איהר ווילט: קאטעוועט איהם, מאכט איהם א טויט. איהר גיט איהם צו עסען, איהר לערנט איהם א מלאכה, מעגט איהר.

— ניין, ליב, נעהם איהם צוריק, איך וויל ניט האבען מעהר מיט איהם צו טהאן. גיב מיר צוריק דעם רובעל, וואס איך האב דיר גע־געבען האנדגעלד, און די פאאר גראשען וואס דער יונג האט פערטאכ־לעוועט.

— זעהסט, וואס דו האסט אנגעמאכט, זלאטקע, איך וועל דיר טויטען מיט׳ן יונג צוזאמען. בעט רב בעריש׳ן, אז ער זאל איהם צו־נעהמען יעצט. בעט פאר דיין ממזר, בעט.

— איך בין איהר מוחל, זאל זי זיך האלטען איהר סחורה, אז זי שטעלט זיך איין פאר איהם, — האט דער אלטער בע־ריש געזאגט, אוועקלעגענדיג דעם רימען.

— מיר וועלען קריגען אזעלכע סחורות, — בעלעקט זיך דאבשע.

— געהערט?

— זעהסט! — האט דער בלינדער ליב אנגעקוקט זלאטקע׳ן.

זלאטקע האט מאקע איינגעזעהען איהר נארישקייט. זי האט זיך פארשעהמט פאר זיך, זי האט ניט געוואוסט וואס צו טהאן. איז זי צום סוף צונעפאלען מיטביידע הענד אויף מאטקע׳ס קאפ און אנ־געהויבען איהם צו שלאגען:

— וואס דו טהוסט מיר אן, דו שלעכט קינד. אויסגערונגען האסטו בעדארפט ווערען איידער ביזט געבוירען געווארען.

— אזוי רעדט איהר, ווי א מוטער, — זאגט דער אלטער רב בעריש, אבווישענדיג די פייכטע ליפען, וואס דער שוים איז איהם געקומען אויף די וואנצען פון כעס.

נאר זלאטקע האט שוין כ'עהר נישט געהערט, זי האט געכאפט דאס טוך און איז אנטלאפען, וואו די אויגען האבען זי געטראגען.

נאך דער סצענע האט בעריש איהם שוין נישט געשלאגען. דער גזעל מיט די דריי לעהר־אינגלעך האבען אנגענומען מאטקע'ן און אראבגעטראגען איהם אין קעלער אריין, אנידערגעלעגט איהם אויף דער פייכטער ערד און פערמאכט דעם קעלער מיט'ן ברעט.

א לאנגע צייט איז מאטקע געלעגען אויף דער פייכטער ערד און האט נישט געוואוסט, צו ער שלאפט, צו ער איז וואך. ער האט געפיהלט א ווייטאג אין אלע גליעדער און ס'האט זיך איהם געדאכט, אז די הענד מיט די פיס זיינען איהם דורכגעבראכען און ער וועט שוין גאר נישט קענען טהאן. פון דעם שלאגען און רייסען זיך האבען זיך איהם אויפגעלעזט די שטריק, מיט וועלכע עס זיינען געוועזן געבונדען די הענד מיט די פיס. נאך א לאנגע ווילע האט ער געפרופט מיט'ן גאנצען קערפער אראבצורוקען די שטריק פון זיינע הענד. דאס איז איהם געלונגען. ער איז ווידער א לאנגע ווילע געלעגען מיט פרייע הענד און נאך נישט געפרופט ריהרען מיט זיי. מיט אמאל האט זיך בעוויזען דער שווארצער קאטער צו איהם אין קעלער. דער קאטער איז צוערשט ארומגעגאנגען אין די ווינקעלעך, פון וואנען עס האט זיך געהערט א קראצען פון מייז. אז דער קאטער האט זיך בעוויזען, איז שטיל געווארען אין קעלער. דערנאך איז דער קאטער צוגעגאנגען צו איהם, בעשמעקט איהם, ארויסגעשטעקט דאס רויטע צינגעל און בעלעקט איהם. מאטקע האט איהם אבגעקאפיעט מיט די פיס. — האט זיך דער קאטער פערוואונדערט און איז אוועק. דערנאך האט מאטקע בעמערקט דאס קליינע פענסטערעל, וואס איז ביי'ם געוועלב פון קעלער. עס איז איהם עפעס איינגעפאלען, נאר ער האט נאך נישט געפיהלט קיין כח דאס אויסצופיהרען. ביסלעכווייז האט זיך דער כח און די ענערגיע געזאמעלט ביי איהם. ער האט זיך דאן שטיל אויפגעהויבען, צוגעקראכען אויף אלע פיער, צוגערוקט צום פענסטערעל דעם זאק מיט

קארטאָפּלעס, ארויסגעקראָכען אויף די קארטאָפּלעס און געפּרופּט ארויסשטעקען דעם קאָפּ. עס איז געגאַנגען. ווייטער האָט ער נישט גע־קענט: עס האָט געשטערט דאָס דראָטענע שטאַכעטעל. מאָטקע האָט זיך אָנגעלעהנט דערויף מיט ביידע הענד און אונטערגערוקט דעם קער־פּער און האָט זיך איינגעקוועטשט אין דעם לעכעל פון פענסטער. ער האָט ניט געפיהלט קיין ווייטאָג, קיין דריקעניש, נאָר וואָס כח ער האָט געהאָט, האָט ער אריינגעשטעקט דאָס קערפּערעל און געקראָכען דורך'ן לאָך. ער האָט זיך ארויסגעגליטשט און איז געבליבען ליגען מיט'ן קאָפּ אין רינשטאָקעל.

אז ער איז ארויסגעקומען אויף דער פרייער לופט, האָט ער זיך אומגעקוקט, אויב קיינער זעהט נישט, אויסגעזוכט א שאַרפען דריי־קאַנטיגען שטיין, ארונטערגעקראָכען אויף אַלע פיער אונטער בעריש חוואַט'ס פענסטערעל און מיט וואָס כח ער האָט געהאַט געגעבען איהם א לאָז אריין אין די שויבען.

עס האָט געגעבען א קלימפּער פון גלאָז. פון אינעווייניג האָט זיך געהערט אַ געשריי, נור מאָטקע איז שוין ניט געווען. ער איז שוין ארונ־טער אונטער א פּלייט. פון דאָרטען האָט ער זיך אדורכגעלאָזט דורך א פינסטערען קאָרידאָר אין א הויף ריין. דערזעהן אין הויף א קופּע מיט ברעטער, האָט ער זיך געגעבען אַ לאָז ארונטער אונטער ד ברעטער און איז געלעגען.

ער האָט געהערט, ווי מען לויפט אין הויף. ער האָט דערקענט דער מייסטער'ס שטימע, דעם געזעלענס, די לערן־אינגלעכ'ס. ער איז געלעגען אין לאָך אונטער די ברעטער. אַמאָל זיינען זיי שוין גאַנץ נאָהענט געווען נעבען איהם, זיי האָבען איהם אָבער נישט געזעהן. אזוי איז ער אָבגעלעגען ביז פארנאַכט.

אז עס איז נאַכט געוואָרען, איז איהם קאַלט געוואָרען און ער איז געווען הונגעריג. ער האָט געקלעהרט וואוהין צו געהן. דערמאָנט זיך אָן זיין פריינד בורעק דעם הונד, איז ער ארוים פּאָרזיכטיג פון אונטער די ברעטער, אוועק דורך הינטער־גאַסען, אויסמיידענדיג מענש::ן. ער איז אריין צו נאָמע קאַטארינאַרזש אין הויף, צוגעקראָכען אויף אַלע פיער אין הונד'ס בודקע. דער הונד האָט איהם בעלעקט, דערוואַרעמט. ער האָט געזוכט אין דער בודקע און געפונען דעם טעלער מיט אַלע עסענוואַרג, וואָס שטעהט פאַר'ן הונד, האָט ער געפּרופּט עסען. נישט

געקענט, אויסגעשפּיגען. צום סוף איז ער אזוי מיעד און דערשלאָגען געוואָרען, אז ער האָט זיך איינגעקאָרטשעט אונטער דעם הונד'ס בויך. דער הונד האָט איהם בעהויכט און אָנגעוואָרעמט מיט דעם אָטהעם פון זיין פּיסק און מיט די וואָרעמע האָאָר, און מאָטקע איז זיכערער איינגעשלאָפען ביי'ם הונד, וויסענדיג, אז ער געפינט זיך ניט צווישען מענשען.

9.

מאַטקע זוכט זיך אַליין אויס אַ פּרנסה.

דער הונגער האָט מאָטקע'ן ארויסגעטריבען פונ'ם בודקע, וואו ער האָט זיך געהאַט בעהאַלטען איבער נאַכט פאר די מענשען. פאָר־זיכטיג האָט ער זיך אומגעקוקט אין שמאָלען געסעל, איבער'ן פּליוט, צי דער פאָטער אָדער דער מייסטער יאָגען איהם ניט נאָך. ?ין געסעל איז געווען שטיל. פּאַרטאָג. די זון האָט ערשט פריש געשיינט איבער דעם ברוק און זיך יום־טוב'דיג אָבגעשפּיעגעלט אין די געוואָשענע שויבען. נאָך ניט אלע איינוואָהנער פון געסעל זיינען וואָך געווען. טייל לאָדענס זיינען געשטאַנען פערהאַקט. שלמה'לע קצב טראָגט א פרישע ריפּ פלייש איבער דעם אַקסעל. איבער'ן בריקעל קומט צו־פאָהרען חיים'ל מילכיגער מיט די טונען מילך פון דאָרף. פון בעקער־געוועלבעל שמעקט ארויס פרישע געבעקס: ברויט מיט מאָהן און מיט קימעל בעשיט. מאָטקע איז געשטאַנען און האָט געציטערט פאר קעלט: ער איז איבער נאַכט ביים הונד געפרוירען געוואָרען. דאָס האַרץ האָט איהם גענאָגט פון הונגער. דער פרישער ריח פון ברויט האָט איהם אָנגעשמעקט. דער ריח פון פּוטער, מילך און די ריפּ פלייש אויף שלמה'לעס אַקסעל האָט איהם גערייצט. ער האָט געוואָלט אריין צום בעקער גנב'ענען א ברויטעל. דער בעקער איז אָבער געשטאַנען אין דער טהיר פון זיין געוועלבעל. ער האָט זיך דערמאָנט אָן די נעכ־טיגע קלעפּ, אָבגעטרייסעלט זיך און געגאַנגען אין מאַרק אריין.

עס איז געווען פרייטאג אין דער פריה, אַ מארק־טאָג פאר אָסיען, ווען אַלעס אויפ'ן פעלד, אין גאָרטען און אין שטאַל איז רייף און אויס־געוואַקסען. די פּויערים האָבען געבראַכט פון די דערפער דאָס בעס־טע און דאָס פערטיגסטע צום פערקויפען: פעטע הינדלעך מיט געבונ־דענע פיס זיינען געשפּרונגען איבער די פּויערשע פוהרען. דער מאַרק איז געווען פערכאַפּט פון געוואַלדען פון די פערשיעדענאַרטיגע עופות.

וואס מען האט זיי אין שטאדט געבראכט צום עסען. פעדערען זיינען ארומגעפלויגען. אין מיטען מארק איז זעליג׳ל דער דארפס־איד מיט באשקען זיין מויד ביי א באליע לעבעדיגע פיש געזעסען. גרינוואַרג און רייפע פרוכטען: בלויע פלוימען און רויטע מאלינעס זיינען געווען פערשפרייט ארום באשע׳ן. איהרע רויטע באקען, וואס זיינען קאלט געווען פון דעם פרישען מארגען, וואס האט זי ארומגענומען, האבען אויך אויסגעזעהן ווי רייפע פרוכט, וואס מען האט פון דארף געבראכט צווישען אנדערע עסענוואַרג... וואס אמאל זיינען נייע וועגען אין מארק אנגעקומען מיט פרישע אויבסט, קאטשקעס, הינער, גענז, פויערים מיט קעלבלעך, פויערים מיט זעקלעך קארטאפעל, פאכטערס מיט פוטער און אייער, קעז און מילך. און דער גאנצער מארק איז פערכאפט געווארען פון דעם ריח, וואס די פרוכטען האבען ארויסגעגעבען. עס האבען זיך באלד געוויזען הינד אין מארק, וואס האבען געשמעקט צו יעדען וואגען: דער ריח פון עסענוואַרג האט ביי זיי דעם אפעטיט דערוועקט. און מיט די הונגעריגע הינד האט זיך אויך מאטקע מיט־געשלעפט. ער איז ווי זיי נאך דעם ריח פון דעם עסענוואַרג אין מארק אנגעקומען און אנגעהויבען זיך פלאנטערען צווישען די פוהרען. ער האט נאר מורא געהאט פאר׳ן טאטען מיט בעריש דעם מייסטער, האט ער זיך יעדעס מאל מיט שרעק אומגעקוקט. ער איז אנגעקומען צו די שטעלען פון אויבסט און אויפגעקליבען פון צווישען די שטיינער די פערפוילטע עפעל און ווערעמדיגע פלוימען, וואס האבען זיך ארומגעוואלגערט. ער האט עס אבער ניט געקענט עסען. עס איז איהם אינווענינ אין די קישקעס קאלט געווען, אז ער האט געציטערט. עס האט איהם אנגעשמעקט פרישע פוטער, וואס א גויה האט ארויסגעלעגט פון איהר קארב. ער איז שוין געווען נאהענט, האט געוואלט די האנד אויסשטרעקען — איז ער אבער געווען אנגעשראקען פון די נעכטיגע קלעפ. האט ער זיך אוועקגעדרעהט. ער איז אונרוהיג געווען. באלד האט זיך אין מארק געלאזט הערען דער ריח פון געפילטע קישקעס, געפרעגעלט חזיר־פלייש, וואס איז אנגעקומען פון דעם קיילער׳ס געוועלב אין מיטען מארק. דער קיילער האט נעכטען געהאט א חזיר געקוילעט אויף היינטיגען מארק, און דאס האט מען יעצט די קישקעס געפילט, — די ערשטע האבען עס דערשמעקט די הינד אין מארק און אנגעהויבען זיך צוזאמענצוקלייבען פאר׳ן קיילער׳ס שוועל, בעלעקט זיך מיט די צונגען און געקוקט מיט די

זשעדנע אויגען אין דער קראם פון טריפה פלייש. אויף דער שוועל פון זיין קראם איז געשטאנען שאלץ, דער דיקער דייטש, מיט א פער־בלוטיגטען שירץ, און די הינד האבען מיט רעספעקט געקוקט אויף איהם. דער ווארעמער ריח פון די גערויכערטע קישקעס האט אויך מאטקע'ן גערופען אינאיינעם מיט די הינד צו דער טהיר פונ'ם קייל־ער'ס געוועלב. די זונן האט דארט געשיינט, און די שטיינער פון די טרעפלעך זיינען ווארעם געוועז, — האט ער זיך אויף די טרעפלעך פונ'ם געוועלב אוועקגעזעצט, געווארעמט זיך אין דער זון און אין זיך איינגעאטעמט דעם ריח פון דעם געבראטענעם חזיר־פלייש. דאס וואסער איז איהם געקומען אין מויל אריין, און עס איז איהם גוט געוועז, און די הינד האבען געקוקט אויף איהם מיט קנאה, וואס ער געפינט זיך אזוי נאהענט צום פלייש...

דער מארק האט זיך אנגעהויבען אנצופילען מיט פעטע אידישע ווייבער, און עס איז געווארען א גרויס גערודער פון מענשען־מיילער, אויסגעמישט מיט די געשרייען און קולות פון די עופות. איין אידענע האט פון דער צווייטער די גענז, די קאטשקעס, די היהנער אוים די הענד געריסען, די פאכטערס האבען זיך געקריגט מיט זיי, און די פעדערען פון די עופות זיינען איבער זייערע קעפ געפלויגען. צווישען דעם הו־הא און געשריי זיינען זיך רוהיג געשטאנען פאר די טהירען פון זייערע געוועלבלעך פון איין זייט דער דייטשער קיילער שאלץ, פון דער צווייטער זייט מארק דער דייטשער בעקער קעניג. די הינד פון גאס מיט מאטקען אן דער שפיצע האבען זיך צונויפגעקליבען ארום זייערע געוועלבלעך. דער קיילער און דער בעקער האבען אבער ניט בעמערקט ניט די הונגעריגע הינד און ניט דעם הונגעריגען מאטקע'ן. זיי האבען זיך רוהיג צוגעקוקט צוום גערודער פון מארק, ווי די אידישע ווייבער רייסען זיך איבער די היהנער און געשמייכעלט אין זיך, אי־בערגעוואונקען איינער צום צווייטען, טראכטענדיג זיך : דער „ראבין" וועט דאס סיי־ווי־סיי אלעם טרפה מאכען, און די אלע קאטשקעס, גענז, היהנער וועלען צו זיי אריינפאלען אין די הענד, געשאכטענע שוין, אבגעפליקטע, ריינע, פאר א גארנישט.

דערווייל האט מאטקע דערזעהן די מוטער פונדערווייטענס צווישען די פויערשע פוהרען. ער האט געוואלט צולויפען, דאס היימישע געפיהל האט איהם געצויגען. אבער צייט די געבטיגע קלעפ האט די

מאמע אין זיינע אויגען שרעק ערוועקט. ער האט מורא געקריגען. פלינק זיך אויפגעכאפט און אנטלאפען. די הינד נאך איהם. ער האט זיך אבגעטראגען פון מארק און איז אריין אין בית־המדרש־געסעל, וואו דער אקסען־מארק איז. דארט זיינען פויערים געשטאנען מיט אקסען, קיה, קעלבער, און אידען זיינען ארומגעגאנגען צווישען די בהמות, בעטאפט דאס פעטס אויף די לעבעדיגע אקסען און קיה, געמאלקען פון די אייטערס און פערזוכט די מילך און געדונגען זיך מיט די פויערים, בעפאטשט זיך אין די הענד, געשריען, געלד געווארפען. מאטקע האט זיך געפלאנטערט צווישען די פיס, געווען דא ביי א קוה, דארט ביי א קאלב. אויך געפרובט די הענד אונטער אן אייטער ארונטערצושטעקען, אויסצומעלקען מילך און אויסצוטרינקען — האט איהם דער פויער מיט א שטריק פון די קוה אבגעיאגט. עס איז איהם געשעהן דא צווישען די קיה און די קעלבער, צווישען די פויערים און די אידען, ווי דארט צווישען די גענז און די ווייבער.

איין איד, דער לאמער גדליה קצב, האט קעלבליך צוזאמענגעקליבען פון מארק ארויף, האט זיך דער אלטער איד מיט זיי קיין עצה ניט געקענט געבען. די קעלבלאך זיינען זיך צולאפען און יעדעס מאל האט ער אן אנדערס געיאגט, וואס איז אריין צווישען די פוהרען. מאטקע האט עס בעמערקט — האט ער גענומען, ווי א גרויסער, א רוט פון דער ערד, און געהאלפען דעם לאמען גדליה די קעלבער צונויפיאגען.

— אט אזוי, העלף זיי מיר טרייבען אין שעכט־הויז אריין, וועסטו קריגען אויך א זעמעל. טהו עפעס, יונג, העלף! דרעה זיך נישט ארום לעדיג, — שרייט צו איהם דער לאמער גדליה, וואס עס האט געקאפעט פון זיינע ביידע רויטע אויגען און ער איז טויב געווען אויף ביידע אויערען. ער האט געמיינט אז אלע זיינען טויב, דעריבער האט ער צו אלעמען געשריען.

מאטקע'ן איז דאס געפעהלען. ער האט צונויפגעיאגט די קעלבער, בעדרעהט דעם עק פון קאלב, ווען עס האט זיך אבגעשטעלט, מיטגעהאלפען גדליה'ן די קעלבער צו פיהרען אין שעכט־הויז אריין. ס'האבען זיך צו איהם צוגעטשעפעט א פאאר גאסען־הינד, מיט וועלכע ער האט זיך בעקענט פאר'ן קיילער'ס געוועלב. ער האט זיי בעפוילען און

די הינד האָבען איהם געהאָלפען די קעלבער אונטעריאָגען.

אין שעכט־הויז האָט זיך פאַר איהם אויפגעעפענט א נייע וועלט. ער האָט דערזעהן אַזעלכעס וואָס איז איהם איבערגעבליבען אַ לעהרע אויפ'ן גאַנצען לעבען. ביז צום שעכט־הויז, אַז ער האָט געזעהן שלמה אָדער גדליה קצב טראָגען אַ ריפּ פלייש אויפ'ן אַקסעל, איז איהם גאָר ניט איינגעפאַלען, אַז דאָס פלייש איז אַן אָקס, א קוה, אַ קאַלב אָדער אַ שעפּס, וואָס ער זעהט זומער גראַזאַבט אין געסעל אַהיים געהן פון פעלד. ער האָט גאָרנישט געקלעהרט וועגען דעם און געמיינט, אַז אַ לעבעדיג קאַלב איז עפּעס אַנדערש. ער האָט געזעהן ווי גדליה טרייבט צונויף די קעלבער אין הויף פון שעכט־הויז, נעהמט אַ קאַלב, בינדט איהם צונויף אַלע פיער פיס. דאָס קאַלב ליעגט שוין אויף דר'ערד און שרייט, און שטעקט ארויס אַ פּאָאַר אויגען און גלאָצט. דערנאָך קומט צו אַ אידעל מיט א פערבלוטיגטער קאַפּאָטע און האַלט אַ גרויס, גרויס מעסער אין דער האַנד, וואָס די שאַרף פלאַקערט אין דער זון. דאָס אידעל מיט'ן בערדעל נעהמט דאָס מעסער אין מויל אריין, האַלט עס צווישען די צייהן, און גאָלט אָב מיט אַ בריטוואַ דעם קאַלב'ס האַלז, אַז ער זאָל גלאַט זיין. אַז דער האַלז איז שוין זעהר גלאַט, נעהמט ער דאָס מעסער און גיט אַ שנייד אריין. בלוט שפּריצט. דאָס קאַלב זעצט די אויגען ארויס, כאַרכעלט — און עס איז שוין טויט און קיינער טהוט זיי גאָרנישט, נישט דעם אידעל, נישט גדליה קצב דערפאַר, מען שלאָגט זיי ניט, מען שרייט ניט אויף זיי. דערנאָך נעהמט מען זיך צו אַן אַנדער קאַלב און מען טהוט מיט דעם אויך אַזוי. אַז ער האָט זיך אומגעקוקט אין שעכט־הויז, האָט ער געזעהן, ווי עס שטעהען מענשען מיט פערבלוטיגטע קאַפּאָטעס און האַלטען גרויסע מעסערס אין די הענד און קוילען, שעכטען לעבעדיגע זאַכען. דאָרט ליעגט אויף דער ערד אַ גרויסער אָקס, געפּענטעוועט די פיס. אַ שטאַרקער יונג האַלט דעם קאָפּ פון אָקס. ער זעהט די גרויסע אויגען ארויס־שטאַרען, און אַן אַנדער אידעל שטעהט נאָך מיט אַ גרעסערען מעסער און שניידט איבער די האַלז. אין אַ עק פון שעכט־הויז האָבען שקצים צוגעבונדען אַ חזיר ביי אַ הויכען קלאָץ און שטעהען ארום און קלאַפּען איהם איבער דעם קאָפּ מיט דרענגער, און דער חזיר קוויטשעט און שרייט. אין אַן אַנדער ווינקעל זעהט ער אַ אידעל האַלט אַ מעסער אין מויל, צווישען די קניע אַ יונג הינדעל. דאָס הינדעל פערגלייסט די

אויגען, דאָס אידעל רייסט ארויס די פּערערען פון ווייכען העלזעל, עס זעהט זיך אַ בלאָהע, ווייכע הייטעל מיט אָדערען אדורכגעצויגען... אַ שנייד אריין, אַ שפּריץ מיט בלוט, — און דאָס אידעל ווארפט אוועק דאָס געשאָכטענע הינדעל, און דאָס הינדעל ווארפט זיך אויף דר׳ערד ווי אין קדחת, דאָס בלוט רינט דערפון, ביז עס פערגלאָצט די אויגען און בלייבט ליעגען אָהן אָטהעם. אָט ציהט שוין גדליה דאָס געשאָכטענע קאַלב אויף אַ שטאַנג ארויף און שניידט אדורך מיט אַ מעסער דעם בויך, ציהט אַרויס די גערערעם מיט׳ן לונג־און־לעבער, אַ פּאַרע געהט אַרויס דערפון, ער ציהט די פּעל אַראָב, בלוט גיסט זיך איבער די הענד, איבער׳ן מעסער, אויף די קאַפּאָטע ארויף — און דאָס קאַלב האַלט נאָך די אויגען אָפען און גלאָצט... וואו ער האָט זיך נאָר געקוקט, האָט ער געזעהן בלוט, געשאָכטענע קעלבער, געקוילעטע תזרים. אָקסען האָבען געמרימשעט און געשריען פאַר׳ן שעכטען מיט ווילדע געשרייען. קעלבער און שעפּסען האָבען זיך געבעטען מיט שוואכע אונבעהאָלפענע שטימען: מע, מע, ווי קליינע קינדער, און חזרים האָבען הויך געוואָלדען געמאַכט, און היחנער און הענער האָבען שרעקענדיגע קינדערשע געשרייען פון זיך ארויסגעגעבען. און מענשען זיינען געשטאַנען מיט מעסערס אין די הענד, בעגאָסען מיט בלוט, און אַלעס לעבעדיגעס געשאָכטען, געשונדען די הויט, די פּערערען פון די העלזער אויסגעפּליקט, און עס האָט זיך מאָטקע׳ן גיזדאַכט, אז נישט בלויז בהמות, נאָר מען וועט באַלד אַ מענשען אוועקלייגע און מען וועט איהם שעכטען. אַלעס מעג מען דאָ, אין דעם שעכט הויז: שלאָגען, שניידען און שעכטען, און מען טהוט גאָר נישט דערפאַר. און ער האָט גאָרנישט געוואוסט דערפון, אז מען מעג שעכטען.

ער איז געריצט געוואָרען פון בלוט, און געבעטען זיך ביי גדליה קצב, ער זאָל איהם געבען דאָס מעסער, ער וויל אויך שינדען דאָס קאַלב. גדליה קצב האָט איהם אָנגעקוקט מיט די רויטע אויגען אויף דעם פון בלוט בעשפּריצטען געזיכט און געזאָגט צו איהם:

— דו קענסט נאָך נישט. דו וועסט דאָס לעדער אדורכלעכערען. נאַ, קוק דיך צו, לערען דיך צוערשט אויס, דערנאָך וועסטו שינדען.

און מאָטקע האָט זיך גוט צוגעקוקט און געוואָלט זיך אויסלערנען. באַלד האָט ער דערזעהן, ווי אַ יונג רייסט ארויס פון אַן אויפגעשניטע

נעם אָקס אַ לונג און לעבער. ער בלאָזט דורך אַ רעהר, און די לונג ווערט אָנגעבלאָזען, און דאָס אידעל, וואָס האָט פריהער דעם אָקס געשאָכטען, קוקט צו, טאַפּט די לונג און קוקט זי גוט דורך, צו זי איז גאַנץ, צי דער אָקס איז כשר, צו טרפה...

מאָטקע האָט געהאָלפען די לונג־און לעבער שלעפּען. און די הענד האָט ער שוין געהאַט אויך בעפלעקט מיט בלוט. האָט ער געקראָגען אַ פלעם אין פּנים אריין פון הינטען ארום:

— נאַ, ווער איז דער נייער קצב? — האָט איהם דער הויבער יונג, נתן גנב, מכבד געווען.

— עס איז דעם בלינדען ליב'ס, לאָז איהם געהן. דער יונג איז אַ יאַט. פערלאָז זיך אויף מיר, ער וועט זיין אַ לייט.

— טאַ געה און ברענג אַ האַלב פלעשעל אָקעווים פון חנה שרה'ן, און אַ ברויט מיט אַ הערינג, — גיט איהם נתן געלד. נור די מינוט צוריק, דו הערסט? אַז ניט וועל איך דיר אַ זייט איבערהאַקען.

מאָטקע האָט ניט פּראָטעסטירט געגען דעם פלעם, וואָס ער האָט געקראָגען. עס איז איהם גאָרניט איינגעפאלען צוצונעהמען דאָס געלד, ווי ער האָט מיט דעם מייסטער'ס געטהאָן. עס איז איהם דאָ געפעלען אין שעכט־הויף. און ער האָט געוואָלט זיינע נייע בעלי־בתים צופריעדען שטעלען. מיט איין שפּרונג איז ער געווען ביי חנה־שרה'ן אין געהיימען שענקעל. געבראַכט האָט ער דאָס האַלבע פלעשעל אָקעוויט, וואָס ער האָט געקויפט און נאָך אַ האַלבעס, וואָס ער האָט אין די טאַש אַראָבגעלאָזט, ווילענדיג זיך אויספיינען פאר נתנ'ען, וועמען דאָס איז זעהר געפעלען. דאָס ברויטעל, וואָס ער האָט געבראַכט, איז געווען פערבלוטיגט פון זיינע הענד. נתן קצב האָט צוגענומען די צוויי פלעשלעך און איהם געגעבען אַ וואַליע מיט דער האַנד איבער'ן קאָפּ:

— אַזוי, ביזטו דאָך גאָר אַ יאַט. וועסט דאָך טאַקע פון דיר ווערען אַ לייט.

מאָטקע האָט צופריעדען געשמייכעלט איבער דעם לויב. וואָס ער האָט געקריגען פון נתן קצב, און געשטאַנען גרייט אויסצופיהרען יעדען אנדערען בעפעהל; אפילו מען וואָלט איהם געהייסען אַ מענשען הרג'ענען, וואָלט ער עס געטהאָן. און אַז נתן האָט איהם געגעבען פּנ

פלעשעל צו טרינקען, מיט א שטיק פערבלוטיגטע ברויט — איז מאַטקע געווען דאָס גליקליכסטע קינד אין דער וועלט.

ער האָט אויפגעהויבען פון ד'רערד א שטיק לאָפּען פון אַן אלטער מילץ און צוגעוואָרפען צו די גאַסען־הינד, וואָס זיינען איהם נאָכגעלאָפען. די הינד האָבען געקוקט אויף איהם מיט רעספּעקט און צופריעדען געווען, וואָס אויך זייער מאַטקע איז געוואָרען אַזאַ לייט.

10.

דער קעניג פון די הינד.

און צייט מאטקע האט זיך אריינגעקראגען אין שעכט-הויז, איז ער געווארען דער מלך פון די הינד. וואו ער איז געגאנגען, איז איהם א מחנה הינד נאכגעגאנגען ווי א וואך און געהיט איהם, אז מען זאל איהם קיין שלעכטס ניט טהאן. קיין חברים אינגלעך האט ער נישט געהאט, נאר הינד זיינען געווען זיינע חברים, און „בורעק", זיין ער־ציהער איז איהם דער נאהענטסטער געווען. צוליעב די הינד האט מען פאר מאטקע'ן דרך ארץ געקראגען און מורא געהאט. די יונגען און גאס האבען געציטערט פאר איהם. מאטקע האט נאר בעדארפט א וואונק געבען און אויף וועמען זיינע הינד אנרייצען, אז מען זאל אנט־לויפען וואו דער שווארצער פעפער וואקסט.

טהיילמאל האט זיך מאטקע'ן פערגלוסט, האט ער גענומען א הונד און איהם אוועקגעלעגט פאר א שוועל פון א אידיש קרעמעל און דער הונד איז אזוי לאנג געלעגען ביז מאטקע האט איהם נישט געהייסען זיך אויפהויבען. אידען האבען צוליעב דעם הינד מורא געהאט אריינצוגעהן און ארויסצוגעהן פון דעם געוועלבעל. קיין קונד האט שוין אין דעם געוועלבעל נישט אריינגעשמעקט, און מאטקע איז געשטאנען ווי א קעניג אין מיטען מארק און געזעהן ווי דער הונד פיהרט אוים זיין בעפעהל: — ער ליעגט פאר דער טהיר פון דער אי־דענעם קרעמעל און קוקט מיט בייזע אויגען און לאזט ארויך א ברום אויף יעדען, וואס וואגט אריינצוגעהן אדער ארויסצוגעהן פון געוועל־בעל — ער איז בערייט אנצופאלען אויף איהם. מען איז געקומען צו־לויפען צו מאטקע'ן און זיך געבעטען ביי איהם:

— מאטקע, נעהם צו דעם הונד, טהייערער מאטקע, פארוואס טהוסט דו מיר דאס?

אמאָל האָט ער רחמנות געהאַט אויף דער אידענע, האָט ער געגעבען א וואונק צום הונד און אראָבגענומען די „בעלאָגערונג" פונ'ם געוועלבעל. טהיילמאָל, אז ער האָט געטראָגען אויף וועמען א שלעכט הארץ, האָט ער אזוי דעם הונד אָבגעהאַלטען א גאַנצען טאָג פאַר דער טהיר און קיינעם נישט אריינגעלאָזט און נישט ארויסגעלאָזט פונ'ם געוועלבעל.

די הינד האָבען איהם געגעבען מאַכט און מען האָט זיך אנגעהויבען צו'חנפ'נען צו איהם. איין סוחר האָט איהם געלד געוואָלט בעצאָהלען, אז ער זאָל בעלאַגערען מיט זיינע הינד די טהירען פון זיין קאָנקורענטס קראָם. נאָר מאָטקע האָט בענוצט זיין מאַכט איבער די הינד נים פאַר געלד, נאָר פאַר אייגענער אַמביציע. און עס האָט זיך אמאָל געטראָפען אז מאָטקע האָט בעלאַגערט א גאַנץ שטיבעל חסידים מיט זיינע הינד און זיי נישט געלאָזט אהיים געהן שבת פונ'ם דאַווענען, — דערפאַר וואָס עוזר חסיד האָט געשריען אויף איהם, אז ער וועט דערצעהלען, אז ער רייסט בארען פונ'ם גוי'אישען סאַד אום שבת. מאָטקע האָט ערשט דעמאָלט אהיים געלאָזט די חסידים פונ'ם דאַווענען, ווען דאָס האָט זיך איהם אליין פערגלוסט.

די מאַכט איבער די הינד האָט ער געקראָגען נישט בלויז דערפאַר וואָס ער האָט זיי פון שעכט־הויז ארויסגעוואָרפען די אַלטע לאַפּען, שטיקער הויט, מילץ, קאַליע געוואָרענע פלייש. ניין, די ליעבע און צוגעבונדענקייט צווישען איהם און די הינד האָט גערוהט אויף א פיעל טיעפערען אינסטינקט, ווי אויסערליכער נוטצען. די הינד האָבען דערפיהלט אין איהם, אז דאָ האָבען זיי געפונען די בעשעפעניש, וואָס די נאַטור האָט בעשאַנקען מיט די רייכטהימער פון רעדען, געהן אויף צוויי פיס, מיט שכל און מיט מענשליכע אינסטינקטען, און די בעשעפעניש וועט דאָס אַלעס אוועקשיינקען זיי, צו פיהרען זיי און צו הערשען איבער זיי. ביז מאָטקע'ן, האָט זיך נים געפונען קיין מענש, וואָס זאָל וועלען זיין דער קעניג און דער פיהרער פון די הינד. און מאָטקע איז געוואָרען זייער קעניג. די הינד האָבען איהם אנערקענט פאַר זייער פיהרער און געפאָלגט זיינע בעפעהלען. ער האָט זיי דערשלאָגען, געשטעלט אויף צוויי פיס, געהייסען זיי קריכען איבער פלויטען, אויף דעכער, שפּרינגען איבער הייזער. זיי האָבען איהם געפאָלגט. א הונד

האָט נאָר בעדאַרפט אַ שמעק טהאָן איהם און דערפיהלען אַן זיין ריח אז ער איז דער קעניג איבער די הינד.

קוים האָט ער נאָר געקראָגען די מאַכט איבער די הינד, האָט ער זיך בענוצט מיט איהר זיך אָבצורעכענען מיט זיינע פיינד. די פיינד זיינע זיינען געווען דאָבשע די מייסטערין, דער פאָטער זיינער און דער דיין רבי ליבוש.

צו בעריש מייסטער, וואָס ער האָט איהם אַזוי געשלאָגען, האָט ער קיין גרויסען האס ניט געטראָגען. ער פערשטעהט עס פאַר וואָס — אַ מייסטער מעג, אַ מאַנספערשוין! נאָר אויף איהר, אויף די אידענע מיט די פערשטאָפּטע אויערען האָט ער געטראָגען אַ שרעקליכען כעס. ווי ער האָט זי געטראָפען אין געסעל האָט ער אָנגעשיקט די הינד. די הינד זיינען איהר בעפאַלען, דאָס קלייד אָראָבגעריסען, די אידענע האָט געשריגען און מאָטקע איז געשטאַנען און געלאַכט הויך. ער האָט דער אידענע אויף דער ליכטיגער שיין נישט ארויסגעלאָזען: די הינד האָבען פון איהר שוין אָוועקגעכאַפּט דאָס פונט פלייש, וואָס זי האָט געטראָגען, פוטער, אַ קאָרב ארויסגעריסען און אייער צובראָכען. דעם שווארצען קאָטער האָבען די הינד שוין דעם גאַנצען עק אָבגעריסען און איהם צובלוטיגט ווי אַ הורג — און מאָטקע קען זיך נאָך נישט בערוהיגען. ער האַלט נאָך די אידענע איינגעשלאָסען אין שטוב.

פאר זיין פאָטער פיהלט ער זיך נאָך צו שוואָך מיט זיינע הינד. און ער וואַרט ביז ער ו׳עט אליין זיך קענען אָברעכענען מיט איהם מיט זיינע אייגענע בחוז. דערפאַר מיידעט ער איהם נאָך אויס. נאָר דער פאָטער מיידעט מאָטקען אויך אויס זינט מאָטקע געהט ארום מיט די הינד; ער טשעפּעט איהם נישט מעהר און לאָזט איהם לויפען. ווען ער דערזעהט איהם אין געסעל מיט דער סטאַדע הינד נאָך איהם, קוקט ער איהם נאָך מיט איין אויג און ער קלעהרט זיך, אז פון דעם יונג וועט עפּעס אויסוואַקסען אַזעלכעס, פאר וואָס מען וועט זיך דארפען היטען...

אויף ר׳ ליבוש דיין טראָגט מאָטקע גלאַט אַ האַס אָהן אַ פאַרוואָס. ר׳ ליבוש איז געווען אַ האַרטער קליינער איד, וואָס האָט קיין קינדער נישט געהאַט, מיט אַ פערשטיינערט שטרענג פּנים. אַ פרייטאָג נאָכמיטאָג פלעגט ער זיך אוועקזעצען אין בית המדרש מיט זיין מע־סערעל אין דער האַנד שאלות פּסק׳נען און ווען אַ אידענע האָט אריינ־

געבראכט א הון, א גאנץ פֿדער א קאטשקע — איז אלעם געווען ביי איהם טריף. אויף דער צווייטער זייט טיש אין בית המדרש איז געזעסען רבי יצחק דין. ר' יצחק איז דוקא געווען א הויכער איד מיט א שמייכעל אין דער באָרד, און אויב דער דין רבי ליבוש האט קיין קינדער נישט געהאט, האט רבי יצחק דין דוקא געהאט א סך קינדער, און ביי רבי יצחק'ן זיינע אלע גענז, קאטשקעס און היהנער געווען כשר. אבער די ווייבער זיינען נישט געגאנגען צו רבי יצחק'ן, נאר דוקא זיך געשטופט צו רבי ליבוש'ן און ארומגעטראָגען דערנאָך די טריפה געמאכט עופות צו די שטאָדטישע גוים צו פערקויפען.

אָט דעם רבי ליבוש האט מאטקע נאך פיינד געהאט ווען איז נאך געווען א קינד. די מאמע איז ארומגעלאָפען איבער'ן מארק א גאנצע וואָך און אָבגעשפּארט אויף אָן עוף אויף שבת. מאכט זיך א שאלה. אז מען האט מאטקען געשיקט מיט דער שאלה, איז ער געגאנגען צו רבי יצחק'ן. האט די מאמע דוקא געשיקט צו רבי ליבוש'ן. און קוים איז די שאלה אריינגעפאלען צו רבי ליבוש'ן, האט שוין מאטקע געוואוסט אז די מאמע וועט וויינען און דאס שוועסטערעל וועט טראָגען די גאנז צו דעם פעטען דייטש צו פערקויפען און שבת וועלען אלע עסען טרוקענע חלה. פאר דעם טריף־מאכען האט מאטקע דעם דין פיינד געהאט פון קליינערהייד אָן, און יעצט זעהט ער, אז ער מאכט אלעם טריף אין דער יאטקע. אז רבי ליבוש קומט אין שעכט־הויז אריין ווערען אלע קצבים טרויעריג און ציטערען פאר שרעק. מען טראָגט איהם אונטער א לונג־און לעבער, נתן בלאָזט זי אָן און דער אלטער דין קוקט זיך גוט איין, זוכט, זוכט, באלד טריף! איז ווי א בראָך וואלט אויסגעבראָכען, און נתן זאָגט אין דער שטיל:

— איך האָב באלד געוואוסט, אז דער אלטער וועט טריף מאכען.

— עס איז דען א וואונדער, ער האט קיין קינדער נישט, ווי א שטיין, — זאָגט מיט א קרעכץ דער רויטער ברוך מיט די רויטע אויגען און טרעהרען רינען איהם אויף די באקען.

און פערקעהרט, אז רבי יצחק קומט אין שעכט־הויז, זיינען אלע פרעהליך, און מאטקע ווייסט, אז דערנאָך וועט ער שוין געהן צו חנה־שרה'ן אין געוועלבעל אריין נאך אקעוויט.

דערפאר האט מאטקע פיינד דעם דין רבי ליבוש און וואלט איהם אמאָל געוואלט מיט זיינע הינד מכבד זיין, איהם אמאָל איינ־

שליסען אין בית המדרש אויף א גאנצען טאָג, אַז ער זאָל נישט קענען ארויסגעהן. נאָר מאַטקע האָט מורא דעם אלטען דין צו טשעפען. נתן גנב האָט אויך מורא פאַר דעם אַלטען דין. אונטער די אוינען, שילט ער איהם, און אז דער אַלטער דין קומט, ציטערט ער פאר איהם, און אויך דער אלטער ברוך, און אלע קצבים פיהרען זיך אזוי, האַלט זיך מאַטקע אויך אזוי. נאָר עס וועט אויף איהם אויך אַ צייט קומען.

אזוי האָט מאַטקע בעהערשט די שטאָדט מיט זיינע הינד און די הינד האָבען איהם געפאָלגט אלעס, וואָס ער האָט זיי בעפוילען. זיי זיינען איהם געווען אונטערטהעניג ווי אַ קעניג.

ביי־נאַכט, ווען דאָס שטעדטעל איז שוין געשלאָפען, איז זיך מאַטקע צוזאמענגעקומען מיט זיינע הינד אויף די יאַטקע־קלעצער אין מאַרק. די לבנה האָט געשיינט. מאַטקע איז געזעסען ווי אַ קעניג אויף דעם העכסטען יאַטקע־קלאָטץ, נעבען איהם איז געלעגען זיין פריינד, דער עלטסטער פון די הינד, „בורעק“, מיט דעם געשאָרענעם הינטען און בעוואקסענעם קאָפּ און עק ווי ביי אַ ליב, — נאָטע קאַטארינארזש'ס הונד, וואָס האָט געהאלפען מאַטקע'ן, ווען ער איז נאָך שוואַך און קליין געווען און זיך נישט געקענט געבען קיין עצה געגען די מענשען. ער איז געבליבען מאַטקע'ס נאָהענטסטער פריינד, און מאַטקע האָט איהם געמאכט פאר אן עלטסטען פון די הינד: איהם האָט מאטקע צום ערשטען אָבגעגעבען די גרעסטע שטיקערביינער און איהם האָט מאטקע בעפרייט פון זיין קייט און מיטגענומען אומעטום וואוהין ער איז געגאנגען. אויפ'ן יאטקע קלאָץ ליגט ער נעבען מאַטקע'ן און מאַטקע שפּיעלט זיך מיט איהם און ארום די יאַטקע־קלעצער שפּרינגען ארום די אונטערטהאַנען — די הינד: זיי שטעלען זיך אויף צוויי פיס — מאכען נאָך ווי מענשען, פאַר מאַטקע'ן, שפּרינגען פאר איהם און בילען מיט ווילדע געשרייען, ווי זיי וואָלטען זאָגען:

— בעפעהל, בעפעהל אונזער קליינער הערשער, אלעס, אלעס וועלען מיר טהאָן פון דיינעטוועגען.

.11
די „בלינדע פערל״

פאר איין מענשען האט מאטקע דרך ארץ געהאט און גענומען א מוסר פון איהם. דאס איז געווען נתן גנב, דער העקער. זיין פרנסה איז געווען, אבשינדען די בהמות אין שעכט-הויז, און דערנאך דאס פלייש אויסהענגען אין יאטקע פאר די ווייבער. אבער זיין הויפט-פרנסה איז געווען גנבה. נתן גנב האט געלעבט מיט זיין אלטער מו-טער אין הילצערנעם הייזעל אין עק שטאדט, ביי דער שוסטער-גאס. פאר דעם „הילצערנעם הייזעל״ האט דאס שטעדטעל געציטערט. איז עפעס א גנבה געשעהן אין שטעדטעל: א פאר זילבערנע לייכטער פון א טיש אראפגענומען א פרייטאג ביינאכט, ביי לייזער מאיר׳ן דעם וואלל-סוחר דעם שפייכלער אויפגעהאקט און די פעל ארויסגע׳גנב׳עט, — איז מען צוערשט געקומען צום „הילצערנעם הייזעל״. אינעווייניג איז מען נישט אריינגעגאנגען: עס האט געקענט שמעקען מיט א מעסער-שטאך; נור מען האט זיך ארויף און אראפ געדרעהט פאר דעם הייזעל מיט געבראכענע הענד און געקרעכצט, געפרואווט אריינ-ווארפען אן אויג, אין א פערהאנגען פענסטערעל אריין. איז שוין נתן ארויסגעקומען פאר דער טהיר און געפרעגט תמ׳עוואטע:

— וואס איז געשעהן?

— נתן, גערענק אין גאט, האב רחמנות אויף מיין ווייב און קינ-דער, גיב ארויס די פעל.

— פעל? ביי ועמען האט מען דאס גע׳גנב׳עט פעל ווידער? וואס טהוט זיך דא אין דער שטאדט! מען וועט דאך שוין נישט קענען לעבען באלד. יעדע נאכט אן אנדער גנבה, — צוקאכט זיך נתן.

— נתן, זאג, וויפיעל ווילסטו, אז דו זאלסט ארויסגעבען די פעל?

— איך וויל? די גנבים ווילען, זיי זיינען געקומען צו מיר, האָבען מיר געזאָגט. איך מיין — פאַר צוויי הונדערט רובעל.

מען דינגט זיך, אז דער סוף איז, אז נתן ווייזט אָן, וואו די פערד זיינען איינגעגראָבען אין לאָנקע ביים וואַסער.

די גערעכטיגקייט פון דער שטאָדט האָט געהיט דער סטאַרשי־סטראַזשניק יאַנאָוויטש, אָדער, ווי די אידען האָבען איהם אַ נאָמען געגעבען, „די בלינדע פערעל", — דערפאַר, ווייל אז ער וויל קען ער ווערען בלינד, ווי די אָרימע אידענע פערעל, וועלכע זיצט פאַר דער שוהל און בעט נדבות: ער זעהט נישט, אז אַ איד האַלט אָפען דאָס בעוועלבעל זונטאָג נאָך צוועלף אזייגער און לייזט געלד; ער זעהט נישט, ווי עס פערשווינדט פון אַ פויער'ס אַ פוהר אַ קעלבעל, ווי מען שפּאַנט פון אַ וואָגען אין מיטען העלען טאָג די פערד אויס, אָדער ווי נתן'ס חברה האַקען אויף אַ שפּייכלער ביינאַכט און נעהמען די קאַלבס־לעדער אַראָפּ. ער איז די „בלינדע פערעל", ער זעהט נישט און הערט נישט. ריידען רעדט דער סטאַרשי סטראַזשניק אידיש און זאָגט אָן די אידען אַ פריהער, ווען דער קאָמיסאַר וועט קומען נאָכ־קוקען אין די געוועלבער דעם פּאַטענט. די „בלינדע פערעל" האָט מען בעראָפען אין שטעדטעל, ווי מען בעדאַרף, להבדיל, אַ רב אָדער אַ מקוה. ער האָט געמאַכט שלום צווישען אידען. אז איין איד האָט גע'מסר'ט דעם צווייטען, אז ער האַנדעלט מיט פאַלשע בראָנפען, איז ער געקומען און האָט דערצעהלט. האָט יענער גע'מסר'ט דעם צווייטען, אז ער האַנדעלט מיט גנבות — האָט ער פוןביידע גענו־מען כאַבאַר און שאַ, שטיל. אין זיינע צייטען איז קיין איד נישט אריינגעפאַלען אין גויאישע הענד, נישט אין געריכט און נישט אין די וואַך. און אז עס האָט זיך געמאַכט, אז בעריל מסור האָט גע'מסר'ט צום נאַטשאַלניק און אָנגעוויזען אויף די „בלינדע פערעל", אַז ער נעהמט כאַבאַר פון די אידען, האָט זיך „די בלינדע פערעל" גע־קאַכט אין איינעם מיט אידען ביים רב און גע'טענה'ט אויף אידיש:

— אַזאַ מעשה, אַ איד זאָל איבערענטפערען אידען אין גוי'אישע הענד! וואָס, עס איז נישטאָ קיין רב, ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר? האָסט עפּעס, געה צום רב.

צווישען נתן גנב און די „בלינדע פערעל" איז אָנגעגאַנגען אַ שטילע מלחמה. אַזוי ווי נתן גנב, אַזוי האָט אויך די „בלינדע פע־

רעל" געהאט זיין חברה גנבים, וואס האבען גע׳גנב׳עט, איהם אבגע־שטעקט, און ער האט פאר זיי פערהאנדעלט דערנאך מיט די בעלי בתים. האט איין באנדע געמאכט דער צווייטער קאנקורענץ. צוויי־שען די אנפיהרער פון די באנדעס האט אויבען־אויף געהערשט שלום: זיי האבען גערעדט צווישען זיך, געטרונקען אין איינעם „פאלשען בראנפען" ביי חנה־שרה׳ן אין געוועלבעל. אבער זיי האבען מורא געהאט צו בלייבען איינער מיט׳ן צווייטען אליין, אז איינער זאל דעם אנדערען א מעסער נישט ארייננשטעקען, און נור אנגעקוקט זיך מיט די אויגען, און מיט דעם בליק אלעם געזאגט. עס איז געווען אבגע־מאכט צווישען זיי, אז איינער זאל זיך אין צווייטען׳ס עסקים נים מישען. דורך דעם, אז עס איז געשעהן א גנבה אין דער שטאדט און מען איז געקומען צו לויפען צו די „בלינדע פערעל" האט ער זיך בע־האלטען, ער איז נישט געווען אין דער היים...

דערפאר האט איין אנפיהרער דעם צווייטען׳ס באנדע גע׳רודף׳ט. אז נתן גנב האט אנגעטראפען אין א ווינקעל א שגץ פון די „בלינדע פעריל׳ס" באנדע, האט ער איהם שוין פארלאזט מיט אן אונטערגע־האקטע זייט. און צייט מאטקע האט זיך גע׳חבר׳ט מיט נתן גנב, האט די „בלינדע פערעל" געווארפען אויף איהם אן אויג און נישט געלאזט איהם אין מארק זיין אין א יאהר־מארק. וואו ער האט איהם געטראפען, האט איהם די „בלינדע פערעל" געשלאגען, געיאגט און גענוארט נאר, אז ער זאל אין זיינע הענד ארייננפאלען. מאטקע האט זיך נישט געקלאגט פאר נתן גנב: ערשטענס האט ער געוואוסט, אז עס דארף אזוי זיין, און צווייטענס, איז נאך מאטקע גנב געווען א צו קליינער יאט, אז דער רבי זאל זיך פאר איהם אננעהמען און געהן זיך שלאגען צוליעב איהם מיט די „בלינדע פעריל".

אט פאר דעם נתן גנב — וואס האט געקענט אזוי ווייט ברענ־גען, אז די „בלינדע פעריל" זאל פאר איהם ציטערען און אויסמיידען פון וועג, ווען ער טרעפט איהם אן — האט מאטקע גנב דרך־ארץ געהאט, פערגעטערט איהם און איז גרייט געווען פאר איהם אין פייער און וואסער צו געהן. נתן גנב האט דערפיהלט, אז דער יונג איז א גוטער „יאט" און מען וועט איהם קענען אמאל אויסנוצען צו אן עסק, האט ער איהם צוגעלאזט צו זיך, אהיים גענומען מיט זיך און אפילו געלאזט שלאפען אין הויז ביי זיך.

נתן גנב האט געלעבט מיט דער מוטער אין הילצערנעם הייזעל. איין גוטע מדה האט דער יונג געהאט, וואס די שטארט האט איהם דערפאר געריהמט: ער האט בכבוד געהאלטען זיין מוטער. דאס ווייב האט ער אוים דעם הויז געשיקט ווייל זי האט ניט געקענט הויזען מיט דער שווינער און געקריגט זיך מיט איהר. דער יונג האט איהר בכבוד'ע קליידער געמאכט, א שעהנע „שטארט" אין דער ווייבער־שוהל איהר געדונגען און אהיים געבראכט דער מאמען דאס בעסטע פלייש און די שעהנסטע פיש אויף שבת. שבת נאכמיטאג האט נתן גנב זיין מאמע אויסגעפוצט אין א נייער הויב מיט א נייעם קאפטענדעל, אין געסעל ארויסגעפיהרט צום שפאציער. אז די ווייבער האבען געזעהען ווי נתן האלט בכבוד זיין מאמע, האבען זיי דעם יונג אלעם מוחל געווען און געזאגט, אז ער פערדיענט זיך סיי ווי סיי די צווייטע וועלט. מען האט דערצעהלט, אז די אלטע פעשע, נתן קצב'ס מוטער, וואס איז אליין אמאל געווען א קצב'טע און איז נאך היינט אויך בכח אויס־צומרינקען א האלב קווערטעל בראנפען, פאטשט נאך היינט אויס דעם יונג, אז עס געפעלט איהר עפעס ניט אין איהם, און נתן גנב, פאר וועלכען די „בלינדע פעריל" ציטערט, לאזט זיך אויספאטשען פון דער מאמע און זאגט איהר קיין ווארט ניט.

אט די אלטע פעשע, די שטארקע אכטציג־יעהריגע אידענע מיט די רויטע געפרוירענע באקען, האט ארייגענומען מאטקע'ן אין א ווינ־קעל פון דער קיך, און פאר מאטקע'ן טהיילמאל א העמד אויסגע־וואשען און א לעפעל ווארעם געקעכטס געגעבען. די אלטע פעשע איז געווארען מאטקע'ס בעשיצערין און האט אויפ'ן זוהן אנגעשריען, ווען יענער האט מאטקע'ן געשלאגען. נתן גנב האט געזעהען, ווי די מאמע האט גערן מאטקע'ן, האט ער איהם אויך גערן געקריגען און אנגע־הויבען איהם צו בעהאנדלען ווי אן איינגערען ברודער.

איינמאל אן אויף־דער־נאכט, ווען זיי זיינען ביידע אהיים גע־קומען פון שעכט־הויז, די אלטע פעשע האט אויפגעשטעלט אויפ'ן טיש די הייסע קארטאפעל־זופ מיט דעם פארעדיגען פלייש, רופט זיך אן די אלטע אידענע צו נתן'ען:

— נתן, עס געהט צו ראש השנה און יום כפור. דער יונג קען אודאי קיין קריאת שמע ניט לייענען.

— קענסט קריאת שמע לייענען? — פרעגט נתן גנב, וואָס איז געווען אַריינגעטהאָן אין דער היסער שיסעל.

מאָטקע לאַכט, האַלטענדיג אויף זיינע ציינער אַ זודיגע קאַרטאָפעל:

— ניין!

— און וואָס איז אויף דיר דאָס געלעכטער אַזוי? עס געהען אַזעלכע גרויסע ימים טובים אין לאַנד אַריין, און דו קענסט נים קיין סדור אין דער האַנד האַלטען — זאָגט די אַלטע.

נתן איז מכבד מיט דער ברייטער האַנד מאָטקע'ן איבער'ן פּנים.

מאָטקע לאַכט.

— וואָס שלאָגסטו איהם? צו שלאָגען ביזטו אַ בריה, וואָלסט בעסער גענומען אַ סדור און דעם יונג אויסגעלערענט עברי זאָגען — זאָגט די מוטער — דו קענסט האָך. זאָל ער אויך קענען.

מאָטקע לאַכט.

נאָכ'ן עסען האָט נתן אַראָבגענומען פון שענקעל, וואו עס שטעהען די צווויי שבת־לייכטערלעך, דער מאַמע'ס מחזור, אויפגעמישט די גרויסע אותיות און אָנגעהויבען צו לערנען מאָטקע'ן:

— נאַ זעה, דאָס איז אַ היי, און דאָס איז אַ בית. זאָג נאָך: אַ היי, אַ בית.

מאָטקע לאַכט.

— וואָס איז אויף דיר דאָס בייזע געלעכטער? גיב נור אַ קוק, ווי ער האָט זיך צולאַכט! — און נתן האָט געכאַפּט מאָטקע'ן אויפ'ן קניע און האָט איהם אָנגעהויבען מכבד צו זיין.

— נאַ, גיב נאָר אַ קוק, ווי ער האָט זיך צוראַיעט! נתן גנב, לאָז אָב, לאָז אָב. וועסט דאָך דעם יונג ממית'ן! — שלעפּט אַרויס די אַלטע מאָטקע'ן פון נתן'ס הענד.

נתן לערנט ווייטער און גיט מאָטקע'ן ווייטער קלעפּ.

— מיין רבי, קוק אָן דעם רבי'ן, אַז די הענד זאָלען דיר ווערען אָבגעדאַרט. שלאָגען קענסטו איהם, אָבער לערנען? — שרייט די אַלטע אויף נתן'ען.

און מאָטקע לאַכט אונטער נתן'ס קלעפּ.

מאָטקע האָט דערפילט, אַז די אַלטע פּעשע האָט איהם גוטס

געטהאן, האט ער געוואלט איהר אבצאהלען. ער האט אבער ניט געוואוסט מיט וואס. ער פלעגט אמאל פון גאס אהיים ברענגען א הונ־אונטער דער פאלע אדער זיך אריינלאזען אין שענקעל אריין און ארויסקריגען א פלעשעל, האט עס אהיים געבראכט און פאר דער אידענע ביים קוימען אוועקגעלעגט. פלעגט די אידענע איהם אוים דער שטוב טרייבען.

— טראג דיך אב, דו קליינער גנב, טראג דיך אב מיט דיינע גנבות.

און מאטקע האט געזעהען, ווי דאס פלעשעל בראנפען ווערט פער־שוואונדען אונטער דעם קישען אין דער אידענע'ס געלעגער, האט ער געלאכט און איז אוים דער שטוב געלאפען.

אז די „בלינדע פעריל" האט דערזעהען, אז מאטקע איז ביי נתן'ען א בן־בית געווארען און נתן גנב טראגט זיך ארום מיט איהם, האט ער אלץ געקלערט ווי דעם יונג אין דער האנד צו כאפען. ער האט זיך געוואלט דורך מאטקע'ן מיט נתן'ען אברעכענען און אלץ אבגע־ווארט א געלעגענהייט, ווען דער יונג וועט איהם אין די הענד פאלען. ער האט ניט בעדארפט לאנג ווארטען: די געלעגענהייט האט זיך באלד געמאכט.

.12

א אידישער לאמבארד.

אין שטעדטעל האבען געוואוינט א סך שוסטער, וואס האבען אויסגעארבייט שטיוועל פאר די פויערשע יאהרמערק. א גאנצען זומער איז מען אבגעזעסען איבער דער טאנדעט־ארבייט און געגרייט סחורה פאר הערבסט, ווען די יאהרמערק וועלען זיך עפענען און מען וועט פאהרען מיט דרענגלעך און געשטעלען אויף די ירידים ארום. אבער װעניג שוסטער האבען זיך געקענט דערווארטען אויף דעם גליק, אז זיי זאלען ארויספיהרען זייערע סחורות אויף די מערק. די מעהרסטע פון זיי האבען ניט געקענט דורכשלעפען דעם זומער און אויסהאלטען די שטיוועל, און צו די ימים־טובים צו האבען שוין די שטיוועל אריינגעוואנדעלט צו אפרים'שי נייגער אין קאמער אריין, וואו מהאט זיי פערזעצט פאר א פאר רובעל אויף צו לעבען, אויף סחורה צו קויפען אדער אויף ימ טוב מאכען.

אפרים'שי נייגער איז געווען דער פראצענטניק פון די שוסטער. געהמען פלעגט ער פון א קערבעל א צוויי גילדען פראצענט און א משכון די שטיוועל. אז עס פלעגט קומען הערבסט, פלעגען זיך די שוסטער בעטען: „ר' אפרים'שי, גיט ארוים די שטיוועל אויפ'ן מארק". אבער אפרים'שי ווייסט, אז א שוסטער איז א שכור, און די שטיוועל קענען נאך אויפ'ן וועג צום מארק אריינפאלען אין שענקעל, און אזוי ווי דאס רוב שטיוועל זיינען שוין ניט ווערטה בעסער דאס געלד מיט דעם פראצענט, וואס איז דורך די פאר האבען אויף זיי אבגעוואקסען, פלעגען זיי בלייבען ביי אפרים'ען אין קאמער פוילען, און האבען שוין ניט געזעהן די ליכטיגע שיין מעהר. אפרים'שי האט זיי ניט פערקויפט. קיין געלד האט ער ניט בעדארפט. אבגעלעבט מיט זיין ווייב, טויבע די מרשעת, א יאהר צוואנציג־דרייסיג אין קריגערייי, און געגעסען דעם גאנצען טאג א נעכטיגען ברויטעל מיט א ציבעלע,

איז זיין איינציג פערגניגען געווען, אז די קאַמער איז וואָס אַמאָל מעהר פול געוואָרען מיט שטיזעל. נאָך סוכות־צייט, ווען די רעגענס גיסען, איז אַ גאַנץ שטעדטעל אדומגעגאַנגען באָרפוס, די בלאָטע האָט אריינגערונען דורך די אָפענע לעכער, און ביי אפרים'שי אין קעלער האָבען געפוילט די שטיוועל. וואָס די שוסטער האָבען אויסגעאַרבייט פאַר דער בעפעלקערונג אויף דער צייט, ווען דער רעגען וועט קומען.

געווען איז אפרים אַ אידעל אַ קאַרגער, וואָס האָט נים פערגונען דעם ווייב דעם ביסען ברויט וואָס זי עסט. יעדען פריהמאָרגען איז דאָס געסעל איבערגעהדערט געוואָרען פון די קריעגערייען צווישען אפרים'שין מיט זיין ווייב. און יעדען פריהמאָרגען האָט ער געשלעפט דאָס ווייב צום גט: „שוין, די מינוט זאָלסטו מיר געהן צום רב, די מינוט".

ס'האָט זיך שוין איינמאָל געטראָפען, אז דער רב איז מיעד געוואָרען שלום מאַכען צווישען זיי, און האָט בעשטימט זיי אָבצוג'טן, פרעגט אפרים'שי:

— וויפיעל וועט דאָס קאָסטען?

— דו דאַרפסט דאָך איהר געבען אַ כתובה, און דעם סופר, און שבר־טרחה, און אַ ציוויל־גט.

— אָבער וויפיעל, ארום און ארום?

— ארום און ארום, מיט אַ ציוויל־גט, און פאַר'ן סופר, און פאַר מיר, אַ פינף און צוואַנציג רובעל.

— פינף און צוואַנציג רובעל! — שרייט אויס אפרים'שי — טויבע, קום אַהיים! די מינוט אהיים! — שלעפט ער די ווייב ביים אַרבעל.

צוליעב די פינף און צוואַנציג רובעל, וואָס ס'האָט איהם בעדאַרפט דער גט אָבקאָסטען, האָט ער אָבגעלעבט מיט אַ ווייב אַ מרשעת, וואָס זיי האָבען זיך ביידע פיינד געהאַט. אַ גאַנצעם לעבען, און געריסען זיך דעם ביסען פון די מיילער, און געשטיפט איינס דאָס צווייטע מיט קללות.

אפשר האָט איהם טאַקע טויבע די מרשעת דערצו געבראַכט, אַז ער זאָל אַזוי שלעכט זיין. ווארום די אידענע איז מיט אַן אמת געווען אַ מרשעת. געווען איז זי אַן עקרה, און דאָס נישט־קינדער האָבען האָט מען איהר אָנגעזעהען אויפ'ן פנים... אַ פנים האָט זי

געהאט פון א מאנספארשוין, נאר אהן א בארד און אהן וואנצעס, מיט בעוואקסענע ווארצעלעך, און פיינד האט דאס געהאט מענשען. גע־זעהן א קינד אין גאס — א שטויס געגעבען, און אלעם לעבעדיגס אוועקגעיאגט פון זיך: „סטופיי", „סטופיי"! — האט זי געהאט אויף אלצדינג איין ווארט.

זומער פארנאכט איז זי געזעסען אויף די טרעפלעך פאר איהר טהיר און געשעפט לופט. זי האט שווער געאטעמט צוליעב אסטמא. די קינדער פון די בעלי־מלאכות האבען געבראכט צו שלעפען אויף די אקסלען די פארטיגע שטיוועל און קאמאשען צו אפרים'שי. די אידענע האט עפעס געברומט אונטער דער נאז, גענומען די שטיוועל און ארייג־געווארפען אפרים'שין אין קאמער אריין און געמורמעלט צו די קינ־דער: „סטופיי!" „סטופיי!"

דאס איינציגע פערגעניגען פון אפרים גיינער איז געווען די קאַ־מער מיט זיינע שטיוועל. ער פלעגט זיך אפטמאל איינשליסען אין איהר אויף א גאנצען טאג און איבערווארפען די שטיוועל. וואס האבען געפוילט דארט פון יאהרען לאנג. דאס פערפוילטע לעדער האט ארויס־געגעבען א געשמאנק, און אפרים האט גום אריינגעהויכט דעם ריח פון דעם לעדער און הנאה געהאט. ארויסקומען פלעגט ער פון דער קאַ־מער מיט א צופריעדענער מינע, דער שמייכעל האט איהם ארגבגע־לאכט פון די אויגען און אריינגעפאלען אין זיין קאלטענעוואטע רארד, וואס די האר איהרע זיינען צוזאמענגעקלעפט געווען פון לעדער־שטויב. פלעגט ער מיט אמאל דערזעהן דאס ווייב, ווי זי זיצט מיט דעם אהך־קינדיגען־פנים און גלאנצט מיט איהרע קליינע אויגעלעך, פלעגט איהם מיט אמאל דאס גאנצע פערגעניגען פון די פוילענדע שטיוועל פער־געהן — פלעגט ער געבען א מרוקע, ארויסגעלאזען א קללה אויף איהר און געכאפט די קאפאטע און אוועק אין חברה מנחה דאווענען.

אט אויף דער קאמער מיט די פוילענדע שטיוועל האט נתן גנב זיין אויג געווארפען. האט ער אריינגעשיקט צו אפרים'שין מאטקע'ן מיט אן אויסרייד. מאטקע האט געדארפט אויסשפירען, צי די קאמער האט א פענסטער'ל, און וואוהין דאס פענסטער'ל געהט ארויס.

אנגעטראפען האט מאטקע טויבע'ן, ווי זי זיצט אויף די טרעפלעך און כאפט פרישע לופט זומער פארנאכט. זי האט איהם בעגעגענט מיט איהר געוועהנליכען ווערטעל: „סטופיי!" מאטקע

האט אבער נישט געהערט און איז ווייטער געגאנגען. פרעגט טויבע: „וועמען זוכסטו?" איידער די אידענע האט נאך אבער צייט דאס ווארט אויסצורעדען, איז שוין מאטקע אין שטיבעל, קוקט זיך ארום, דערזעהט דעם שפאלט פון דער קאמער, א זונען־שטראהל פאלט אריין דורך די קוים צוגעמאכטע טהיר, עפענט ער שוין די טהיר און דערזעהט אפרים גייגער טויכט זיך צווישען א וועלט מיט שטיוועל. מאטקע איז דער־שראקען געווארען, אז ער האט דערזעהן דעם אידענ'ס בארד מיט די אויגען ארויסשטארען פון צווישען די שטיוועל.

— ווער איז דאס? — האט אפרים'שי געמאכט א געשריי, אויפ־געדעגט, וואס א פרעמד אויג האט געזעהען, ווי ער טהוט זיין דיענסט אין זיין קדשי־קדשים.

— דער מייסטער האט מיך געשיקט.

— ווער מייסטער, וואס פאר א מייסטער? טויבע, רע־טויבע, וואו ביזטו? — איז אפרים'שי ארוים א פערשטויבטער פון צווישען די שטיוועל.

נאר מאטקע איז שוין נישט געווען.

פון דעם טאג אן איז דאס פענסטער'ל פון דעם קאמער פער־קלאפט מיט נאך א לאדען און א פרענט, און די טהיר פון אפרים'שים קדשי־קדשים איז געווארען בעלעגט מיט נאך צוויי שלעסער, אז קיין פרעמדענ'ס אויג זאל נים אריינדרינגען, און מאטקע האט געקראגען קלעפ פון נתן גנב — וואס ער האט די מעשה אזוי נישט געשיקט געמאכט.

מאטקע אבער האט אויסגעשפירט, אז די קאמער האט א פענ־סטער'ל און דאס פענסטער'ל געהט ארוים אויף מאנדריק'ס דאך.

עס האט זיך געמאכט באלד אן אנדער געלעגענהייט. אריינצו־דרינגען אין אפרים'שים קדשי־קדשים. אפרים גייגער, אזוי קארג ווי ער איז געווען, האט ער דאך געוואלט האבען אז עס זאל איבערבליי־בען אן אנדענקעניש נאך איהם. פינף יאהר האט ער זיך געדונגען מיט א סופר, אז ער זאל שרייבען פאר איהם א ספר־תורה אין דער חברה, וואו ער דאווענט. האט טויבע געוויינט, אז זי וויל, אז דאס ספר־תורה זאל זיין געשריבען אויך אויף איהר נאמען, האט אפרים'שי נישט געוואלט. האט די אידענע צושטייער געגעבען פון איהר געלד, וואס זי האט בגנבה אנגעזאמעלט אין א זאק, גאנצע פופצעהן רובעל,

איז ער בעשטאנען, אז דאס מענטעלע מיט די עץ החיים'ס זאלען זיין אויף איהר נאמען.

דאס קדשי־קדשים איז נאך נישט געבליעבען איין מינוט אליין צייט אפרים'שי האט חתונה געהאט. צי איז אפרים אין דער היים, צי איז ער אין דער חברה ביי'ם מנחה דאווענען, זיצט אלץ טויבע, זיין ווייב, ווי א געטרייער הונד אויף דער שוועל פון דער טהיר און טרייבט אוועק אלע, וואס ווילען זיך דערנעהענטערען צום קדשי־קדשים, מיט איהר סגולה־ווארט „סטופיי". צום חנוך אבער פון ספר־תורה'לע האבען ביידע, אי אפרים, אי זיין ווייב, פערלאזט דאס קדשי־קדשים אויף קיינעם נישט און זיינען געגאנגען מיט דעם עולם אידען אין דער חברה אריין. אין דער חברה האבען זיך אידען געפרעהט מיט'ן נייעם ספר־תורה'לע, און אפרים מיט זיין ווייב האבען פערגעסען אן די שטיוועל און געטאנצט מיט זייער „קינד", מיט'ן ספר־תורה'לע, שפעט אין אבענד אריין.

דערנסטמאל האט זיך נתן גנב ארויפגעלאזען אויף מאנדריק'ס דאך און מיט א שטיק אייזען אונטערגעשפארט דעם פרענט פון דעם לאדען. דער פרענט האט נאכגעגעבען. זיינען איבערגעבליבען די שטאבעטלעך, האט זיי נתן גנב אויף באלד פארנאנדערגעשפריים. ער האט געגעבען א וואונק צו מאטקע'ן, און מאטקע האט זיך ווי א קאץ געגעבען א קוועטש אריין צווישען די שטאבעטלעך, און באלד האט ער אנגעהויבען ארויסצוווארפען שטיוועל דורך דעם פענסטער'ל צו נתן'ען.

אז מען האט שוין אנגעפאקט א פאר זעק, האט נתן געגעבען א קאמאנדע, אז מאטקע זאל אינעווענינג צונויפלעגען די שטיוועל אזוי, אז מען זאל נים באלד בעמערקען. מאטקע האט זיך צוריק ארויסגעקוועטשט פון די שטאבעטלעך, נתן האט צוריק פערבויגען דעם פרענט אויפ'ן לאדען, אז מען זאל נישט אנזעהן, און מען זאל נאך אמאל קענען נעהמען פון קדשי־קדשים.

אפרים איז אהיים געקומען מיט זיין ווייב פון דער חתונה, וואו זיי האבען אויסגעגעבען זייער קינד דאס ספר־תורה'לע. האט ער זיך דערמאנט אן דער קאמער.

געוואלד, זי איבערגעלאזט אליין, צום ערשטען מאל אליין. האט ער גוט בעקוקט די שלעסער אויף דער טהיר, אבער אלעס איז גאנץ.

פארזיכטיג, מיט האריץ־קלאפעניש האט ער אויפגעעפענט די טהיר פון קאמער: געבליבען איז גאט, די שטיוועל זיינען דא. דער לאדען איבער'ן פענסטער'ל און דער פרענט אויך.

— געבליבען איז גאט — אטהעמט אב אפרים'שע גייגער — איך האב זיך געשראקען. די קאמער אליין געלאזט.

— עס איז אין דעם זכות פון ספר־תורה'לע — זאגט טויבע.

— דו האסט רעכט, מיין ווייב.

און צום ערשטען מאל דעם אבענד האט מאן און ווייב גערעדט צווישען זיך אהן קללות, זייענדיג פול מיט דעם נחת וואס זיי האבען געהאט פון זייער „קינד", דאס ספר־תורה'לע.

פון דענסטמאל אן זיינען אויף א שטיקעל צייט, דורך די מיה פון מאטקע'ן מיט זיין רבי'ן נתן'ען, די שטיוועל אנגעקומען צו די ריכ־טיגע בעלי־בתים, פאר וועמען די בעלי־מלאכות האבען זיי געמאכט — צו די מענשען. א סך אידען און פויערים זיינען צו הערבסט־צייט גע־ווען צוגעגרייט צו די רעגענס מיט גוטע, געזונדע שטיוועל. און ווייל שטיוועל זיינען מיט אמאל ביליג געווארען אין שטעדטעל, האט זיך אן ארימאן אויך געקענט פערגינען א פאר שטיוועל אויף יום־טוב.

נור באלד האט דאס אויפגעהערט. די שטיוועל האבען אנגעהויבען צוריק צו געהן אפרים'ען אין קאמער אריין, ווי מיר וועלען עס שפעטער דערצעהלען. ווארים דער היטער פון די גערעכטיגקייט, „די בלינדע פעריל", האט וואך זיין אויג איבער די ארדנונג פון דער שטאדט...

13.

אַ גנב! אַ גנב!

— געוואַלד, אַ גנב! — האָט זיך געלאָזט הערען איבער דעם שמאָלען געסעל אַ שרעקעדיג געשריי אין אַ שעהנעם פריהמאָרגען.

לאַדענס האָבען זיך אויפגעפּראַלט. פון די אָפענע לופטשיקעס האָבען זיך ווייסע שלאָף־מיצען און בעפעדערטע בערד געלאָזט זעהן. מענשען האָבען געפרעגט מיט דערשראָקענע אויגען:

— וואו ברענט?

זיי האָבען דערזעהען אפרים'שי גייגער, אין די גאַטקעס און שלאָף־מיץ, שטעהט אויפ'ן גאַניקעל פון זיין הויז. ער רייסט זיך די האָר פון קאָפּ און פּאַלט אין איין שרייען:

— געוואַלד, אַ גנב! מען האָט מיך בע'גזל'ט! בדלות געשטעלט!

טהיר און טויערען האָבען זיך אויפגעעפענט. אידען אין אונטער־וועש, ווייבער אין די העמדער, מוידען אין טיכער איבער די קעפּ, יונגען מיט שטעקענס און העק אין די הענד האָבען זיך ארויסגעלאָזט פון די הייזלעך און געשריען:

— וואו? ווען? ווער?

— דאָ איז ער אנטלאָפען! ער איז אריבער דעם פּלויט!

— ניין, אין הויף אריין, צום גאַמבינער אין הויף אריין.

— איך האָב איהם אליין געזעהן דורך דעם הויף.

— קומט, אידען!

און צווישען די אלע געשרייען הערט זיך אפרים'שיס געוואַלד:

— ער האָט מיך געשאָכטען!

— ווער איז עס געווען?

— נאַ, אָט דאָ איז ער! — ווייזט אַ יונג אויפ'ן דאַך הינטער'ן קוימען.

אויפ'ן דאַך, וואָס איז געווען פאַר די פענסטערלעך פון אפרים'

שים קאמער, האט זיך מאטקע בעוויזען. ער איז האלב געווען בע־האלטען הינטער דעם קוימען. מען האט ארויסגעזעהען דאס היטעל מיט די גנב׳ישע אויגען. ער איז האלב געשטאנען, האלב געלעגען, גע־האלטען אין דער האנד א פאר שטיוועל און געקוקט מיט שרעקע־דיגע אויגען, ניט ווויסענדיג, ווי זיך אן עצה צו געבען.

— אט, אט, דא, זעהט!

— מאטקע גנב! עס איז מאטקע!

— דעם בלינדען ליב׳ס! איך האב באלד געוואוסט, אז עס וועט אויס דעם בחור אויסוואקסען א פרי.

— רינגעלט ארום דעם דאך — שרייען איינצעלנע שטימען.

דערווייל האבען אפרים׳שים געוואלדען ניט אויפגעהערט און געהאלטען אין איין צוזאמענרופען די בעלי־בתים פון שטעדטעל. פון די געסלעך, הויפען און הינטער־געסלעך זיינען זיך צוזאמענגעקומען אידען, ווייבער, יונגען און מוידען, בעוואפענט מיט דרענגער, וואלגער־העלצער, בעזימער און האקמעסערס, אלע מיט געוואלדען און גע־שרייען: וואו איז דער גנב, דער גנב?!

— געכאפט! געכאפט!

— אט, אט!

די גאנצע צייט האט זיך מאטקע געדרעהט ווי א מויז אויפ׳ן דאך. פאר שרעק ניט ארויסגעלאזט די שטיוועל פון די הענד, און גע־קוקט מיט אונרוהיגע אויגען, וואס דא וועט זיין.

— קומט ארויף אויפ׳ן דאך!

— ווער געהט מיט מיר אויפ׳ן דאך?

און דא און דארט ווייזען זיך שוין איינינע גבורים און הויבען אן צו קלעטערען אויפ׳ן דאך כאפען מאטקע׳ן.

אבער מאטקע, דערזעהענדיג, אז די יונגען געהען נאך איהם, האט ער מיט אמאל געגעבען א שפרונג, ערגעץ וואו פערפאלען געווארען אויף א מינוט, דערנאך האט ער זיך באלד געוויזען אויף אן אנדערען דאך.

— אט, דא איז ער! דא!

די שטאדט אידען, ווייבער, יונגען און מוידען מיט די בעזי־מער און שטעקענס אין די הענד נאך איהם.

אבער מאטקע איז שוין געפלויגען ווי א קאץ פון דאך צו דאך.

מיט אמאל זיך געגעבען א לאז אריין אין א לאך, א שפרונג איבער א הויז, ווי א שווארצע מויז, געגעבען א לויף אריבער דאס געסעל, אריין צום סטאליער אין הויף און איז פערפאלען געווארען אין א לאך צווישען די קלעצער, דרענגער און ברעטער, וועלכע זיינען געווען אנגעלעגט אין הויף.

דאס שטעדטעל מיט די בעזימער אין די הענד, וואס איז נאכגעלאפען מאטקע׳ן איבער די דעכער, האט איהם דערזעהען פערשוואונדען ווערען אין סטאליאר׳ס הויף. באלד האבען די אלע אידען, ווייבער, יונגען און מוידען, אנגעפילט דעם הויף מיט די דרענגער און בעזימער אין די הענד, צווישען זיי אפרים׳שי גייגער אין די גאטקעס און מיט׳ן שלאף־מיץ, רייסענדיג זיך די האר פון קאפ:

— געוואלד, דער יונג האט מיך געשאכטען!

— ר׳ אפרים, קומט, מיר וועלען די ברעטער אבווארפען און דעם יונג ארויסנעהמען! — שרייט נחום׳שי שוסטער, וועלכער האט דאס גאנצע לעבען אבגעארבייט שטיוועל פאר אפרים׳שי גייגער׳ס קאמער. ער האט מיט די איינגעדארטע, איינגעפאלענע שווארצע באקען געבלאזען, קוים דעם אטהעם כאפענדיג.

— שטעהט, שטעהט, די „בלינדע פעריל“ געהט! — רופען אבדערע אוים.

— אידען, מאכט פלאץ, די „בלינדע פעריל“\

די אידען האבען זיך אבגערוקט. די „בלינדע פעריל“ אין „מאלנע יוניפארם“, בעוואפענט מיט דעם שווערד און מיט א ביקס, איז ארייגעקומען אין הויף אריין. דער רויטער קארק זיינער האט זיך ארויסגעגאסען פון זיין גומענעם קראגען, ווי דאס פעטס ביי א חזיר. די אויגען, וועלכע זיינען נאך געווען האלב פערשלאפען, האבען אויסגעקוקט ווי שכור׳ע, און די האר האבען זיך איהם אויפגעשטעלט פאר כעס.

— אידעלעך, וואס איז? — זאגט די „בלינדע פעריל“, איבערפיהרענדיג מיט דער גרויסער האנד איבער די גרויסע וואנצעס, וואס דאס איז געווען א סמן, אז ער איז בייז.

— אוי, פאניע, ער האט דאך מיך נע׳הרג׳עט! ער האט דאך מיך געשאכטען!

— פאסמאטרים! פאסמאטרים! — האט פלוצים די „בלינדע

פעריל" אנגעהויבען ריידען רוסיש, וואס דאס איז געווען א סמן, אז די „בלינדע פעריל" איז זעהר אין כעס.

ער איז צוגעגאנגען צו די ברעטער, געקלאפט אויף א ברעט מיט דער שווערד און געשריען:

— עי, מאשעניק, וויליעזאי!

אבער מאטקע איז געלעגען הינטער די קלעצער און ארויסגעקוקט מיט די גלאנצענדע אויגען פון א לאך ארויס, געזעהען די אידען מיט די שטעקענס אין די הענד, די „בלינדע פעריל" מיט דער שווערד. ער האט ניט מורא געהאט. ער האט ניט געציטערט. געקוקט זיי אין די אויגען אריין און געוואַרט וואס דא וועט זיין.

— וואס איז געשעהן? — פרעגט נתן גנב, וואס האט זיך פלוצים אין הויף צווישען די אידען בעוויזען.

די אידען קוקען זיך איינס דאס אנדערע אן און ענטפערען אב מיט א שמייכעל, ווי וועלענדיג זיך ארויסמאכען פון גאנצען עסק.

— מיר ווייסען דען? אלע לויפען, זיינען מיר אויך געלאפען.

— וואס? א גנב? — פרעגט נתן.

— פאסמאטרים! — האט די „בלינדע פעריל" אנגעקוקט און געקלאפט שטארקער מיט דער שווערד אויף די ברעטער און גערופען מיט אן ענערגישען קול:

— העי, מאשעניק, וויליעזאי!

נתן האט איהם א געענטפערט מיט א בליק און זיך אוועקגעשטעלט מיט די אנדערע אידען אבווארטען די זאך.

אז מאטקע האט דאס מאל אויך ניט אבגעענטפערט אויף דער „בלינדער פעריל'ס" אויפרוף, האט זיך די „בלינדע פעריל" געווענדעט צו די אידעלעך אויף אידיש:

— העי, אידעלעך, שארט אוועק די ברעטער.

די אידען האבען זיך געגעבען א נעהם צו די ברעטער, צים מעהרסטען די שוסטער, וועלכע האבען פערזעצט זייערע שטיוועל ביי אפרים'שין, געווארפען די דרענגער, די קלעצער, און מאטקע איז געלאפען פון איין לאך אין צווייטען אריין.

באלד האט זיך דערהערט א גרוים ווילד געשריי אין הויף:

— איך וועל ניט לאזען! — איך וועל ניט לאזען!

דאס איז ווידער געווען די „בוימע זלאטע". וואס איז נאך גע־

קומען אננעהמען פאר איהר קינד. אזוי גרויס ווי זי איז געווען, האט זי זיך געגעבען א וואליע ארויף אויף די ברעטער און ניט געלאזט זיך פונאנדערשלעפען כדי מאטקע'ן ארויסצוציהען.

— דו זאלסט אוועקגעהן. די מינוט אוועק! — שרייט צו איהר די „בלינדע פעריל" — איך הייס דיר! — קלאפט ער מיט'ן שווערד.

אבער די רויטע זלאטקע איז געלעגען אויף די ברעטער, ניט גע־ריהרט זיך פון ארט, און געשריען ניט מיט קיין מענשליך קול:

— איך וועל ניט אוועקגעהן, איהר וועט איהם ממית'ן.

— אידען, נעהמט זי אוועק פון דאנען! — שרייט די „בלינדע פעריל". איך ווער אין כעס.

די אידען האבען געוואלט צוגעהן צו דער רויטער זלאטקע. זי האט געווארפען מיט די פיס און מיט די הענד, אוועקגעשטופט פון זיך די אידען, די יונגען, די פנים'ער מיט די נעגעל אויסגעקראצט און ניט צוגעלאזט צום יונג.

— איך וועל אייך ניט צולאזען. איהר וועט איהם ממית'ן.

און נתן האט געברומט צווישען די ציינער אויף די אידען:

— איך וועל אייך די קעפ צושפאלטען.

די אידען האבען אנגעקוקט נתן'ען, מורא געהאט פאר איהם און געשטאנען, ניט וויסענדיג וועמען צו געהארכען: די „בלינדע פעריל" אדער נתן גנב.

אז די „בלינדע פעריל" האט געזעהען, אז די אידען נעהמען ניט אוועק די רויטע זלאטקע, האט ער געווארפען אן אויג אויף נתן גנב, איז אליין צו צו דער רויטער זלאטקע און זי אנגעהויבען שלאגען מיט דער שייד פון דער שווערד, צוטופענדיג: אוועק, דו ממזרת, גנבים וועסטו ערציהען!

דאס האט נתן ניט געקענט דערטראגען: ער איז צו צו דער „בלינדער פעריל", אנגעכאפט איהם פאר דעם לאץ, געוויזען איהם א פויסט אין פנים אריין:

— א אידענע וועסטו שלאגען? איך וועל דיר דעם קאפ צור־שפאלטען!

די „בלינדע פעריל" האט זיך דערשראקען, געכאפט דעם רעוואל־ווער אין האנד און געשריען אויף נתן'ען: דו געהסט אוועק פון דא־

נען? איך שים דיך ווי א הונד! דו לאזט מיך ניט דאס געזעץ אויספיהרען.

עס איז געווען אביסעל צו ליכטיג, און נתן גנב האט זיך אבגעדוקט. אז די „בלינדע פעריל" האט דערזעהן, אז ער איז תקיף, האט ער געגעבען א געשריי צו די אידען, ווייזענדיג אויף נתן'ען:

— בינדט איהם, ער האט מיר געשטערט דאס געזעץ אויסצופיהרען.

נתן איז געשטאנען בלייך און געשמייכעלט. אין דער האנד האט ער שוין גרייט געהאלטען דעם „אייזערנעם שטאכער", מיט וועלכען ער האט זיך געשלאגען, און קיין איד האט ניט געוואגט צוצוגעהן צו איהם.

די „בלינדע פעריל" האט געזעהן, אז ער איז איצט אליין, האט ער זיך ווייטער גענומען מאטקע'ן צו כאפען; אבגעשטופט די אידענע און געשריען אויף די אידען, אז זיי זאלען די ברעטער אראבווארפען.

נור קיין אידענ'ס האנד האט שוין ניט מיטגעהאלפען די ברעטער פונאנדערצוואווארפען. צי זיי האבען מורא געהאט פאר נתן'ען, צי איבער דעם וואס די „בלינדע פעריל" האט געשלאגען מאטקע'ס מוטער, האט זיך די סימפאטיע איבערגעוואויגען אויף מאטקע'ס זייט. סיי ווי סיי: די „בלינדע פעריל" האט אליין די ברעטער אויפגעהויבען און דערביי האט ער זיך צוואווארעמט, דער שוויס האט גערונען פון זיין פעטען האלז. ער איז רויט געווען און געשאלטען די אידען און זייערע ראבים. די אידען זיינען געשטאנען און צוגעזעהן, ווי די „בלינדע פעריל" ארבייט, און האבען געשמייכעלט. אזוי האט ער אבגעארבייט, ביז ער האט פאנאנדערגעווארפען א גאנצען הויפען ברעטער. מיט אמאל האט מאטקע געגעבען א שפרונג ארויס פון א לאך, איז אריין צווישען א געזעמעל אידען. קיינער האט איהם ניט געוואגט צו כאפען. אדרבא, א טהייל האבען איהם נאך פערשטעלט מיט די קאפאטעס. די „בלינדע פעריל" האט ארויסגעכאפט די שווערד און אריינגעלאזט זיך צווישען די אידען נאך מאטקע'ן. אבער מאטקע האט שוין געמאכט א „ויברח", ווידער אריין אין א הויף און פון דארט האט ער זיך אריבערגעלאזט איבער א פלויט אין פעלד אריין, צום וואסער צו. די „בלינדע פעריל" מיט אפרים'שי גייגער זיינען גע־

וען די איינציגע, וואס זיינען איהם נאכגעלאפען. די אידען, ווייבער, יונגען און מוידען מיט די שטעקענס און בעזימער אין די הענד זיינען שוין געשטאנען, האבען זיך צוגעקוקט, ווי די „בלינדע פעריל" מיט דער לאנגער שווערד אין האנד און נאך איהם אפרים'שי גייגער אין די גאטקעס מיט'ן שלאפמיץ לויפען נאך דעם יונג, און מאטקע פליהט ווי א פייל פון בויגען איבער פלויטען, איבער דעכער, און די „בלינדע פעריל" סאפעט מיט'ן רויטען האלז ווי א שווערע גאנז. האבען זיי געלאכט.

צום סוף איז די „בלינדע פעריל" מיעד געווארען, יאגענדיג זיך נאך מאטקע'ן. ער האט זיך אבגעשטעלט, צוריק אריינגעטהאן די שווערד אין שייד, אויסגעשפיגען און געזאגט אויף אידיש צו די ארומשטעהענדע אידען:

— אז איהר ווילט א גנב, האב איך אן עסק! וואס איז עס מיין עסק?

און דערזעהענדיג אפרים'שין אין די גאטקעס מיט'ן שלאפמיץ, ווי ער שטעהט און רייסט די האר פון קאפ: „געוואלד, ער האט דאך מיך געשאכטען!" האט די „בלינדע פעריל" אויסגעלאזט דעם גאנצען כעס אויף אפרים'שין. ער האט איהם נאכגעקרימט און געזאגט: „געוואלד, ער האט מיך געשאכטען!" אלעם ביזטו שולדיג. ווער הייסט דיר האלטען די שטיוועל אין קאמער? גיב זיי צוריק די שוסטער וועט מען ניט גנב'ענען.

נור באלד איז געווארען א געלאף אין עק געסעל, וואו מאטקע איז אנטלאפען. יונגען זיינען געקומען פאראויס צו לויפען און אנגעזאגט מיט גדולה די בשורה: „געכאפט! געכאפט!" באלד האט זיך געוויזען דער גוי'שער קיילער מיט זיין שייגעץ. זיי האבען געפיהרט מאטקע'ן בייביידע הענד. זיי האבען איהם געכאפט אין זייער הויף. וואוהין מאטקע איז אריין. מאטקע איז געגאנגען צווישען זיי, רוהיג, מיט א ברוגז'ער מינע און די אויגעלעך האבען איהם געגלאנצט. די „בלינדע פעריל" האט זיך גלייך געשטעלט, ארויסגענומען דעם רעוואלווער און גרייט געהאלטען איהם. אידען האבען זיך דערשראקען פאר דער „בלינדער פעריל'ס" רעוואלווער, האבען זיי זיך אבגערוקט,

די גויב האבען איבערגעגעבען מאטקע׳ן אין די הענד פון דער „גערעכ־טיגקייט“, און די „גערעכטיגקייט“ אין דער פערזאן פון דער „בליכ־דער פעריל“ האט איבערגענומען מאטקע׳ן מיט אן ערנסטער מינע, אנ־געשטעלט דעם רעוואלווער און געפיהרט מאטקע׳ן ביי דער האנד אין וואך אריין.

14.

ארעסטאנטען.

די „וואך“ פון שטעדטעל איז געווען אין מיטען מארס, אין שעהנסטען, געזונדסטען הויז פון שטאדט. די פענסטערלעך האבען ארויסגעקוקט אין מארק אריין און מען האט פון די וואך געקענט זעהען אלעס וואס עס טהוט זיך אין גאס, און פון גאס — אלעס וואס טהוט זיך אין דער וואך.

פאר א פערברעכען האט מען אוועקגעזעצט אין וואך... למשל, אז א איד האט פערקויפט אין געהיים פון זיין געוועלבעל זונטאג פאר צוועלף אזייגער, ווען די קירכענגלאק האט געקלונגען, איז געקומען דער פאליציאנט, וועמען מען האט גערופען „די בלינדע פעריל“ און פערשריבען אין ביכעל. האט דער „סאנד“ (סודיא) דערנאך גע'משפט, אז דער איד זאל פינף טעג אבזיצען אדער בעצאהלען פינף רובעל א טאג. האט דער איד געוואלט ליעבער פערדיענען די פינף אין צוואנציג רובעל און איז געגאנגען אבזיצען די פינף טעג, און מען האט איהם דערנאך צוגעוואונשען, הלואי יעדע וואך א פינף־און־צוואנציגער פערדיענען.

דאס איז נאך אלעס געווען פערצייטענס, אין אנהויב, ווען די „בלינדע פעריל“ איז נאך געווען א „פריטץ“ (א גרינער), אז ער האט דערזעהן אן עולה אין שטעדטעל האט ער עס ניט געקענט איבערטראגען און באלד פערשריבען אין זיין ביכעלע. דערנאך האט זיך די „בלינדע פעריל“ צוגעוועהנט צום שטעדטעל, מען האט אבגעמאכט מיט איהם צעהן גילדען א וואך מיט א פונט טהעע און דריי פונט צרקער. דער שמש האט עס יעדען פרייטאג צוזאמענגענומען גראשענוויז פון די בעלי בתים, און צו שטיקלעך צוקער פון די בעלי־בית'טעם פאר די „בלינדע פעריל“. פון דענסטמאל אן, אז א שעהנער בעל הבית איז אריינגעפאלען, למשל, אז דער פאן קאמיסאר איז געקומען צר־

פאַהרען פון דעם גרעסערען שטעדטעל און איז ארומגעגאַנגען אין די הויפען נאַכקוקען צו ס'איז ריין, און יעדען שעהנעם בעל־הבית פער־שריבען פינף רובעל א טאָג אָדער פינף טעג זיצען — האָט מען אָב־געמאַכט מיט משה־שלמה'ן דעם אונטער־שמש, אז ער זאָל געהן אָב־זיצען פאַר די בעלי־בתים. משה־שלמה דער אונטער־שמש האָט עס גע־מאַכט ביליגער ווי פינף רובעל א טאָג. גענומען האָט ער צוויי גילדען א טאָג פון א בעל־הבית, און דערביי האָט משה־שלמה די צייט ניט פערטאַכלעוועט; ער האָט זיך דערווייל אָנגעגרייט די צווייטע וועלט — ער איז געזעסען און געזאָגט תהילים. די „בלינדע פעריל" האָט שוין געזאָרגט דערפאַר, אז משה־שלמה זאָל פרנסה האָבען, אז ער זאָל שטענדיג דאַרפען זיצען, פאַר וועלכען משה־שלמה איז דער „בלינדער פעריל" זעהר דאַנקבאַר געווען. אָבגעזעסען איז דער אונטער־שמש א גאַנצע וואָך, און פרייטאָג האָט די „בלינדע פעריל" געוואוסט, אז א איד דאַרף שבת זיין ביים ווייב מיט די קינדער, האָט ער משה־שלמה'ן אַרויסגעלאָזט ווען דער שמש האָט געדאַרפט ליכט צינדען. שבת צו־נאַכט, ווען אַלע אידען האָבען זיך גענומען צו זייער וואָכעדיגע פרנסה, איז משה־שלמה אַליין צוריקגעגאַנגען צו זיין פרנסה — אין דער וואָך אריין.

עס האָט זיך אַמאָל געמאַכט, אז די „בלינדע פעריל" האָט פער־געסען אָן משה־שלמה'ן און האָט די בעלי־בתים ניט פערשריבען אין ביכעל, איז איהם דער אונטער־שמש געקומען בעטען און גע'טענה'ט צו איהם:

— וואָס, איך בין ניט קיין איד, איך דאַרף ניט קיין פרנסה?

האָט די „בלינדע פעריל" איינגעזעהען, אז משה־שלמה האָט א ווייב מיט קינדערלעך, האָט ער פערשריבען אין ביכעל א בעל־הבית אויף פינף טעג צו זיצען — ניט דערפאַר, וואָס דער בעל־הבית האָט חלילה מיט עפּעס זיך פערזינדיגט, נאָר כדי משה־שלמה זאָל האָבען וואָס צו טהאָן און די וואָך זאָל ניט בלייבען לעדיג. און אז דער בעל־הבית האָט דערנאָך געמאַכט א געוואלד אין געסעל, גע'טענה'ט צו דער „בלינדער פעריל":

— וואָס הייסט? וואו איז דער יושר? דו נעהמסט ניט קיין צעהן גילדען א וואָך? פאַרוואָס פערשרייבסטו מיך?

האָט די „בלינדע פעריל" אָבגעענטפערט גאַנץ אידישלעך:

— עס איז דאָ אַ איד אין דער שטאָדט, ר' משה־שלמה, דאַרף ער האָבען פּרנסה.

נאָך אַן אַרעסטאַנט איז געווען אַ בעשטענדיגער איינוואוינער פון דער וואך. דאָס איז שוין געווען אַ געפעהרליכער, אַ פּאָליטישער, כּאַ־באַצקי, דער פּוילישער שוסטער, אָדער ווי אידען האָבען איהם גערו־פען „פּאָלסקי וואָיסקע".

דאָס איז געווען אַן אָרימער גוי, וועלכער איז אַ גאַנצע וואָך אָב־געזעסען ביי ברוך'ן אין ווערקשטאַט, איינגעבויגען איבער זיין שטי־וועל און געקלאַפּט אין דער פּאָדעשווע. אַ הויכער, אַן אויסגעמאָגער־טער, מיט אַ פּאָר גרויסע פּוילישע וואָנצעס. אַ גאַנצע וואָך איז ער גע־ווען אַ שטילער, אַ גוטער, צו אַלעמען געשמייכעלט און די קינדער פון געסעל צוקערקעס געטהיילט. נור, אַז עס איז געקומען זונטאָג, האָט ער זיך אָנגע'שכור'ט און איז אַרויס אין גאַס, אָנגעטהאָן עפּעס אַן אַלט זעלנעריש היטעל פון נאַפּאָלעאָנ'ס צייטען, מיט אַן אַלטען פערראָס־טעטען שווערד, פון די פּורים־שפּיעלער, וואָס ער האָט ערגעץ־וואו בעהאַט פערשטעקט, אַרויס אין גאַנצען יוניפאָרם און אָנגעהויבען צו זינגען: „יעשטשע פּאָלסקאַ ניע סגינעלאַ"... און געשריען אין געסעל: „פּאָלסקאַ וואָיסקאַ", דעמבּאַראָווסקי... קאָסטשיושקאַ... אַז מען האָט דערהערט די שרעקליכע רעוואָלוציאָנערע ווערטער אין געסעל, איז אַ שרעק אָנגעפאַלען אויף קליין און גרויס. „פּאָווסטאַניע", געוואַלד, דער פּוילישער שוסטער וועט אונז אונגליקליך מאַכען! איז אָנגעקומען די „בלינדע פעריל" מיט'ן רעוואָלווער און די שווערד און האָט פּאָלסקי וואָיסקאַ'ן אין וואָך געפיהרט. דאָרט האָט ער איהם גוט אָנגעשלאָ־גען „פּאָלסקי וואָיסקע" איז אָבגעלעגען אַ נאַכט אין דער וואָך, אויס־געניכטערט זיך.

ווען משה־שלמה דער אונטער־שמש האָט געזעהען דעם שכור'ען „פּאָלסקי וואָיסקע" זיך אַרומוואַלגערענדיג אויף דער פּאָדלאָגע פון דער וואָך, האָט ער געקרעכצט און בעדויערט גאָט'ס בעשעפעניש. אַ מענש איז משוגע, קרעכצט ער, בחנם זאָל ער זיך נעהמען אוועקזע־צען אין וואָך, און משה־שלמה האָט איהם גענומען מוסר זאָגען:

— אַ מענש זאָל זיך אַזוי צום נאַר מאַכען! אוי, אוי, פּאַני „פּאָלסקי וואָיסקע", שאָקעלט ער אויף איהם מיט'ן קאָפּ.

„פאלסקי וואיסקע“ האט זיך גענומען צום הארץ משה־שלמה'ס מוסר, געקראצט זיך אין קאפ און אבגעענטפערט:

דו האסט רעכט, פאני משה שלמה, האסט רעכט.

„פאלסקי וואיסקע“ האט זיך בערוהיגט, אבגעמאכט ביי זיך ניט מעהר צו טהאן די נארישקייט, און צומארגענס האט איהם „די בלינדע פעריל“ ארויסגעלאזט מיט אן אונטערגעהאקט אויג, און „פאלסקי וואיסקע“ איז צוריקגעגאנגען צום „זשיד“ ברוך אין ווערקשטאט און רוהיג ווייטער געקלאפט אין די פאדעשווע ביז צום צווייטען זונטאג, ווען „פאלסקי וואיסקע“ האט זיך ווידער אנגע'שכור'ט און דערשראקען דאס געסעל מיט „יעשטשע פאלסקא ניע סגינעלא“...

אט צו די צוויי שרעקליכע ארעסטאנטען האט די „בלינדע פעריל“ ארייגעבראכט, בעוואכט מיט שווערד און ביקס, דעם קליינעם צוועלף־יעהריגען מאטקע גנב, אין די וואך, אויף דער שמוציגער שטיינערנע פאדלאגע, איז געלעגען „פאלסקי וואיסקע“ מיט אן אונטערגעהאקט אויג פון די „בלינדע פעריל'ס“ קלעפ און הויך געשנארכט. משה שלמה, דער אונטער־שמש, איז געזעסען ביי'ם פענסטער'ל אנגעטהאן אין ברילען, געהאלטען א גרויסען סדור אין האנד. אז ער האט דערזעהן דעם שרעקליכען ארעסטאנט, וואס מען לאזט אריין צו איהם אין וואך אריין, האט ער זיך איינגעקארטשעט, אבגעקרעכצט און ארויסגעזאגט פון תהילים, שאקלענדיג מיט'ן קאפ אויף מאטקע'ן: „אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים, ובדרך חטאים לא עמד“...

די „בלינדע פעריל“ האט ארויסגענומען דעם פיסטאלעט פון שייד־על ארויס. דער פיסטאלעט וואס איז געווען פערראסטעט און האט קיינמאל קיין קויל ניט אנגעזעהן, האט אזא שרעק אנגעווארפען אין טורמע צווישען די ארעסטאנטען, אז משה־שלמה האט די אויגען צוגעמאכט און געשריען „שמע ישראל“ און „פאלסקי וואיסקע“ האט זיך פון שלאף אויפגעכאפט און פאר שרעק האבען זיך איהם די האר אויפ'ן קאפ קאפויר געשטעלט. דער פיסטאלעט איז אבער ניט געווען צו זיי געווענדעט. די „בלינדע פעריל“ האט צוגעטראגען דאס פיסטא־לעט נאהענט צו מאטקע'ס פנים און געשריען:

— זאג די מינוט, אז נתן גנב האט דיך געשיקט די שטיוועל גנב'ענען, אז ער האט זיי אבגענומען פון דיר; זאג די מינוט!

אָבער מאָטקע האָט זיך ניט געשראָקען פאַר'ן פּיסטאָלעט. ער האָט נור מיט די גנב'ישע אויגעלעך געגעבען אַ ציטער און דאַן גאַנץ רוהיג געקוקט דער „בלינדער פּעריל“ אין פּנים אריין.

— איך וועל דיך שיסען! — שרייט די „בלינדע פּעריל“ — זאָג אַ נישט וועל איך דיך שיסען!

— אוי! — שרייט אויס משה־שלמה פון ווינקעל.

די „בלינדע פּעריל“ קוקט איהם אָן, משה־שלמה שטעקט פלינק דעם קאָפּ אין סדור אריין און זאָגט מיט אַ צובראָכען האַרץ:

— אוי! כי יודע ה' דרך צדיקים, דרך רשעים תאבד!

אַז די „בלינדע פּעריל“ האָט געזעהן ווי מיט סטראַשונקעס קען ער גאָר ניט מאַכען — האָט ער מאָטקע'ן געגעבען דעם ערשטען פּאַטש.

נור דאָ האָט זיך מאָטקע דערמאָנט, אַז ער קען שרייען. ער האָט מיט אַמאָל געמאַכט אַזאַ געוואַלד, אַז דאָס גאַנצע געסעל איז געקומען צולויפען פאַר די פענסטערלעך פון דער וואַך.

די „בלינדע פּעריל“ איז בייז געוואָרען, געגעבען מאָטקע'ן אַ וואָרף אויף דר'ערד און איהם אָנגעהויבען צו קאָפּיען מיט די פיס און צו שלאָגען מיט דער שייד פון דעם שווערד, וואו ער האָט געטראָפען.

נור מאָטקע האָט ניט געשוויגען, זיינע געוואַלדען האָבען גערופען, ווי דאָס קלינגען פון פייער־גלאָקען, די איינוואוינער פון שטעדטעל צו די פענסטערלעך פון דער וואַך. וואָס אַמאָל מעהר זיינען זיך צוזאַמענגעלאָפען די איינוואוינער, און איינער האָט דעם צווייטען געשראָקען:

— מען שלאָגט מאָטקע'ן אין דער וואַך, מען שלאָגט מאָטקע'ן.

די „רויטע זלאַטקע“ האָט שוין פון דערוויימענס געהערט מאָטקע'ס געוואַלדען, וואָס האָבען זיך ארויסגעריסען פון צווישען די שטאַכעטען פון קליינעם וואַך־פענסטער'ל. מיט'ן טוך איבער'ן קאָפּ איז זי געקומען צולויפען פאַר די פענסטערלעך, געבראָכען זיך די הענד, די טרערען זיינען איהר גערונען איבער די באַקען און זי האָט געשריען מיט אַ ווילד קול ווי אַ חיה־מוטער, וואָס מען האָט פון איהר דאָס קליינע גערויבט:

— געוואַלד, ער וועט מיר דאָס קינד טויטען! געוואַלד, אידען, געוואַלד!

זי האָט געקלעטערט אויף די ווענד, צום פענסטער'ל צו, גע־קלאַפּט מיט'ן קאָפּ אויף דער טהיר פון דער וואַך און אַלץ געשריען:

— אידען, האָט רחמנות, ער וועט מיר דאָס קינד טויטען!

די האָר האָבען זיך איהר צופּאַטעלט, די אויגען פול מיט מרע־דען, האָבען זיך ביי איהר אַרויסגעזעצט, מיט די דאַרע צוקראַצטע הענד האָט זי די טהיר פון דער וואַך געריסען און געקלאַפּט מיט'ן קאָפּ אויף דער טהיר:

— אידען, האָט רחמנות!

מאַטקע האָט פון אינעווענינג דערהערט דער מאַמע'ס קול און ער האָט נאָך העכער אָנגעהויבען שרייען. די שטימען, דער מאַמע'ס מיט דעם יונג'ס, האָבען זיך אויסגעמישט און אָנגעוואָרפען אַ פּחד אין דעם העלען זון־בעשיינטען טאָג. די אידען האָבען עס ניט געקענט אויס־האַלטען. נאָר די ערשטע זיינען געווען די ווייבער און די פויערטעס פאַר דעם פענסטער'ל פון דער וואַך, וואָס האָבען זיך אָנגענומען פאַר מאַטקע'ס מוטער. די ווייבער האָבען אָנגעהויבען צו רייסען די טהיר פון דער וואַך, דערנאָך זיינען צוגעלאָפען די יונגען מיט דרענגער און שטעקענס, געקלאַפּט אין דער טהיר, אונטערגעשפּאַרט זי, ביז זיי האָ־בען די טהיר אויפגעבראָכען און אריין אין דער וואַך.

מאַטקע איז געלעגען אויף דר'ערד אַ צובלוטיגטער, און די „בלינ־דע פעריל", רויט פאַר כעס, איז געשטאַנען איבער זיין קרבן מיט דער שווערד.

די „רויטע זלאַטקע" האָט זיך געגעבען אַ וואַלע אַרויף אויף איהר יונג און איהם פערשטעלט מיט איהר קערפּער, און די אידען האָבען דערווייל אָװעקגעריסען די „בלינדע פעריל".

— וואו איז דער יושר! דו נעהמסט ניט צעהן גילדען, צעהן בלוטיגע גילדען פון אונז אַ וואָך?!

די „בלינדע פעריל" האָט זיך איינגעקוקט און דערזעהען די ווייר־בער, די פויערטעס מיט די צושראָקענע אויגען און אויסגעשטרעקטע הענד, די אויפגערעגטע געזיכטער פון די אידען, האָט ער זיך ווי דער־שראָקען און אויסגעשריען:

— אַ גנב, ער איז אַ גנב!

— ווער אַ גנב? ביי אונז זיינען ניטאָ קיין גנבים.

— ביזט אליין א גנב! — שרייען די ווייבער — קוקט נאר אן דעם צדיק!

— אז איהר ווילט א גנב, האב איך א דאגה. וואס פאר אן עסק האב איך? — זאגט די „בלינדע פעריל" און ווארפט ארויס מאטקע'ן פון דער וואך, צוקלאפענדיג די טהיר נאך איהם.

— נעהמט זיך איהם, אז איהר ווילט — האט ער געזאגט און אנגעקוקט שטרענג די ארעסטאנטען משה־שלמה'ן מיט „פאלסקי וואי־סקע", וועלכע האבען געציטערט אין די ווינקעלעך.

די מוטער האט איינגעהילט מאטקע'ן מיט איהר טוך און גע־פיהרט איהם איבער דעם מארק אהיים צו זיך אין קעלער. זי האט איהם אונטערגעהאלטען מיט די הענד און די טרערען זיינען איהר גע־רונען פון די אויגען איבער זיין קאפ, איבער זיין פנים, און זי האט געשלוכצט:

— מיין שלעכט קינד, וואס וועט פון דיר דער סוף זיין?

.15

מאטקע נעהמט זיך אן פאר דער מאמען.

די מאמע האט אהיים געבראכט מאטקע'ן און אוועקגעלעגט איהם אויפ'ן געלעגער. מאטקע איז געווען צושלאגען, דאס פנים צו־ביילט און די קליידער אבגעריסען, איינגעריכט פון שלאגען און ארומ־וואלגערען זיך אין וואך. די מאמע האט איהם די קליידער אראבגע־ריסען, דאס פנים מיט א נאסער שמאטקע אבגעווישט, דאס בלוט אבגעוואשען, איהם אויף איהר געלעגער צווישען די קישענכ און פע־רענעס אריינגעלעגט און ניט אויפגעהערט די גאנצע צייט איבער מאט־קע'ן צו קלאגען:

— מאטקע, מיין אונגליקליך קינד, ווי דו זעהסט אוים! וואס וועט פון דיר דער סוף זיין? מיין אונגליקליך, שלעכט קינד!

מאטקע האט זיך געלאזט פון דער מאמען אבוואשען, אויסטהאן מיט א ברוגז'דיגער מינע און מיט א מורמעל אונטער דער נאז, וואס קיינער האט ניט פערשטאנען, וואס דאס בעדייט. נאר ווען די מא־מע האט איהם א נאקעטען אריינגעלעגט אין איהר געלעגער, האט ער זיך אזוי געפיהלט, ווי קיינמאל נים. עפעס איז איהם אזוי געווארען, אז ער האט זיך פערשעמט פאר זיך און געוואלט זיך אויפהויבען און ארויסשפרינגען פון בעט אויפ'ן גאס ווי ער איז געשטאנען און נעגאנגען... ער האט זיך נאר מיט אמאל אנגעהויבען עפעס צו שעמען פאר דער מאמען, און אין האלז האט איהם געשטיקט. ער האט זיך ארונטערגערוקט אין א ווינקעל און פערדעקט דעם קאפ מיט אן אלט טוך, וואס איז געלעגען איבער'ן געלעגער. אזוי איז ער געלעגען א ווילע און פלוצים האט ער דערפיהלט ווי עס רינט איהם עפעס פון די אויגען און עס רייסט זיך ארויס כונ'ם האלז.

די מוטער האט דערהערט פון אונטער דעם טוך מאטקע'ס פער־שטיקטע שטימע, האט זי זיך דערשראקען: וועה איז איהר, צום

ערשטען מאָל הערט זי מאַטקע׳ן אזוי וויינען... ער שרייט ניט, ער מאכט ניט קיין ליארם, נאָר ער וויינט פאַר זיך. ביים הארץ האָט עס זי געשניטען. איז זי צוגעלאָפען צום געלעגער און האָט אָנגעהויבען פון מאַטקע׳ס קאָפּ דעם טוך אראָבצורייסען און צו פרעגען:

— וואָס איז דיר, מאַטקעלע, מיין קינד? ווער איז מיר, ווי זיי האָבען דאָס דיך געשלאָגען!

די ווערטער האָבען איהם נאָך מעהר געקרענקט. מאַטקע האָט ניט געלאָזט דאָס טוך אראָברייסען פון זיין קאָפּ און אָנגעהויבען פּלור־צים מיט די פיס און מיט די הענד צו קאָפּיען און צו שלאָגען, וואו ער האָט געטראָפען: די וואַנד, דאָס בעטגעוואַנד, די מאַמע, — און מיט אַ מאָל איז ער גאָר אין גאַנצען געגעבען אַ שפּרונג אראָב פון בעט און געוואָלט אַ נאַקעטער ארויס, האָט איהם די מוטער קוים איינ־געהאַלטען:

— וואָס איז דיר, מאַטקע?

— גאָר ניט, גאָר ניט, גאָר ניט! — האָט מאטקע נאָכאַנאַנד געשריען און געכאַפּט אויף זיך פלינק די הויזען און די קאַפּאָטע.

— איך וויל ארויס, לאָז מיך ארויסגעהן.

— וואו וועסטו געהן? וואוהין? ווידער גנב׳ענען? ווידער שלאָגען? ווידער זיך ארומוואַלגערען? — האָט איהם די מאַמע פערשטעלט די טהיר.

— איך וויל ארויס, לאָז מיר ארויסגעהן.

— מאַטקע, געדענק אָן גאָט, וואו וועסטו געהן? דו ביזט דאָך אַ צובייליטער, אַ צו׳הרג׳עטער.

— ניט דיין עסק, איך וויל געהן, און שוין.

— פאַרוואָס, מיין קינד, לויפסטו פון מיר, פאַרוואָס? וויינט די מאַמע.

— איך וויל שוין געהן, מאַמע, לאָז מיך געהן.

— וואַרט כאָטש, איך וועל דיר די הויזען צונעהען. קענסט דאָך ניט אזוי ארויסגעהן. מענשען וועלען דאָך לאַכען אויס דיר, אויס דיין מאַמען.

די מוטער האָט ארויסגענומען פון אַ קאַסטען דעם בלינדען ליב׳ס אַ פּאָר הויזען און אָנגעהויבען צו נעהען פאַר מאַטקע׳ן. מאַטקע האָט געזעהן, ווי די מאַמע זיצט און נעהט פאַר איהם די הויזען, איז איהם

װיעדער אזוי געװארען ענג אין האלז, אז ער איז װיעדער ארױס מיט א געװײן, נאר דאס מאל שױן שטילער. ער האט זיך א נאקעטער אװעקגעזעצט אין א װינקעל קעלער און געװײנט.

די מאמע האט איהם שױן גאר ניט געזאגט, נאר איז געזעסען אײנגעבױגען איבער די הױזען.

מאטקע האט אזױ לאנג געװײנט, ביז ער האט זיך בערוהיגט. די מאמע האט געמײנט, אז ער איז אײנגעשלאפען, האט זי גענומען אן אלטע קאפאטע און האט מאטקע'ן צוגעדעקט.

מאטקע איז אבער ניט געשלאפען. ער איז געלעגען אונטער דער קאפאטע א נאקעטער און האט געקוקט אױף דער מאמען, װי זי זיצט און נעהט איהם די הױזען. ער האט זיך גוט אײנגעקוקט אין איהר פּנים. דאס פּנים איז געװען שװארץ, אײנגעשרומפּען, נאר די נאז בלײך, — לאנג און גרױס — האט ארױסגעשטארט פון אלטען פּנים. און די אױגען זײנען בײ איהר געװען גרױסע און ארױסגעזעצטע, און דאס מאל אזױ אײנגעצױגען, װי בײ אן אלטער הוהן. און עפּעס האט איהם די מאמע דערמאנט אן א הוהן, װאס ער האט אמאל געזעהן אין שעכטהױז בײם שוחט צװישען די קניע. די הוהן האט פערגלאצט די אױגעלעך, און איהם האט זיך געדאכט, אז די הוהן בעט זיך בײ איהם מיט איהרע פערגלאצטע אױגעלעך. האט ער געװאלט צולױפען און ארױסרײסען די הוהן פונ'ם שוחט'ס קניע ארױס. נאר נתן גנב האט איהם געװיזען מיט דער האנד, אז ער װעט איהם הרג'ענען, האט ער מורא געהאט. יעצט, דאכט זיך איהם, איז די מאמע אױך אזױ װי די הוהן, און די אױגען פערגלאצט זי פאר איהם. ער האט געװאלט צוגעהן און לעקען דער מאמען די אױגען, די הענד און דאס אלטע, פינסטערע פּנים, נאר ער האט זיך געשעהמט...

פארנאכט איז געקומען דער בלינדער ליב, דער טאטע, פון גאס. אין מארק האט ער שױן געהערט, װאס עס האט זיך הײנט א גאנצען טאג אבגעטהאן מיט מאטקען אין דער שטאדט. חברים װי ראבבקעס האבען איהם שױן אין געסעל אבגעשיקט צו מאטקע'ן: „געה ראטעװע דײן מאטקע'ן“. „די בלינדע פעריל שלאגט איהם“. „האפּ, זעה, מאטקע פליהט איבער דעבער“. ער האט זײ אלעמען אבגעשיקט צו אל־די שװארצע יאהר און איז אהײם געגאנגען אױסלאזען זײן ביטער הארץ צו זלאטקע'ן, פארװאס זי האט געבוירען אזא ממזר, װאס די גאנצע

שטאַרט האָט מיט איהם צו טהאָן. האָט ער געטראָפען זלאָטקע'ן זי־צען אין אַ ווינקעל און נעהען די הויזען. איז איהם דאָס שוין ניט געפעלען. האָט ער געפרעגט זלאַטקע'ן מיט אַ בליק פון בלינדען אויג:

— פאַר ווען נעהסטו דאָס די הויזען?

האָט איהם זלאַטקע אָבגעענטפערט:

— פאַר קיינעם ניט.

האָט ער זיך אָנגעהויבען ארומקוקען אין שטוב און בעמערקט אין אַ ווינקעלע ליעגט עפּעס איבערגעדעקט מיט אַ קאָפּאָטע. האָט ער געפרעגט, קוקענדיג אויף זלאַטקען מיט'ן בלינד'ען אויג:

— ווער ליעגט דאָרט אין ווינקעלע?

האָט זלאַטקע זיך דערשראָקען, אויפגעכאַפּט זיך און אָבגעענט־פערט ענערגיש: „קיינער ניט“.

האָט דער בלינדער ליב געוואָלט צוגעהן זעהן, איז שוין זלאַטקע פאַראויס געווען פאַר איהם, פערשטעלט מאָטקע'ן און געשריען:

— איך האָב איהם נאָר ארונטערגענומען אביסעל אָנוואַרעמען זיך. וואָס ווילסטו האָבען פון איהם?

איז דער בלינדער ליב בייז געוואָרען, דאָס פּנים אָנגעלאָפען מיט בלוט, און דאָס בלינדע אויג האָט זיך ארויסגעזעצט, ווי עס וואָלט געוואָלט זעהן:

— האָסט נאָך דעם ממזר אריינגענומען צו מיר אין שטוב אריין? די מינוט זאָל ער ארויס! איך וועל איהם ממית'ן!

— וועסט איהם ניט אָנריהרען. איך וועל מיר אַ טויט מאַ־כען, — האָט איהם די מאַמע פערשטעלט.

און זלאַטקע האָט זיך געגעבען אַ וואָרף אויף מאָטקע'ן און אָנ־געהויבען איהם צו קושען, צו האַלזען און צוצודריקען פעסט צו איהר האַרץ:

— מיין אָרים, אָרים, אונגליקליך קינד....

דער בלינדער ליב איז געשטאַנען אַ צוטומעלטער און האָט ניט גע־וואוסט, וואָס צו טהאָן.

אָבער מאָטקע האָט זיך באַלד ארויסגעריסען פון דער מאַמע'ס אָרעמס, ער איז וואך געווען און אַלעס געהערט. ער האָט געריסען די הויזען פון דער מאַמעס הענד:

— לאָמיך געהן, איך וויל דאָ ניט זיין.

ער האט זיך פלינק אנגעטהאן די הויזען, געווארפען די קאפאטע אויף זיך, געכאפט דעם הוט און געוואלט ארויסלויפען. ער איז אבער צוערשט צוגעגאנגען צום טאטען, אויפגעהויבען די האנד און געוויזען דעם פאטער:

— איכ'ל דיך שלאגען, ווען דו וועסט די מאמע אנריהרען.

— וואס? דו בענקארט איינער! — האט דער בלינדער ליב געכאפט א דראנג

מאטקע איז אבער ניט אנטלאפען. ער האט זיך אנטקעגען גע־שטעלט דעם טאטען, געכאפט א טאפ, וואס איז געשטאנען אין ווינקעל, און געזאגט רוהיג:

— מיט דעם דיין קאפ שפאלטען, ווען דו וועסט די מאמע אנ־ריהרען.

דער בלינדער ליב איז בלייך געווארען און אנגעקוקט די רויטע זלאטקע, וועלכע איז געשטאנען א דערשראקענע.

— וועה איז צו מיר, וואס איך האב דערלעבט! מאטקע, הויבסט אויף א האנד אויפ'ן טאטען? — האט די רויטע זלאטקע געוויינט.

— איך וויים ניט דארט א טאטע: נאר הרג'ענען וועל איך איהם, אז ער וועט דיר עפעס טהאן, — האט מאטקע געזאגט, ווייזענ־דיג א פויסט דעם בלינדען ליב און איז מיט א שטאלצע מינע ארוים פון קעלער.

דער פאטער מיט דער מוטער האבען זיך אנגעקוקט.

16

דער ערשטער פריהלינג...

מאַטקע האָט שוין קיינעם נישט בעדאַרפט. דער ליעבער זומער איז געקומען אין לאַנד אריין, די לאַנקעס זיינען טרוקען געוואָרען, בע־וואַקסען מיט גראַז און עס איז געוואָרען ווייך צו ליגען. די גערטענדלעך אונטער די שטאָדטישע הייזער זיינען אויפגעגאַנגען מיט ציבעלעס, רע־טעכער, טאָמאַטען און מעערען און אויף די קאַרטאָפּעל האָבען שוין אָנגעהויבען צו בליהען. ווענען האָט מאַטקע בעדאַרפט? געוואוינט האָט ער אויפ'ן פעלד נעבען וואַסער און ביינאַכט האָט ער זיך אונ־טערגע'גנב'עט אין ביידעל אריין צו זעליג דעם גערטנער. דאָס איז דער איד מיט די רויטע האָאר און רויטע באָרד, דער אויסגעדיענטער סאָלדאַט, וואָס איז אהיים געקומען פון די זעלנער און האָט זיך פאַר־פלאַנצט אַ גאָרטען מיט גרינס אונטער דער שטאָדט. שעהנע בעלי־בתים האָבען פון איהם חוזק געמאַכט: „אַ איד זאָל זיך אָבגעבען מיט אזעלכע זאַכען?“

אָבער פון זעליג דעם רויטען'ס גאָרטען מיט גרינס האָט מאַטקע געלעבט דעם זומער. דער רויטער זעליג האָט זיך גע'חבר'ט מיט סאָלדא־טען וואָס האָבען געוואוינט אין דער קאַזאַרמע וואָס איז נישט ווייט פון איהם. אין אָבענד פלעגט ביי איהם זיצען דער פעלדפעבעל פון דער איינציגער ראָטע וואָס איז געשטאַנען אין שטעדטעל מיט דעם טרומ־פייטער — און זיי האָבען ביי איהם טהעע געטרונקען. און ווען דער רויטער זעליג האָט פאַרבראַכט מיט זיינע חברים די סאָלדאַטען, האָט זיך מאַטקע אריינגע'גנב'עט אין זיין ביידעל אריין און זיך אוועקגע־לעגט אויף אַ פּאָר שעה אין אַ ווינקעל, זיך צוגעדעקט מיט ראָגאָזשעס און זיך אויסגעשלאָפען אַ פּאָר שעה. קוים האָט עס נור דעם ער־שטען בליאַסק געגעבען, איידער עס האָט נאָך אָנגעהויבען צו גרויען, איז שוין מאַטקע אויף געווען מיטנעמענדיג מיט זיך ציבעלעס, טאָ־

מאטען, מעערען און קארטאפליעס און דאס אוועקגעטראגען צו זיך אין לאך אריין וואס ער האט געהאט אונטער דעם בערגעל ביים וואסער. דארט האט ער זיך צוזאמענגעקליבען טרוקענע צווייגען, אלטע אבגעפאלענע בלעטער, זיך געמאכט א פייער, דער רויך האט געשלאגען ווייט אוועק איבער'ן וואסער — די קארטאפלעס האבען זיך געבראטען און מאטקע האט זיך ביי'ם פייערעל געווארימט און געפייפט.

דאס זיינען געווען די גליקליכסטע טעג פון מאטקע'ס יוגענד.

אויפ'ן פעלד האט געפאשעט דער אלטער מאטשוק די שטאדטישע קיה. דער אלטער מאטשוק האט געהונקען אויף א פוס און די קיה האט ער איבערגעגעבען צו זיין הונד קודלאק, וועלכער האט פאר איהם די קיה אבגעהיט. מיט דעם הונד איז מאטקע געווען בעקאנט פון די אמאליגע יאהרען, ווען זיי זיינען נאך ביידע געווען יונג, ייען מאטקע איז געווען דער מושל איבער די הינד. איז מאטקע געווארען דורך איהם דער בעל־הבית אויף די קיה. איז ער דורשטיג געווארען האט ער אבגעטריבען א קוה ווייט אוועק פון דער סטאדע אין פעלד אריין — ארונטערגעקראכען אונטער איהר און אנגעהויבען מיט'ן מויל צו זויגען פון דער קוה'ס אייטערס ווי א קאלב... אז ער האט זיך גוט אנגעטרונקען מיט מילך וויפיעל ער האט געוואלט איז ער ארויסגעקראכען פון אונטער דער קוה, אבגעווישט זיך די נאך בעלאפענע ליפען מיט מילך, געקלאפט דער קוה פאר נחת אין רוקען אריין, אזוי ווי ער וואלט איהר געווען דאנקבאר וואס זי איז גוט געווען צו איהם...

און עס האט זיך געדאכט, אז די קוה איז איהם גערען, ווארים אז מאטקע איז געלעגען אונטער איהר און געזויגען פון איהר אייטער האט זי זיך נישט באוואויגען. צושפרייט די פיס, איבערגעגעבען די אייטער אין מאטקעס מויל, תמ'עוואטע געקוקט און מרוטשעט מיט צופריעדענהייט וואס א מענשען קינד זויגט ביי איהר...

אז דער אלטער גוי האט עס דערזעהן פון דערוויטענס ווי מאטקע טרינקט אוים די מילך פון די קיה — האט ער גענומען נאכלויפען מיט'ן הינקעדינגען פוס איבער אלע כוחות אום אוועקצוטרייבען די קוה פון איבער מאטקעס מויל. אבער איידער ער איז צוגעקומען איז שוין מאטקע נישט געווען.

נור נישט שטענדיג האָט זיך דער גוי נאָכגעיאָגט נאָך מאַטקען איבער די קיה. אָפט פלעגט איהם דער גוי אליין צולאָזען צו די קיה אויסזויגען די מילך פון די אייטערס. דאָס איז געווען דאַן, יוען דער גוי איז צוגעקומען צו דעם פייערעל וואָס מאַטקע האָט פאַר זיך געמאַכט און מאַטקע האָט איהם מכבד געווען מיט קאַרטאָפעל וואָס ער האָט זיך געבראָטען. פאַר די קאַרטאָפעלס און מעערען וועלכע ער האָט זיך מיט דעם אַלטען מאַטשוק געטהיילט, האָט איהם דער גוי געלאָזט פון די קיה זויגען....

פון דעם אַלטען מאַטשוק איז אויך מאַטקע צום ערשטען מאָל געוואָהר געוואָרען, אַז די וועלט איז אַ גרויסע און אויסער זייער שטעדטעל זיינען נאָך דאָ פיעל, פיעל אַנדערע שטעדט און די גרעסטע שטאָדט אויף דער וועלט איז וואַרשאָ, וואו אַלע מענשען וואוינען אין גרויסע געביידעס און עסען אַלע טאָג ווייס ברויט מיט פלייש. און פון איהם האָט ער אויך געהערט אַז עס זיינען דאָ אַזעלכע ווייבער, וואָס קענען אַנטהאָן כשוף און מען קען זיך פון זיי נישט אָבטשעפען. און פון אַזעלכע ווייבער מוז מען זעהן זיך צו היטען. און נאָך פיעלע זאַכען האָט ער געהערט פון איהם, ליגענדיג אין די וואַרימע זון אַ גאַנ־צען טאָג ביים טייך ביי זיין פייערעל בראָטענדיג די קאַרטאָפעל.

דענסטמאָל איז געשעהן מיט איהם עפּעס אַזעלכעס וואָס ער האָט נישט פערשטאַנען וואָס דאָס איז. איין מאָל, ווען ער איז געלע־גען ביים וואַסער און אריינגעקוקט אין די וועלען, האָט ער געזעהן ווי אַ יונגע פויערטע געהט דורך אַ באָרפוסע דאָס וואַסער, זי הויבט אויף דאָס קלייד און עס זעהט זיך אַרויס איהרע פעטע נאַקעטע ווייסע פיס וואָס שלאָגען זיך אָב אויף די וועלען פונ׳ם וואַסער. אַן אַנדערש מאָל, ווען ער האָט געזעהן דורכגעהן אַ באָרפוסע פויערטע האָט עס איהם גאָרנישט געאַרט און עס איז איהם גאָרנישט אָנגעגאַנגען. פון שפּאַס וועגען פלעגט ער אַמאָל אַ שטיין אין וואַסער אריינוואַרפען כדי זי זאָל בעשפּריצט ווערען — אָבער דאָס מאָל איז איהם עפּעס אַזוי מאָדנע געווען... דאָס האַרץ האָט איהם אָנגעהויבען צו קלאַפּען ווי דענסטמאָל ווען ער איז געלעגען אונטער די ברעטער און די „בלינדע פערעל“ מיט די אידען זיינען איהם געגאַנגען אַרויס־שלעפּען. ער איז אַרויס פון אונטער דעם בערגעל און זיך בעהאַלטען ביים ברעג אַז די פויערטע זאָל איהם נישט זעהן און זיך גוט איינ־

געקוקט ווי דאס וואסער שווענקט זיך אויף די נאקעטע פיס, און ווי די נאקעטע פיס שלאגען אב אויף די וועלען. ער האט אויסגעזוכט קליינע שטיינדלעך און זיי אין וואסער אריינגעווארפען נישט פאר שפאס וועגען, נור אז עס זאל איהר נאס ווערען, כדי זי זאל דאס קלייד העכער אויפהייבען... אין דעם ערשטען אויגענבליק האט ער אויך געוואלט אריינשפרינגען אין וואסער אריין, נור עס איז איהם אבער געוועזן בעסער דא אויפ'ן ברעג צו ליגען און פון דאנען צו קוקען אויף איהרע נאקעטע פיס און דערביי האט איהם דאס הארץ אזוי געקלאפט...

דערנאך האט ער זיך אוועקגעלעגט אויפ'ן ברעג. די זאמד אויפ'ן ברעג איז געוועזן ווארים פון דער הייסער זונן, וואס האט געגליהט פון פריה־מארגען אן. דער זאמד האט געווארעמט מאטקע'ס קערפער און עס איז איהם גוט געוועזן, ער האט פון זיך ארונטערגענומען די הויזען און דאס העמד און א נאקעטער זיך אוועקגעלעגט אויפ'ן זאמד, כדי די זאמד זאל איהם מעהר ווארימען, איבער איהם האבען זיך גע־גאסען די שטראהלען פון דער זונן און אויפגעקאכט יעדען טראפען בלוט אין זיינע אדערען. ער האט געפיהלט ווי די זונן נעהמט איהם ארום ווי א ווארימע דעק, און מיט אמאל איז איהם געוועזן ווי די שטראהלען פון דער זונן װאלטען זיך געלעגט נאהענט צו איהם, אויף איהם, ווי א לעבעדיגער ווארימער לייב, און ווי זיי ווארימען איהם פונקט אזוי ווי „בורעק" דער הונד וואס ער איז געלעגען מיט איהם אין דער נארע, אדער ווי אמאל, שוין גאנץ, גאנץ לאנג, די מאמע זיינע, ביי וועלכער ער איז געלעגען אין די קאלטע ווינטער נעכט צוגעדעקט מיט די פיעלע טיכער און שמאטעס ווען ער איז נאך געוועזן, אין קע־לער... נור יעצט עפעס שלאגט איהם דאס הארץ אזוי, און עס איז עפעס ווארים געווארען אויף אזא מאדנעם אופן... ער האט ארומ־גענומען די זאמד פון דער ערד און זיך פעסט צוגעדריקט צו דער ערד, ווי ער וואלט ארומגענומען „בורעק'ן", דעם הונד, אדער אימיצען אנדערש...

די זון האט געגליטשט איבער זיין נאקעטע לייב, געגלעט איהם און איהם האט זיך געדאכט אז ער האט געפונען נאר א נייע זאך און אז יעצט ווערט איהם שוין שטענדיג זיין גוט. און עפעס האט זיך

איהם געדאַכט אַז ער האָט וואָס פערלוירען, און ער האָט זיך קיינמאָל, קיינמאָל נישט געפיהלט אַזוי פערלאָזען, עלענד און אַליין. ער האָט אָנגעהויבען רחמנות צו קריגען אויף זיך און האָט אָנגעהויבען צו לעקען זיינע אייגענע הענד און צו קושען זיין לייב און זיך אַליין צו גלעטען — און ער האָט געוואָלט וויינען פאַר גוטסקייט — און קיינעם נישט געהאַט נור דעם וואַרימען זאַמד אונטער זיך און די וואַרימע זונן איבער זיך און ער האָט זיי ליעב געהאַט, געקושט, געגלעט און גע־לעקט די ערד אונטער זיך...

17

מאַטקע נעהמט נקמה.

צו דעם וואַסער, נעבען וועלכען מאַטקע איז געלעגען, זיינען אין די זומערדיגע נאָכמיטאָגס די ווייבער אַראָבגעקומען זיך באָדען. מאַטקע האָט זיי אָבגעוואַרט. און אז ער האָט דערזעהן פון דערווייטענס ווייבער אויסטהאָן זיך, איז ער אין דער שטיל צוגעקראָכען, אונטערגע'גנב'עט זיך און מיט אמאָל האָט ער זיך געוויזען. איז געוואָרען אַ געשריי צווישען די נאַקעטע ווייבער: „אַ מאַנספּאַרשוין!". טהייל זיינען אין די העמדער אריינגעשפּרונגען אין וואַסער, אונטערגעטונקט זיך. טהייל האָבען זיך נאַקעטע אַראָבגעלאָזט אויפ'ן גראָז און פערשטעלט זיך מיט די הענד... און געשריען, ווי מען וואָלט זיי שחט'ען געוואָלט, און מאַטקע איז געשטאַנען און האָט געלאַכט... געלאַכט...

נאָר ניט אַלעמאָל איז עס איהם אזוי גלאַטיג אָבגעגאַנגען. אַז עס האָט זיך געפונען ביים וואַסער די קצב'טע פּעשע די רויטע, מרדכי ליב דעם האַקער'ס ווייב, האָט זי זיך פאַר מאַטקע'ן ניט געשעהמט. די רויטע קצב'טע איז אַ נאַקעטע אַרויס פון וואַסער, אָנגעכאַפּט מאַטקע'ן פאַר אַ פוס און איהם אריינגעשלעפּט אין וואַסער אַן אָנגעטהאָנענעם. אַלע ווייבער, אזוי קליין ווי גרויס האָבען זיך אויף מאַטקע'ן געגעבען אַ וואָרף אַרויף און געשטיקט איהם. מאַטקע האָט געניסט, געהעשעט, און פערכלאַפּעט האַלז און אויערען מיט וואַסער — אַז דער יונג איז קוים אַרויס אַ לעבעדיגער פון זייערע הענד און מורא געהאַט נאָך אמאָל זיך צוצו'גנב'ענען צו די נאַקעטע ווייבער, ווען די רויטע קצב'טע איז געוועזן.

איינמאָל אין אַ שעהנעם נאָכמיטאָג, אזוי אַרום צוויי אַ זייגער, ווען די זונן האַלט אין סאַמע בעסטען ברען, איז מאַטקע געלעגען אַ האַלב נאַקעטער אויף דעם ברעג און זיך צוגעקוקט ווי די רוהיגע וועללען גיסען זיך אין וואַסער שטיל־אויס, אַ לייכטע

ווינד ציטערט אויף די געגליווערטע רוהיגקייט פון די וואסער־פאלדען און פון צייט צו צייט הערט זיך א גאס ווי עס וואלט ווער אויפגעלאכט. מאטקע קוקט זיך אום, און דערזעהט פון דערווייטענס, אביסעל אבגערוקט פון איהם, שטעהען צוויי מיידלעך און טהוען זיך אויס צום באדען. זיי מוזען איהם נישט בעמערקען, ווארים זיי שעהמען זיך גארניט, און איינע פון זיי האט שוין אויסגעטהאן דאס העמד. דער ווינד בלאזט עס אויף אין איהרע הענד, דאס קליינע צעפעל האאר צופלאשעט זיך און דער יונגער דינער ווייסער רוקען לייכט זיך ווי א ליכט אין דער זונן. מאטקע'ן קלאפט דאס הארץ. ער ווערט בלייך און די הענד און פיס ציטערען. ער האט זיך איינגעקארטשעט אין גאנצען, און ווי א ווארעם האט ער זיך געגליטשט אויפ'ן בויך צווישען די גרעזער נעהענטער צו די מיידלעך. ער איז געבליבען ליגען אין גראז, איינגעהאלטען דעם אטהעם, אז מען זאל איהם ניט הערען און צוגעקוקט זיך צו די מיידלעך. די אויסגעטהאנענע איז געווען חנה'לע, דער זשאבלינערינס איינקעל. דאס מיידעל איז אין זיינע יאהרען, וואס די מאמע זיינע האט אויסגעזויגען, און די צווייטע, וואס איז געזעסען אויפ'ן גראז און האט זיך מיט די נאקעטע הענד אויסגעטהאן די זאקען, איז געווען איהר חבר'טע. חנה'לע איז מיט א געלעכטער צוגעשפרונגען צום טייך, אריינגעשטעקט לאנגזאם דעם פוס אין וואסער אריין און מיט א קוויטש אבגעשפרונגען ׳

— אוי, ווי קאלט!

— מיט אמאל, מיט אמאל שפרינג אריין — זאגט די חבר'טע, און טהוט זיך אויס פלינק — וועסט זעהן, ווי איך וועל טהאן.

— לאמיר זעהן. עס איז אזוי קאלט, — זאגט חנה'לע און שטרעקט ווידער אויס דעם פוס און ריהרט קוים אן מיט די שפיץ פינגער דאס וואסער, און א שוידער געהט דורך, ווי א הויך, איבער איהר הויט. די הויט ווערט גערינצעלט און דער יונגער רוקען בויגט זיך פאר פרישקייט און מען מיינט, אז אט ברעכט ער זיך דורך.

מאטקע איז געלעגען און האט זיך צוגעקוקט צו יעדע בעוועגונג וואס דאס מיידעל מאכט, און דאס הארץ האט איהם געקלאפט. עפעס האט ער זיך געפיהלט מיט דער מיידעל משפחה'דיג. צו דערפאר, וואס ער האט זי אפט געזעהן אין קעלער ביי זיין מוטער, צו איבער די בשותפות'דיגע מילך, וואס זיי האבען ביידע געזויגען, — דאס

ברוינע וואַרימע ליכט פון איהר הויט איז איהם אַזוי היימיש און נאָהענט געווען, אַז עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער קען צוגעהן און אַרומנעהמען דאָס לייב און קושען עס און גלעטען עס, און עס וועט איהם קיינער גאָר ניט טהאָן דערפאַר. עס איז זיינס...

דערווייל איז ער געלעגען.

— אַט וועסטו זעהן, אַזוי! — גיט אַ שפּרונג דאָס צווייטע מיידעל. אַ ווייט לויכטענדעס קערפּעריל האָט אויפגעפלאַקערט אין דער זונן אַיין מינוט, דאָס וואסער האָט געגעבען אַ שפּריץ, און אַ יונג קול האָט געגעבען אַ שפּראָץ אַרויס מיט אַ געלעכטער.

מאַטקע האָט דערשטיקט אַ קוויטש אין זיך.

צוויי פּאָאר יונגע הענד און פיס האָבען געפּאַטשט אין וואסער, און זייערע שטימען האָבען געקלונגען מיט פרייד ווי זילבערנע גלעקלעך.

מאַטקע האָט זיך אין דער שטיל אויסגעטהאָן, און ווי אַ פראָש האָט ער געגעבען אַ שפּרונג אַריין אין וואסער.

די מיידלעך האָבען געגעבען אַ שריי אויף, ווי אַ פייער וואָלט זיך אָנגעצונדען.

אַז חנה'לע האָט דערזעהן מאַטקע'ן, האָט זי זיך ווי עפּעס בערוהיגט.

— מאַטקע! — האָבען ביידע מיידלעך אויסגערופען, און אָנגענומען זיך ביידע ביי די הענד און אונטערגעטונקט זייערע נאַקעטע לייבער אין וואסער. עס האָבען נאָר אַרויסגעשטאַרט צוויי דערשראָקענע מיידעלשע קעפּלעך, און דער ווינד האָט צופּלאַשעט די יונגע צעפּלעך פון זייערע האָאר.

אַז די מיידלעך האָבען זיך נאָך דער ערשטער שרעק בערוהיגט, האָבען זיי זיך אָנגעקוקט איינס דאָס צווייטע. די הערצער זייערע האָבען נאָך געקלאַפּט פאַר שרעק, נאָר די אויגען האָבען געפינקעלט און זיי האָבען געוואָלט לאַכען. געשעהמט זיך, געשראָקען זיך, בעהאַלטען די פּנים'ער אין די הענד און געקייכעט אין דער שטיל.

— נעהמט מיך אָן, וועלען מיר אינאיינעם שפּרינגען, — זאָגט מאַטקע מיט אַ געלעכטער און ווייזט זיינע ווייסע צייהן. שטעהענדיג אַ נאַקעטער נאָר ביז די קניה אין וואסער, און זיין טונקעלער שטאַרקער יונגלינג־קערפּער איז געווען געגאָסען ווי אויס אַ שטיק בראָנז.

— מיר ווילען ניט, דו ביזט א אינגעל, — האָט געזאָגט די חבר'טע, און חנה'לע האָט זיך פערשטעלט דאָס פּנים און האָט געלאַכט.

— איז וואָס? — האָט מאַמקע געביסען זיין צונג און פערקרימט זיך, ווי ער וואָלט זיך האַלב פערשעהמט.

א מינוט זיינען זיי אַזוי געשטאַנען: די מיידלעך בעהאַלטען אין וואַסער און מאַמקע א נאַקעטער פאַר זיי. אַרום און אַרום איז שטיל געווען. די זונן צוגאָסען איבער'ן פעלד, איבער'ן וואַסער. די פליגען האָבען געזשומעט און בעהעפט זיך איינס מיט דאָס צווייטע אין דער לופט. פון דערוויייטען האָט זיך נאָר געהערט אַ קוה מריטשען אין פעלד, רופענדיג איהר קאַלב צו זויגען. ע סהאָט זיך קיין מענש ניט געוויזען. די לאָנקעס, דאָס וואַסער און די גאַנצע ערד האָט זיך איבערגעגעבען אין די וואַרימקייט פון די זונן וואָס האָט זיי צוגאָסען פון הייך.

אין אַ מינוט אַרום האָט זיך מאַמקע אונטערגעטונקט אין וואַסער. און האָט אַרויסגעשוואומען צווישען די מיידלעך.

די מיידלעך האָבען אויפגעציטערט פאַר שרעק, מורא געהאַט צו שרייען, האָבען זיך נאָך פעסטער אַרומגענומען איינס דאָס צווייטע און געקוקט זיך ביידע אין די אויגען אריין, מיט האַרץ־קלאַפּען, ווי זיי וואָלטען ביידע נייגעריג געווען, וואָס דאָ וועט זיין.

מאַמקע איז געשטאַנען נאָך אַ מינוט, אָנגעקוקט מיט אַ שעד־מעוודיגע מינע די מיידלעך און גערוקט זיך מיט זיין נאַקעטען לייב צו חנה'לעס נאַקעטען לייב.

חנה'לע האָט אויפגעציטערט פאַר שרעק און אָבגעשפּרונגען.

מאַמקע איז אַ מינוט געשטאַנען, אָנגעקוקט די חבר'טע, וואָס איז שטעהן געבליבען, און פּלוצים געגעבען אַ שפּרונג נאָך חנה'לען און זי געגעבען אַ נעהם אַרום.

— אוי, מאַמאַ! — האָט חנה'לע געגעבען אַ שריי אויס.

מאַמקע האָט זיך דערשראָקען, זי אָבגעלאָזט, און חנה'לע האָט געגעבען אַ לויף צו צום ברעג.

— חנה'לע, שריי ניט. מען וועט קומען פון שטאָדט, מען וועט אונז שלאָגען, — האָט די חבר'טע צוגערופען חנה'לען, מיט שרעק און האַרץ־קלאַפּונג.

חנה׳לע האט זיך עפּעס דערמאָנט און פאר שאנה, אז מענשען וועלען קומען, האט זי זיך אליין דערשראָקען פאר איהר געשריי.

אז דאס מיידעל איז געבליבען שטעהן אויפ׳ן ברעג, האט זי זיך דערמאָהנט אז זי איז א נאַקעטע און האט זיך אראבגעזעצט אויפ׳ן זאמד מיט די פיס אין וואסער און מיט די הענד פערשטעלענדיג זיך דאס פּנים.

מאטקע האט זיך נאר געהאט פאר דעם אויסגעשריי איז דעם ערשטען אויגענבליק דערשראָקען. באלד האט ער געגעבען א שפּרונג צו צום מיידעל און זיך אוועקגעזעצט א נאַקעטער נעבען איהר.

חנה׳לע איז געזעסען און געציטערט, איהר הארץ האט הויך גע־קלאפּט. דאס פּנים האט זי געהאט בעהאלטען אין די הענד און מאט־קע האט זיך צוגערוקט און אָנגעהויבען צו גלעטען איהר גלאטיג נאס לייב.

די חבר׳טע, וואס איז געווען אין וואסער, האט צווישען איהרע פינגער, מיט וועלכע זי האט געהאט דאס פּנים פערשטעלט, צוגעקוקט זיך ווי מאטקע גלעט חנה׳לען, האט זי אריינגעלאכט אין איהרע הענד אריין.

אז חנה׳לע האט געהערט אז די חבר׳טע לאכט, האט זי זיך אויך ניט געקענט איינהאלטען, און די שרעק איז אויסגעבראָכען אין א געלעכטער.

פּלוצלונג האט זיך מאטקע געגעבען א ווארף אויף איהר, און ווי זי האט זיך געריהרט, איז זי פול געווען מיט מאטקע׳ס לייב.

דאס מיידעל האט געוואָלט שרייען, רופען, נאר איהר מויל איז געוואָרען פערשטיקט מיט מאטקע׳ס מויל, פּנים, הענד און לייב.

באלד האט זי שוין אליין ניט געוואָלט שרייען. זי האט מורא געהאט, און זיך איינגעקארטשעט אונטער מאטקע׳ן, ווי זי וואָלט געוואָלט, אז ער זאָל איהר בעשיצער זיין...

און די חבר׳טע אין וואסער האט געפּאטשט מיט איהרע הענד און פיס אין די וועללען און האט געלאכט... געלאכט...

און איהר יונגע מיידעלשע שטימע האט אָבגעקלונגען אין דעם ברענענדיגען זונען־טאָג, וויט אוועק איבער די צוהיצטע לאנקעס ווי א זילבערן גלעקעל.

אין א ווײלע ארום איז מאטקע געלאפען א נאקעטער מיט זײנע קלײדער אין די הענד, איבער די לאנקעס, װײט אװעק פון װאסער.

זונטער'ן בערגעל האט־ער געװארפען אויף זיך די זויזען מיט'ן העמד. ארײנגעלאזט זיך אין װאלד ארײן, און פון דארט האט ער געזוכט א הינטער־װעג, װאו מענשען געהען ניט, און א פרעמדער שטאדט ארײן, אין דער שטאדט, װעגען װעלכער מאטשעק האט דער־צעהלט, אז אלע װאהנען דארט אין הויכע געמויערטע הײזער און עסען יעדען טאג װײס־ברויט.

פערצעהן יאהר איז ער אלט געװען, װען ער איז געגאנגען איבער'ן װעג, װאס האט איהם ארויסגעפיהרט פון זײן שטעדטעל. און אלעס האט ער שוין געהאט גענאסען אין זײן לעבען, און עס האט בײם מעהר געפעהלט, װי נור א מענשען צו הרג'ענען.

(ענדע פון ערשטען טהייל.)

צווייטער טהייל

1.

„דאס גיהנום“

לאנג איז מאטקע געגאנגען איבער דעם וועג צו דער „גרויסער שטאדט“. די זונן האט געבריהט איבער זיין קאפ און ער איז הונגעריג און דורשטיג געווארען, נאר עס האט איהם געטראגען מיט א אימפעט. ער האט אויסגעמידען די מענשען וואס ער האט בעגעגענט אויפ׳ן וועג, מורא האבענדיג פאר זיי, און געקראכען הינטער די הייזלאך פון די דערפער ווי א גנב, אז מען זאל איהם נישט זעהן. איז געלאפען וואס אמאל ווייטער, ווייטער. די גרויסע שטאדט איז נאך אלץ נישט געוועזן צו זעהן. צום סוף איז ער אזוי מיעד געווארען, אז ער איז געבליבען זיצען אויף א קופע שטיינער אין מיטען וועג. ער איז הונגעריג געוועזן און עס האט איהם געטריקענט אין מויל. ער האט דאס שפייעכץ געשלונגען. ביים וועג האט ער דערזעהן א וואסעריל, איז ער צוגעקראכען, אנגעשעפט מיט׳ן הוט וואסער און געטרונקען. צו שטילען זיין הונגער האט ער געפרופט אויספליקען די בעזימלאך קארן וואס זיינען געשטאנען אין פעלד. נור דער קארן איז נאך ניט געוועזן רייף און די קערענדלאך האבען קיין טעם ניט געהאט.

אז עס האט אנגעהויבען צו טונקלען, האט ער מיט אמאל דערפיהלט א מורא. ער האט זיך אומגעקוקט אין די געגענד. אלעס איז פרעמד געוועזן. פון דערווייטענס האט ער דערזעהן א וואלד וואס האט זיך געהילט בייז אין א טונקעלער נאכט. און דער וואלד איז נישט געוועזן דער פון זייער שטעדטעל, נאר א פרעמדער, האט ער איהם אויסגעוויזען עפעס א שלעכטער... די לאנקעס ארום פרעמד,

און די פייערלעך וואס ווייזען זיך פון דערווייטענס אין די הייזער, ווי אויגען פון א שונא... ער האט זיך אוועקגעזעצט אויף א שטיין אין מיטען וועג און געטראכט: דא וועט ער זיצען, און זאל געשעהן מיט איהם וואס עס' וויל. אז עס איז טונקעלער געווארען האט ער געפיהלט קאלט, און די נאקעטע שטיקער לייב וואס האבען זיך ארויס־געזעהען פון די צוריסענע הויזען האבען איהם געפרוירען, האט ער געקושט די נאקעטע שטיקער לייב, פארשטעלט זיי און געגלעט זיי מיט די הענד... ער האט אנגעהויבען הויך צו וויינען... פון דערוויי־טענס האבען זיך געהערט טריט טרעשטשען איבער די אנגעשאטענע שטיינדלעך וואס ליגען אויפ'ן וועג, האט ער אנגעהויבען נאך העכער צו וויינען... באלד איז א גוי מיט א גויע דורכגעגאנגען און דערהערט מאטקען וויינען, האבען זיי זיך אבגעשטעלט.

— פון וואנען ביזטו?

— פון דער שטאדט.

— וואס וויינסטו?

— מענשען האבען מיך געשלאגען.

—־פאר וואס האבען זיי דיך געשלאגען?

מאטקע קלעהרט א מינוט.

— וויל מיין טאטע־מאמע זיינען געשטארבען.

— און וואוהין געהסטו?

— איך ווייס ניט וואוהין.

דער גוי האט זיך גע'סוד'עט מיט דער גויע, און צום סוף זאגט ער:

— אז דו ווילסט, קום מיט אונז.

מאטקע האט זיך אויפגעהויבען און איז געגאנגען נאך דעם גוי. באלד ־האט א האנד צו איהם אויסגעשטרעקט א שטיק ברויט מיט א שטיק קעז. מאטקע האט עס צוגענומען, געגעסען און געוויינט.

די נאכט איז וואס ־אמאל טונקעלער געווארען און זיי זיינען געגאנגען אין די פינסטערניש אהן ווערטער. באלד האט מאטקע דער־זעהן פון דערווייטענס ווי א פייער רייסט זיך ארויס פון א גרויס הויז און שלאגט אין דערהויך מיט א וואלקען רויך. ער האט געמיינט אז עס ברענט און איז נייגעריג געווארען. נאר ער האט געזעהן אז דער גוי און די גויע מאכען זיך גארנישט דארויס, איז ער אויך רוהיגער

געוואָרען און האָט גאָרנישט גערעדט. באַלד זיינען זיי אָנגעקומען אין א דאָרף אריין. זיי זיינען דורכגעגאַנגען א שטרעקע קליינע הילצערנע הייזלעך. פאַר די טהירען זיינען געזעסען גוים אין די העמדער און האָבען געראויכערט פּיפּקעס און ציגאַרעטען. טהייל זיי־נען געשלאָפען אויף די שוועלען פון זייערע הייזלעך, טהייל אין די שויסען פון זייערע פרויען. אויף א שוועל האָט זיך געהערט א האַרמאָניקע שפּיעלען און פון דערוויימענס איז געקומען צושלאָגען דער דויך פון פייער, וואָס דער ווינד האָט צוגעטריבען און איינגערעקט די שלאָפענדע ווי אין א וואָלקען.

— גוטען אבענד, אַנטאָן. וואָס הערט מען אין שטאָדט?

— ניטאָ קיין נייעס, סטעפּאַן, — האָט דער גוי וואָס האָט גע־פיהרט מאָטקע׳ן אָבגעענטפערט אויף די פראַגע.

— ווער איז דאָס אינגעל וואָס געהט דיר נאָך?

— געפונען איהם א וויינענדיגען אויף דעם וועג. ער זאָגט דער טאַטע מיט דער מאַמע זיינען איהם געשטאָרבען און ער האָט נישט וואו צו געהן.

— און וואָס ווילסטו טהאָן מיט איהם? — פרעגט סטעפּאַן אויפ־הויבענדיג זיך פון דער שוועל און איז צוגעקומען און בעטראַכט מאָטקע׳ן.

— איך וויל איהם אריינפיהרען אין דער הוטע איבער נאַכט. זאָל ער זיך אָנוואַרימען און איבערשלאָפען די נאַכט. צומאָרגענס וועלען מיר זעהען.

— וועסט׳ן אפשר נעהמען פאַר א „בלאָזער״? דאַכט זיך, א גע־זונדער יונג. ער וועט קענען בלאָזען דאָס גלאָז געזונד, קלאַפּט איהם סטעפּאַן אויפ׳ן פּלייצע. — דיין יונג איז דאָך דיר געשטאָרבען.

— איך וואָלט שוין געוואָלט, נאָר איך האָב מורא, אז דער איה־דער אויפזעהער, זאָל איהם נים ארויסטרייבען. ער האָט, דאַכט זיך, קיין פּאַס נים. האָסט א פּאַס? — ווענדעט ער זיך צו מאָטקען.

— ער איז פון „זייערע“, זעהסט דאָך אז ער איז א איד, און אזעלכען וועט ער נים טרייבען, — זאָגט סטעפּאַן, און געהט צוריק אין זיין הייזקע.

— א גוטע נאַכט.

— א גוטע נאַכט.

און מאָטקע איז ווייטער געגאַנגען מיט זיין רעטער, וואָס ער האָט אַנגעטראָפען אויפ'ן וועג.

וואָס נעהענטער מאָטקע איז צוגעקומען צו דעם הויז פון וואַנען דאָס פייער מיט'ן רויך האָבען געשלאָגען, אַלץ מעהר האָט ער זיך געשראָקען דערפאַר. אַרום דעם הויז איז פינסטער געווען. מען האָט ניט געזעהען קיין שטערן און קיין נאַכט, מען איז געגאַנגען אין אַ וואָלקען רויך, נאָר פון צייט צו צייט האָט אויפגעפלאַמט אַ פייער און דער וואָלקען רויך איז בעלויכטען געוואָרען און מאָטקע האָט דערזעהען איינצעלנע געשטאַלטען פון מענשען, וועלכע שטעהען מיט נאַקעטע הענד און אַרבייטען עפּעס. אין אַ מינוט אַרום איז דאָס פייער אויסגעלאָשען געוואָרען און אַלעס איז ווידער פערשוואונדען אין וואָלקען רויך. ער איז געשפּרונגען נאָך אַנטאָנ'ען איבער קאַלוזשעס קאַלך, אַספאַלט און אַנגעוואָרפענע קופּעס מיט שמאַטעס און גלאָז־מעהל. די נאַקעטע פיס זיינע האָבען געטראָטען אויף אַנגעוואָרפענע בערגלעך צובראָכענע גלאָז, אויף שטיקער שפּיציגע צובראָכענע פלאַשען, גלעזער און באַנקעס — און דאָך האָט ער זיך גאָר ניט פערוואונדערט. די הויט פון זיינע פּאָדעשוועס זיינען אַזוי פערשטיינערט געוואָרען ווי אַ זויל פון אַ שוך... און באַלד איז ער נאָך אַנטאָנ'ען אַריינגעקומען אין אַ גרויסע, גרויסע קאַמער אַריין וואָס עס איז בעלויכטען געווען מיט גרויסע שטיקער פייער פלאַמען וואָס האָבען זיך אַרויסגעריסען פון אַן אויווען.

אין דער קאַמער איז וואַרים געווען, און די וואַרימקייט האָט מאָטקע'ן אַרומגענומען און עס האָט איהם גוט געטהאָן נאָך די קעלט פון דער נאַכט. ווענינ מענשען זיינען געווען אין דער קאַמער, אַ פּאָר גוים, אויסגעטהאָן ביז צו די הויזען נאַקעט, זיינען געשטאַנען אַרום אַ גרויסען, גרויסען פייער־קעסעל און מיט לאַנגע שפּיציגע צוואַנגען האָבען זיי געמישט אין דעם קעסעל. טהיילמאָל האָט אַ גוי אויפגעעפענט פון קעסעל אַ טהירעל און אַ פייער־צונג האָט געגעבען אַ שפּרונג אַרויס ווי זי וואָלט געוואָלט אויפלעקען דאָס גאַנצע הויז מיט די מענשען — נאָר באַלד האָט זי דער גוי אַריינגעוואָרפען צוריק אין קעסעל אַריין און פערהאַקט דאָס טהירעל נאָך זיך... מאָטקע איז געשטאַנען אין אַ ווינקעל פון קאַמער און איז ערשטוינט און דערשראָקען געוואָרען פון אַלעס וואָס דאָ טהוט זיך. אַנטאָן איז אַוועק אַהין צו די גוים וואָס האָבען געמישט אין קעסעל און ער האָט עפּעס מיט זיי גערעדט. באַלד זיינען

צוגעקומען צו מאַטקע'ן אַ צוויי־דריי פון די וואָס האָבען געשאַרט ביים ברענענדען קעסעל. פון זייערע נאַקעטע ג'ייבער האָט אַרויסגעשלאַגען אַ וואַרימקייט ווי פון אַ געהייצטען אויווען. זיי האָבען בעקוקט מאַטקע'ן און געפרעגט אַנטאַנ'ען :

— וואו האָסטו איהם געפונען ?

— אויפ'ן וועג איז ער געזעסען און געוויינט.

— אַ גנב, — האָט זיך איין גוי אָבגערופען.

— האָסט אַ טאַטע, האָסט אַ מאַמע ?

— געשטאָרבען — ענטפערט אָב מאַטקע קורץ.

— פאַר וואָס ביזטו אַנטלאָפען פון דער שטאָדט ?

— געשלאָגען.

— ווער ?

— אַלע.

— אַ פּאַס האָסטו ?

— כ'האָב נים.

— לאָזט איהם דאָ נעכטיגען אין הוטע — זאָגט אַנטאָן.

— ווייס איך וואָס. וועט אַריינקומען דער סטראַזשניק, זוכען איהם געפינען, וועלען מיר אַלע נאָך האָבען אַ פּראָצעס.

— ווי וועסט'ן יאָגען אין אַזאַ קעלט ?

— זאָל ער געהן פון וואַנען ער איז געקומען.

— איך וועל איהם בעהאַלטען. קום, יונג — זאָגט איינער פון די הייצערס און נעהמט מאַטקע'ן און פיהרט איהם אין אַ ווינקעל קאַמער אַריין.

— לעג דיך אַוועק און ריהר זיך ניט פון אָרט.

— נאַ, דעק איהם צו מיט אַ זאַק און שיט אַרויף אַביסעל גלאָז־מעהל, אַז דער סטראַזשניק זאָל איהם ניט געפינען.

— איך וועל'ן געבען עפּעס. דאָ האָב איך נאָך ברויט — זאָגט דער גוי, וועלכער האָט'ן געוואָלט טרייבען — האָט גענומען ברויט מיט אַ שטיק קישקע און געגעבען מאַטקע'ן אַרונטער אונטער'ן זאַק.

ער איז באַלד איינגעשלאָפען ווי אַ שטיין.

— אַזוי בלאָנדזשעט דאָס אָרום גאָט'ס בעשעפעניש, ווי אַ פאַר־וואָגעלטער הונד, — זאָגט דער „שלעכטער גוי", און שפּיים אוים און געהט צוריק צום קעסעל מישען דאָס פייער.

— אַלע זיינען מיר אזוי. לאָז מען דיך טרייבען פון דער הוטע, וועסטו מאַרגען אויך אזוי אַרומבראָדזשען איבער דער וועלט ווי אַ משוגע'נער הונד.

— און דו האָסט איהם געוואָלט טרייבען, ווייל ער איז אַ „זייערער".

— „אונזערע", „זייערע" — איין טייוועל! — שפּייט דער שלעכטער גוי אין פייער אריין.

צו מאָרגענס אין דער פריה האָט מאַטקע'ן אויפגעריסען פון שלאָף אַ לאַנגער שניידענדער פּייף, ווי אַ חיה וואָלט געשריען. ער האָט זיך אומגעקוקט און ניט דערקענט וואו ער געפינט זיך. ארום איהם האָבען זיך געדרעהט מענשען, און די קאַמער איז שוין יעצט אזוי וואַרים געווען פון דעם געהייצטען אויוועו, אַז עס האָט זיך געדוכט, אַז די וואַנד צופּלאַצען פון די אָנגעפּרעסטע היץ וואָס האָט זיך געפונען אונטער דעם הילצערנעם דאַך. נעבען איהם איז געשטאַנען אַנטאָן. ערשט יעצט האָט ער איהם דערזעהן, עס איז געווען אַ הויכער ריעזיגער גוי מיט אַ פּאָר שטאַרקע, ברייטע אָרימס, אַנטאָן האָט געוואונקען צו איהם.

— ליעג, ליעג ביז דער אויפזעהער וועט אַרויסגעהן.

מאַטקע האָט געקוקט אויף איהם, פערשטאַנען איהם און פלינק צוגעדעקט דעם קאָפּ מיט'ן זאַק.

—און נאַ, עס דערווייל — האָט איהם אַנטאָן אַרונטערגערוקט אונטער'ן זאַק ברויט מיט קעז.

דערווייל זיינען וואָס אַמאָל מעהר מענשען אַריינגעקומען אין קאַמער. פון אונטער'ן זאַק האָט מאַטקע דערזעהען אַז די קאַמער איז זעהר לאַנג און ברייט, צוזאַמענגעהאַקט פון האָלץ. אין מיטען קאַמער שטעהט אַ גרויסער, גרויסער אויוועו, וועלכער איז רויט פון פייער, וואָס ברענט אין איהם. און פון אויבען יאָגט אַזאַ היץ, אַז עס דאַכט זיך, אַז אַלעס ברענט ער אויף וואָס שטעהט נעבען איהם. אין די קאַמער זיינען וואָס אַמאָל מעהר אַריינגעקומען קינדער, אינגלעך און מיידלעך. אַלע האָבען זיך אויסגעטהאָן נאַקעט, געבליבען נור אין די בלויזע נאַטקעס, און האָבען זיך אַרומגעשטעלט ארום דעם אויוועו. באַלד האָט מען אויפגעעפענט די טהירלאָך פון אויוועו און מאַטקע האָט דערזעהן ווי פייער גיסט זיך דאַרטען ווי וואַסער.

אנטאן האט געגעבען א וואונק צו איהם, און מאטקע איז מיט־געגאנגען. אז ער איז נאהענט צוגעקומען צום אויוועו — האט ער גע־מיינט, אז די היץ וועט איהם באלד אויף פערברענען, גאר ער האט גע־זעהן ווי אנדערע קינדער שטעהען, אינגערע נאך פון איהם, און מייד־לעך אויך צווישען זיי, האט ער געוואלט ווייזען, אז ער קען אויך, און אוועקגעשטעלט זיך נעבען אויוועו ביי אנטאנ'ען.

נעבען אנטאנ'ען זיינען שוין געשטאנען צוויי אינגלעך און א מיידעל, אינגערע פון איהם, וועלכע האבען געקוקט אויף איהם און ער אויף זיי מיט נייגיעריגקייט. באלד האט אנטאן אויפגעעפענט דאס טהירעל פון אויוועו און פון דארט האט אנגעהויבען צו יאגען נאך א גרעסערע היץ. מאטקע האט געמיינט, אז נאך א מינוט וועט ער נים אויסהאלטען, נאר ער האט זיך געשעהמט פאר די קינדער און נים גע־ריהרט זיך פון ארט.

אנטאן האט אויף אן אייזען געגעבען א נעהם ארו'ים פון אויוועו א שטיק פייער, אויפגעהויבען עס, געגעבען א בלאז אין אייזען, גע־פארמט עס און האט איבערגעגעבען מאטקע'ן און געוויזען, אז ער זאל בלאזען דורך די רעהר פון אייזען אין פייער אריין.

— שטארקער.

מאטקע האט אריינגעבלאזען וויפיעל כח ער האט געהאט.

— נאך שטארקער.

מאטקע האט שטארקער געבלאזען.

— אט אזוי. יעצט גיב עס איהם — ווייזט ער אויפ'ן אנדערע אינגעל.

מאטקע האט איבערגעגעבען דאס אייזען מיט'ן שטיק פייער דעם צווייטען אינגעל. יענער אינגעל האט עס אנגעבלאזען און ווידער עס איבערגעגעבען דער קליינער מיידעלע מיט די בלייכע בעקעלעך. דאס מיידעל האט עס ווידער אנגעבלאזען ביז דאס שטיק פייער אויפ'ן שפיץ אייזען איז שוין געווארען זעהר א גרויסע באלען, האט עס ווי־דער אנטאן גענומען און עס אריינגעלאזט אין א פארם אריין. אין א מינוט ארום האט מאטקע געזעהן, צו זיין גרויסער פערוואונדערונג, ווי אין דער פארם איז אוים דעם שטיק פייער וואס ער און די אנדערע קינדער האבען געבלאזען געווארען א גרויסע פלאש.

— אוי, וואס איז דאס! — האט זיך מאטקע געפרעהט.

— ריהר עס אָן מיט דער האַנד — זאָגט אַנטאָן.

מאַטקע האָט עס אָנגעריהרט מיט דער האַנד און באַלד מיט אַ קוויטש אויסגעשריען.

— כאַ, כאַ, כאַ! — לאַכען די קינדער אויס איהם — אַזאַ גרויסער יונג און שרייט.

— עס איז דאָך גאָר ניט הייס — זאָגט די ניין־יעהריגע מיידעלע, וועלכע איז געשטאַנען נעבען מאַטקע'ן און אָנגענומען די פלאַש מיט איהרע הענד און איבערגעטראָגען פון איין אָרט צום צווייטען.

— זעהסט, אַזוי דאַרפען די הענד אויסגעאַרבייט ווערען. זאָלסט קענען פייער נעהמען מיט די הענד, אַז דו ווילסט אַ „בלאָזער" אין אַ הוטע זיין.

— און איך וועל אויך קענען — האָט מאַטקע אויסגעשריען, פערשעהמט וואָס דאָס מיידעל האָט געהאַלטען די פייערדיגע פלאַש אין דער האַנד. ער איז צוגעלאָפען און געכאַפּט די פלאַש אין האַנד אריין.

דאָס פייער האָט איהם געברענט די הויט. אויף דעם אָרט וואו ער האָט זיך צומעהרסט אָפּגעבריהט האָט עס איהם געשטאָכען ווי מיט טיעפע שפּילקעס. די אויגען זיינען איהם אָנגעלאָפען געוואָרען מיט טרערען און אינוועניג האָט עס איהם צוגעדריקט און ער האָט ניט נאָכגעלאָזט די פלאַש, געהאַלטען זי פעסט אין דער האַנד, דערנאָך אַז ער האָט זי אָבגעלאָזט איז זי געבליבען צוגעקלעפּט צו דער האַנד און די הויט האָט זיך אָפּגעשיילט אויף די פלאַש ארויף.

דער יונג האָט ניט געשריען. ער איז בלייך געוואָרען און די אויגען האָבען זיך איהם בענאָסען מיט טרערען.

— אַזוי ביזטו אַ בוואַט, וועסט זיין אַ „בלאָזער", האָסט גער קראָגען דאָס ערשטע פייער. ווער עס וויל זיין אַ „בלאָזער", מוז פייער פערזוכען — קלאַפּט אַנטאָן מאַטקע'ן אין פּלייצע.

אַנטאָן האָט ווידער געכאַפּט שטיקער פייער פון אייזען ארויס, געגעבען אַ בלאָז און איבערגעגעבען מאַטקע'ן דאָס אייזען ווייטער צו בלאָזען. די האַנד איז איהם געווען אָבגעבריהט. ער האָט ניט געקענט דאָס אייזען האַלטען. יעדעס מאָל, ווען ער האָט דאָס ווארימע אייזען מיט דער אָבגעבריהטער האַנד ארומגענומען, האָט עס זיך צוגעקלעפּט און עס האָט יעדעס מאָל אַ נייע שטיק הויט, אַ שטיק פלייש פון דער האַנד מיטגעריסען. דער יונג האָט געביסען די צונג פאַר ווערטאָג צו

געשווינגען. די היץ האט וואס אמאל מעהר געשלאגען פון אויוועז; דער קאפ האט געברענט ווי א בראנד פייער, און האלז איז טרוקען געווארען. ער האט שוין אלעס געהאט אראפגעריסען פון זיך און איז געשטאנען נזי די אנדערע קינדער נאקעט. און געזעהען ווי די אנדערע קינדער ניר סען אין זיך אריין גאנצע קווארטען וואסער פון דעם עמער וואס שטעהט נעבען זיי, האט ער אויך אריינגעגאסען דאס וואסער אין זיך. נאר די היץ האט דאס וואסער באלד אויסגעטריקענט און פון די נאקעטע ליי בער האט אנגעהויבען ארויסצושלאגען א פארע און אויפ'ן גאנצען לייב האט זיך געזעצט א ראסע. דאס וואסער האט געקאכט אינוועניג פון די היץ ווי אין א קעסעל און עס האט געיאגט די פארע פון זיך.

— לא'מיך זעהן ווער עס האט מעהר וואסער אויסגעטרונקען, איך צי ער. ווייזט דאס קלייגע ניין־יעהריגע מיידעלע אויף איהר עמער. אט האב איך שוין נים. און ער האט נאך א האלבען עמער.

מאטקע האט זיך ווידער פערשעהמט פאר'ן מיידעל און גע־טרונקען דאס וואסער.

— קוקט'ס קוקט'ס וואס פאר א גרויסען בויך איך האב פון וואר סער — האט דאס מיידעל געוויזען און געקלאפט אויף איהר בויך מיט איהרע הענד — קוקט'ס, קוקט'ס!

— און איך אויך! — ווייזט דער צווייטער אינגעל אויף זיין בויך, פון וועלכען עס איז פארע ארויסגעגאנגען ווי אוים א קוימען.

נאר מאטקע האט נים געקענט ווייזען אויף זיין בויך. ער האט צו ווענינ וואסער געטרונקען.

— קינדער, בלאזען, בלאזען, שפעטער וועט איהר ווייזען די בייר כער! — יאגט צו אנטאן.

מאטקע'ן איז דאס שפיעל מיט'ן פייער שוין נים געפעלען. ער האט זיך דערמאנט אן די לאנקעס, אויף וועלכע ער איז געלעגען ביי זיך אין שטעדטעל; אן דעם וואסער אין וועלכען ער האט זיך געבאדען — אן די קוה, פון וועלכע ער האט מילך געזויגען, אן די גערטענדלאך פון וועלכע ער האט גרינס גע'גנב'עט, אן די ווארימע זון, וועלכע האט איהם געווארימט — און פערגלייכט דאס צו דעם פארדיגען אויוועז וואס שלאגט פון זיך ווארעמקייט, צו די טונקעלהיים פון דעם קאמער צו דעם שוויים פון די לייבער — און ער האט נים געקענט פערשטעהן פאר וואס מענשען טהוען דאס; פארוואס מענשען שטעהען יעצט מיט

זייערע קינדער ביי דעם ברענענדיגען אויווען און בלאָזען אין פייער און פרעגלען זיך אין דער היץ. אין דרויסען שיינט אַזוי די זון און עס איז אַזאַ ליכטיגער טאָג. פאַרוואָס גיי‏ען ניט אַלע מענשען אויפ׳ן פעלד און לעבען ניט ביים וואַסער און מאַכען זיך פייערלעך ווי ער האָט געטהאָן. ער האָט איינגעזעהען, אַז ער איז אַריינגעפאַלען צו שלעכטע מענשען, וועלכע פייניגען זיך און אַנדערע ביי אַ ברענענדען אויווען און מען דאַרף אַנטלויפען פון זיי ווי אַם געשווינדסטען, אַנצוקומען אויף אַ פעלד אין אַ שטאָדט אַריין און צו לעבען אַזוי ווי ער האָט געלעבט ביז יעצט.

נאָר דערווייל האָט ער נאָך געטהאָן זיין אַרבייט מיט חשק. אַביסעל זיך שעהמענדיג פאַר דער קליינער מיידעל, וואָס בלאָזט געשווינדער און שטאַרקער פאַר איהם און טרינקט אויס מעהר וואַסער פאַר איהם. אַנטאָן איז פון איהם צופריעדען געווען און בעשטימט איהם צו האַלטען פאַר אַ מיטבלאָזער און איהם אויסצולערנען די מלאכה. דער אויפזעהער, אַ קליינער אידעל מיט אַ רונדיגען קאַפּעליושעל, וואָס איז ווי אַ מייזעל אַרומגעלאָפען פון איין ווינקעל קאַמער צום צווייטען, איז צום סוף צוגעקומען צו אַנטאָנ׳ען און בעמערקענדיג דעם נייעם בלאָזער

— האָט ער געפרעגט:

— ווער איז דאָס?

האָט אַנטאָן געענטפערט:

— עס איז אַ אינגעל פון שטאָדט, וועלכען דער פאָטער האָט מיר געגעבען אויף דער לעהר. ער וואוינט ביי מיר און איך לערען איהם אויס די מלאכה.

— און אַ פּאַס האָט ער?

— ער איז דאָך נאָך אַ אינגעל, ער בעדאַרף ניט קיין פּאַס.

— אַלע בעדאַרפען אַ פּאַס. איהר ווייסט דאָך, דער סטראַזשניק. אין אַ פאַבריק בעדאַרפען אַלע אַרבייטער אַ פּאַס. ווער עס וויל אַרבייטען דער מוז האָבען אַ פּאַס — זאָגט דער אידעל זיכער.

— איך נעהם עס אויף מיר, איך וועל איהם שוין צושטעלען — זאָגט אַנטאָן טראַכטענדיג, אַז ער וועט מיט׳ן סטראַזשניק שוין דורכקומען.

דער זייגער האָט געשלאָגען צוועלף. די פאַבריק האָט געפייפט און די אַרבייטער זיינען אַרויס אויפ׳ן הויף. די ווייבער האָבען שוין גע־

ווארט מיט די טעפלאך עסען און יעדע משפחה האט זיך פערקליבען אין אן אנדער ווינקעל און געגעסען. מאטקע איז מיטגעגאנגען מיט אנטאנ'ס משפחה. די גויע האט פאר איהם געבראכט א לעפעל און אנטאן האט איהם צוגערוקט צום טעפעל אינאיינעם מיט זיינע קינדער, זאגענדיג זיין ווייב:

— ווייסט, אין דעם יונג וועל איך האבען א גוטען בלאזער. אין אביסעל צייט וועט ער מיר זיין א בעהעלפער, ווי אונזער יאשי עליו השלום. ער האט געמיינט זיין עלטסטען אינגעל, וואס איז איהם געשטארבען פון סוכאטע, ווי די מעהרסטע קינדער וואס ארבייטען אין די הוטעס.

און דענסטמאל, ווען די קינדער זיינען געשטאנען פאר דער מוטער און געוויזען איהר די גרויסע בייכער און בעריהמט זיך מיט די עמער וואסער וואס זיי האבען אויסגעטרונקען, האט מאטקע מיט בענקשאפט געקוקט אויפ'ן שווארצען וואלד וואס האט זיך געוויזען אין דער נאהענט. ער האט געבלאזען אויף זיינע אפגעבריהטע הענד און געטראכט ווי אזוי ארויסצוקריגען זיך פון דעם „גיהנום", אין וועלכען ער איז אריינגעפאלען.

2.

מאטקע ראטעוועט זיך פון „גיהנום“

פארנאכט. די גוים זיינען געזעסען פאר דער טהיר פון זייערע הייזלעך און האבען אבגעאטהעמט פון דער גליהענדער לופט וואס זיי האבען אין זיך איינגעזאפט דעם גאנצען טאג אין דער הוטע. די עלטערע זיינען מיעד געווען און געלעגען ווי קלעצלעך און געקוקט מיט אויסגעלאשענע אויגען ערגעץ. די קינדער אבער, וועלכע זיינען ווי די עלטערען א גאנצען טאג אין „הוטע“ געווען און געגעסען פייערדיגע לופט, און אנגעגאסען זיך די בייכער מיט וואסער — זיי האט נאך געטראגען דער קינדערשער אימפעט. זיי האבען נאך געמיטה און חשק געהאט צו שפיעלען זיך און אויפצולאכען פון צייט צו צייט. דאס קינדישע לאכען האט בעלעבט און פרעהליך געמאכט די שווארץ־פעררויכערטע הייזלעך, וועלכע זיינען געשטאנען ווי לאנגווייליגע טרויעריגע קברים פאר לעבעדיגע מתים. זייער לאכען האט ווי א זונענשטראהל געשיינט אין געסעל און דורט אויך ארויסגערופען א לעבעדיגע, צופריעדענע מינע אויף די טויט־מיעדע פנים'ער פון זייערע עלטערען, וואס האבען געשמאכט פאר די הייזלעך.

מאטקע האט זיך צווישען די גוים, אין דער ארבייטער־געסעל, ארומגעדרעהט ווי א פרעמדער. ער האט זיך ניט געפונען ניט צווישען די קינדער און ניט צווישען די עלטערע. די פריילידיגע געזעלען, די ערוואקסענע יונגען, האבען געטרונקען ביער און געשטיפט מיט מיידלעך, נאר מאטקע'ן האבען זיי ניט מיטגענומען און געקוקט אויף איהם פון דער הויך אראב. א „געפונענער“, כאטש מאטקע האט שוין געטראגען א נייעם צייגענעם אנצוג. וואס אנטאן האט פאר איהם גענומען אין אידיש געוועלבעל אויף בארג. מיט די קינדער האט ער זיך ניט געוואלט חבר'ן. עס האט איהם ניט געפאסט אלס עלטערער „בלאזער“. און לאנגווייליג איז איהם געווען דא אין דער „פאבריק“ פון דער

ערשטער מינוט וואָס ער איז דאָ אריינגעקומען. ער האָט דאָס אַלעס נים פערשטאַנען. צוערשט האָט איהם די פאַבריק מיט די פייערלעך און די נייע מענשען אויסגעזעהן זעהר אינטערעסאַנט און ער האָט עס געהאַלטען פאַר אַ שפּיעל. אַז ער האָט אָבער דערזעהן, אַז יעדען טאָג איז דאָס זעלבע, יעדען טאָג קומט מען אין דער הוטע אריין, און יעדען טאָג בלאָזען, בלאָזען... איז עס איהם אַזוי פער׳מאוס׳ט און לאַנגווייליג געוואָרען, אַז ער האָט געוואָלט אַוועקגעהן. נור דערווייל האָט זיך נים געמאַכט די געלעגענהייט. און עס האָט איהם אָבגעהאַלטען דערפון עפּעס אַ מאָדנע זאַך.

אַנטאָן האָט געהאַט אַ מיידעל פון אַ יאָהר אַכט, ניין, און אפשר עלטער. אַ קאַליקע, וואָס האָט נים געקענט געהן אויף די פים. פים האָט זי יאָ געהאַט, נור ווי דינע צובראָכענע שטעקלעך, און זי האָט געמוזט זיצען אונטער זיך. אַלע האָבען געשריען אויף איהר. טיילמאָל פלעגט זי אָבזיצען גאַנצע טעג אויף דעם זעלבען אָרט, זי האָט קיין כח נים געהאַט זיך אַליין צו בעוועגען, און קיינער האָט קיין צייט נים געהאַט דאָס קינד אַוועקצונעהמען פון אָרט און אויף אַן אַנדער אָרט צו זעצען. און שטענדיג איז זי געווען אין וועג און מען האָט אָנגעטרעטען אויף איהר — האָט מען געשריען, ווי דאָס קינד וואָלט שולדיג געווען. האָט דאָס קינד געשמייכעלט אין פּנים אריין, ווי עס וואָלט זיך געוואָלט פערענטפערען. אָט די קאַליקע האָט מאָטקע׳ן נים געלאָזט אַוועקגעהן פון אַנטאָן׳ס הויז.

עס איז אַזוי געווען. די צווייטע נאַכט נאָך דעם ווי אַנטאָן האָט שוין צוגענומען מאָטקע׳ן פאַר אַ „בלאָזער“, האָט ער איהם אַהיים גענומען צו זיך שלאָפען. אַז עס איז געקומען צום לעגען זיך איז פאַר דעם נייעם מיטוואוינער נים געווען וואו צו שלאָפען און מיט וואָס איהם צוצודעקען. האָט אַנטאָניכע איהם געהייסען זיך אַוועקלעגען ביי דער קאַליקע, וואָס איז געלעגען בעזונדער אין אַ ווינקעל. די אַנדערע קינדער האָבען נים געוואָלט נעבען איהר שלאָפען. מאָטקע האָט געקוקט אויף דעם ווינקעל, וואו דאָס פעקעל ביינער איז געלעגען אונטער אַ שמאַטע ווי אַ קאַץ, מיט חשד. צום סוף האָט ער זיך אַוועקגעלעגט. געלעגען און געקוקט מיט מורא און פרעמדקייט אויף די הייליגע בילדער וואָס זיינען בעלויכטען מיט רויטע לעמפּלעך אויף דער וואַנד. געקלערט האָט ער, אַז ווען אַלע וועלען איינשלאָפען וועט ער זיך פּתים׳גנב׳ענען.

און ער האָט געקוקט אויף די זאַכען, וואָס מיטצונעהמען אָדער אפשר אין דער שטיל איבער אנטאָן׳ס הויזען צו געהן און פון דאָרט געלד ארויס׳גנב׳ענען און אנטלויפען פון דאַנען. ערשט עס רוקט זיך ווער צו איהם און נאָרעט איין דאָס וואַרעם פּנים׳ל אין איהם ווי אַ קאַץ און מיט אמאָל דערפיהלט ער, ווי צוויי ד׳גע הענטלעך נעהמען זיין האַלז ארום.

ער האָט זיך דערשראָקען, אָבגעשאָקעלט זיך און געכאַפּט די קאַליקע און אָבגעשטופּט פון זיך מיט עקעל. ער האָט געקוקט אויף דעם קינד. די קאַליקע האָט פערבויגען דאָס קעפּעל, האַלב פערגלייסט די אויגען און אַ שמייכעל האָט בעגאָסען איהר גאַנץ פּנים׳ל, און געפּרעהט זיך אין דער שטיל.

— דו, דו ווייסט, אין וואַלד איז דאָ אַ וואַסער, באָדען זיך דאָרט מענשען און שדים. דו ווייסט דערפון? — זאָגט צו איהם די קאַליקע פלוצלינג.

מאָטקע האָט איהר געוויזען די צונג, און פערדרעהט זיך אויף אַן אנדער זייט.

—דו, דו, וועסט מיך מיטנעהמען דאָרט אין וואַלד אריין און באָדען מיך אין וואַסער? — האָט די קאַליקע איהם געוועקט.

ער האָט זי געקאַפּיעט.

די קאַליקע האָט ניט געשריען, ניט געוויינט, נאָר מיט אמאָל האָט מאָטקע דערפיהלט אַ וואַרעמקייט. עס האָט זיך ווער ענג צוגעקאָרטשעט צו איהם און בעהאַלטען אין איהם דעם קאָפּ, דאָס לייב, די פיס און געפּיעשטשעט איהם און געגלעט איהם, ווי אַ הינטעל וואָלט געלעקט.

מאָטקע איז שוין געלעגען און האָט זיך ניט געריהרט פון אָרט.

נור פון דענסטמאָל אָן האָט ער געהאַט אַ מאָדנע געפיהל צו דער קאַליקע. ער האָט ניט געקענט דורכגעהן און זעהן ווי די קאַליקע קוקט מיט קנאה אויף די קינדער ווי זיי שפּיעלען זיך אין געסעל, און זי קען זיך ניט ריהרען. מאָטקע האָט זי אָנגענומען און איבערגעטראָגען פון שטיבעל צו די קינדער צו. האָט ער עס שוין געמוזט שטענדיג טהאָן. ער האָט זיך מיט דער קאַליקע ארומגעטראָגען און געוואָרען איהר אפּעקון. ער האָט זי פיינד געהאַט און פלעגט זי שלאָגען ווען קיינער האָט ניט געזעהן, שטאָרבען זי אונטער׳ן אָרעם, נור די קאַליקע האָט געקוקט אויף איהם מיט איהרע קליינע שוואַכע אויגעלעך און געשמיי-

בעלט מיט די דינע ליפען, האט ער עס ניט געקענט אריבערטראגען, ער האט ניט געקענט אוועקגעהן פון ארט, ער איז ניט געגאנגען אין וואלד אריין, איז ניט מיטגעגאנגען מיט די גרויסע געזעלען, נור איז געשטאנען און אבגעהיט די קאליקע, און זי געטראגען פון איין ארט צום צווייטען.

דאס האט איהם ניט געלאזט אוועקגעהן פון אנטאן'ען. ער האט אפט געטראכט, אז ער וועט די קאליקע מיטנעהמען אמאל אין וואלד אריין און אויסגראבען א גרוב און וועט זי דארט בעגראבען, דערנאך וועט ער אנטלויפען פון דער טרויעריגער פאבריק. ער וואלט דאס גע־טהאן אויך, נור ער האט זיך געשעהמט צו טראגען זי אויף די פלייצעס איבער'ן געסעל.

די קאנטאר פון דער פאבריק האט געהאט א געוועלבעל פאר די ארבייטער. די גוים פון דער פאבריק האבען ניט געקריגען בע־צאהלט פאר זייער ארבייט מיט געלד, נור מיט קוויטלעך אין געוועל־בעל אריין, אויף וועלכע זיי האבען גענומען עסענוואַרג און קליידונג. דער איד פון דער הוטע האט צוטהיילט די הערשאפט איבער די גוים צו זיין משפחה און א פעטער זיינער האט געהאלטען דאס געוועלבעל פאר די גוים, און וועלכער האט זיי געצאהלט אכציג קאפיקעס סחורה פאר א רובל. פאר דעם פלעגען זיך אין דעם געוועלבעל זונטאג צוזאמענ־קומען די גויעס און די גוים, אבנעהמען זייער פאסט און דיענען זייער גאט — דאס געוועלבעל איז אויך געווען זייער גאטעסהויז. די ארבייטער זיינען געווען קאטאליקען און די רוסישע פאליציי האט זיי ניט ערלויבט קיין אייגענע קאטאלישע קירכע. זיי האבען מורא געהאט אבצוריכטען זייער געבעט ביי א גוי אין שטוב, כדי די פאליציי זאל זיי ניט כאפען — זיינען זיי זיך צוזאמענגעקומען צום אידען אין גע־וועלבעל, — א אידיש געוועלבעל, וועט קיינער ניט חושד זיין. אויפ־געהאנגען אויף די זעק מעהל א בילד פון דער הייליגער מוטער און פאר איהר האבען זיי געבעטען. מאטקע איז געשטאנען אויף דער וואך, אבגעווארט אויב ס'געהט ניט דער אוריאדניק. ווען דער אוריאדניק איז אנגעקומען, האט מען דאס הייליגע בילד בעהאלטען און מען האט זיך גענומען מעהל וועגען, נאפט קויפען און ביער טרינקען. ווארים שכור'ן אין געוועלבעל איז געווען א גרינגערע עבירה פאר'ן אוריאדניק ווי גאט בעטען.

דורך דעם וואס מאטקע האט געהיט דעם אוריאדניק, איז ער גע־וואָרען א גאנצער חשוב ביי די גוים. איבריגענס איז שוין צוליעב איהם צווישען די אידען פון קאנטאר און די גוים אין פאבריק אנגעגאנגען א שטילע מלחמה. די אידען אין קאנטאר האבען געוואוסט אז מאטקע איז א איד. און א אידיש קינד געפינט זיך אין גוי'שע הענד. די גוים, ווי אונטערדריקט זיי זיינען געווען, דאך זיינען זיי שטאלץ געווען, וואס ביי זיי געפינט זיך א אידישע נשמה, זיי ראטעווען איהר ארויס פון „טייפעל", און געהאלטען מאטקע'ן פאר אן אייגענעם פון גאנצען דארף גוים. דערווייל האבען ביידע צדדים נאך מורא געהאט ארייננצומישען דעם אוריאדניק אין דעם עסק. און פון דעם האט גאנץ גוט געוואוסט מאטקע, און ער האט אויסגענוצט די מחלוקה איבער איהם. ער פלעגט אפטמאל ארייננקומען אין געוועלבעל, וואו די אידענע איז געזעסען און געזאגט תהלים, און איבערגעשראקען די אידענע:

— איהר ווייסט, איך בין א איד.

— אוי! קרעכצט די אידענע — א איד אין א גוי'אישע שטוב. עסט טרפות, בעט צו עבודה זרות. אוי!

— גיט מיר צוקערקעס, וועל איך ניט קושען דעם צלם.

— אוי איז מיר, וואס מען הערט זיך אן — זאגט די אידענע, און ציהמט א האנד מיט צוקערקעס און גיט עס מאטקע'ן.

— און מאך א ברכה — זאגט די אידענע.

— אה, פאר דעם מאכען א אידישע ברכה? איהר וועט געבען צוויי זעמעל צו, וועל איך מאכען א אידישע ברכה.

די אידענע האט זיך אויסגעדונגען מיט איהם אויף אנדערהאלבען, און אויסגעהאנדעלט א ברכה פון מאטקע'ן פאר'ן אידישען גאט.

און מיט די פערדיענסטען, וואס מאטקע האט געמאכט פון דער אידישער אמונה האט ער זיך תמיד געטהיילט מיט דער קאליקע.

נור דאך איז מאטקע געטריי געבליבען דעם אידישען גאט, ווארים וויפיעל אנטאן האט איהם ניט געטראשעט מיט'ן רימען, וויפיעל די שקצים און די שיקסעס האבען ניט געלאכט פון איהם, דעם צלם האט ער ניט געוואלט קושען, דאס געבעט צו דער „מאטקע באסקע" האט ער ניט געוואלט זאגען. און אז די גויע, די טנטאניכע האט איהם איבערגע'צלם'ט, האט ער אויסגעשפיגען און איז געלאפען צום ברונען דאס פנים אבוואשען.

א מארנע געפיהל איז דאס געווען ביי איהם. יעדעס מאל ווען די גויע האט איהם געוואלט איבער׳צלם׳ען, האט ער די מאמע דערזעהען, די רויטע זלאטע, ווי זי זיצט און נעהט איהם די הויזען און טרערען רינען איהר איבער׳ן פנים, און ער ליעגט א גאקעטער אין ווינקעל קעלער און קוקט אויף דער מאמע׳ס טרויעריגען פנים...

און דערווייל איז איהם אלעס אזוי פער׳מאוס׳ט געווארען, דאס בלאזען אין פייער, דער ברענענדיגער אויווען און דאס עסען מיט׳ן אנגערויכערטען חזיר־שמאלץ, און דאס שווארצע ארבייטער־געסעל, מיט די הייליגע בילדער, וואס הענגען ביי אנטאן׳ען אין שטוב.

דריי יאהר איז מאטקע אבגעווען מיט די גוים אין די הוטע און עס האט זיך געדאכט אז אין דעם פייער פון די הוטע האט זיך מאטקע אויסגעגליט פאר זיין לעבען. זיינע ארימס זענען שטארק געווארען, ברייט און זענען געוואהנט געווען אומצוגעהן מיט פייער... זיין פנים מעגליך, אבגעברענט און רויה, און זיין קערפער האט שוין אלעס איבערגעטראגען — בויגזאם און שטארק. זיין אטעם איז געוואוינט געווען צו אטעמען פייער. עס איז געווען ווי די נאטור וואלט גע־זארגט דערפאר, אז מאטקע זאל זיין צוגעפאסט צו זיין לעבען — האט זי איהם אריינגעשיקט אין דעם גהנים, אז ער זאל אויסגעגליהט און אויסגעקאוועט ווערען — רייף פאר זיין לעבען.

נור באלד האט זיך געמאכט איהם א געלעגענהייט צו פערלאזען די הוטע.

נאך האבען זיך די אידען און די גוים פון דער פאבריק געגרייט אויף מלחמה איבער מאטקע׳ן, ווען מאטקע האט זיי פלוצים אלע־מען פערלאזט. עס איז אזוי געשעהן. אמאל, אין א פארנאכט, ווען די גוים זיינען מיעד פון דער פאבריק אהיים געקומען, האט זיך פלו־צים איבער׳ן וועג, וואס פיהרט דורך דאס ארבייטער־געסעל, געוויזען א הויכע לאנגע בויד מיט פענסטערלעך און א קוימען ווי א גרויסע שטוב, איינגעשפאנט צו צוויי חיות, וואס דאס זיינען ניט געווען גיט

קיין פערד און נים קיין עולען. הינטער'ן בויד זייגען נאָכגעגאַנגען אַן עולע, אַ הונד און אַ ציעג אָנגעבונדען צו דער בויד. פון די פענסטער האָט ארויסגעקוקט אַ מיידעל און אַ הויכער יונג מיט אַ באָטיק אין דער האַנד איז נאָכגעגאַנגען נאָך דער בויד. ערגעץ־וואו פון איבוועניג האָט מען געהערט בעמבעלעך און אַ פויגעל פיסטשען. אז די קינדער פון געסעל האָבען דערזעהן די בויד פון די קאָמעדיאַנטען מיט דעם עולע און דער ציעג, האָבען זיי געמאַכט אזעלכע געוואַלדען פון פרייד, אַז זיי האָבען דאָס געסעל פערהילכט, און זיינען נאָכגעלאָפען נאָך דער בויד. מאָטקע האָט זיך אויך שטארק דערפרעהט מיט די קאָמעדיאַנטען און דעם פייגעל וואָס איז געזעסען אין שטייג. ער איז נאָכגעלאָפען נאָך דער בויד. ער האָט געהערט הינטער זיך זיין נאָמען רופען (צי האָט זיך איהם נור געדאַכט אַזוי), ער האָט זיך אומגעקוקט און דערזעהן דאָס קינד. די קאַליקע איז איינע אליין איבערגעבליבען זיצען אויף איהר אָרט אין מיטען געסעל און אלע זיינען אנטלאָפען פון איהר. נים קלערענדיג קיין סך האָט ער געכאַפט די קאַליקע אויף די פלייצעס און נאָכגעלאָפען נאָך דער בויד, אַ שטיק וועג אין וואַלד אריין. די איבריגע קינדער זיינען שוין אָבגעשטאַנען, צוריקגעגאַנגען, איהם גערופען:

— מאָטקע, מאָטקע, קעהר זיך אום, עס ווערט פינסטער.

מאָטקע האָט אָבער נים געקלערט פון צוריקקעהרען זיך. ער איז נאָכגעגאַנגען נאָך דער בויד, אויף זיינע פלייצעס די קאַליקע, וועלכע האָט איהם מיט די הענטלעך ארומגענומען דעם האלז. ער האָט געוואוסט ביי זיך, אַז צוריקגעהן אין דער פאַבריק פייער בלאָזען, וועט ער שוין נים. ער האָט געוואוסט, אַז ער וועט נאָכגעהן נאָך דער „בויד" מיט די עולען און די פאַפוגאַיען, און וואו זיי וועלען בלייבען נעכטיגען וועט ער אויך בלייבען און וואו זיי וועלען געהן, וועט ער אויך געהן. נור וואָס טהוט ער מיט דער קאַליקע וואָס ער האָט אויף די פלייצעס? צוריקגעהן אין דאָרף, זי צוריקטראָגען, וועט ער נים. ער וועט פערליערען די קאַטאַרינשטשיקעס. ער האָט אראָבגענומען די קאַליקע פון זיינע פלייצעס און געוואָרפען אויף דר'ערד, און איז אנטלאָפען. נור אַ פאָר מאָל איז ער צוריקגעגאַנגען. דאָס מיידעל איז געזעסען, די דינע צובראָכענע פיסלעך אונטער זיך, און געקוקט אויף איהם. נור איהרע אויגען זיינען יעצט גרעסער געוואָרען, גלאַנצענדיגער און שרע־

קעדיג. און וואס גרעסער עס זיינען די אויגען ביי דער מיידעל געוואָרען, אלץ בייזער איז ער געוואָרען אויף איהר. ער האט זי איינינגע מאָל גוט אנגעבויקערט און איז אנטלאָפען. עס האט זיך איהם געדאכט, אז זי רופט זיין נאָמען. ער האט זי אנגענומען מיטביידע פינגער פאר איהר דינעם האלז, נור זי האט גאר ניט געזאגט, געקוקט אויף איהם און געשמייכעלט, האט ער איהר אבגעלאָזט. דערנאָך האט ער געוואָלט דעם וואלד אונטערצינדען אינאיינעם מיט דער קאליקע, האט ער ניט געהאט קיין פייער. און דא איז שוין די בויד געוועזן אוועקגעפאהרען. האט ער אנגעהויבען צו פאטשען די קאליקע, און געשריען צו איהר: „שריי, וויין, שריי!" און איז אנטלאָפען. געלאָפען נאָכ'ן גערויש פון די רעדער, וואס פיהרען די קאטארינשטשיקעס.

נור די קאליקע האט ניט געשריען און ניט געוויינט. די נאכט איז וואס אמאָל שווארצער געוואָרען, און מאָטקע'ן האט זיך געדאכט, אז פון דער נאכט קוקען ארויס די צוויי גרויסע אויגען פון דער קאליקע און קוקען איהם נאָך פון הינטען.

ער האט געפיהלט די אויגען אויף זיין רוקען...

.3

קאטארינשטשיקעס.

די בויד איז געפאָהרען און מאַטקע איז ווי אַ הונד נאָכגעלאָפען נים וויסענדיג וואוהין עס פערפיהרט איהם. דער יונג מיט'ן רינגעלע אין אויער, וואָס איז נאָכגעגאַנגען נאָכ'ן וואָגען האָט שוין מאַטקע'ן געהאַט בעמערקט און געפרעגט איהם וואָס ער וויל. מאַטקע האט ניט געענטפערט. ער איז געשטאַנען ווען מען האָט זיך אָבגעשטעלט און געלאָפען ווען מען איז געפאָהרען. שפעט אין אבענד האָבען זיך די קאטארינשטשיקעס אָבגעשטעלט אויף אַ פעלד נעבען אַ וועלדעל, נים וויים פון אַ דאָרף. דער הויכער יונג האָט אויסגעשפאַנט די בהמות, וואָס האָבען געשלעפט די בויד, און זיי אָנגעבונדען ביי די רעדער זיי פאשען. ער האָט זיך גענומען צוזאַמענקלייבען העלצער און צווייגען פון וואַלד און אָנגעלעגט אַ פייער. צום פייער האָט זיך פּלוצים מאַטקע אונטערגע'גנב'עט מיט אַ פולען אָרים טרוקענע צווייגען, וואָס ער האָט אויך פון דעם וואַלד צוזאַמענגעקליבען און האָט געהאָלפען דאָס פייער אויפבלאָזען. דער יונג האָט איהם אָבגעשטעלט:

— ווער ביזטו?

— איך ווייס ניט.

— וואָס הייסט?

— איך האָב ניט קיין טאַטע, איך האָב ניט קיין מאַמע.

— פון וואַנען קומסטו?

— איך בין נאָך דער בויד נאָכגעלאָפען.

— וואו ביזטו געוועזען?

— איך בין געוועזען אין דער „חוטע", ביי די גוים — האָבען זיי מיך געוואָלט שמד'ן, געשלאָגען, אז איך זאָל דעם טרפה'נעם צלם קו־שען, האָב איך נים געוואָלט, בין איך אנטלאָפען פון זיי. בין איך גע־

גאַנגען אויפ'ן וועג, האָב איך איך געזעהן — בין איך נאָך איך נאָב־געלאָפען.

— וואָס ווילסטו דאָ טהאָן?

— נעהמט'ס מיך מיט, איך וועל העלפען די פערד טרייבען, איך קען, איך וועל אַלעס טהאָן, וואָס איהר וועט נור הייסען — איך קען, נעהמט'ס מיך מיט.

מאָטקע האָט דאָס געזאָגט אין אַזאַ טאָן, מיט אַזאַ בעטענדיגע שטימע, אַז דער יונג האָט אויפגעהויבען פון פייער אַ ברענענדיגע צווייג און בעלויכטען מאָטקע'ן. ער האָט געוואָלט זיין פּנים זעהן.

— העי, אַלטער תרח קום נור אַרויס, גיב נור אַ קוק.

פון די פענסטערלעך פון דער בויד, וועלכע זיינען שוין געווען בעלויכטען מיט אַ שוואַך ליכט וואָס קומט פון אַ נאַפט־לעמפּעל, האָבען מיט אַמאָל איינינגע געזיכטער אַרויסגעקוקט.

— וואָס איז געשעהן?

— עפּעס אַ קליינער „יאַט" איז אונטערגעקומען. בעט זיך מ'זאָל איהם מיטנעהמען.

— פּפוי זאָלסטו מיר ווערען. די נכפּה (די נשמה) איז מיר אַרויס, געמיינט, אַז מען וויל די גדולים (די פערד) אַוועקלקח'נען. אָדער דער אדון (דער סטראַזשניק) איז געקומען. יאָג איהם אַוועק. מיר וועלען באַלד האָבען אַ דאָרף גוים, אודאי אַ שגץ פון דאָרף, — האָט אַ שטימע פון אַ פּנים אַרויסגערעדט.

— ניין. עס איז אַ לינקער „יאַט". (אַ גנב'שער חברה־מאַן).

— וואָס וויל ער? פיהר איהם אַריין, לאָמיך זעהן.

דער יונג האָט אָנגענומען מאָטקע'ן און איהם אַריינגעבראַכט דורך אַ קליינע הינטערשטע טהיר אין די בויד אַריין.

אַז מאָטקע איז אין בויד אַריין האָט ער קיין וואָרט ניט געקענט אַרויסריידען. ער איז פערכאַפּט געוואָרען פון דעם וואָס ער האָט געזעהן.

די בויד איז געווען אַ לאַנגע, שמאָלע שטוב, מיט קליינע אָבגעטהיילונגען, וועלכע זיינען געווען פערהאַנגען מיט פאָרהאַנגלעך. אַ צוויי קליינע נאַפט־לעמפּלעך האָבען זיך געברענט אין די ווינקעלעך און דאָס ליכט, וועלכעס איז געפאַלען אויף די רויטע פאָרהאַנגלעך, וואָס זיינען געהאַנגען פאַר די בעטען האָט די שטוב געגעבען אַ וואַרימעס היימי־

שעם אויסזעהן. אין מיטען בויד איז געהאנגען א גרויסע שטייג. אין איהר איז געזעסען אויף א שטעקעלע א רויטער פאפוגאי, וועלכער האט געהאלטען אין איין ארויסקוויטשען א מענשליך ווארט: „אלטער תרח“, דער נאמען פון דעם עלטסטען קאטארינשטשיק, דעם בעל־הבית פון בויד. דער „אלטער תרח“ איז געלעגען מיט די גרויסע שטיוועל אויסגעצויגען אויף א פאק מאטראצען, בעט־געוואנד און ציגיינערשע קאלדרעס. ער האט אויך געהאט, ווי דער יונג, א רינגעלע אין אויער, נור א גאלדענס און א גרעסערס. ער האט געהאט א גרויסען קאפ בעוואקסען מיט גראהע האר, וועלכע האבען זיך געקרייזעלט ווי לאקען, און ארום דעם קאפ איז געגאנגען א געגאלטער פאס, וואס האט ווי א ראד אויסגעגליכען און ארומגענומען דעם קארק, די פאות מיט דעם שטערען. א פאר שטארקע גראהע ברעמען, וואס האט זיך געדאכט, אז זיי זיינען אבגעפאודערט, האבען איהם פערדעקט די אויגען, נור די נאז, וואס איז געווען פלאטשיג, ברייט, בעוואקסען מיט איינצעלנע שפיציגע האר, האט הויך געבלאזען, געשנארכט וואכעדיגערהייט און צופלאשעט ווי א ווינד די גרויסע דיקע וואנצעס, וואס האבען געהאנגען אויף די פעטע ליפען. מיט דער האנד, אין וועלכער ער האט געהאלטען א קליינע, פערסמאלעטע און האלב־אויפגעגעסענע לולקע, האט ער געגעבען א מאך און א וואונק געטהאן מיט די אויגען, אז מען זאל איהם צופיהרען מאטקע'ן.

דער הויכער יונג מיט'ן באטעק אין דער האנד האט אנגענומען מאטקע'ן ביים רוקען און אוועקגעשטעלט פאר'ן „אלטען תרח“.

דער „אלטער תרח“ האט זיך אבער ניט געריהרט פון ארט, אנגעקוקט איהם, און געגעבען א ברום:

— העי, מכשפה, גיב נור אהער די לאמפ.

פון א ווינקעל האט זיך ווער אפירגערוקט און צוגעטראגען א לאמפ. מאטקע האט נור בעמערקט שווארצע לאנגע ווייבערשע האר, וועלכע האבען זיך שוין געגראהט, און א רויט אבגעברענט ווייבערשע לייב, וואס האט ארויסגעקוקט פון א צוריסענעם רויטען קאפטען.

דער „אלטער תרח“ האט גענומען דעם לאמפ, בעליכטען מאטקע'ן, אנגעקוקט איהם און געפרעגט:

— ווער ביזטו?

מאטקע האט ניט געענטפערט. ער איז פערכאפט געווארען פון

דעם סווינסטשערען פון די קאנאריק־פויגעלעך, וואס האט זיך געהערט פון די ווינקעלעך, פון דעם קווימשען פון דעם פאפוגאי. ער איז געווען ווי אין אן אנדער וועלט, און איהם איז דא אזוי געפעלען געווארען, אז ער איז גרייט געווען דאס לעבען אוועקצוגעבען, אבי נור צו פערבלייבען מיט זיי.

— ווער ביזטו? — פרעגט נאך אמאל איבער דער „אלטער תרח" מיט א שטארקער באס שטימע.

— איך בין א יתום, איך האב קיין טאטען ניט, איך האב קיין מאמע ניט — זאגט ווידער מאטקע זיין בעקאנטען שפרוך מיט טאן, אין וועלכען עס הערט זיך אי א וויינען, אי אן עקשנות.

— שוין געהערט. זאגסט ליגען. א „כתב" האסטו? ווייזט אהער!

מאטקע קוקט איהם אן.

— האסט א פאס, ווייז נור דעם פאס — גיט איהם דער הויכער יונג צו פערשטעהן וואס דער אלטער מיינט.

— איך האב ניט קיין פאס. די גוים האבען איהם ביי מיר צוגענומען.

— וועלכע גוים?

— וואס האבען מיר געכאפט און מיך געוואלט שמד'ן און איך האב ניט געוואלט, ווייל איך בין א איד. בין איך אנטלאפען פון זיי.

— ווען דערצעהלסטו די מעשיות, ביזט א גנב, ביזט אנטלאפען פון אסטראג, פאליציי זוכט דיך. נעהם איהם, מיר וועלען איהם איבערגעבען צו דער פאליציי.

מאטקע איז האלב דערשראקען געווארען, נור ער האט געשמייכעלט. ער האט געוואוסט, אז איידער זיי קוקען זיך אום קען ער אנטלויפען פון זיי און דערפאר האט ער ניט מורא געהאט. נור פלוצים האט ער עפעס דערזעהן, וואס האט איהם ווידער דעם אטהעם פערכאפט. פון אונטער א פארהענגעל איז ארויס א מיידעל. זי איז געווען אנגעטהאן אין א רויטען טריקאט, וואס איז געווען אויסגעגאסען אויף איהרע יונגע שמאלע פיס, אז עס האט זיך געדאכט, אז דער רויטער טריקאט איז א צווייטע הויט פון איהר לייב. אויף די נאקעטע הענד און ברוסטען ארויפגעווארפען א בלאהליך טולען קאפטענדעל. די האר איהרע זיינען געווען שווארץ, לאנג און צופלאָשעט איבער'ן גאנצען רוקען און פנים.

זי האָט מיט איין האַנד אָוועקגעשאַרט די האָר פון פנים און מאָטקע האָט דערזעהן אַ פּאָר שוואַרצע, יונגע, ברענענדיגע אויגען, אַ פּאָר רויטע אָבגעפאַרבטע ליפּעלעך און בעקעלעך, און אַ פּאָר גרויסע גאָלדענע רינגען האָבען זיך געבאַמבעלט אויף איהרע אויערען. אין דער האַנד האָט זי געהאַלטען אַ שפּיגעלע, אין איהרע האָר האָט געשטעקט אַ קאַם, און אויף איהר אַקסעל איז געשטאַנען אַ בלאָער פויגעל מיט אַ לאַנגען אָבגעגאָלדעטען שנאָבעל, וועלכער האָט עפּעס געמראַטשעט. מאָטקע איז אַזוי געווען פערכאַפּט פון דעם בילד, אַז ער האָט שוין פערגעסען וואָס דער „אַלטער תרח" האָט איהם געסטראַשעט און וואָס דער „הויכער יונג" האַלט איהם פעסט ביים רוקען. ער האָט געקוקט אויף דער מיידעל, אַ שמייכעל פון הנאה האָט פערגאָסען זיין פּנים און ער איז גרייט געווען אָוועקצולעגען זיך אַ טויטער צו איהרע פיס.

— נו, זאָג בעסער מיט גוטען ווער דו ביזט, וועל איך דיך אָפּלאָזען. ביזט אַ גנב, הע? אַנטלאָפען פון אסטרוג, וואָס? אַז ניט וועל איך דיך איבערגעבען צו דער פּאָליציי — זאָגט דער אַלטער נאָך אַמאָל.

— ווער איז דאָס? — פרעגט די מיידעל מיט אַ קלינגענדע שטימע.

— אַ גנב, געקומען אונז די „חיות" אויסשפּאַנען — זאָגט דער אַלטער.

— איך בין ניט קיין גנב, איך בין ניט אַנטלאָפען, און פאַר'ן סטראַזשניק האָב איך ניט קיין מורא, און פאַר אייך אויך ניט. איך האָב פאַר קיינעם ניט קיין מורא — שרייט אוים מאָטקע מיט זיכערקייט. ער איז רויט געוואָרען און איז צום ערשטען מאָל אין זיין לעבען פערשעהמט געוואָרען פאַר'ן מיידעל מיט'ן בלאָהען פויגעל.

— וואָס, דו האָסט ניט קיין מורא! און אַז מען וועט דיך שלאָגען? — זאָגט דער אַלטער מיט אַ געלעכטער.

— וועל איך צוריקשלאָגען, איך קען.

— ווערסט צוריקשלאָגען, הע? — גיט איהם דער הויכער יונג וואָס שטעהט הינטער איהם, אַ קלאַפּ מיט'ן באָטעק איבער'ן קאָפּ.

מאָטקע האָט זיך אויסגעדרעהט, געמאַכט אַ פויסט און געוואָלט זיך וואַרפען אויפ'ן יונג. נור אין יונג'ס פּנים און מינע האָט ער דערקענט, אַז מיט דעם קלאַפּ וואָס ער האָט איהם געגעבען איבער'ן קאָפּ.

האבען זיי איהם אריינגענומען אין זייער חברותא. מאטקע איז זיי בעפעלען.

— אז די האנד זאל דיר אבדארען — שפּרינגט צו די אידענע, וואס דער „אלטער תרח" האט זי פריהער גערופען „מכשפה" און גיט א זעץ מיט איהר האנד דעם גרויסען יונג — קומט צוגעהן צו זיי א יתום, האט ניט קיין טאטע, ניט קיין מאמע, שלאגען זיי איהם; אז אויסגעריסען זאלט איהר ווערען. הער זיי ניט, די אלטע תרח'ס, זיי קענען דען ארבייטען, די גראבע בייכער. פרעסען קענען זיי. איך נעהם דיך צו, איך וועל דיך האלטען. הער זיי ניט, בלייב מיט אונז.

— שאדט ניט, אלטע מכשפה, שאדט ניט. אז ער וויל ווערען א קאטארינשטשיק, מוז ער קענען אויסהאלטען א קלאפּ.

— קום נור אהער, קליינער „יאט" — רופט איהם דער „אלטער תרח" — ווי רופט מען דיך?

— מאטקע.

— ביי אונז וועסטו הייסען קליינער „שמד'ניק". ווילסטו?

— איך וויל.

— ווילסטו זיין א קאטארינשטשיק?

— יא.

— ציה מיר אראפּ די שטיוועל.

מאטקע האט זיך גענומען די שטיוועל אראפּציהען. עס האט לאנג געדויערט ביז מאטקע, מיט'ן גאנצען כח וואס ער האט געהאט, און וואס ער האט געוואלט זיך ווייזען פאר דער מיידעל, וועלכע איז נאך געשטאנען און איהם בעטראכט, האט אראפּגעצויגען די שטיוועל פון „אלטען תרח'ס" פיס אראפּ, — אזוי שווער איז געווען די לאנגע כאליוועס אראפּצוציהען פון די פיעלע אניצעס, אין וועלכע דער אלטער האט זיך זיינע פיס איינגעוויקעלט. מאטקע האט געוויזען וואס ער קען. ער האט פלינקער די שטיוועל אראפּגעצויגען ווי דער גרויסער יונג

שהוט דאָס יערען אבענד. דער „אַלטער תרח“ האָט געוואונקען צו דער מיידעל, אויף מאַטקע'ן געוויזען אז ער האָט כח, און געפרעגט די מיידעל מיט אַ וואונק:

— נו, ווי געפעלט דיר דער נייער אורח?

— ער געפעלט מיר בעסער פאַר אייך ביידען, אַלטע היהנער פרעסערס — האָט די מיידעל אָבגעענטפערט און איז פערשוואונדען הינטער דעם פאָרהענגעל...

4.

מאָטקע ווערט אַ קונצענמאַכער.

צומאָרגענס אין דער פריה, בעגינען, האָט מען זיך געריכט ווייטער אין וועג אריין. מאָטקע, וואָס האָט מיט די פערד אין דרויסען גענעכטיגט, האָט געקוקט אויף דעם „אַלטען תרח“, און אַ בקשה און אַ פחד איז געלעגען אין זיין בליק, ווי ביי אַ הונד — אַז זיי זאָלען איהם מיטנעהמען. דער „אַלטער תרח“, אָנגעטהאָן אין „פאַלנע פאָרם“ מיט'ן גראָבען געפלאָכטענעם באַטעק אין האַנד, מיט דער פייפקע אין מויל און מיט דעם קאַטאַרינאַרסקען היטעל, וואָס האָט אַ גלאַנצענדיגען דאַשעק, פערוואָרפען אויף זיין גרשיבע, האָט געגעבען אַ מאַך מיט'ן באַטעק אויף מאָטקע'ן און געגעבען אַ געשריי:

— העי, ממזר, נעהם צונויף דעם היי וואָס די „חיות“ האָבען אָנגעוואָרפען און לעג אַרויף אויף דער בויד.

מאָטקע האָט נור אויף דעם געוואָרט, אַז מען זאָל איהם הייסען עפּעס טהאָן. פלינק און מיט חשק האָט ער צוזאַמענגעראַביעט דעם היי, אַרויפגעלעגט אויף דער פוהר. דער „הויכער“ יונג, וואָס דער „אַלטער תרח“ האָט איהם גערופען „קאַנאַריק“ (און מיר וועלען איהם אויך אַזוי רופען), האָט זיך גענומען די פערד צו שפּאַנען.

ווידער האָט מאָטקע געקוקט מיט זשעדנע און פרעגענדע אויגען, אויב ער קען דאָ ניט מיטהעלפען.

— העי, ממזר, ציה איין דעם רויטען „קל־וחומר“ אין שפּאַן; וואָס שטעהסטו מיט פערלעגטע הענד! — און אַ פלעם פון באַטעק האָט געגעבען אַ בריה איבער זיינע פּלייצעס.

נאָך קיינמאָל איז מאָטקע ניט געוועזען אַזוי גליקליך פון אַ קלאַפּ ווי דאָס מאָל, וואָרים דער קלאַפּ איז געקומען פון „אַלטען תרח“ אַליין. ער האָט איהם די האַנד געוואָלט קושען דערפאַר, און פלינק זיך געכאַפּט צום „רויטען קל־וחומר“.

באלד זיינען געווען די „חיות“ געשפאנט. פון דער בויד האט זיך אויפגעעפענט א לעדענדעל און עס האט זיך געוויזן דאס מיידעל אין רויטע טולענעם קאפטענדעל, וואס ער האט נעכטן געזעהן אין דער בויד.

זי האט זיך געקעמט די האר און געזונגען א ליעד אויף רוסיש.

טויזענד האב איך געליעבט,
טויזענד האב איך אויפגעהערט,
נאר אן איינעם
קען איך ניט פערגעסען.

מאטקע איז אזוי פערכאפט געווען פון ליעד, אז ער האט ניט גע־וואוסט וואו די אויגען אהינצוטהאן, און האט נאך ניט געגלויבט אז מען נעהמט איהם מיט. זיין בעשיצעריןְ, די דיקע אלטע פרוי, די „מכשפה“, וואס האט איהם נעכטען צוגענומען אויף איהר „גוט זאגען“, האט זיך ניט געוויזען אין פענסטער׳ל, מען האט זי אבער אנגעזעהן, אז זי געפינט זיך אין דער „בויד“, אן דעם רויך וואס איז ארויסגע־גאנגען פון קוימען...

און טאקע האט זיך באלד געוויזען איהר פנים פון א פענסטער׳ל. זי האט געהאט פערבונדען דאס פנים מיט א טוך און די שווארצע קודלעס איהרע זיינען ניט געווען פערקעמט, האט זי טאקע אויסגע־זעהן ווי א מכשפה. זי האט געגעבען א מאך מיט די ארויפגעשארטע ארבעל צום „אלטען תרח“ און א חנ׳דעל האט זיך צוגאסען אויף איהר פעט, אלט, פליישיג געזיכט.

— וואס, דו פאהרסט אוועק „מיט׳ן טרוקענעם“, „אלטער תרח“; וואס וועל איך צושטעלען אויף מיטאג?

— האסט דאך עפעס צוגענומען א נייעם „מאכער“, לאמיך זעהן וואס ער קען — ווייזט ער מיט׳ן באטעק אויף מאטקע׳ן.

— העי, „אודח“, אנו לאמיר זעהן וואס דו וועסט ברענגען אויף „פריהשטיק“ פון דארף! — ווינקט צו איהם „קאנאריק“ מיט זיינע רויטע אויגען און מיט די רויטע האר, וואס האבען זיך איהם געקלעבט אויפ׳ן „זומער־בעשפרענקעלטען“ שטערן פון פערשוויצטקייט.

— אויף מיטאג אויך און אויף נאכט־עסען אויך — ווינקט איהם

צו דער „אַלטער תרח״. געה, לאָז דיך דורך הינטער די הייזלעך פון דאָרף. מיר וועלען וואַרטען אויף דיר אויף יענער זייט ביים וועלדעל.

מיט חשק האָט מאַטקע זיך געלאָזט אין דאָרף אַריין נאָך „פריה־שטיק״, „מיטאָג״ און „נאַכט־עסען״. ער האָט מורא געהאַט, אַז די בויד זאָל איהם ניט איבערלאָזען און אַליין אַוועקפאָהרען אָהן איהם. אפשר איז עס אַ שפּיצעל וואָס מען טהוט איהם אָב, פּטור צו ווערען פון איהם. ער האָט געוואָרפען אַ בעטענדיגען בליק צו דער „מכשפה״ מיט׳ן פערבונדענעם פּנים, אַז זי זאָל אַ מליץ יושר זיין און וואַרטען אויף איהם. צום פענסטער׳ל, וואו דאָס מיידעל איז געזעסען, האָט ער מורא געהאַט צו קוקען, און געלאָזט זיך אויף גאָט׳ס חסד אין דאָרף אַריין.

ווי עס זאָל ניט זיין, ער האָט זיך געוואָלט אויספּיינען פאַר דער חברה, ווייזען וואָס מאַטקע קען. ווי אַ קאַץ איז ער געקראָכען הינטער די הייזלעך פון דערפעל. און דענסטמאָל, ווען די פויערטעס מיט די קינדער זיינען אַרויס פון געסעל פון דערפעל בעוואונדערען די קאַטאַרינשטשיקעס מיט די פייגעל, וואָס זיינען פאַרביינגעפאָהרען דעם דערפעל מיט אַ געקלומפּעריי, האָט זיך מאַטקע אַריינגעלאָזט אין די הויפען פון די פּויערים. אין אַ זאַק אַריין האָט ער אַריינגעוואָרפען היהנער, קאַטשקעס, זיי צוגעדושעט, אַז זיי זאָלען ניט שרייען, נור געזוכט האָט ער יונגע גענזלעך, דערטאַפּט, אָנגעכאַפּט ביים העלזעל, און אַריין אין זאַק אַריין. באַלד איז דער זאַק פול געוואָרען מיט עופות, שווער געווען צו טראָגען, און ער איז געקראָכען אין זומפּען, איבער פּלויטען און צווישען בעוואַקסענע קוסטען, אַז מען זאָל איהם ניט זעהן. די בויד האָט טאַקע געוואַרט אויף איהם אויפ׳ן וועג, ביים וועלדעל. ער האָט זי דערזעהן, צוגעלאָפען מיט פרייד און אַרויסגעשיט פון זאַק די עופות.

די אַלטע „מכשפה״ האָט געטאַנצט פאַר פרייד און געמאַכט מיט שפּאָט צו „קאַנאַריק׳ען״:

— נו, דו וואָלסט עס אויך געקענט, האַ? פרעסער זיינט איהר, „אַרבייטען״ קענט איהר? גראָבע בייכער.

דער „אַלטער תרח״ האָט גאָר ניט געזאָגט, דער יונג זאָל ניט גרויס ווערען ביי זיך, נור עפּעס טיעף אַריינגעקלערט אין זיינע דיקע וואָנצעס אַריין, זעהט אויס, געהאַט אַ פּלאַן עפּעס וועגען יונג. „קאַנאַריק״

האט מאטקען געגעבען א וואונק, אז ער זאל זיך ארויפכאפען אויף דער בויד און מען איז ווייטער געפאהרען.

די „בויד“ איז געפאהרען איבער׳ן וועג. די גלעקלעך האבען גע־קלונגען, און פון יעדען דארף איז מען ארויסגעלאפען פון די הייזלעך, אויף זייער „בייז וואונדער“. מאטקע האט זיך געפיהלט גליק־ליך. ער איז מיט די קאטארינשטשיקעס. איבער׳ן גאנצען וועג האט ער געהערט דאס מיידעל זינגען:

טויזענד האב איך געליעבט,
טויזענד האב איך אויפגעהערט,
נאר אן איינעם
קען איך ניט פערגעסען.

ער האט זיך פארגעשטעלט „דעם איינעם“, ווער קען דאס זיין דער איינער, וואס זי קען ניט פערגעסען? ניט אנדערש, נור אן אפי־ציער פון דער קאוואלעריע, וואס האט א פערד און טראגט שטיוועל מיט שפארנס — דאס מוז זיין „דער איינער“ וואס זי קען ניט פער־געסען. און מאטקע האט איהם מקנא געווען. און ער האט איהם גע־זעהן איצט, ווי ער זיצט ערגעץ־וואו אין א שענק און טרינקט ביער און שפיעלט אין קארטען און ווייסט גאר ניט אז זי, זיין געליעבטע, זיצט איצט אין פענסטער׳ל און זינגט צו איהם א טרויעריג ליעד.

דער אלטער קאטארינשטשיק איז ווידער געלעגען אויסגעצויגען אויף די ציניינערשע קאלדרעס, געגעסען די לולקע און איינגעהערט זיך צום געזאנג. און די „מכשפה“ איז געשטאנען ביי דער קיך און האט געקאכט די היהנער און געזלעך, וואס מאטקע האט פון דארף צוגע־גנב׳עט, דער רויטער „קאנאריק“ איז איינגעשלאפען און מאטקע האט גענומען די לייצעס און האט געפיהרט די בויד.

נאך מיטאג האבען זיי זיך ווידער אבגעשטעלט הינטער א דארף ביי א וואסער׳ל, אויסגעשפאנט די „חיות“ און זיי געגעבען פאשע, און אליין אויך גענומען עסען. מאטקע׳ן האט מען נאך ניט אריינגעבעטען אין „בויד“ אריין, נור די אלטע האט איהם ארויסדערלאנגט אויף א שטיק ברויט א שטיק היהנדעל, און ער האט געגעסען מיט אפעטיט.

נאכ׳ן עסען האט מען מאטקע׳ן געגעבען די ערשטע „פראבע“ אויסלערנען „ארבייטען“. קודם כל האט איהם דער אלטער גענומען און געהייסען איהם זיך אוועקשטעלען אויפ׳ן קאפ. ער האט זיך אוועקגע־

שטעלט אויפ'ן קאפ. ער האט עס אבער לאנג ניט געקענט אויסהאל־טען, דאס בלוט איז איהם געקומען אין פנים אריין און די פיס זיינען שוואך געווארען, ער האט די פיס אראבגעלאזט. אבער פוןביידע זייטען זיינען געשטאנען דער אלטער קאטארינשטשיק מיט'ן רויטען „קאנא־ריק" און געשלאגען מיט די באטעקעס מאטקע'ן יעדעס מאל, ווען ער האט פרובירט די פיס אראבלאזען. אבער ניט דערפאר האט ער אויסגעהאלטען און געשטארקט זיך די פיס אין דער הויך צו האל־טען, מיט'ן קאפ אויף דר'ערד האט ער בעמערקט ווי דאס מיידעל שטעהט אין פענסטער'ל און קוקט זיך צו ווי מען לערנט איהם אויפ'ן קאפ שטעהן, און לאכט יעדעס מאל ווען ער כאפט א קלאפ פון באטעק. ער האט געוואלט ווייזען, אז ער קען אויך די „קונצען", און איז געשטאנען אויפ'ן קאפ כאטש דאס פנים איז שוין פול געווען מיט בלוט, און די אויגען האבען איהם געשווינדעלט און דער רוקען האט געבראכען. ער איז געשטאנען נאך א מינוט, נאך א מינוט, און אויסגעהאלטען ביז דער אלטער קאטארינשטשיק האט געענדיגט צעהל־לען הונדערט.

די צווייטע פרעבע איז געווען, אז מאטקע זאל עפעס מאכען א קונץ אויפ'ן פערד — דער „רויטער קל־וחומר". ווארים אלעס וואס איז געווען ביי די קאטארינשטשיקעס האט געמוזט קענען מאכען קונצען און פערדיענען זיך זיין שטיקעל ברויט מיט „ארבייטען". און די „חיות", וואס זיינען געווען געשפאנט צו דער בויד האבען ניט נור בלויז געדארפט די בויד שלעפען, נור האבען אויך געמוזט זיין „קונצען־מאכערס" און ווייזען שטיק פאר'ן עולם. דער „רויטער קל־וחומר" האט, למשל, געקענט ניסען ווי א מענש, להבדיל. און אז דער „אלטער תרח" האט איהם ביים עק אנגענומען, האט ער געקענט שאקלען מיט די אויערען, און דאס איז זעהר געפעלען דעם עולם. יעצט האט מען גע־קלערט צו מאכען עפעס א קונץ מיט מאטקע'ן אויפ'ן פערד. מאטקע זאל אריינרייטען אויף איהם, אנגעטהאן ווי א ליץ, מיט'ן קאפ אויפ'ן פערד, און דאס פערד, פערשטעלט, זאל שאקלען מיט די אויערן און ניסען.

דער „רויטער קל וחומר" איז ארויסגעקומען פון „יחוס". דער „אלטער תרח" האט געמאכט א טויש אויף איהם מיט צווי קליינע הינט־לעך וואס האבען געקענט געהן אויף א דראט פון א צירקמייסטער,

און אמאל איז דער „רויטער קל וחומר“ געווען אויסגעפוצט מיט א בענדעלע אין עק און מיט שלייפלעך אין די אויערען און מיט א גלעקעלע אויפ׳ן האלז און אויף איהם איז געקומען אריינצוורייטען אין צירקוס די וועלט־בעריהמטע פערד־טענצערין „סאווינע“, די שפאנערין. און געטראגען האט ער דענסטמאל דעם שטאלצען נאמען „נעראן“. היינט, אויף דער עלטער, איז ער אריינגעפאלען צום „אלטען תרח“ און ער האט איהם געקרוינט מיט׳ן אידישען נאמען „דער רויטער קל וחומר“, ווייל ער האט געהאט צוויי רויטע פלעקען אויפ׳ן בויך, וואס דאס האט איהם אמאל אזוי בעריהמט געמאכט, און מען האט איהם אויסגעלערענט די קונץ פון ניסען און שאקלען מיט די אויערען.

שטעהט ער איצט אן אלטער, א פערלאזטער, און לאזט זיך אנטהאן דעם ווייבערישען רויטען צירקוס־קאפטען אויף די פאדערשטע צוויי פיס, און א יונגער שנעק שטעהט אויף איהם מיט׳ן קאפ אראב, און ער מוז נעביך צומאכען מיט די אויערען און צוניסען..

נור דער עיקר פראבע מיט מאטקע׳ן איז געווען ראנגלען זיך מיט „קאנאריקען“ אויף „שפאנישע“ פאסקעס. מאטקע וועט לעגען „קאנאריקען“, דאס הייסט, „קאנאריק“ וועט זיך לאזען לעגען פון איהם, כדי עס זאל שעהנער אויסזעהן און מעהר אויפזעהען מאכען, אז דער „קליינער“ האט געלעגט דעם „גרויסען“. און מאטקע איז געווארען דער וועלט־בעריהמטער שפאנישער „טשעמפיאן סעווערין סערווערוס“, און ער וועט טראגען אויף דער ברוסט „מעדאלען“, וואס ער האט געקראגען פון „קאנסטאנטינאפאל“.

צו דעם צוועק האט מען מאטקע׳ס גאנצע לייב אויכגעשמירט מיט אזא מין חזיר־שמאלץ און איהם ארומגעבונדען ביי ביידע זייטען הענד און פיס פעסט מיט האנדטיכער, כדי דאס גראבע פלייש פון די הענד און פיס זאל ווערען אנגעלאפען און עס זאל אויסזעהן, אז ער האט שטארקע מוסקולען.

די האנדטיכער האבען געשניטען זיינע הענד און פיס, און ער האט מיט פערגעניגען איבערגעטראגען די יסורים וואס ער איז אויסגעשטאנען ביים לערנען צו ווערען א קאטארינשטשיק, ווארים אין פענסטער׳ל פון דער בויד איז געזעסען דאס מיידעל מיט גאלדענע לאקען און האט זיך געהאלטען אין איין קעמען די האר און זינגען דאס טרויעריג־זיסע ליעד:

טויזענד האָב איך געליעבט,
טויזענד האָב איך אויפגעהערט,
נאָר אָן איינעם
קען איך ניט פערגעסען.

און מאָטקע האָט געהאַלטען אין איין קלערען: ווער קען זיין און וואו קען זיין „דער איינער“ אָן וועלכען זי קען ניט פערגעסען?

5.
מאטקע ווערט א וועלט בעריהמטער שפאנישער „טשאמפיאן“.

עס איז אדורך געגאנגען א שטיק צייט, מאטקע האט זיך געפונען ביי די קונצען מאכערס, אויסגעשטאנען אלע מדורי גיהנום פון די בראך־קונסט. דער „אלטער תרח“ האט אזוי לאנג געשלאגען מיט'ן באטעק ביז מאטקע איז געווארען א גאנצער קונצען־מאכער און איז שוין ארויסגעטראטען מיט די „טרופע“.

פון פריהמארגענס אן האט זיך געקאכט אין מארק ווי אין א קעסעל. פון אלע דערפער ארום זיינען די פויערים אנגעקומען אויף זייערע וואכעדיגע וועגען און אבגעארבייטע פערד, די שררות אויף זיי־ערע קאטשען און בולאנען — זעהן דאס גרויסע וואונדער, ווי די דראַ־טען־געהערין טאנצט אויף א דראט. מען זאגט, אז אפילו פון די נאהענ־טע שטעדטלעך זיינען זיך פיעל צוזאמענגעפאהרען אין דער קרייז־שטאדט ק. וואו די בעריהמטע קונצעמאכערס האבען זיך אבגעשטעלט. — חתן־כלה פאר, גלאט אזוי יונגע ווייבלעך און פראנטען, וואס האַ־בען ניט בעסערס צו טהאן. א דראט האט מען געצויגען איבער'ן מארק פונ'ם קיילערס'ם הויז ארויס ביז צו דער קירכע. און פון ברעטער האט מען א ביהנע אויפגעקלאפט, אויף וועלכער די בעריהמטע אטלעטען „קאנאריק“ און דער יונגער שפאניער טשאמפיאן „סערוועדוס“ — וואס דערמיט מיינט מען אונזער מאטקע גנב — וועלען זיך ראנגלען און קונצען מאכען. נור דערווייל געהט מאטקע ארום פון פריהמארגען אן אין א פאר מאדנע ווייסע הויזען, וואס דערגרייכען ווי ביי א אי־דענע פון האלז ביז צו די קניען. און אויפ'ן סאמע מיטען „הינטען“ האט ער א זייגער אויפגעמאהלט. און די גאנצע וועלט לאכט דערפון; יעדעס מאל ווען ער דרעהט זיך אום מיט'ן הינטען צום עולם און וויזט ווי שפעט עס איז... און ניט ער אליין געהט אזוי אנגעטהאן. נור „קאנאריק“ אויך. קאנאריק האט נאך אנגעמאהלען זיין געזיכט מיט

שנאַרצע צייכענס פון סאַזשע, און די רויטע האָר קלעפּען זיך איהם אויף די ברעמען, זעהט ער אויס ווי אַ טייוועל. נור דער „אַלטער תרח“ איז אָנגעטהאָן ווי אַן אמת׳ער קונצענמאַכער: אין אַ רויטען טריקאָט, מיט נאַקעטע הענד און פיס, און אַ ברייטען סאַמעטענעם באַנד אַרום בויך, אויף וועלכען עס גליטשערן מעדאַלען און אָרדענס פון אַלע לענדער און פעלקער, וואָס ער האָט אָבגעקויפט פון אַלטע אינוואַלידישע סאָלדאַטען. אַ טהייל פון זיי זיינען אַזוי גרויס, אַז זיי זעהען אויס ווי בלעכענע שיסלען. אָט אין אַזאַ הלוך שטעהען די קאַטאָרינשטשיקעס און קלאַפּען צונויף די ברעטער פון דער ביהנע, ציהען שטאַרק אָן די דראָטען איבער׳ן מאַרק, און די גאַנצע וועלט שטעהט אַרום און בעוואונדערט זיי.

פיער נאָכמיטאָג, ווען די זון האָט זיך אַביסעל געזעצט, האָט זיך אָנגעהויבען דאָס שפּיעל. אָנגעהויבען האָט עס זיך דערמיט, וואָס דער „אַלטער תרח“, „קאַנאַריק“ און דער „שפּאַניער“ מיט באַטעקעס אין די הענד זיינען אַרומגעגאַנגען צווישען עולם, געקלאַפּט איבער די קעפּ פון געשעצטען פּובליקום און אַזוי אַרום געמאַכט אַ ראָד אַרום דער ביהנע, אַז אַלע זאָלען קענען זעהן וואָס עס טהוט זיך אויף איהר. שוין דער ערשטער נומער האָט אַרויסגערופען גרויס בעגייסטערונג צווישען עולם. דאָס איז געווען אונזער בעקאַנטע „אַלטע מכשפה“, דעם אַלטען תרח׳ס ווייב. יעצט איז זי נאָר ניט געווען צו דערקענען. אָנגעטהאָן אין אַ קורצען רויטען טריקאָט מיט אַ פעטען אויסגעבעטען „פּאָרנט“ און „הינטען“, דאָס פּנים, הענד און פיס זיינען אַזוי דיק געווען „אָבגעפּוידערט“ מיט אַזאַ מין ווייס מעהל, אַז עס האָט זיך געדאַכט, אַז די אידענע איז ערשט פון אַ ווינד־מיהל אַרויסגעקומען, וואָרים דאָס מעהל איז געווען דיק אָנגעשיט אויף איהר רויטען קאָרסעט. זי האָט געהאַלטען אין דער האַנד דעם בלויען פּאַפּוגאַי, וועלכער האָט געהאַלטען אין איין שרייען „אַלטער תרח“. אָט דער בלויער פּאַפּוגאַי איז יעצט געווען אין די הענד פון דער דיקער אידענע, און ער האָט אויף רוסיש אַרויסגעקווישעט די ווערטער: „יאַ טעביאַ לובליו“, פאַר וועלכען די „אַלטע תרח׳טע“ האָט איהם געקושט אין זיין אָבגענאַלדעטען שנאָבעל. דערנאָך האָט זי דעם פויגעל געזעצט אויף איהר פּלייצע, און זי האָט איהם דערלאַנגט אַ קעסטעלע. אין דעם קעסטעלע זיינען געלעגען די „גורלות“ פון דעם גאַנצען געשעצטען פּובליקום, און פאַר

פינף קאָפּיקעס האָט דער פויגעל אַרויסגעצויגען פון קעסטעלע אַ בלוי קוויטעל, אויף וועלכען עס איז געשטאַנען אויסגערעכענט דאָס גאַנצע גליק פון אַ מענשען ביז זיינע לעצטע טעג: וויפיעל מאָל ער וועט חתונה האָבען, וויפיעל נדן און ירושה ער וועט נעהמען, אַז ער וועט ניט שטאַרבען אויף זיין איינען בעט, אַ בריעף איז פאַר איהם אין וועג וואָס ענטהאַלט וויכטיגע נייעס און נאָך אַנדערע אַזעלכע גליקען...

נאָך דעם ווי די „אַלטע מכשפה“ איז אַראָב פון דער ביהנע, איז אַרויף דער „אַלטער תרח“ מיט אַלע מעדאַלען אויף דעם בויך. ער האָט צו וויסען געגעבען דעם פּובליקום אין אַ שפּראַך וואָס איז בעשטאַנען פון רוסישע, פּוילישע און אידישע ווערטער, געמישט מיט ווערטער פון נאָך אַן אַנדער שפּראַך, וואָס קיינער האָט שוין ניט פערשטאַנען, און עס האָט געקלונגען ווי אונגאַריש אָדער טערקיש, נור עס איז געווען גנב'יש־קאַטאַרינשטשיק לשון. ער האָט צו וויסען געגעבען, אַז באַלד וועט דאָס פּובליקום זעהען דעם בעריהמטען שפּאַנישען טשאַמפּיאָן־אַטלעט, וואָס איז נאָך ניט אַלט קיין צוועלף יאָהר און איז שוין וועלט־בעריהמט און געלעגט טויזענדער גבורים; ער וועט זיך ראַנגלען מיט דעם בעריהמטען, וועלט־בעריהמטען אונגאַרישען טשאַמפּיאָן „קאַנאַריק־קאַנאַריקיודאַ“. נאָר איידער עס וועט זיך אָנהויבען דאָס „געוועט“ וועט דער בעריהמטער טשאַמפּיאָן, וואָס איז נאָך אַ קינד, ווייזען פאַר'ן פּובליקום קונצען.

און דער „אַלטער תרח“ האָט געגעבען אַ וואונק און קאַנאַריק האָט אַרויסגערוקט מאָטקע גנב.

מאָטקע האָט זיך פערשעהמט און איז געבליבען דערשראָקען, דערזעהענדיג דאָס פּובליקום פאַר זיך. ער האָט ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. דערווייל האָט איהם דאָס פּובליקום בעטראַכט מיט נייגיעריגקייט. ער איז געווען אָנגעטהאָן אין אַ פּאַר קורצע שוואַרצע מייטקעס, כדי ער זאָל אויסזעהן יונג. די אַלטע מכשפה האָט איהם שוין פריהער די האָר שעהן פערקאַמט מיט אַ שרינט, און מאָטקע'ס קודלעס, וואָס האָבען קיינמאָל קיין קאַם ניט געזעהן, האָבען נאָכ'ן אויסשמירען זיי מיט חזיר־חלב, געגלאַנצט און שוואַרץ געווען ווי ראָבען. אויך איז ער געווען אָנגעטהאָן אין אַ שוואַרץ סאַמעטען רעקעל, וועלכען „קאַנאַריק“ האָט אַמאָל געטראָגען. האָט ער טאַקע אויסגעזעהען ווי אַ יונג אינ־

בעל. געשטאנען איז ער אויף פערשעהמט, דערשראָקען, און נים גע־וואוסט וואָס צו טהאָן.

דער „אלטער תרח" האָט איהם ביי דער האנד אָנגענומען און ווייזענדיג אויף איהם, האָט ער זיך געווענדעט צום פובליקום:

— איהר זעהט דאָס אינגעל, א קינד איז ער נאָך, נאָך נים קיין צוועלף יאָהר אַלט, און דאָס קינד וועט מיט זיינע צייהן אויפהויבען אַ הונדערט פונט שטיק. אויף איין האנד וועט ער האלטען צוויי מענ־שען .און עס איז ניטאָ אין דער וועלט נאָך איינער וואָס זאָל זיין אזוי שטארק ווי ער. צוואנציג אטלעטען האָט ער שוין געלעגט און פון קעניג פון הישפאניע דעם מעדאַל געקראָגען דערפאר — ווייזט ער אויפ'ן בלעכעל וואָס מאָטקע האָט געטראָגען. זיין פאָטער איז געוועזען דער וועלט־בעריהמטער טשאמפיאָן סערוועראס, און זיין מוטער האָט גע־וואויגען צעהן פוד — די דיקסטע פרוי אין דער וועלט. דורך דעם איז ער אזוי שטארק, קוקט אָן די האנד, אָט די האנד — ווייזט ער אויף מאָטקע'ס אָנגעלאָפענע האנד, וואָס איז געוועזען צוויי וואָכען פריהער אונטערגעבונדען, אז זי זאָל האָבען געשוואָלענע מוסקולען — איהר זעהט וואָס פאר אַ מוסקולען? איך האָב מורא פאר איהם! — איז דער „אלטער תרח" אָבגעשפרונגען פון איהם מיט שרעק, וואָס דאָס האָט אַרויסגערופען אַ געלעכטער ביים עולם.

מאָטקע האָט נאָך נים געוואוסט וואָס צו טהאָן. ער איז פער־שעהמט און דערשראָקען געווען פאר'ן פובליקום. נור דעם „אלטען תרח'ס" רייד און דאָס פובליקום האָבען איהם געררייצט צו לאַכען, און ער האָט מורא געהאַט, אז ער זאָל נים אויספּלאַצען אין אַ געלעכטער.

— נויג זיך פאר דעם פובליקום, ממזר; שמייכעל, שמייכעל, ממזר, א חאָלערע זאָל דיך פּאַקען, ווי ער שטעהט! — האָט דער „אל־טער תרח" געקריצט מיט די צייהן אויף איהם, און בעת מעשה האָט ער איהם פאר'ן פובליקום געגלעט איבער די שווארצע גלאנצעדיגע האָר:

— ער איז דאָך אַ קינד, די מוטער האָט מיר איהם אָנפערטרויט.

„גראַטאנא, גראַטאנא, שאָקאָלאַדאנא" — האָט פּלוצלינג דער „אלטער תרח" אָנגעהויבען ריידען צו איהם פאר'ן פובליקום אויף אַן אונפער־שטענדליכע שפראַך. איך פרעג איהם, אויב ער וויל שאָקאָלאַד — זאָגט דער „אלטער תרח" צום פובליקום — ער פערשטעהט דאָך נים אונזער שפראַך, רייד איך צו איהם הישפּאניש: „גראַטאנא, גראַטאנא, שאָ־

קאַלאַדראַנאַ. אַט דאָ האַסטו!" — גיט איהם דער אַלטער קאַטאַרינ־שטשיק אַ שטיקעל צוקער אין מויל אריין, ווי מען גיט אַ פויגעל, און זאָגט צו איהם ווייעדער:

— ווערסט דיך ניט נויגען, ממזר? וועסט ניט שמייכלען, איך וועל דיר די באַקעס אונטערהאַקען, נויג דיך, נויג דיך.

מאַטקע האָט שוין ניט געקענט אויסהאַלטען. דאָס געלעכטער האָט איהם געשטיקט אין דער קעהל, דורך דעם האָט ער מורא געהאַט זיך צו בויגען, צו שמייכלען, איבערהויפּט צו פערענדערען די פּאָזע, אין וועלכער ער איז געווען פערגליווערט, כדי ניט צו לאַכען. יעצט האָט ער זיך שוין מעהר ניט געקענט איינהאַלטען און איז אַרויס מיט אַ גרויס געלעכטער.

דער עולם האָט עס אונטערגעכאַפּט און איז אויך אַרויס אין אַ געלעכטער.

דער „אַלטער תרח" איז געשטאַנען אַ מינוט פערווירט, און ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן, באַלד איז ער געפאַלען אויף אַ המצאה:

— ער וויל, אַז איהר זאָלט איהם פּאַטשען בראַוואָ. אַט אַזוי — קלאַטשט מיט די הענד, ווענדענדיג זיך צום פּובליקום — אין היש־פּאַניע אַז מען וויל מען זאָל פּאַטשען בראַוואָ — לאַכט מען.

דער עולם האָט מאַטקע'ן געפּאַטשט בראַוואָ, און דער „אַלטער תרח" האָט געזאָגט צו איהם:

— ס'וועט דיך שוין אַ האַלערע אַוועקלעגען שפּעטער, דו ממזר'וק, איך וועל דיר שוין געבען אַ לאַכען.

— אָנו, הויב אויף דאָס הונדערט פונט־שטיק מיט די צייהן, — מאַכט ער צו איהם פריינדליך פאַר'ן עולם.

מאַטקע האָט אויפגעהויבען דאָס געוויכט מיט די צייהן. דער אַל־טער ווייזט דעם עולם ווי שווער עס איז, און דער עולם קלאַטשט בראַוואָ.

באַלד האָט געגעבען אַ שפּרונג אַרויס „קאַנאַריק", אויך אין שוואַרצע מייטקעס מיט אַ סאַמעטענעם רעקעל, און אויך אין מעדאַ־לען אָנגעטהאָן. ער האָט זיך שוין געגעבען אַ פערנויג פאַר'ן עולם, אַ שמייכעל און אַ טרייסעל מיט זיינע רויטע האָר, און געגעבען אַ קוויטש: „איגראַ, איגראַ, איגראַ!" וואָס דאָס האָט געזאָלט זיין אונ־גאַריש, און געגעבען אַ מאַך צו מאַטקע'ן הינטען־אַרום:

— זעהסט, ממזר'וק, ווי אזוי מען דארף פאר א פובליקום ארויס־קומען. דו זעהסט?

זיי האָבען זיך ביידע אָנגעטהאָן די פּאסקעס, און אָנגעהויבען זיך צו ראַנגלען.

נור איידער דער „וועט" איז פאָרגעקומען, האט דער „אַלטער תרח" פערבעטען אויף דער ביהנע איינינע פון פובליקום, אז זיי זאָלען זעהן, אז דאָ איז ניט קיין „אָבגענאַרטע זאַכען". עס האט אָבער קיינער פון פובליקום ניט געוואָלט ארויפגעהן, געשעהמט זיך. צום סוף האָבען זיך דאָך געפונען צוויי בעלנים. דאָס איז געווען חיים'ל דער פעלדשער־יונג, וואָס איז אַן אַמאטאָר אויף אַזעלכע זאכען (ער איז אויך אַ פּייער־לעשער) און קאַזלאָווסקי, דער פוילישער שוסטער. זיי ביידע האָבען זיך אוועקגעזעצט אויף דער ביהנע, צו זיין די מבינים, ווער עס וועט געווינען, און דורך דעם האט מען ביידען אַ נאָמען געגעבען אין דעם שטעדטעל „די נייע קונצענמאַכערס". און דער נאָמען איז זיי גע־בליבען ביז אויף היינטיגען טאָג.

קאַנאַריק האָט אָנגענומען מאָטקע'ן און געוואָלט איהם ווייזען, אז כאָטש, ווי עס איז אָבגערעדט געוואָרען, וועט ער זיך לאָזען לעגען פון איהם (כדי עס זאָל מעהר עפעקט מאכען, אז דער איינגערער לעגט דעם אַלטען), דאָך זאָל ער וויסען, אז דער שטאַרקערער איז ער, „קאַ־נאַריק", און ער קען געבען קלעפּ, אז מען וועט דאַרפען. „קאַנאַריק" האָט אָבער באַלד דערזעהן, אז מאָטקע וועט זיך ניט לאָזען לעגען פון איהם, וואָרים מאָטקע איז שוין אויך אַליין צוהיצט געוואָרען פון פוב־ליקום און געוואָלט ווייזען וואָס ער קען. און צווייטענס האָט ער אויך געוואוסט ביי זיך, אז מיט דעם וואָס ער וועט לעגען „קאַנאַריק'ן", וועט ער ווערען מעהר „מאַכער" ביי דעם „אַלטען תרח" און וועט אויך האָבען אַ רעכט אויף די דראַטען־געהעריין, ווי „קאַנאַריק". „קאַנאַריק" האָט געוואוסט דערפון, און צווישען זיי איז אָנגעגאַנגען אַ שטילע מלחמה. מאָטקע האָט זיך צוזאַמענגענומען, און איידער „קאַנאַריק" האָט נאָך געוואָלט, און אַזוי פלינק אז ער האָט זיך גאָר ניט געריכט, האָט איהם מאָטקע געלעגט... דער עולם, וועלכער איז צוואָווארעמט גע־וואָרען פון דעם ראַנגלען זיך, האָט אויסגעבראָכען אין אַ גרויס ענטהו־זיאַזמוס פאַר מאָטקע'ן. וואָרים דורך דער גאַנצער צייט פון „וועט" איז די סימפּאַטיע פון עולם, ווי געוועהנליך, געווען אויף דער זייט פון

אײנגערען. מען האָט געפײפט, געקלאַטשט מיט די הענד און אַרויסגערופען דעם „הישפּאַניער“, נור געוויזען האָט זיך קאַנאַריק. דער עולם האָט איהם אויסגעפײפט, גערופען דעם „הישפּאַניער“, און „קאַנאַריק“ האָט אויף גאָר ניט געקוקט, ווייטער אַרויסגעקומען, זיך פערנויגט, און מאַטקע איז געווען ערגעץ־וואו פערשטעקט, ער האָט זיך געשעהמט פאַר׳ן עולם. דער עולם האָט זיך אָבער ניט געוואָלט בערוהיגען, ביז דער „אַלטער תרח“ איז אַליין ניט אַרויסגעקומען און אַרויסגעפיהרט מאַטקע׳ן ביי דער האַנד, און גענויגט זיך פאַר׳ן פּובליקום און געוויזען אויף זיך און אויף מאַטקע׳ן. כּמעט קיינער האָט ניט פערשטאַנען וואָס ער מיינט דערמיט וואָס ער ווייזט אויף זיך.

נור סאַי ווי סאַי, פון דענסטמאָל אָן איז מאַטקע געוואָרען אַן עכטער קאַטאַרינשטשיק, וואָס קען „אַרבייטען“, און דאָס פּובליקום האָט איהם גערן. דאָס האָט איינגעזעהן דער „אַלטער תרח“ און אָנגעהויבען זיך מיט איהם אַנדערש צו בעגעהן, און „קאַנאַריק“ האָט געקריגען אַ קאָנקורענט.

אויף אַ ווײלע איז אַלעס שטיל געוואָרען. די קאַטאַרינקעס האָבען אויפגעהערט צו שפּיעלען. עס איז אָנגעקומען דער סאַמע ערנסטער און וויכטיגסטער טהייל פון קונצען מאַכען. די וועלט־בעריהמטע הישפּאַנישע (אַלעס וועלט־בעריהמטע ביי די קאַטאַרינשטשיקעס קומט פון שפּאַניען) דראַמען־געהערין „מאַרי“, וועט געהן אויפ׳ן דראָט. דעם עולם האָט דער אָטהעם פערכאַפּט. מאַרי איז טאַקי געווען בעריהמט אין דער גאַנצער געגענד, און מען האָט געזאָגט, אַז פּריצים פאָהרען איהר נאָך פון איין שטאָדט אין דער צווייטער זעהען איהרע גבורות; אַז פיעל רייכע לייט האָבען די ווייבער און די פאַמיליעס פערלאָזט און איינגעליעבט זיך אין איהר, גליקליך זי געוואָלט מאַכען, און זי וויל ניט אַנדערש, נור זיין מיט די קאַטאַרינשטשיקעס. באַלד איז זי פאָרגעקומען פאַר׳ן פּובליקום. דער „אַלטער תרח“ האָט זי אַרויסגעפיהרט, ווי מאַטקע׳ן, ביי דער האַנד. זי איז געווען אָנגעטהאָן אין אַ שפּאַניש רויט שאַנסאָנעטען קלייד, מיט פליטערלעך און קרעלען בענעהט. איהרע נאַקעטע הענד, האַלז און פיס זיינען געווען אָנגעפּודערט מיט ראָזעווע פּודער, איהרע באַקען און ליפּען אָנגערויטעלט, די האָר געקרייזעלט אין גאָלדענע לאָקען צוואָוואָרפען אַרום איהר נאַקען און ברוסט. זי האָט זיך פערבויגען פאַר׳ן פּובליקום, געכאַפּט אין דער האַנד

דאָס קליינע זיידענע שירעמעל, האָט זי זיך געשטעלט אויפ'ן רוקען פון דעם אַלטען קאַטארינשטשיק, וואָס האָט אַנידערגעקניעט פאַר איהר, און מיט דער האַנד אָנגעכאַפּט זיך אָן די שנור וואָס האָט אַראָב־געהאַנגען פון דער דראָט־לאָם. אין אַ מינוט האָט זי זיך, לייכט ווי אַ פויגעל, אַרויפגעלאָזט אויף די שנור, אָנגעכאַפּט מיט איין האַנד אין דער לאָם, און באַלד איז זי געשטאַנען אויפ'ן דראָט, און פון דאָרט צום עולם קושען אַראָבגעשיקט מיט ביידע הענד. נור קיינער האָט ניט געשמייכעלט. אַלע זיינען געווען פערכאַפּט און געשטאַנען אָהן אָטהעם, וואַרטענדיג וואָס זי וועט דאָ טהאָן. זי האָט אויפגעעפענט דאָס זיי־דענע שירעמעל און אָנגעפאַנגען זיך גליטשען מיט איהרע פיס אי־בער'ן דראָט אַזוי לייכט, ווי אַ ווינד וואָלט געבלאָזען. מיט איהר שי־רעמעל רעגולירט זי די וואָג פון איהר לייכטע פיגור, און זי זעהט אויס אויבען אויפ'ן דראָט, אין דער זון, ניט ווי אַ מענש, נור ווי אַ רויטע שעהנער פויגעל מיט אַ מענשען־געזיכט שוועבט אין דער לופטען אי־בער אונזערע קעפּ. און פון אָטמען, נאָך דער דראָט זיינען מיט איהר מיטגעגאַנגען דער אַלטער, „קאַנאַריק" און מאַטקע מיט אויסגעשפּריי־טע הענד און פערזאָרגטע פּנים'ער, געקוקט מיט שרעק אויבען אַרויף, גרייט זי אונטערצוכאַפּען, ווען עס זאָל זיך מאַכען, חלילה, אַן אונגליק.

נאָר די מיידעל האָט ניט בעזאָרגט דעריבער. זי האָט זיך געפיהלט אויפ'ן דראָט ווי אויף טרוקענעם לאַנד. זי האָט געהאָפּסט אויף איין פוס, געצווייגען אַרום זיך אַ ראָד, געוואָרפען דאָס שירעמעל פון איין האַנד אין דער צווייטער, און געצייגט דעם עולם איהרע הערליכע לייכ־טע בעוועגונגען, איהר בויגזאַמען קערפּער, איהרע שעהנע הענד און שעהנע פיס, און דער גאַנצער עולם איז געווען פערליעבט אין איהר, יונג און אַלט. אפילו ווייבער האָבען זיך איינגעליעבט אין דער דראָטען־געהערין, און האָבען מורא געהאַט אַ וואָרט אַרויסצורעדען, הויך צו אָטהעמען, כדי די מיידעל זאָל זיך ניט דערשרעקען און אַראָבפאַלען.

מאַטקע האָט זיך אין איהר איינגעליעבט טויזענד מאָל מעהר ווי פריהער, און איז גרייט טויזענד מאָל געווען די כפּרה צו ווערען פאַר איהר, און זיין האַרץ האָט איהם געשראָקען, אז עס זאָל איהר, חלילה, קיין שלעכטס ניט געשעהן, אזש טרערען האָבען זיך איהם געשטעלט אין די אויגען. און אז זי איז בשלום אַראָבגעקומען, און דאָס פּובלי־קום, וועלכעס האָט איינגעהאַלטען די בעגייסטערונג, האָט מיט אַמאָל

געגעבן אַ בראָך אוים אין אַפּלאָדיסמענטען, אין פייפען און געשרייען — איז מאַטקע שיער ניט משוגע געוואָרען פון גליק. ער האָט געטאַנצט אויף איין פוס, געוויינט פאַר גליק און איז נאָכגעלאָפען נאָכ'ן אַלטען, ווען דער אַלטער האָט זי געכאַפּט אויף זיינע פּלייצעס און האָט זי אַרומ־געטראָגען אַרום דעם פּובליקום. זי האָט אויפגעעפענט דעם שירעם און דאָס פּובליקום האָט אָנגעהויבען אַריינוואַרפען געלד אין שירעם. וויפיעל איינער האָט געקענט, און מעהר ווי מען האָט געקענט. די שררות מיט די דאַמען, וועלכע זיינען געשטאַנען אויף זייערע קאַטשען און צוגעקוקט זיך, האָבען זילבערנע גילדען געוואָרפען, און די „פּריצים“, וואָס „האָבען חייב און קינד פערלאָזט און פאָהרען נאָך דער שעהנער דראַטען־געהערין“ — האָבען גאַנצע זילבערנע רובעלס געוואָרפען. די מיידעל אויף דעם אַלטען קאַטאַרינשטשיק'ס פּלייצעס האָט דאָס געלד אויפגעכאַפּט אין איהר שירעמעל, און דאָס וואָס איז אויף דער ערד געפאַלען איז דאָס מאָל מאַטקע, אנשטאט „קאַנאַריק'ען“, נאָכגעגאַנגען (וויל דער עולם האָט איהם גערנער געהאַט און וועלען זיי מעהר געבען) און אויפ־געקליבען. און מאַטקע איז גליקליך און פערליעבט געווען.

6

ביי די ליכט פון די שטערן

אין אַ צייט אַרום איז מאָטקע געזעסן ביים ברענענדיגן פייער'ל אויפ'ן נאַקעטען פעלד און האָט געפּאַשעט די פערד פון די קאַטאַרינשטשיקעס. נעבען איהם איז געלעגען „קאַנאַריק", איינגעוויקעלט אין אַ וואַרימע קאָלדרע און איז שטאַרק געשלאָפען, און מאָטקע האָט געצעהלט זיין שנאָרכען. דער וואַלד האָט זיך געשוואַרצט און די נאַכט און די פעלדער זיינען פייכט געווען. מאָטקע האָט ניט געקענט שלאָפען. ער האָט געקוקט אויף דעם בויד, וואָס איז געשטאַנען ניט ווייט פון פייער'ל, און האָט אויסגעזעהן אין דער נאַכט ווי אַן איינגעשלאָפען אַלט איינגעפאַלען הייזעל מיט פערהאַקטע לאָדען. ער האָט געקוקט אויף די פערמאַכטע לאָדענדלעך, אין וועלכע עס האָט זיך דורך די שפּאַלטען דערזעהן אַ ליכט, און עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער הערט דורך די לאָדען ווי אַ קינד וויינט אין דער בויד... ער איז צוגעקראָכען אין דער שטיל אויף אַלע פיער צו דער בויד און איינגעהערט זיך דורך די לאָדענדלעך און געפּרובט כאַפּען אַ קוק דורך אַ שפּאַרע... עס האָט זיך אָבער קיינער ניט געוויזען און פון אינעווייניג האָט זיך גאָר ניט געהערט. מאָטקע איז געלעגען און האָט זיך איינגעקוקט און איינגעהערט אין דער נאַכט אַריין. אַלעס איז איהם ווילד־פרעמד פאָרגעקומען, און עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז עס איז שוין אַזוי ווייט פון דער היים, פון זיין שטעדטעל, אַז ער וועט קיינמאָל שוין ניט קומען אַהיים. עס זיינען איהם אינטערעסאַנט געווען די פרעמדע מענשען, ביי וועלכע ער געפינט זיך איצט, נאָר ער האָט מורא געהאַט פאַר זיי, — און עס האָט איהם געצויגען צו זיי. ער האָט געטראַכט וועגען דער מיידעל, וואָס ער האָט געזעהן אַפּירקומען פון הינטער'ן פאָרהענגעל. זי איז אַזוי שעהן געווען און עפּעס אַזוי געווען, אַז ער האָט נאָך קיינמאָל אין זיין לעבען ניט געזעהן אַזעלכעס. ער וואָלט אַלעס געטהאָן, אַז ער זאָל זי קענען איצט

נאָך אַמאָל זעהן. נאָר ער איז סיי ווי סיי גליקליך געווען, וואָס ער געפינט זיך אַזוי נאָהענט פון איהר.

ער האָט געקוקט אויף דער בויד און נאָך אַמאָל זיך אונטערגעגנב'עט אונטער די לאָדענדלעך און געפּרובט אַריינקוקן דורך אַ שפּאַרע, אָבער ער האָט גאָר ניט געזעהן, נור ער איז צופריעדען געווען און פאַר שמחה האָט ער געוואָלט אויסשרייען. ער האָט זיך אָבער איינגעהאַלטען. ער איז צוגעגאַנגען צום פייער'ל, אונטערגעוואָרפען אַ פּאָר צווייגלעך און ווייטער זיך אַוועקגעזעצט.

עס איז איהם קאַלט געוואָרען און עפּעס באַנג געוואָרען. ער האָט זיך פּלוצים דערמאָנט אָן דער מאַמען, זי געזעהן ווי זי זיצט און נייהט איהם די הויזען און קוקט אויף איהם. ער האָט זיך דערמאָנט ווי די מאַמע איז געקומען צולויפען צו דער וואַד, וואו די „בלינדע פּערל“ האָט איהם געשלאָגען, און געטראַכט ביי זיך, אַז ניט אַנדערש, אַז ער וועט האָבען אַ סך געלד, וועט ער אַהיים קומען אין שטעדטעל אַריין און קומען צופאָהרען אין אַ קאָטש מיט צוויי פערד פאַר'ן „קעלער“, וואו די מאַמע וואוינט, און וועט די מאַמע אַרויפנעהמען אויף דער קאָטש און מיט איהר פאָהרען איבער דער שטאָדט און אַלעמען ווייזען, אַז דאָס איז זיין מאַמע. ער וועט איהר מיטברענגען מתנות, טהייערע קליידער, אין וועלכע ער וועט זי אויספּוצען. דאָס אַלעס וועט ער טהאָן מיט דער מאַמען, אָבער דעם טאַטען וועט ער גאָר ניט מיטברענגען, ניט אַרויפגעהמען אויף דער קאָטש, און אפילו ניט ריידען מיט איהם.

און אַז ער וועט אַמאָל רייך ווערען, און קומען צופאָהרען אַהיים צו דער מאַמען — אין דעם האָט ער געגלויבט, אין דעם איז ער געווען זיכער. און דאָס וואָס ער האָט זיך צוזאַמענגעטראָפען מיט די קאַטאַרינשטשיקעס און זיי האָבען איהם אויסגעלערענט „אַרביימען“ — דאָס האָט איהם נאָך מעהר געשטאַרקט אין זיינע האָפנונגען.

נאָר אין די אַלע האָפנונגען האָט זיך מעהר פון אַלעם אָבגעגלאַנצט דאָס געשטאַלט פון דער מיידעל, וואָס ער האָט געזעהן. עפּעס מיט איהר האָט ער פערבונדען זיין גלויבען אין זיין צוקונפט. פאַרוואָס און ווי אַזוי האָט ער ניט געוואוסט און ניט געוואָלט קלערען.

און פּלוצים עפענט זיך אַ לאָדען פון אַ פענסטער'ל אין דער בויד.

און די מיידעל שטעקט אַרויס איהר קאָפּ. אָט זעהט ער דאָך קלאָר ביי־דעם ליכט פון פייער'ל, וואָס פּאַלט אויף איהר, דעם גלאַנץ פון איהרע האָר און דאָס בלייכקייט פון איהר פּנים. זיין האַרץ הויבט אָן צו ציי־טערען, און מאַטקע שפּרינגט אויף, און זעצט זיך צוריק אַוועק ביים פייער'ל פאַר גדולה. און ער האָט מורא דאָרט אַהינצוקוקען. נור ער הערט: סיס־ס! סיס־ס! ער קריכט אַוועק פון פייער'ל און לאָזט זיך אויף אַלע פיער צום פענסטער'ל.

— „קאַנאַריק" שלאָפט?

מאַטקע שאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

— סס־ס, שווייג, בויג דיך איין.

מאַטקע האָט זיך איינגעבויגען און אַ פּאָר לייכטע פיס האָבען גע־געבען אַ שפּרונג אַרויף אויף איהם, ווי אַ זומער־פויגעלע וואָלט זיך גע־שטעלט אויף איהם.

— קום אַוועק פון דאַנען, זיי וועלען אונז הערען — פליסטערט זי איהם אין אויער אַריין ווי אַ לייכט ווינטעל, און כאַפּט מאַטקע'ן פאַר אַ האַנד.

זיי זיינען אָפּגעשפּרונגען אייניגע טריט צום וועלדעל צו. אין פייכטען גראָז האָט מען זייערע טריט ניט געהערט. זיי האָבען זיך גע־זעצט אויפ'ן ראַנד פון וואַלד.

— שווייג, אַז זיי וועלען אונז כאַפּען, וועלען זיי אונז ביידען אַ טויט מאַכען, — פליסטערט די מיידעל אין אויער אַריין, און פערשטעלט איהם מיט דער האַנד דאָס מויל, מורא האָבענדיג, אַז דער יונג זאָל פאַר גליק ניט אַרויסקווייטשען. וואָרים זי האָט עס געפיהלט אין איהם, אַז ער איז עס בכח צו טהאָן.

מאַטקע ווינקט מיט די אויגען, אַז ער פערשטעהט, אַז ער וועט קיין פּיפּס ניט געבען. עס איז אָבער אַ פינסטערע נאַכט און זי זעהט ניט זיינע ווינקען.

זיי זיינען געזעסען ביידע אַ שטיקעל צייט און האָבען קיין וואָרט ניט אַרויסגערעדט. ביי מאַטקען האָט דאָס האַרץ געקלאַפּט. ער האָט ניט געוואוסט צו ער חלום'ט אָדער עס קומט פאַר אויף דער וואָהר. ער האָט זיך מיט אַמאָל אַנגעהויבען צו שעהמען, געשעהמט זיך צו קוקע־

דער מיידעל אין פנים אַריין, נאָר געזעסען און געקוקט אין דער טונקע־לער נאַכט אַריין און געלאָזט זיך פון דער מיידעל טהאָן אַלעס, וואָס זי האָט געוואָלט.

און זי האָט זיך אָנגעהויבען צו שפּיעלען מיט איהם ווי מיט אַ הינטעל. זי האָט גענומען זיין פּנים אין איהרע הענט, און אויסגעדרעהט צו דעם פייערעל און גוט איינגעקוקט זיך דערינען, אָבגעלאָזט איהם און געהייסען איהם קוקען אין אַ זייט. מאַטקע האָט געפאָלגט. דאַן האָט זי פּלוצים איהם געפרעגט:

— ביזט מאַקע אַ גנב? ביזט אַנטלאָפען פון אָסטראָג, יאָ?

מאַטקע האָט קיין מינוט נישט געקלעהרט, און געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ אויף יאָ.

— פאַר וואָס האָט מען דיך איינגעזעצט, פאַר וואָס? האָסט גע'גנב'עט?

— נישט בלויז גע'גנב'עט, איך האָב גע'הרג'עט. איך האָב זיך גע־שלאָגען מיט יונגען, האָב איך אַ יונג דערשטאָכען מיט אַ מעסער, אַוועק־געשיקט אויף יענער וועלט. אָה, איך האָב פאַר קיינעם קיין מורא נישט.

מאַטקע האָט זיך געוואָלט נאָך גרעסער מאַכען:

— און נים בלויז פאַר אַ צוויילנעם האָב איך קיין מורא נישט. האָב שוין אַ סטראַזשניק אויך משלח געווען, אונטער אַ ריפּ איהם אַ מעסער אַריינגעשטאָכען. איך האָב פאַר קיינעם קיין מורא נישט.

— פאַר קיינעם נישט? — קוקט איהם אָן די מיידעל.

— פאַר קיינעם נישט, — ענטפערט אָפּ זיכער מאַטקע.

— און פאַר'ן אַלטען?

— פאַר וועלכען אַלטען?

— פאַר'ן תרח, — ווייזט זי אויף דער בויד.

— אָ, לאָז ער זיך נאָר טשעפּען מיט מיר, וועל איך איהם ווייזען וואָס איך קען.

— פאַר איהם האָבען אַלע מורא, אפילו „קאַנאַריק" ציטערט פאַר איהם.

די מיידעל האָט אַראָפּגענומען דעם הוט פון זיין קאָפּ און האָט איהם געגלעט די האָר ליכט מיט איהרע הענד.

— דו האָסט געדיכטע האָר און שטאַרקע, — רייסט זי איהם בײַ די קודלעס.

מאָטקע לאַכט.

— שווייג, זיי וועלען הערען, — ציטערט די מיידעל.

— האָב קיין מורא נישט, זאָלען זיי הערען.

— זיי וועלען אונז שלאָגען.

— וועמען ?

— מיך מיט דיך.

— לאָמיך זעהן.

—און וואָס וועט זיין ?

— איך וועל מיט אַ מעסער שטעכען.

די מיידעל גלעט איהם איבער'ן באַק.

פויזע. אַ מינוט שווייגען זיי ביידע, און מאָטקע הערט זיך צו צום קלאַפּען פון זיין האַרץ.

— וועסט דיך פאַר מיר אָננעהמען ?

— זיי שלאָגען דיך ?

— טהיילמאָל, אַז איך וויל זיי ניט פאָלגען.

— פאַרוואָס ווילסטו זיי ניט פאָלגען ?

—דערפאַר וואָס איך האָב זיי ניט ליעב. ביידע ניט.

— שלאָגען זיי דיך ?

— יאָ. „קאַנאַריק" מעהר נאָך פאַר'ן אַלטען. ער וויל, אַז איך זאָל איהם ליעב האָבען. און איך וויל ניט.

— פאַרוואָס ווילסטו ניט ?

— ווייל איך האָב איהם פיינט. ער פייפט מיט דער נאָז ווי אַ „קאַנאַריק" ווען ער שלאָפט, און ער האָט רויטע האָר און שטענדיג שוויצט ער. האָב איך איהם פיינט.

— און ער שלאָגט דיך ?

די מיידעל שאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

— און דער אַלטער לאָזט ?

— טיילמאָל שלאָגט ער אויך. נור דעם אַלטען האָב איך ליעב. ער מעג מיך שלאָגען

— וואָס, ער איז אַ טאַטע?

— ניין. ער זאָגט, אַז ער האָט מיך געקויפט ווען איך בין קליין געווען און איך בין שוין ביי איהם זעהר לאַנג און ער האָט מיך ערצויגען און אויסגעלערענט מיך געהן אויף די דראָט און בדעכען זיך אין אַ ראָד. ער האָט מיך אויסגעלערענט „אַרבייטען“. איך האָב איהם ליעב.

— שלאָגט ער דיך?

— יאָ. נאָר ער מעג. איך האָב איהם ליעב, און איך האָב ליעב ווען ער שלאָגט מיך.

— פאַרוואָס?

— ווייל איך וויל אַזוי.

— פרייזע. זיי שווייגען. דאָס פייערל געהט אויס, אַלעס איז שטיל אַרום. מען הערט נאָר די „חיות“ גריזשען דעם גראָז, און קאַפּיען טייל־מאָל מיט די פּאַדקאָוועס אָן די פייכטע ערד.

— און דו האָסט ליעב, אַז מען שלאָגט דיך? — פרעגט פּלוצים די מיידעל.

— ניין. איך וואָלט צודיק געשטאָכען מיט אַ מעסער.

— אַ מענש וועלכען איך האָב ליעב מעג מיך שלאָגען. דו וועסט מיך אויך מעגען שלאָגען, אַז איך וועל וועלען... נאָר „קאָנאַריק'ען“ האָב איך פיינט. וועסט זיך אָנגעהמען פאַר מיר?

— יאָ.

— און אַז איך וועל דיך בעטען, וועסטו איהם שטעכען?

— יאָ.

— דו קענסט צוגעהן צו איהם אַזוי ווי ער ליעגט אַצינד ביים פייער און שטעכען איהם.

מאָטקע האָט געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

— און וועסט גאָר קיין מורא ניט האָבען?

— ניין.

— לאָמיך זעהן.

— גוט.

מאָטקע האָט געגעבען אַ שאַרפען בליק אויף דעם מיידעל, זיין

אויצען האָבען אַ גלאַנץ געגעבען, און אָהנע צו ריידען אַ וואָרט האָט ער זיך געלאָזט געהען צו קאַנאַריק'ן.

דאָס מיידעל האָט איהם אַ מינוט נאָכגעקוקט נייגעריג. נור קוים איז ער אַוועק פון איהר דריי־פיער טריט האָט זי זיך אַרונטערגעשאַרט און אָנגעכאַפּט איהם ביי די פּיס. ער האָט ניט געהערט איהרע טריט און ניט געוואוסט ווי אַזוי זי איז אונטערגעקומען

— געה ניט. נאָך ניט איצט.

— לאָז מיך. ביי מיר איז איינמאָל געזאָגט — איז געזאָגט. מיין נישט, אַז איך האָב מורא.

— איך וויים. נאָר נאָך ניט איצט. ווערסט מוזען אַנטלויפען פון דאַנען, און איך וויל ניט, אַז דו זאָלסט איצט אַנטלויפען פון דאַנען.

מאָטקע איז געבליבען שטעהן און האָט ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן.

— קום מיט מיר טיעפער אין וואַלד אַריין, וועל איך דיר דאָרט עפּעס זאָגען, רוימט איהם דאָס מיידעל איין.

זיי האָבען זיך ביידע אונטערגעשלייכט און געקראָכען אויף אַלע פיער אין וואַלד אַריין, — ביז מען האָט שוין ניט דאָס פייעריל און ניט די בויד געזעהן.

— בלייב דאָ מיט אונז אין דער בויד. איך וועל צו דיר אַלע נאַכט אַרויסקומען. ווילסטו ?

מאָטקע שווייגט.

— און אַז דו ווערסט דעם „קאַנאַריק" שטעכען, וועל איך ווערען דיין ליובאָווניצע. ווילסטו ?

מאָטקע שווייגט.

די מיידעל האָט אַראָבגענומען פון זיך דעם טוך, און ווערכען זי איז געווען איינגעהילט. זי איז אַ מינוט געבליבען שטעהן אין איהר ראָזאָווען באַטיסטענעם אונטער־קליידעל, פון וועלכען עס האָט זיך אַרויסגעזעהען איהרע נאַקעטע ברוסט, און איהרע נאַקעטע אָרעמס, און מאָטקע האָט דערזעהן דאָס בלייכקייט פון איהר קערפּער, וואָס האָט אָבגעשימערט אינ'ם ליכט פון די שטערען. עס האָט אָבער קוים גע־

דויערט אַ פּאָר סעקונדען, וואָרים די מיידעל האָט זיך באַלד צוריק פערהילט מיט דעם מוד.

מאָטקע איז אַ ווײלע געבליבען שטעהן אַ פערכאַפּטער, נאָר באַלד האָט ער זיך צוגערוקט צו דער מיידעל און געוואָלט זי אַרומנעהמען מיטביידע הענד.

אַ פּלעם פון אַ באַטעק האָט געגעבען אַ ברען איבער זיין פּנים. ער האָט זיך נאָר אויף איין מינוט אָבגעשטעלט און ווידער געפּרובט צולויפען צו דער מיידעל, ווידער האָט געבריהט אַ פּלעם פון באַטעק אויף אַ צווייטע באַק. ער האָט ניט געוואוסט פון וואַנען עס קומט צו־פליהען, און דאָס מיידעל האָט זיך אַרויסגעדרעהט פון איהם ווי אַ ווינד און צוגעפּליסטערט אין דער שטיל:

— נאָך ניט יעצט. אַז דו וועסט „קאַנאַריק'ען" דעם האַלז איבער־שניידען, וועל איך דיין „ליובאַוויציע" ווערען.

מאָטקע האָט געהאַלטען דאָס מעסער אין דער האַנד, וואָס זי האָט איהם געגעבען, און געאיילט זיך מיט פלינקע טריט צום יונג.

— שטעה, איך וועל שרייען, — האָט זי איהם נאָכגעשריען

ער האָט זיך אָבגעשטעלט.

זי איז ווי אַ ווינד אַוועקגעפּלויגען און פערשוואונדען אין דער נאַכט. מאָטקע איז איהר נאָכגעגאַנגען. אַז זי איז שוין געווען אין „בויד", געשטאַנען ביים פענסטעריל, איידער זי האָט דעם לאַדענדעל פערמאַכט, האָט זי ווידער געלאָזט פאַלען פון זיך דאָס מוד, און מאָטקע האָט ווידער געזעהן איהר לייב, וואָס האָט געשימערט אין דער נאַכט פון דעם שטערן־ליכט.

ער האָט בעהאַלטען דאָס מעסער אין אַ כאַליאַווע פון שטיוועל און איז געפאַלען אויף דער ערד, אויסגעצויגען זיך און געקוקט אין דער נאַכט אַריין, און האָט ניט געוואוסט, צי דאָס אַלעס, וואָס איז פאַרגעקומען מיט איהם די נאַכט, איז געשעהן אין חלום אָדער אויף דער וואַהר.

ד'

דער „קעניגליכער" האָטעל

אין אַ פּאָר וואָכען אַרום זיינען די קונצענמאַכער אַריינגעקומען אין אַ שטעטעל אַריין „אַרבייטען". די קונצענמאַכער האָבען אין שטאָדט געוואוינט ניט אין דער „בויד", נור זיינען איינגעשטאַנען אין „האָטעל", וועלכער האָט געטראָגען דעם שטאָלצען נאָמען „קרולעווסקי" — קע-ניגליכער. זיינע בעזיצער זיינען חיים שפּאַספויגעל מיט זיין טאָכטער, די שעהנע דבורה'לע, אַ יונג פּעט ווייבעל, וואָס קיינער ווייס ניט אויב זי איז אַן אלמנה, אַ גרושה אָדער אַן עגונה. מען ווייסט נור, אַז זי איז אַ ווייבעל און האָט ניט קיין מאַן, און סוחרים און רייזע-אַגענטען האָבען ליעב דאָרט איינצושטעהן, ווען זיי פאָהרען דורך די שטאָדט. און ניט בלויז פרעמדע. אין די לאַנגע ווינטערדינע נעכט זיצען דאָרטען די שטאָדט-פּאַצעטען און שפּיעלען אין קאָרטען. און טיילמאָל כאַפּט זיך אויף דאָס שטעדטעל מיט אַ נייעס, אַז אַ לייטישער יונגערמאַן האָט דעם גדן פערשפּיעלט ביי דבורה'לען אין האָטעל, און די ווייבער רוימען זיך אין די אויערען: דבורה'לע האָט שוין ווידער איינעם אין די הענד אַריינגעכאַפּט. ביי דער דבורה'לע אין „קעניגליכען" האָטעל זיי-נען איינגעשטאַנען — דער „אַלטער תרח", די „מכשפה", „קאַנאַריק" און די דראָטען-געהערין. מאָטקע איז געשלאָפען אין דרויסען אויף דער בויד, היטען די פערד.

נאָכ'ן „אַרבייטען" זיינען געזעסען די קונצענמאַכער ביי זיך אין צימער. די פענסטער פון צימער זיינען אַרויסגעגאַנגען אויף אַ הויף אין אַ הינטער-סעדעל און זיינען תמיד געווען פערהאַנגען. אין האָטעל האָט מען דאָס גערופען „דאָס פינסטערע שטיבעל". און דאָרט, אין דעם „פינסטערען שטיבעל" פלעגען דאָס פאָרקומען די „שרעקליכע זאַכען", וועגען וועלכע מען האָט גערעדט אויף דבורה'לען. דער „אַלטער תרח" איז געווען צופרי'עדען פון דער היינטיגער פאָרשטעלונג. געווען אַ שעהנע

איינגעהמע. און תמיד ווען דער „אַלטער תרח“ איז צופריעדען נאָך אַן אַרבייטען, טרינקט ער אַ סך טהעע פון רוסישען סאַמאָוואַר, וואָס ער פיהרט מיט זיך מיט אין דער בויד. אויסגעטהאָן די שטיוועל ליעגט ער האַלב און זיצט האַלב אויף אַ בעט, צוגערוקט דעם טיש צום בעט און איז איינגעהילט אין גאַנצען מיט דער פּאַרע וואָס שלאָגט פון דעם הייסען טהעע, וואָס אין דער „טשאַשקע“ פאַר איהם. הייסע אַנגסטען שלאָגען אַרויס אויף זיין שטערן, ער רויכערט די ליולקע מיט צופריע־דענהייט און קיצעלט מיט'ן ציבעק די „אַלטע מכשפה“ הינטער די אַרעמס, ווינקענדיג מיט די אויגען אויפ'ן מיידעל, וואָס זיצט און שמירט זיך אויס די פּיס מיט אַזאַ מין עהל נאָכ'ן געהן אויפ'ן דראָט און אויף מאַטקע'ן, וועלכער שטעהט און דערלאַנגט מאַרי'ן די פלאַש צום שמירען.

— אַ שעהנע פּאָר, מיר וועלען מיט זיי שעהנע געשעפטען מאַ־כען — זאָגט דער אַלטער.

— שווייג, זיי וועלען הערען.

דערווייל איז „קאַנאַריק“ אַריינגעקומען און האָט געשריען אויף מאַטקע'ן, וואָס ער געהט ניט אַרויס צו די פערד, מען וועט די פערד אוועק'גנב'ענען. די אַלטע און דער אַלטער האָבען זיך אָנגענומען פאַר איהם, אַז ער זאָל איהם לאָזען אין שטוב זיין, און די פערד וועט קיינער ניט גנב'ענען, זיי שטעהן אין שטאַל.

— דו ווייסט, מאַרי, דער פּריץ וואָס האָט זיך גע'שדכנ'ט צו דיר אין פּלאַצק איז דאָך דיר נאָכגעפאָהרען. ער איז דאָ, — זאָגט קאַנאַריק.

מאַרי איז רויט געוואָרען.

— פון וואַנען ווייסטו, האָסט איהם געזעהן? — פרעגט דער „אַלטער תרח“ פעראינטערעסירט.

— איך האָב איהם געזעהן אויפ'ן מאַרק, און ער שטעהט דאָרט דאָ איין אין דעם האָטעל.

— וואָס דו זאָגסט?

— יאָ — ווינקט „קאַנאַריק“ צום „אַלטען תרח“ און ווייזט מיט די הענד אויף מאַטקע'ן, אַז ער קען ניט ריידען ווייל מאַטקע איז דאָ.

— געה, ממזר'וק, געה אַרוים צו די פערד — זאָגט צו איהם
וויך דער „אַלטער תרח".

— פאַרוואָס עפּעס אין שטאַל אַריין? לאָז ער געהן אין שענק
זיך נעהמען אַ גלעזעל ביער. אפשר זיינען דאָרט דאָ געסט, קען זיך
מאַכען עפּעס צו פערדיענען אויך — זאָגט די „מכשפה".

— יאָ, מאָטקע, נעהם טאַקע מיט דעם „בעמבע", אפשר וועט זיך
מאַכען עפּעס צו פערדיענען. פאַר דיר, פאַר דיר, קענסט דאָס האַלטען
פאַר דיר — זאָגט דער „אַלטער תרח".

מאָטקע האָט זיך אומגעקוקט, געוואָרפען אַ בליק אויף מאַרי'ן,
געכאַפּט דעם הוט און איז אַרוים פון שטוב. ער איז אָבער ניט אַריינ-
געגאַנגען אין שענק. ער האָט זיך אַרונטערגעלאָזט הינטער'ן הויז, איז
אַריין אין סערדעל און אויסגעזוכט דאָס פענסטער פון דעם „טונקעלען
צימער". ער האָט עס באַלד דערקענט אָן דעם גרויען פאָרהאַנג. ער
האָט זיך אונטערגערוקט אין דער שטיל, און ווי אַ קאַץ געקראָכען אויף
דער מויער, אויסגעזוכט אַ שפּאַלט אין לאָדען, און אָנהאַלטענדיג זיך
אָן די הוקס פון לאָדען האָט ער דורכ'ן שפּאַלט אַריינגעקוקט און געזעהן
וואָס דאָרטען טהוט זיך, צוגעלעגט דעם אויער און געכאַפּט איינצעלנע
ווערטער.

וועגען וואָס עס האַנדעלט זיך האָט ער ניט געוואוסט, כאָטש ער
האָט דערפיהלט — דאָס האַרץ האָט איהם געזאָגט... ער האָט נאָר גע-
זעהן, ווי „קאַנאַריק" שרייט אויף מאַרי'ן און שרעקט זי מיט דער
האַנד. אַז ער וועט זי שלאָגען. און דער אַלטער און די אַלטע ריידען
מיט איהר און טענה'ן מיט איהר עפּעס מיט גוטען איין, ווייזען איהר
געלד, און דאָס מיידעל טופּעט מיט די פיס און שאָקעלט מיט'ן קאָפּ
אויף ניין.

דערנאָך איז אַריינגעקומען אין שטוב דבורה'לע, די בעל-הבית'טע
פון האָטעל, מיט נאָך אַ אידעל, וואָס געהט קורץ אָנגעטהאָן און האַלט
אַ שטעקעלע אין דער האַנד. דבורה'לע מיט'ן אידעל האָבען זיך גע-
סוד'עט מיט'ן „אַלטען תרח" און „קאַנאַריק'ען" אין אַ ווינקעל שטוב.
דערנאָך איז דבורה'לע צוגעגאַנגען צו מאַרי, האָט זיך געשפּיעלט מיט
איהרע האָר און געשמייכעלט צו איהר, ריידענדיג מיט איהר, און

געקושט זי. דערוויל האָט איהר די אַלטע מכשפה די האָר גלייך געמאַכט, און אַנדער קאָפּטענדעל אַרויפגעוואָרפען. מאַרי האָט זיך געלאָזט, און איהר פּנים האָט געפלאַמט. „קאַנאַריק" האָט דאָס שטיבעל צוגערוימט, אַוועקגענומען די פלאַש מיט'ן אויל און בעהאַלטען אין אַ ווינקעל, און דאָס אידעל מיט'ן שטעקעלע אין דער האַנד האָט גוטמוטהיג געשמייכעלט און איז ערגעץ־וואו פערשוואונדען. מאַטקע האָט זיך אָנגעשטויסען וועגען וואָס דאָ האַנדעלט זיך... דאָס האַרץ האָט איהם אָנגעהויבען קלאַפּען, העגד און פיס האָבען איהם געציטערט, און עפּעס האָט איהם געגאָגט ביים האַלז און אינעוויינינג אין האַרץ. אַלעס איז איהם געוואָרען מיט אַמאָל גאַנץ גלייך, אפילו דאָס גאַנצע הויז מיט אַלע מענשען וואָס זיינען דערינגען זאָלען איינגעזונקען ווערען, און ער מיט זיי. נור ער איז נייגיעריג געוואָרען וואָס דאָ וועט ווייטער פאָרקומען.

דערוויל איז דאָס אידעל מיט'ן שטעקעלע און גוטען שמייכעלע צוריקגעקומען און מיטגעבראַכט מיט זיך אַ הויכען גוי מיט אַ פּאָר גרויסע וואָנצעס, וועלכער איז געווען אָנגעטהאָן ווי אַ שררה. דער גוי האָט זיך אַביסעל געשעהמט. געבויגען זיך און אַלעמען געגריסט. דבורה'לע מיט איין רינגעלע אין אויער האָט דעם גוי פערבעטען צום טיש. דער „אַלטער תרח" האָט צוליעב דעם גוי אַ ראָק אָנגעטהאָן, און „קאַנאַריק" האָט אויך געשמייכעלט. נור מאַרי האָט זיך ניט געוויזען. זי האָט זיך בעהאַלטען ערגעץ־וואו. נור דבורה'לע פיהרט זי אַרויס פון ווינקעלע (מאַרי לאָזט זיך ניט), און פיהרט זי צו צום טיש, צום גוי. דער גוי בויגט זיך פאַר איהר, גיט איהר די האַנד, און דבורה'לע זעצט זיך אַוועק מיט מאַרי'ן ביים טיש. באַלד ברענגט מען אַריין ביער. מען גיסט אָן גלעזער. עמעץ־ווער נעהמט אַרויס אַ טאַליע קאָרטען און מען הויבט אָן קאָרטען שפּיעלען.

מאַטקע האָט זיך שוין מעהר ניט געקענט איינהאַלטען. ער האָט געוואָלט אַריינשפּרינגען דורכ'ן פענסטער, ער האָט זיך אָבער צוריקגעהאַלטען. ער איז אַראָב, און איז אַריין אין שטוב צו די קונצענמאַכערס. די שטוב איז אָבער געווען פערשלאָסען, האָט ער אָנגעקלאַפּט, און געטראַכט זיך, זאָל געשעהן וואָס עס וויל.

פון אינווענינ האָט מען איהם געפרעגט: ווער איז דאָרט? האָט ער געענטפערט אויף אַ הויך קול:

— איך, מאָטקע!

פון אינווענינ האָט מען עפּעס געריעדט. צום סוף האָט מען איהם געעפענט. געעפענט האָט איהם „קאַנאַריק", צוהאַלטענדיג די טהיר און געפרעגט איהם:

— וואָס ווילסטו?

— וועסט שפּעטער געוואָהר ווערען — האָט מאָטקע אויפגעריסען די טהיר און איז אַריין.

— אַה, דאָס איז דער יונגער שפּאַניער, דער, וואָס האָט היינט דעם וועט געוואונען. זעהר שעהן, זעהר שעהן — האָט איהם דער פּאָלאַק מיט די גרויסע וואָנצעס געפּאַטשט בראַוואָ מיט די הענד.

— איך וועל איהם באַלד נאָך וואַרשא נעהמען, אַז ער זאָל זיך ראַנגלען מיט „בישקע'ן" — זאָגט דער „אַלטער תרח", ווייזענדיג אויף מאָטקע'ן.

— צו וואָס ביזטו אַריינגעקומען? וואָס זוכסטו? מען וועט דאָך די פערד אַרויס'גנב'ענען — זאָגט ער הינטען אַרום צו מאָטקע'ן.

— זאָל ער געהן — ווייזט מאָטקע אויף „קאַנאַריק'ען". איך וויל דאָ זיין.

— לאָז איהם זיין — מאַכט די „אַלטע מכשפה".

— דער שפּאַניער וועט אפשר אַ גלאָז ביער טרינקען מיט אונז? פּראָשע — גיסט איהם אָן דער פּאָלאַק אַ גלאָז ביער.

מאָטקע האָט זיך פערשעהמט און געמאַכט מיט דער האַנד אויף ניט — דאָך האָט ער אויסגעטרונקען.

— דאָס איז דאָך דאָס קינד. קוקט אָן די הענטעלעך — ריהרט איהם אָן זאַנפט ביי דער האַנד דבורה'לע, און גיט צו איהם אַ גנב'ישען וואונק אין די אויגען אַריין.

מאָטקע'ן איז געוואָרען ווי מען וואָלט איהם מיט אויל בעשמירט, ער איז רויט-פערשעהמט געוואָרען און גנב'יש צוריק געוואונקען צו איהר.

דערווייל איז דאָס שפּיעל אין קאָרטען ווייטער געגאַנגען. אַז

מאָטקע'ן האָט מען ווי פּערגעסען. דער וואונק פון דבורה'לע האָט איהם ווי בערוישט און געמאַכט איהם פערגעסען אָן דעם גוי און אָן מאַרי'ן, וועלכע איז געזעסען ווי אַ פּרעמדע ביים טיש און צוגעקוקט זיך צום קאָרטען־שפּיעל. מאָטקע האָט געקוקט אויף דבורה'לען, געוואָלט כאַפּען איהר'ס אַ בליק, נור דאָס ווייבעל האָט ווי פערגעסען אָן מאָטקע'ן, און טיעף זיך אַריינגעלאָזט אין די קאָרטען.

ער האָט אַ קוק געטהאָן אויף מאַרי'ן. מאַרי איז בייז געווען, זי האָט ניט געוואָלט קוקען אויף איהם. דער יונג האָט דערפיהלט, אַז דאָס מיידעל האָט געזעהען ווי ער האָט זיך איבערגעוואָרפען מיט בליקען מיט דעם שעהנעם ווייבעלע, און וויל איהם ניט קענען. ער האָט געזעהן ווי מאַרי האָט זיך מיט אַמאָל אונטערגערוקט צום פּאַן מיט די גרויסע וואָנצעס, און האָט איהם אונטערגעשטעקט קאָרטען, און דערביי האָט זי עס אַזוי געמאַכט, ווי זי וואָלט זיך צוגעלאַסטשעט צו דעם פּאַן ווי אַ הינטעל, און געגלעט איהם די האַנד. מאָטקע'ן האָט דער טייוועל געכאַפּט, ער האָט זיך געוואָלט וואַרפען אויף דעם פּאַן און איהם ווערגען ביים האַלז. ער האָט געקוקט אויפ'ן מיידעל. מאַרי האָט איהם גאָר ניט געזעהן. ער האָט זי געצופּט ביים אַרבעל. דאָס מיידעל האָט זיך אומגעקוקט, געוואָרפען אויף איהם אַ בייזען בליק און ווידער אַריינגעקוקט אין גוי'ס קאָרטען און געלערענט איהם וועלכע צו וואַרפען. און דער יונג האָט געמיינט, אַז עס לעגט איהם אַוועק אַ טויטען אויפ'ן אָרט.

אין מיטען בעסטען שפּיעלען האָט זיך דבורה'לע אויפגעכאַפּט און געזאָגט, ווי זי וואָלט זיך פּלוצים אָן עפּעס דערמאָנט, אַז דאָרטען, אין דער גאַסט־שטוב, וואַרטען פּיעלע געסט אויף די קונצענמאַכערס, און זיי קענען פּיעל געלד פּערדיענען. די געסט ווילען זיי זעהן, און מען האָט זי אַריינגעשיקט נאָך זיי, און זי האָט זיך גאָר פּערגעסען און אין די קאָרטען גאָר זיך פּערשפּיעלט. דער „אַלטער תרח" האָט זיך אויפגעכאַפּט, גענומען אַ בעמבעלע אין דער האַנד אַריין און געוואונקען צו „קאַנאַריק'ען": „קום געלד פּערדיענען. קום, מאָטקע, מיט". די אַלטע געהט אויך מיט. נור „דאָס קינד", מאַרי'ן, וועט זי ניט לאָזען מיטגעהן — ווייל זי איז מיעד. „דאָס קינד" האָט היינט שווער געאַרבייט"

— זאָגט זי, און נעהמט אַ טוך און געהט אויך. אַלע געהען. עס בלייבען נור איבער מאַרי און דער גוי, וועלכע שפּיעלען אין קאָרטען ווייטער. און מאָטקע שטעלט זיך אַוועק ביי דער טהיר און וויל ניט געהן.

— קום, ממזר'וק, קום געלד פערדיענען — שלעפּט איהם דער „אַלטער תרח" ביים פּלייצע.

מאָטקע מאַכט זיך אַרוים און בלייבט איבער.

— וואָס איז ?

— גאָר ניט — ענטפערט מאָטקע אָב קורץ.

„קאַנאַריק" ווינקט צו איהם מיט די אויגען :

— געה, ממזר, דו זעהסט דאָך, זיי דאַרפען זיין אַליין.

— איך וויל ניט — זאָגט מאָטקע.

— וואָס ?

דער „אַלטער תרח" איז אויך צוגעקומען. זיי האָבען ניט געוואָלט קיין סקאַנדאַל מאַכען, האָט איהם דבורה'לע אָנגענומען אונטער'ן אָרעם, און געגלעט איהם מיט'ן הענטעל אויפ'ן בעקעל, געקוקט איהם גלייך אין די אויגען אריין, און געזאָגט ווידער מיט דעם גנב'ישען שמייכעלע :

— מיט וועמען ער וועט ניט געהן, מיט מיר וועט ער געהן. וואָס קען ער פון אייך האָבען. אָבער פון מיר, ווייסט ער, קען ער יאָ עפּעס האָבען — האָט זי געזאָגט אין אַזאַ טאָן, מיט אַזאַ בליק, אַז מאָטקע האָט געמיינט, אַז זי נעהמט איהם באַלד מיט זיך מיט... און ער האָט ניט געקענט ביישטעהן דעם יצר הרע.

מאָטקע האָט צוריקגעשמייכעלט וואוילעריש דער ווייבעל אין די אויגען אריין, און איז אַרוים מיט איהר.

הינטער זיך האָט ער געהערט מען שליסט די טהיר אויף ביידע, אויפ'ן גוי מיט מאַרי'ן. עס האָט איהם עפּעס באַנג געטהאָן, נור ער האָט געפיהלט נעבען זיך דאָס יונגע ווייבעל, און דאָס האָט איהם געמאַכט פערגעסען.

נאָר קוים איז דבורה'לע מיט'ן יונג אין דער שענק אריין, האָט זי פערגעסען אָן איהם. זי איז באַלד צושוואומען געוואָרען צווישען די פּיעלע געסט, בעלי עגלות, קצבים און פרעמדע סוחרים, וואָס האָבען

געוואָרט אויף איהר. דאָ האָט זי דערלאַנגט דעם אַ קופּעל ביער מיט אַ שמייכעל אין פּנים אַריין; יענעם אַ האַלב גענזעל מיט אַ גלעט, אַז עס זאָל זיין בע'טעם'טער צו עסען; דאָרט גאָר איינעם אַ געהיים גלע־זעל בראָנפען, וואָס יענער האָט אויסגעטרונקען און פערביסען מיט אַ קניפּ... מאַטקע איז פון דערווייטענס געשטאַנען, צוגעקוקט זיך און צומישט געוואָרען, ניט געוואוסט וואָס עס טהוט זיך מיט איהם. ער האָט זיך דערמאָנט אָן מאַרי'ן מיט דעם פאָלאַק, וואָס זיינען ביידע אין „פינסטערען שטיבעל" איינגעשלאָסען. ער האָט זיך אַרויסגעמאַכט פון דער שענק, און צו צו דער שטוב. די טהיר איז פערשלאָסען. דורך דעם טהיר־לעכעל זעהט מען גאָר ניט. דער שליסעל שטעקט. ער איז אַריין אין סעדעל, אַרויפגעכאַפּט זיך אויף דעם מויער און אויסגעזוכט ד ישפּאַרע אין דעם לאָדען, דורך וועלכער ער זאָל קענען אין שטוב אַריינקוקען. ער האָט זי געפונען. די שפּאַרע איז אָבער געווען פער־שטעלט מיט דעם פאָרהענגעל. ער איז אַראָב, אויסגעזוכט אַ שטיקעל האָלץ, און מיט דעם האָלץ אָבגעשאָרט דעם פאָרהאַנג און געזעהן וואָס איגוועניג טהוט זיך... דאָס בלוט האָט געקאָכט אין איהם. און עס איז איהם געווען אַזוי ווי קיינמאָל ניט. ער האָט זיך מיט'ן גאַנצען קערפּער אונטערגעשפּאַרט אונטער'ן לאָדען, און דעם לאָדען אויפגעהויבען, אָבער אַזוי שטיל, אַז מען זאָל אינוועניג גאָר ניט הערען. דערנאָך האָט ער די קייטעלעך פון די פענסטער אונטערגעבראָכען. מיט זיי האָט ער ניט געהאַט קיין שווערע אַרבייט, זיי זיינען געווען פערראָסט פון אַלט־קייט, און באַלד זיך נאָכגעגעבען. און מאַטקע האָט מיט אַמאָל געגעבען אַ שפּרונג אַריין אין שטוב.

מאַרי, וועלכע איז געווען האַלב אויסגעטהאָן מיט צופלאָשעטע האָר, האָט פּאָר שרעק געגעבען אַ שפּרונג אויף פון דעם בעט, אויף וועלכען זי איז האַלב געלעגען און האַלב געזעסען. דער גוי איז אָבער געווען אַ האַלב נאַקעטער און פּאַר מאַטקע'ן זיך פערשעהמט מיט זיינע נאַקעטע, האָר־בעוואַקסענע פיס, און אויף זיין פּנים איז געלעגען אויס־געגאָסען אַגוטמוטהיגער שמייכעל האַלב פון געניוס, האַלב פון שעה־מעוודיגקייט, אַז מאַטקע האָט אויף איהם רחמנות געהאַט, און גע־שטאַנען אין מיטען שטוב אַ דערשראָקענער און ניט געוואוסט וואָס

צו טהאָן. דער גוי האָט געזוכט די הויזען, אַ ראָק צו פערשטעלען דעם טהייל פון זיין נאַקעטען לייב.

און מאַרי האָט זיך דערווייל אונטערגעשליכען הינטער דעם יונג. ער האָט געזעהען איהר ברוין נאַקעט לייב פון דער האַנד, וואָס האָט אַרויסגעקוקט פון דעם זיידענעם צוריסענעם טאַפטענדעל — האָט ער איהר געגעבען אַ קלאַפּ אין קאָפּ. דאָס מיידעל האָט ניט געשריען, ניט אָוועקגערוקט זיך, נאָר עפּעס געשפּאַרט אין זיין האַנד אַריין. ער האָט דערפיהלט אין זיין האַנד עפּעס ווייכעס. און ביים ליכט פון דעם האַלב-לייכטענדען לאָמפּ האָט ער דערזעהן לעדער. ער האָט פערשטאַנען, אַז עס איז אַ לעדערנער טאַש מיט געלד. און האָט עס אינסטינקטיוו גע-שווינד בעהאַלטען.

— בעהאַלט, געה אַוועק, מען וועט דיך כאַפּען... דער גוי וועט שרייען.

מאָטקע האָט געהערט הינטער זיך די פליסטערנדע ווערטער און נאָך ניט גוט פערשטאַנען וועגען וואָס עס האַנדעלט זיך דאָ. ער איז נאָך געשטאַנען און ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. דער גוי מיט זיינע האָר-בעוואַקסענע נאַקעטע פיס האָט אויסגעזעהען זעהר אָרים. און ער האָט געהאַלטען אין איין זוכען די הויזען, וואָס ער האָט זיי ניט גע-קענט געפינען. דאָס מיידעל האָט איהם בערוהיגט:

— בלייב דאָ, בלייב, ער געהט באַלד אַוועק — זאָגט זי צום פּאָלאַק און צו מאָטקע'ן געפליסטערט אין דער שטיל:

— אַנטלויף און בעהאַלט. עס איז דעם גוי'ס, ער וועט שרייען.

מאָטקע האָט אינסטינקטיוו געפאָלגט. און אַזוי ווי ער איז אַריין, אַזוי איז ער אויך אַרויסגעשפּרונגען דורכ'ן פענסטער.

ער האָט געהערט הינטער זיך, ווי דאָס מיידעל האָט דעם לאָ-דען צו.

8
דער קאַמפף פאַר די דראַטען־געהעריז.

ער איז אַריין אין שטאַהל און ביים שיין פון די ברענענדע לאָמ־פּערנע האָט ער בעמערקט דעם לעדערנעם טאַש, וואָס מאַרי האָט איהם אין האַנד געשטעקט. ער האָט איהם אויפגעעפענט, ער איז דערשראָ־קען געוואָרען, אַ פּאַק פּאַפּיער־געלד איז אין איהם געווען. ער האָט ניט געוואוסט וואָס דערמיט צו טהאָן. באַלד האָט ער זיך דערמאָנט וואָס נתן גנב האָט אַמאָל געטהאָן. האָט ער אויך, ווי ער, געכאַפּט דעם כאָמאָנט פונ'ם פערד, אויסגעזוכט אַ לאָך און טיעף אין שטרוי פון כאָמאָנט אַריינגעשטעקט די טאַש און צוריק אויפגעהאַנגען דעם כאָ־מאָנט אויף זיין אָרט.

אַז ער האָט דאָס אָבגעטהאָן האָט ער זיך אוועקגעלעגט אויף זיין געלעגער אין שטאַהל און האָט אָנגעהויבען צו טראַכטען. עפּעס איז ער געווען בייז און ער האָט זיך געוואָלט שלאָגען. אויף וועמען איז ער געווען בייז? אויף אַלעמען, און מעהרסטען אויף זיך. און נאָך מעהר איז איהם אַלעס גלייכגילטיג געוואָרען, און עס איז איהם גאָר ניט אָנ־געגאַנגען וואָס דאָ וועט געשעהען. ער איז גרייט געווען אויף אַלעס. אין מיטען דערינען איז איהם גאָר איינגעפאַלען אַרויסצונעהמען די טאַש מיט'ן געלד פון כאָמאָנט און אַריינצוקריכען אין „טונקעלען שטי־בעל" דורך דעם פענסטער און דאָס וואַרפען איהר אין פּנים אַריין, אָדער אוועקצוגעבען עס צו דאָס שעהנע ווייבעל דבורה'לע, די בעל־בית'טע פונ'ם האָטעל, אַז מאַרי זאָל זעהן. נור באַלד האָט ער צו זיך געזאָגט: „אַ שאַד דאָס געלד, זאָל דאָס געלד בלייבען פערשטעקט". און מאַרי, די דראַטען־געהעריז, איז איהם שוין ניט אָנגעגאַנגען און ניט „קאַנאַריק" איז איהם וואָס אָנגעגאַנגען. און עס איז איהם פּלוצים אַלעס לאַנגווייליג געוואָרען ביי די קאַטאַרינשטשיקעס און ער האָט געקלערט פון אַנטלויפען.

נור דאָס בלוט האָט אין איהם געקאָכט און ער איז בייז געווען אויף זיך. זאָל ער געהן זי שלאָגען, גוט צוהאַקען דאָס פּנים און אַוועק־געהן? — עס לוינט זיך ניט. זי איז איהם שוין ניט אָנגעגאַנגען. נור געלד איז גוט. עס איז גוט אַז מען האָט געלד, טראַכט ער זיך. אַז מען האָט געלד קען מען פאָהרען וואוהין מען וויל און מען קען זיך קויפען וואס מען וויל.

און דאָס געלד וואָס איז געלעגען אין כאָמאָנט איז איהם מיט אַמאָל טהייער געוואָרען. ער האָט געוואָלט דאָס געלד אַרויסנעהמען און נאָך אַמאָל זיך איינקוקען אין דעם, איבערצעהלען עס. ער האָט אָבער מורא געהאַט אַז מען זאָל ניט אָנקומען. האָט ער זיך איינגעהאַלטען. און מיט אַמאָל איז איהם טהייער געוואָרען די דראָטען־געהערין. „סיי־ווי־סיי אַ גוטע, האָט עס מיר אַוועקגעגעבען". און ער האָט זיך גע־טראַכט, אַז ער וועט ניט לאָזען אַז זי זאָל „קאַנאַריק'עןי" דאָס געלד אַוועקגעבען, ער וועט עס צונעהמען און מיט „קאַנאַריק'ען" וועט ער זיך שלאָגען.

און ער האָט זיך מיט אַמאָל דערמאָנט, ווי „קאַנאַריק" געהט אָנ־געטהאָן און ווי ער געהט אָנגעטהון; אַז „קאַנאַריק" געהט אָנגעטהאָן אין אַ פּאָר שעהנע שטיוועל מיט אָבגעלאַקירטע כאָליאַוועס און אַ סאַ־מעטענע וועסטעלע, און ער געהט אָנגעטהאָן אין אַ פּאָר צוריסענע קאַ־מאַשען, וואָס די „אַלטע מכשפה" האָט אַמאָל געטראָגען, מיט אַ פּאָה הויזען וואָס פּלאַצט איהם פון הינטען. און „קאַנאַריק", ווען ער וויל, טרינקט ער ביער, עסט ער צוקער־אייז. און ער האָט קיין גראָשען ניט, נור וואָס ער גנב'עט אין קאַמאַש אַריין אַ זעקסער, ווען מען וואַרפט איהם צו, ווען ער שפּיעלט מיט דער קאַטאַרינקע, אָדער וואָס די אַלטע ניט איהם אַמאָל אין געהיים ווייל ער קראַצט איהר דעם רוקען בעפאָה זי געהט שלאָפען. און עס איז איהם אַ וואונדער געווען וואָס ער האָט דאָס ניט געזעהען ביז איצט, און ווי האָט ער זיך ניט געשעהמט אַזוי אַרומצוגעהן מיט ווייבערשע קאַמאַשען און צוריסענע הויזען ביז איצט.

— דאָס ערשטע, וועל איך מיר קויפען אַ פּאָר שטיוועל מיט לאַ־קירטע כאָליאַוועס, אַז זיי זאָלען קוויטשען ווען איך וועל געהן, און אַ פּאָר שוואַרצע סאַמעטענע הויזען ווי דער אַלטער קאַטאַרינשטשיק

האָט, מיט אַ גרויסען באָטעק אין האַנד, און זיך לאָזען וואַקסען אַ טשופּרינע פון פאָרענט. איך וועל זיי ווייזען ווי אַ קאַטאַרינשטשיק זעהט אויס.

און וואָס אַמאָל איז איהם מאַרי טהייערער געוואָרען פאַר דעם וואָס זי האָט איהם געגעבען די מעגליכקייט דאָס אַלעס צו האָבען, און פאַר דעם וואָס זי וועט איהם נאָך געלד געבען ווען עס וועט זיך מאַכען, און ער האָט מיט אַמאָל דערפיהלט, אַז זי איז זיינע. זי געהערט צו איהם פונקט אַזוי ווי ער וואָלט אַ פוהר און וואָגען געהאַט. אודאי געהערט זי צו איהם. און עס האָט איהם געוואונדערט וואָס ער האָט ניט געוואוסט דערפון ביז יעצט און געלאָזט דאָס גאַנצע געלד וואָס זי האָט געהאַט „קאַנאַריק'ען“ אַוועקגעבען. ער וועט מעהר ניט לאָזען, ניט ריידען און ניט קוקען אויף איהר. ער וועט זיך שלאָגען מיט „קאַנאַריק'ען“. אוי, וועט ער איהם געבען! ער האָט געמאַכט פויסטען.

דערווייל האָט זיך אין דרויסען געהערט אַ גערודער, מען רופט, מען רעדט הויך, און ער הערט שטאַרקע טריט געהען צו צום שטאַהל. אַ שטראַהל פון ליכט שיינט אַריין דורך אַ שפּאַרינע. איהם איז געווען אַלעס גלייך; ער האָט זיך נאָר געוואָלט איצט שלאָגען. ער האָט צוגעמאַכט די אויגען און געוואַרט. באַלד האָט זיך געהערט אַ קלאַפּען אין דער טהיר:

— עפען, ממזר'וק, עפען, עפען!

ער איז זיך געלעגען גלייכגילטיג.

— עפען, ממזר'וק, עפען, עפען! — האָט מאָטקע דערהערט דעם אַלטען קונצענמאַכער'ס קול. דעם אַלטען קונצענמאַכער האָט מאָטקע גערן געהאַט און איז איהם דאַנקבאַר געווען וואָס ער האָט איהם צוגענומען אין דער קאָמפּאַניע און איהם אויסגעלערענט „אַרבייטען“. ער האָט געפיהלט אַ דרך־ארץ צו איהם, איז ער אַראָבגעקראָכען פונ'ם געלעגער און אויפגעעפענט.

— וואוהין האָסטו אַהינגעטהאָן די טאַש וואָס די מויד האָט דיר אונטערגעשטעקט? — שרייט „קאַנאַריק“ מיט כעס.

— שריי ניט, לאָז מיך ריידען — בערוהיגט איהם דער אַלטער.

— ממזר'וק — הויבט ער אָן מיט גוטען — גיב אָב די טאַש. דער גוי מאַכט געוואַלדען, לויפט נאָכ'ן סטאַרשע סטראַזשניק און מיר אַלע

וועלען זיך אַ שווארץ יאָהר אויסריכטען.

— אַ טאַש מיט געלד? — וואָס פאַר אַ טאַש? — פרעגט מאָטקע פערוואונדערט.

— די טאַש, וואָס מארי האָט אַרויסגע'גנב'עט פון פּאָליאַק'ס קעשענע און האָט דיר אונטערגעשטעקט — זאָגט „קאַנאַריק“.

— זי האָט מיר קיין טאַש ניט אונטערגעשטעקט און איך ווייס ניט — האָט מאָטקע קורץ אָבגעענטפערט.

— קום נור אין שטוב אַריין! — שרייען זיי אויס, און נעהמען מאָטקע'ן מיט זיך.

אין „פינסטערען שטיבעל“ איז געשטאַנען דבורה'לע און האָט זיך די הענד געבראָכען, אַז די קאַטאַרינשטשיקעס וועלען זי אונגליקליך מאַכען. דער סטאַרשע סטראַזשניק וועט קומען, וועט מען איהר דעם שענק צו'חתמ'ענען. מארי איז געשטאַנען מיט צופּאָטעלטע האָר און אַ דין קליידעל אַרויפגעוואָרפען, איהרע נאַקעטע הענד און האַלז און ברוסט האָט זיך אַרויסגעוויזען פון איהר העמד, אויף וועלכע זי האָט נאָך ניט צייט געהאַט קיין קאַפּאָטנדעל אַרויפצוואַרפען. זי האָט אויסגעקוקט גלייכגילטיג און געלאָזט זיך בעטראַכטען און אויפעסען פון די בליקען פון די בעלי-עגלות, פישערס און קצבים, וואָס האָבען זיך געשפּאַרט אין די אָפענע טהיר און זיינען געקומען אַהער צולויפען אויף דעם פּאָליאַק'ס געוואַלדען, אַז מען האָט ביי איהם די טאַש מיט פינף און אַכציג רובל אַרויסגעצויגען. דער פּאָליאַק אַליין איז שוין ניט געווען. ער איז אַוועק געלאָפען אין דער פּאָליציי נאָכ'ן סטאַרשי סטראַזשניק.

— זי איז ווערט דאָס געלד, זאָל איך שוין אַזאַ יאָהר האָבען — זאָגט איינער פון די קצבים בעטראַכטענדיג גוט דאָס מיידעל, און צום סוף האָט ער אַרויסגעגעבען זיין אורטייל ווי אַ געניטער מבין אויף די זאַכען.

— פאַר דאָס געלד וואָלט איך מיר ליעבער אַ נייע קאָבילע געקויפט. נור אַ שבת מאַכען וואָלט איך איהר אויך געגעבען — זאָגט לייבעלע דער פוהרמאַן.

— וויפיעל טרעפט אָן דיין שבת? ניין, ברודער, ניט פאַר דעם געלד קריגט מען אַזא סחורה. סטופאַי צו דיין טויבע חיה, מיט די פערבונדענע צייהן, וועט זי דיר נאָך דערפאַר געהאַקטע פיש מאַכען...

דער עולם לאַכט.

דער אַלטער קאַטאַרינשטשיק איז אַריין אין שטוב מיט „קאָנאָ־ריק'ען". זיי האָבעןביידע געפיהרט מאַטקע'ן.

— אַט געהט ער, דער ריכטיגער בחור.

דער אַלטער קאַטאַרינשטשיק האָט געשטופּט דעם עולם פון מהיר, וועלכער האָט זיך שוין אָנגעהויבען אין שטוב צו שפּאַרען. צו־געהאַקט די געהאַקט די מהיר נאָך זיי און צוגעשלאָסען.

— הער נור, ממזר'וק, גיב אָב דאָס געלד, אַז ניט גיב איך דיר אַרויס צו דער פּאָליציי, אַזוי ווי איך בין אַ איד. איך גיב דיר אַרויס צו דער פּאָליציי, אַז דו ביזט אַן אַנטלאָפענער פון'ם אָסטראָג, קיין פּאַס ביי מיר האָסטו דאָך ניט, און ווער דיין טאַטע איז ווייס איך דאָך אויך ניט. גיב אָב דאָס געלד און זאָל זיין שאַ־שטיל, אַז ניט וועט שלעכט זיין.

— גיט מיך אַרויס צו דער פּאָליציי, האָב איך אַ זאָרג, וועל איך דערצעהלען, אַז איהר האָט די מויד גע'גנב'עט, אַז איהר פערקויפט זי צו שכורים פאַר געלד און אַז ניט, שלאָגט איהר זי, און אַז איהר האַנ־דעלט מיט גנב'שע זאַכען, און אַז איהר האָט דבורה'לען אָבגעשטעקט די זילבערנע לייכטער וואָס מען האָט אונז אין זשאַכלין געגעבען און אַז מיר שטעהען דאָ, ווייל מיר וואַרטען אויף אַ סוחר פון וואַרשוי, וואָס וועט אָנקומען נאָך אַ סחורה וואָס געהט אויף צוויי פיס, און נאָך, — וועלען מיר אַלע געהן, וועלען מיר אַלע זיצען אין איינעם, וועט אונז היימליכער זיין.

— וואָס זאָגסטו? וואָס דערצעהלסטו פאַר מעשיות? ווער וועט דיר גלויבען? — איז דער קאַטאַרינשטשיק געוואָרען אַ פערציטערטער פון די אַלע מעשיות. ער איז ערשטוינט געוואָרען, פון וואַנען ווייסט מאַטקע פון דעם אַלעם, מען האָט זיך דאָך געהיט פאַר איהם און גע־מיינט האָט מען, אַז ער האָט גאָר ניט געהערט און גאָר ניט געזעהן.

— וואָס פאַר זילבערנע לייכטער? — ווערט דבורה'לע בלייך — ווער האָט דיר דאָס דערצעהלט? מיין ברודער האָט דאָך מיר גאָר געשיקט פיש פון זשאַכלין דורך זיי. קום אַריין וועסטו זעהען — עס שטעהט דאָך נאָך דער קאַסטען.

— פיש, איך ווייס וואָס פאַר אַ פיש!

— מאַטקעלע, וואָס רעדסטו, וואָס ? — וואָס הער איך פון דיר ? ווער האָט דיר דאָס דערצעהלט ? ברעכט זיך די „אַלטע מכשפה“ אויף איהם די הענד.

מאַטקע האָט איהר אין פּנים אַריינגעקוקט און עס איז איהם אַ געלעכטער אָנגעקומען.

— און אַט דעם חאָלערא, אַט דעם קליינעם שמד'ניק, וואָס דרעהט היהנער דעם קאָפּ אַראָב האָסטו צו זיך אַריינגעלאָזט. דו, דראָ־טען־געהערין, קונצען־מאַכערין, הע! שטעקסט איהם הינטען אַרום געלד אַריין, גנב'עסט און שטעקסט איהם אָב. וואָס ? — געהט צו „קאַנאַריק“ צו מאַרי, קוקט אויף איהר מיט בייזע אויגען, און הויבט אויף די האַנד. דאָס מיידעל האָט זיך אַוועקגעשטעלט און געפינטעלט מיט די אויגען, מורא האָבענדיג פאַר אַ קלאַפּ.

— ריהר זי אָן, ריהר זי אָן, לאָמיך זעהען. אַטוימער וועסטו ביי מיר ווערען! ווייזט מאַטקע „קאַנאַריק'ען“ אַפויסט.

— וואָס, וועסט מיך ניט לאָזען ? — נאַ, דאָ האָסטו פאַר איהם איינעם — פּאַטשט ער מאַרי'ן — און דאָ האָסטו דעם צווייטען.

נור איידער „קאַנאַריק“ האָט נאָך צייט געהאַט אַראָבצולאָזען די האַנד אויף מאַטקע'ן, איז מאַטקע שוין געווען אויף איהם. מיט איין שפּרונג ווי אַ ווילדער הונד האָט ער איהם אָנגעכאַפּט מיט ביידע הענד ביים האַלז און געוואָרגען איהם. ער האָט זיך געגעבען אַ ביים אַריין מיט זיינע שטאַרקע צייהנער אין דעם גאָרגעל און די אָדערען פונ'ם האַלז האָבען זיך אָנגעצויגען און זיינען געשוואָלען געוואָרען און עס האָט אויסגעוויזען אַז זיי פּלאַצען אַרויס פון דער הויט. „קאַנאַריק“ האָט זיך געריסען אונטער איהם, אָבער פאַר וועהטאָג האָט זיך ביי איהם די קניע געבויגען און ער האָט זיך געוואָרפען אויף דר'ערד. מאַטקע איז אַרויף אויף איהם און געהאַלטען איהם ווי אַ הונד מיט די צייהנער ביים האַלז און מיט די פויסטען אין פּנים געשלאָגען. די ווייבער האָבען געשריען, געוואָלט זיי פאַרנאַנדעררייסען. נור זיי האָבען געקראָגען מיט די פיס אין בויך אַריין, האָבען זיי זיך אָבגעטראָגען. דער אַלטער סונצענמאַכער האָט געכאַפּט דעם באָטעק און געשמיסען מאַטקע'ן איבער'ן קאָפּ, איבער'ן פּנים, איבער די הענד. דאָס פּנים

מיט די הענד זיינען מאָטקע'ן אָנגעלאָפען געוואָרען פון באַטעק, נור מאָטקע האָט גאָר ניט געפיהלט וואָס מען טהוט איהם. ער האָט זיך אַריינגעקנאָטען אין „קאַנאַריק'ען" און ביידע יונגען זיינען געווען ווי איין קנויל און מיט די צייהנער געביסען און מיט די הענד געשלאָגען. עס האָט זיך געהערט „קאַנאַריק'ס" כאָרכלען און דאָס שווערע אָטהעמען פון אונטער מאָטקע'ס לייב. דבורה'לע, די האָטעל-בעזיצערין, האָט די הענד געבראָכען און אויפעפענענדיג די טהיר האָט זי אַריינגערופען איינינע פון איהרע פריינד, די בעלי-עגלות: „געוואַלד, זיי וועלען מיך אונגליקליך מאַכען, דער סטאַרשי קומט". די בעלי-עגלות האָבען זיי מיט גראָבע שטעקלעך פערנאַנדערגעריסען. „קאַנאַריק" האָט געבלוטיגט אין גאַנצען און מאָטקע האָט געהאַט אַ בלויען פּנים.

דורך די גאַנצע צייט פון געשלעג איז מאַרי געשטאַנען און האָט זיך גלייכגילטיג צוגעקוקט צו דעם שלאָגען פון די יונגען. קיין בעוועגונג איז ניט געווען צו בעמערקען אויף איהר פּנים. נור ווען מאָטקע האָט געלעגט „קאַנאַריק'ען" און איהם געשלאָגען אין פּנים, האָט אַ שוואַכער אונבעמערקבאַרער שמייכעל געשיינט אויף איהרע ליפּען. זי האָט געוואוסט, אַז מיט דעם שלאָגען געהט זי איבער פון איין האַנד אין דער צווייטער און זי איז געווען צופריעדען דערמיט.

דערווייל האָבען די ווייבער פלינק אָבגעווישט די פּאָדלאָגע פון בלוט, מען האָט זיך געריכט אויפ'ן סטאַרשי סטראַזשניק. „קאַנאַריק'ען" האָט מען געמוזט נעהמען אין קיך אַריין, דאָרט האָט מען איהם דאָס פּנים בעלעגט מיט קאַלטע האַנדטיכער. מאָטקע איז געשטאַנען אין אַ ווינקעל און איז בייז געווען. און דער אַלטער קאַטאַרינשטשיק איז צוגעגאַנגען צו מאַרי'ן און האָט איהר געוויזען דעם רימען וואָס ער טראָגט אויף זיינע הויזען:

— דיר וועל איך שוין שפּעטער בעצאָהלען, אַז מיר וועלען פון שטאָדט אַרויסקומען. אַלעס איז איבער דיר.

נור דעם אַלטען קאַטאַרינשטשיק האָט מאָטקע גאָר ניט געזאָגט. ער מעג שלאָגען, ער האָט זי געקויפט, ער האָט זי אויסגעלערנט „אַרבייטען", ער האָט אַ רעכט אויף איהר.

9

אַ פּאַס איז דאָ?

עס איז אָנגעקומען דער סטאַרשי סטראַזשניק מיט דעם פּאָלאַק, דעם גוי, ביי וועלכען מען האָט דעם טאַש מיט געלד אַרויסגענומען. דער גוי, אָהן אַ הוט, אָהן אַ קראַוואַט, מיט טרערען אין די אויגען, האָט דערצעהלט דעם סטאַרשי סטראַזשניק פון דעם אונגליק, וואָס איהם האָט געטראָפען, ווי אַזוי מען האָט ביי איהם דעם טאַש מיט פינף־און־אַכציג רובעל אַרויסגענומען, און אָנגעוויזען אויף מאַרי'ן און אויף מאָטקע'ן. דער סטאַרשי סטראַזשניק, וועלכער איז שוין געווען אַן עלטערער גוי פון איינינגע און זעכציג יאָהר, אַ דיקער, מיט אַ רויטען ברייטען קאַרק, מיט אַ דיקען בויך און אַ בלאָנדע לאַנגע באָרד, וועלכע איז זיך צופאַלען אין צוויי שפּיצען, האָט אויסגעהערט בנעימות, מיט רוהיגקייט, גלייכגילטיג און האָט געשמייכעלט צו דבורה'לען:

— נו, וואָס איז שוין ווידער פאָרגעפאַלען ביי דיר, פּאַני שפּאַספויגעל? אַלע נייעס געשעהט ביי דיר, פּאַני שפּאַספויגעל, אין האָטעל קרולעווסקי.

— ביי מיר? פּאַני נאַטשאַלניק! — וואונדערט זיך דבורה'לע מיט אַ לאַך און חנ'דעל — דער פּאַן נאַטשאַלניק האָט ליעב צו שפּאַסען מיט אַ אידענע. אוי, ווי זעה איך אויס? — מאַכט זי אַ חנ'דעל, פערקעמענדיג זיך די האָר — וואָס בין איך שולדיג, אַז דער פּאַן קומט (ווייזט אָן אויפ'ן פּאָלאַק) און וויל אַ נקבה נעהמען ביי די קאַטאַרינשטשיקעס? ביי מיר איז אַן אָפענער האָטעל. איך קען דעם פּאַן ניט אָבזאָגען. וואָס בין איך שולדיג?

— מיר וועלען שוין שפּעטער זעהן. נאָר ערשטענס, ווייל איך זעה די פּעסער, אַה! פּאַני עלטסטער קאַטאַרינזשאַרזש, שטעל מיר צו די פּעסער פון דיר מיט דיין קאָמפּאַניע.

— אָט באַלד, פּאַני נאַטשאַלניקו, אָט באַלד — זאָגט דער אַלטער.

— וואָס וועט דער פּאַן נאַטשאַלניק דאָ זיך אַנידערזעצען ? דאָ איז ניט בעקוועם. דאָ איז ניט אַנגענעהם. ביטע, לאָז זיין דער ווילען פון דעם פּאַן נאַטשאַלניק מיט מיר צו געהן אין מיין וואוינונג. דאָרט וועט דער פּאַן נאַטשאַלניק אויסהערען וואָס ס'איז געוועז — זאָגט דבורה'לע און נעהמט דעם פּאַן נאַטשאַלניק אונטער'ן אָרעם.

— ער, מען קען דאָ אויך ערפילען דאָס געזעץ — זאָגט דער „פּאַן נאַטשאַלניק" און הויבט זיך אויף און גיט אַ וואונק צום אַלטען קונצענמאַכער : „קינדער, נאָך מיר !"

אין פינסטערען קאָרידאָר, דורך וועלכען דבורה'לע האָט געפיהרט דעם „פּאַן נאַטשאַלניק", איז צווישען זייביידען אָנגעגאַנגען אַ שטי-לער געשפּרעך, וועלכער איז בעשטאַנען נאָר פון איינצעלנע ווערטער :

— מאַדאַם דבורה'לע, עס געהט ניט, איך קען ניט. געזעץ ! דער פּאַן איז אַ וואַזשנער מענש, וועט זיך קלאָגען אויף מיר, דאַן זעצט מען מיך פון מיין אַמט אַראָב.

דערויף האָט דבורה'לע אויך אָבגעענטפערט אין קורצע ווערטער :

— דו ביזט, פּאַן נאַטשאַלניק, דער עלטסטער פון שטאָדט, דו קענסט אַלעס. מען דאַרף דיך ניט לערנען. איך פערלאָז זיך שוין אויף דיר.

אין דעם האָט עפּעס געגעבען אַ בלישטש אין דעם „פּאַן נאַטשאַל-ניק'ס" האַנד, און דער „פּאַן נאַטשאַלניק" האָט געפּרואווט טרעפען אין דער פינסטער, מיט'ן טאַפּען פון דער האַנד, וויפיעל עס איז. איבער-צייגענדיג זיך, אַז די מטבע איז אַזעלכע, וועלכע איז ווערטה זיין עהרע, האָט ער נאָך אַמאָל געזאָגט, אַז ער קען ניט, און זי אַריינגעשטעקט אין זיין הויזען-טאַש.

אַריינקומענדיג צו דבורה'לען אין איהר שטיבעל, וועלכע איז גע-ווען שעהן אויפגערוימט, מיט צוויי פולע געבעטע בעטען, מיט אַ רוי-טען הילצערנעם טיש און מיט אַ שענקעל זילבערוואַרג, האָט זיך דער „פּאַן נאַטשאַלניק" גאָר אַנדערש געפיהלט. אַוועקגעזעצט זיך ביים טיש, האָ טאַיהם דבורה'לע פאָרגעשלאָגען, צי ער וועט ניט פערזוכען פון די פריש-אָבגעקאָכטע פיש. דער „פּאַן נאַטשאַלניק" האָט זיך אָבגעזאָגט :

— דאָס געזעץ וואַרט אויף מיר, אַלער ערשטענס דאָס געזעץ.

דבורה'לע האָט אַריינגערופען דורך דער טהיר דעם פאָטער :

— מאָטע, דערלאַנג נאָך דעם „פאַן נאַטשאַלניק“ א פריש שטי־קעל אָבגעקאָכטע פיש — און באַלד האָט חיים שפּאַספּויגעל געמאַכט זיך א וועג צווישען דעם עולם און געטראָגען אויף א טעלער׳ל עפּעס אַזעלכעס, וואָס האָט אַרויסגעגעבען פון זיך א פּאַרע.

— אַה, פּאַן שפּאַספּויגעל, וואָס מאַכסטו עפּעס? דיך לאַנג שוין ניט געזעהן — זאָגט דער נאַטשאַלניק.

— פּאַני נאַטשאַלניק, איך הײם דיר פערזוכען פון די פיש. אַזעל־כע האָסטו נאָך אין דײן לעבען ניט געגעסען. געשמאַק! — מאַכט חיים שפּאַספּויגעל צו מיט׳ן קאָפּ.

— פערזוכען, פּאַני שפּאַספּויגעל, פערזוכען — טהוט איהם דער „פאַן נאַטשאַלניק“ צוליעב און רוקט צו זיך דעם טעלער פיש — טאַקי גוט, טאַקי גוט — קלאַפּט ער צו מיט די צייהן.

און דערווייל שטעהען אַרום די קונצענמאַכער, אַלע די היטלען אויסגעטהאָן, און דער „אַלטער תרח“ האַלט גרייט אַלע פּאַפּירען... און פון דער צווייטער זייט, דער פאַן פּאַלאַק מיט די וואָנצעס, און קוקען זיך צו, ווי דער „פאַן נאַטשאַלניק“ עסט די פיש, און דאָס וואַסער קומט זיי אין מויל אַריין.

נאָך די פיש האָט דבורה׳לע פאַרגעלעגט א געבראָטענעם פּופּי־קעל, א לעבערעל, און חיים שפּאַספּויגעל האָט אָנגעהויבען צו טראָגען אויף טעלערלעך די „האָניג־ביסענס“ און אַלע מענשען איז דאָס שפּיי־עכץ געקומען אין מויל אַריין; און די בעלי־עגלות האָבען מקנא געווען דעם „פאַן נאַטשאַלניק“ און געשאָלטען איהם. וויפיעל עס האָט נאָך בעקענט אין איהם אַריין...

— אַנו לאָמיך זעהן דײנע פּאַפּירען — זאָגט דער „פאַן נאַ־טשאַלניק“, האָבענדיג אויפגעגעסען די פיש און צורוקענדיג דאָס טע־לערעל מיט די לעבעדעלעך צו זיך.

— אָט דאָס איז דער פּאַס פאַר מיר מיט מײן ווייב מיט מײנע צוויי קינדער: גדליה שאַבאַסניק, און דאָס איז מײן ווייב, חיה שאַ־באַסניק, און דאָס איז מײן טאָכטער חנה שאַבאַסניק, 19 יאָהר אַלט (ווייזט ער אָן אויף מאַרי׳ן), און דאָס איז מײן אינגסטער זוהן, נטע שאַבאַסניק (ווייזט ער אָן אויף מאָטקע׳ן) און דאָס איז דער פּאַס פון

מיין עלטסטען קונצענמאַכער מאיר אהרון קאַנאַריק.

— מאיר אהרון קאַנאַריק — גוט, גוט — זאָגט דער „פּאַן נאַטשאַלניק“ עסענדיג דאָס פעטע, שמאַלצענדיגע לעבעריל און קלאַפּענדיג מיט די ליפּען — גוט, גוט, מאיר אהרון קאַנאַריק, אַלעס אין אָרדנונג. און וואָס האָסטו נאָך ?

— דאָס איז אַן ערלויבעניש, אַז איך מעג מאַכען קונצען אין די גאַס. פון דעם גובערנסקען שרייבער, פון סאַמע וואַרשא — ווייזט דער אַלטער קאַטאַרינאַרזש — עס קאָסט מיך אַ סך געלד, נאָר איך האָב עס בעקראָגען פון גובערנסקי שרייבער אַליין.

— גוט, זעהר גוט — זאָגט דער „פּאַן נאַטשאַלניק“, בעקוקענדיג דאָס פּאַפּיר און עסענדיג ווייטער די לעבערלעך—און וואָס האָסטו נאָך ?

— און דאָס איז אַ בריעף פון אַ פּאָלקאָווניק. ער שרייבט זיך אונטער „טשין פּאָלקאָווניק“. צו מיין טאָכטער שרייבט ער. „מילאַיאַ מאַרי“, רופט ער זי. אַז ער איז פערליעבט אין איהר אַרבייט און איז פערליעבט אין איהר, און וועט זעהן אין דער פּאַלאַטאַ, אַז זי זאָל קריגען אַ מעדאַל, שרייבט ער — ווייזט דער „אַלטער תרח“ דעם „פּאַן נאַטשאַלניק“ דעם בריעף מיט אַ טריאומפירענדע מינע.

— פון אַ פּאָלקאָווניק=טשין ? אַ וואַזשנע זאַך ! — זאָגט דער „פּאַן נאַטשאַלניק“. ער רוקט אַוועק די לעבערלעך און נעהמט דעם בריעף צום לאָמפּ — ווערנאָ ! וואַהר, פּאָלקאָווניק=טשין. בעהאַלט דאָס, עס איז אַ וויכטיגער דאָקומענט — זאָגט דער „פּאַן נאַטשאַלניק“ און גיט איבער דעם בריעף צום אַלטען קאַטאַרינאַרזש — דאָס האָט ער געשריבען איהר אַ מעדאַל ? — ווייזט ער אויף מאַרי'ן — פאַרדיענט, וואַהר ! אַלעס אין אָרדנונג. נו, וואָס האָסטו געגען זיי, פּאַן?

— ווענדעט ער זיך צום פּאָלאַק, וועלכער איז געשטאַנען אין אַ ווינקעלע און געוואָלט ווייזען אַז ער איז ניט קיין חזיר, און רעדט ניט אַריין ווען אַנדערע ריידען, אָדער ווען אַנדערע עסען — וואָס האָסטו צו זיי, זיי זיינען אָרענטליכע מענשען. האָסטו געזעהן וואָס פאַר אַ בריעף זיי האָבען געקראָגען פון אַפּאָלקאָווניק=טשין ?

— זיי האָבען דאָך מיך בע'גנב'עט און בערויבט מיך. צוגענומען ביי מיר מיינע פינף=און=אַכציג רובעל. אָט די, דאַ — ווייזט ער

אָז אויף מאַרי'ן און אויף מאָטקע'ן שרייענדיג.

— דאָס ערשטע, ווי קומסטו צו זיי ? — שטעלט זיך אויף דער „פאַן נאַטשאַלניק" צום פּאָלאַק — ווי האָסטו געוואַגט צו געהן צו אַ דאַמע, צו וועלכער אַ פּאָלקאָווניק־טשין שרייבט ליעבע־בריעף ? און ערלויבעניש האָסטו געהאַט צו דעם פון דעם פּאָלקאָווניק־טשין ? פון מיר ? דאָס צווייטע, דו געהסט און בעאוגרוהיגסט אַ דאַמע, אַ קונצענ־מאַכערין, וואָס האָט אָרדענס, וואָס קריגט ליעבעס־בריעף פון אַ פּאָל־קאָווניק־טשין. דו ווייסט, אַז זי קען אָנגעבען אויף דיר אין סוד אַריין דערפאַר. און דאָס דריטע, דו זאָגסט מען האָט ביי דיר אַרויסגענומען דאָס געלד. ווער האָט עס אַרויסגענומען ? די דאַמע ? ניין ! איך וועל ניט גלויבען, אַז אַ דאַמע, וועלכע קריגט בריעף פון אַ פּאָלקאָווניק זאָל ביי אַ פרעמדען מאַנספערשוין געלד פון קעשענע אַרויסנעהמען. דאָס אינגעל דאָ ? — ווייזט ער אָן אויף מאָטקע'ן — עס איז דאָך נאָך אַ קינד. האָסט געלעזען דעם פּאַס ? זעכצעהן יאָהר אַלט. נו, ווער ער מיט נעוואַלד געלד נעהמען פון אַזאַ גרויסען ווי דו ביזט ? ווען געהסטו דאָס דערצעהלען ? לאָמיר איהם בעזוכען. אַנו, קום נאָר אַהער צו מיר, אינגעל — ווינקט ער צו מאָטקע'ן.

מאָטקע איז צוגעגאַנגען מיט שטאַרקע טריט און מיט אַ שמייכעל אויפ'ן פּנים.

— אַנו, בעזוך איהם, אַט — האָט ער אָנגעהויבען צו בעזוכען מאָטקע'ן אין אַלע קעשענעס, אויפ'ן לייב, אין העמד, אין די הויזען — נו, וואו האָט ער געלד ? ער האָט ביי דיר ניט גע'גנב'עט קיין געלד. דו טשעפּעסט זיך אומזיסט צו אונשולדיגע מענשען, צו מענשען, וואָס האָבען אַלע פּאַפּירען אין אָרדנונג.

— און דאָס פערטע — זאָגט ווייטער דער פאַן נאַטשאַלניק אין אַ נידעריגען טאָן דעם פּאָלאַק מוסר — אַז מען געהט צו אַ נקבה, נעהמט מען ניט מיט קיין מאַש מיט געלד מיט זיך, איז מען פאַר־זיכטיג. און איבעריגענס — לעגט ער צו הויך אויפ'ן קול, מיט אַ שטרענגע מינע, אָנווייזענדיג אויף די קאַטאַרינשטשיקעס — זיי האָבען זייערע פּאַפּירען אין אָרדנונג. אַנו, ווייז מיר נאָר אָקאָרשט דיינע פּאַ־פּירען ? ווער ביזטו דאָס אַזעלכעס ? אַ פּאַספּאָרט האָסטו ? !

10

מאטקע ערקלעהרט קריעג דער וועלט.

מאטקע איז געלעגען אין דער בויד און געהיט די פערד, וואס האבען זיך געפונען אויפ'ן זעלבען הויף אין שטאל. די נאכט איז א זומערדיגע, א שטילע און אן אויסגעשטערנטע, און עס האט זיך איהם ניט געשלאפען. א טרויער האט געדריקט זיין געמיטה, וואס ער האט פריהער ניט געוואוסט דעם טעם דערפון. זיין גאנץ לעבען איז דורכגעגאנגען פאר איהם אין דער שלאפלאזער נאכט. ער האט זיך געזעהן אלס קליינער יונג, ווי מען יאגט איהם פאר א גנבה, ווי ער ליעגט צווישען די ברעטער, און ווי ער לעבט איינער אליין, ווי א ווילדער, אין פעלד. עס האט איהם ניט באנג געטהאן פאר זיין לעבען, און ער האט עס אויך ניט בעדויערט. געמיינט אז אזוי מוז עס זיין און אזוי וועט עס ווייטער זיין. נור עס האט זיך איהם אנגעהויבען קלעהרען וועגען א תכלית. דאס ערשטע מאל אין מאטקע'ס לעבען האט ער אנגעהויבען קלערען וועגען דעם מארגענדיגען טאג, אז ער זאל ניט קומען פלוצלונג, ווי עס ווילט זיך איהם, נור מיט אויסגערעכענטקייט, אזוי ווי מאטקע ווינשט עס. איז עס געוועזען דאס געלד, וואס ער האט געהאט אין כאמאנט איינגענעהט, וואס האט איהם געבראכט צו אזעלכע געדאנקען? ניין, ניט בלויז דאס געלד. מעהר איז דאס געוועזען דער „פאס", וואס דער יונג קאנאריק האט געוויזען דעם סטארשי סטראזשניק, וואס עס האט איהם געבראכט צו קלערען וועגען א תכלית. גוט איז איהם געבליבען איינגעקריצט אין קאפ דער פאס, וואס קאנאריק האט געהאט. „מאיר אהרון קאנאריק" — א מענש פאר זיך. און ווער איז ער? און וועמעס איז ער?

ער האט אנגעהויבען מקנא צו זיין „קאנאריק'ען" זיין פאס. ווען ער וויל און וואוהין ער וויל קען ער פאהרען, און ער קען יעדען אויגענבליק אוועקגעהן פון אלטען קאטארינארזש. און ער, מאטקע,

איז אנגעבונדען. זאָל ער נור וועלען אַוועקגעהן פון די קאַטאָרינאַרזשעס טרעפט איהם דער ערשטער בעסטער סטראַזשניק און פרעגט איהם אויף אַ פּאַס, און אַרעסטירט איהם. דער אַלטער קאַטאָרינאַרזש האָט איהם שטענדיג אין דער האַנד. און ווען ער וויל קען ער איהם אַרויסיאַגען. „קיין פּאַס ביי מיר האַסטו אויך ניט..“ האָט ער גאַנץ גוט געדענקט דעם „אַלטען תרח'ס“ ווערטער. אָדער ער קען איהם גאָר לאָזען אַרעס־טירען אַלס אַן „אונבעוואוסטען“.

— ניין, מען מוז האָבען אַ פּאַס. אָהן אַ פּאַס איז מען קיין מענש ניט — האָט זיך מאַטקע געזאָגט.

וואו זשע נעהמט מען איהם? צוריקגעהן אין דעם שטעדטעל, פון וואַנען ער קומט, וועט מען איהם אַרעסטירען. אפשר זוכט מען איהם יא, און אפשר זוכט מען איהם ניט. נור מאַטקע איז פעסט געווען ביי זיך, אַז קוים קומט ער צוריק אין שטעדטעל, וועט מען איהם אַרעס־טירען. אפילו ווען ער וואָלט גאָר ניט געווען געטהאָן און ער וואָלט גאָר ניט געהאַט אויף זיין געוויסען (דאָס וואָס ער האט אָבגעטהאָן זיין מילך־שוועסטער רבקה'לען, בעפאָר ער האָט פערלאָזט דאָס שטעדטעל, האָט איהם גאָר ניט אויסגעקוקט פערדעכטיג, אַז צוליעב דעם זאָל מען איהם אַרעסטירען); נור מען וועט איהם גלאַט אַזוי אַרעסטירען אָהן אַ פּאַרוואָס, און ער האָט גאָר ניט געגען דעם געהאַט. אַזוי דאַרף מען...

וואָרים מאַטקע האָט זיך געפונען מיט דער וועלט אין קריעגס־צושטאַנד. דורך דעם, איז אַלעס וואָס ער קען אָבטהאָן דער וועלט, מעג ער־ און דאַרף אָבטהאָן. און אַלעס וואָס די וועלט קען איהם דערפאַר בעצאָהלען מעג זי און זי דאַרף. און ער האָט גאָר ניט געגען איהר דערפאַר. און ער קלערט גאָר ניט אַמאָל שלום צו מאַכען מיט דער וועלט. אַזוי דאַרף עס זיין, ווייל אַזוי איז עס.

און אום בעסער קריעג צו פיהרען מיט דער וועלט בעדאַרף ער האָבען אַ פּאַס. און וואו נעהמט מען איהם? פּלוצלונג פאַלט איהם איין — פאַר וואָס טאָקע ניט קאַנאַריק'ס פּאַס. ער וועט איהם צו־גנב'ענען און וועט זיך אָנגעבען אַלס „קאַנאַריק“. ער וועט זאָגען, ער איז עלטער מיט אַ פּאָר יאָהר. און וואָס וועט זיין, אַז „קאַנאַריק“ וועט קומען אין פּאָליציי און זאָגען, אַז מ'האָט ביי איהם אַרויסגע'גנב'עט דעם פּאַס און מען וועט אומעטום אָנהויבען זוכען „מאיר אהרן קאַנאַ־ריק“? דאַרף מען מאַכען אַזוי, אַז קאַנאַריק זאָל ניט קומען אין פּאָ־

ליציי, אַז די פּאָליציי זאָל גאָר ניט וויסען און קיין מענש זאָל גאָר ניט וויסען, אַז עס איז אַמאָל אויף דער וועלט א „קאַנאַריק" געווען. נור בלויז ער — מאָטקע — איז קאַנאַריק. און „קאַנאַריק" דאַרף ווערען אָבגעווישט פון דער ערד. אין וואָסער איהם דערטרינקען, א טיעפע גרוב אין וואַלד אויסגראָבען, איינגראָבען, אַז קיין האָהן זאָל ניט קרעהען.

מאָטקע האָט זיך אויף איין מינוט ניט אָבגעשטעלט, און עס איז איהם גאָר ניט איינגעפאַלען, אַז ער קלערט וועגען א שרעקליכע זאַך וועגען א מענשען צו הרג'ענען. עס איז געווען זעלבסטפערשטענדלין וואָלט „קאַנאַריק" איהם ניט געהרג'עט, ווען ער וואָלט עס בעדאַרפט? אָבער פאַר וואָס פונקט „קאַנאַריק"? יעדער איינער פון דער וועלט האָט זיך מאָטקע'ן אויסגעדאַכט, וואָלט איהם גע'הרג'עט און היל איהם הרג'ענען — נור ער לאָזט זיך ניט, ווייל ער איז שטאַרקער, און עס פאַלט איהם גאָר ניט איין צו פרעגען ביי זיך, פאַר וואָס עס איז אַזוי אָדער צו ווינשען, אַז עס זאָל אַנדערש ווערען. עס איז שוין אַזוי, ווייל עס איז שוין אַזוי.

און אַזוי האָט ער בעשטימט דאַרף מען טהאָן. מען דאַרף „קאַנאַריקען" אוועקשאַפען און דעם פאַס צונעהמען און אליין זיך רופען „קאַנאַריק". נור מען דאַרף עס מאַכען קלוג, שטיל און מען מוז אָבוואַרטען א גוטע געלעגענהייט.

געקומען צו דעם בעשלוס, איז ער רוהיגער געוואָרען. ער האָט זיך אפילו פערנומען צו שלאָפען, נור עס האָט איהם ניט געשלעפערט. איז ער געלעגען און געקוקט אין די שטערן, צוגעפייפט זיך א ליעד, און פון צייט צו צייט געלאַכט אליין פאַר זיך, דערמאָנענדיג זיך עפּעס קאָמישעס, וואָס ער האָט דעם נעכטיגען טאָג דורכגעלעבט.

אין דעם דערהערט מאָטקע, ווי אימיצער שלייכט זיך צום בויד. אין דעם ווייסען בלאַסק וואָס עס האָט געגעבען און אין דעם נאַכטליכען שטערן־שימער האָט מאָטקע דערקענט, אַז דאָס איז זי, מאַרי. ער האָט איינגעהאַלטען זיין פייפען און אָבגעוואַרט.

אַז די מיידעל איז צוגעקומען צו דער בויד, און אָנגעהויבען שטיל שאַרען אין שטרוי, האָט מאָטקע הויך און בייז אויסגערופען:

— ווער איז דאָרט?

— שאַ, שריי ניט מאָטקע, זיי וועלען הערען, דאָס בין איך, מאַרי.

— וואָס ווילסטו? — פרעגט מאַטקע שטרענג.

— מאַטקע, דו דערקענסט מיך ניט? — בלייבט שטעהן מארי אַ פערשעהמטע.

— ניין. געה צום רויטען „קאנאריק", וועט ער דיך דערקענען. גועסטו ווערן אַזא רויטע סוקע ווי ער.

מארי איז געבליבען שטעהן, ווי אַן אָבגעגאָסענע מיט קאַלטע וואַסער. ציים זי האָט איהם דאָס געלד אריינגעשטעקט און דאָס געשלעג איז פאָרגעקומען, האָט זי נאָך מיט'ן יונג ניט גערעדט. מאַטקע האָט זי אויסגעמיעדען און ער האָט זי ניט געוואָלט זעהן, כאָטש ער האָט „קאנאריק'ען" ניט געלאָזען זיך צו איהר טשעפּען, און ער האָט גע־סטראַשעט, אַז ער וועט איהם שטעכען, ווען ער וועט זי אָנריהרען — דאָך האָט מאַטקע אַליין זי ניט געטשעפּעט און ניט גערעדט מיט איהר און דאָס מיידעל איז ארומגעגאַנגען אַ צורודערטע און האָט ניט געוואוסט צו וועמען זי געהערט. „קאנאריק'ען" האָט ער ניט צוגעלאָזען צו איהר, און אַליין ריהרט ער זי ניט אָן. און פערליעבט איז זי געוואָ־רען אין מאַטקע'ן צום שטאַרבען ציים ער איז בייגעקומען „קאנאַ־ריק'ען". און יעצט איז זי אַליין, צום ערשטען מאָל, געקומען צוגעהן צו איהם, כאָטש ער האָט זי פריהער נאָכגעיאָגט, און זי האָט זיך ניט אומגעקוקט אויף איהם. צום ערשטען מאָל און — אַזאַ בזיון הבא... זי האָט געוואָלט אַוועקגעהן. אַ מינוט האָט זי בעקעמפפט מיט זיך, נור די „הימלאַזיגקייט" אין וועלכע זי האָט זיך געפונען ציים מאַטקע האָט זי אָבגעשלאָגען פון „קאנאריק'ען", האָט זי געהאַלטען אָנגעבונדען יעצט צו דעם יונג.

— פאַר וואָס? — האָב איך דיר ניט אַוועקגעגעבען דאָס געלד? וואָס איך האָב ארויסגעשלעפּט פון פּאַלאַק? וואָס יאָגסטו מיך?

— און, אַז דו האָסט מיר אַוועקגעגעבען איז וואָס? — קומט דיר אַ שעהנעם דאַנק דערפאַר? האָסטו עס בעדאַרפט טראָגען „קאנאריק'ען" וואָלט ער דיך ליעב געהאַט דערפאַר..." און אַז דו ווילסט עס צוריק, אָט, נאַ, עס ליעגט אין כאַמאַנט — נעהם עס דיר און טראָג דיך אָב צו „קאנאריק'ען".

אַ מאָדנעם געפיהל האָט מאַטקע געקראָגען צו דער מיידעל. ציים ער האָט זי געטראָפען מיט'ן פּאָליאַק האָט זי איהם נאָך מעהר געווייצט. נור דאָס געפיהל פון ליעבע איז אויסגעלאָשען געוואָרען ביי איהם

צו איהר, און עס האט זיך ערוועקט ביי איהם א נקמה געפיהל, וואס האט זיך אויסגעדריקט אין א פערשטיקטע בעהאלטענע ליידענשאפט... און מיט דעם וואס זי האט איהם איבערגעגעבען דאס געלד, וואס זי האט גע'גנב'עט ביים גוי, האט זי זיך איבערגעגעבען אין זיין רשות. און מאטקע האט זי שוין בעטראכט פאר אן אייגענטהום וואס געהערט צו איהם. און זי האט זיך אויך אזוי בעטראכט. דאס איז געווען אזוי זעלבסטפערשטענדליך.

די מיידעל האט געשוויגען א ווייל, געקלערט עפעס מיט וואס איהם צו נעהמען. מאטקע איז דערווייל געלעגען און ווייטער זיך רוהיג צוגעפייפט. פלוצים רופט זי זיך אן:

— „קאנאריק" יאגט מיך נאך. ער קושט מיר די הענד, אז איך זאל איהם ליעבען. ער וויל מיר אלעס טהאן, אלעס מיר איועקגעבען נור איך זאל איהם ליעבען.

— פרוביר עס נור טהאן, וועל איך דיר מיט איהם אין איינעם די באקעס אונטערהאקען.

— ער האט מיך אבגעוואַרט א גאנצע נאכט, אבגעהיט מיך, אז איך זאל צו דיר ניט ארויסגעהן. איך האב שוין לענגסט געוואלט ארויס־קומען צו דיר, ער האט מיך ניט געלאזט. ער האט מיך געוואלט שלא־גען.

— וואס? — ער האט דיך ניט געלאזט ארויסגעהן? — כאפט זיך מאטקע אויף — ווערסט זעהען ווי איך וועל איהם מארגען די פיס־קעס איינפאטשען דערפאר.

— יא, ער האט מיר אבגעהיט. מיט א באטעק האט ער מיך גע־היט. ער רעדט מיך צו, אז איך זאל מיט איהם אנטלויפען פון דער קאמפאניע. ער זאגט אז ער וועט פאהרען מיט מיר נאך ווארשא, דארט ווייסט ער אן אדרעס וואו מיר וועלען זעהר פיעל געלד פער־דיענען.

— אנטלויפען? — און וואס האסטו געזאגט?

— זעהסט דאך, אז איך האב ניט געוואלט, איך בין געקומען דיר דאס זאגען.

מאטקע האט געקלערט א מינוט. מיט אמאל האט זיך זיין שטימע געענדערט, מילדער געווארען, שטילער און געהיימניספולער.

— קום נור ארויף!

מיט איין שפרונג איז דאס מיידעל געווען אין דער בויד. מאטקע האט זי ארומגענומען, פעסט צוגענומען צו זיך, און ביי דעם ליכט פון די שטערן האט ער געמיהט זיך צו קוקען אין איהרע אויגען.

— דו האסט מיך ליעב? זאג, — פרעגט מאטקע.

— יא, מאטקע, טהו מיט מיר וואס דו ווילסט, היים מיך טהאן וואס דו ווילסט און איך וועל דיך פאלגען. איך וועל אלעס טהאן וואס דו וועסט מיך הייסען.

— איך קען דאך דיר אין די אויגען ניט קוקען צייט איך האב דיך געזעהן מיט'ן גוי, נעהמט מאטקע און גיט זי א ווארף אב פון זיך.

א בלאסק האט געשטראהלט אין איהרע שווארצע אויגען. זי איז גליקליך געווען וואס דער יונג האט דאס געזאגט, וואס דער יונג איז אייפערזיכטיג אויף איהר. זי האט געכאפט זיין האנד און פעסט צוגעדריקט צו איהר ברוסט, דער יונג האט זי ארויסגעריסען. זי האט אנגעכאפט זיינע פיס און געבעטען זיך:

— שלאג מיך, שנייד שטיקער פון מיר און ליעב מיך, ליעב מיך! — האט זי זיך געבעטען, איינגראבענדיג איהר פנים צווישען זיינע פיס.

דער יונג האט שוין אויפגעהויבען די האנד צו איהר און זי געוואלט שלאגען. ס'האט זיך איהם געווארפען אין די אויגען דאס בליאסק פון איהרע שווארצע האר, וואס האבען געפערלט זיך אין דעם שטערנליכט. האט ער מיט די פינגער אנגענומען איהרע האר, און א ווײלע זיך געשפיעלט מיט זיי.

— מארי!

דאס מיידעל האט אויפגעבליקט צו איהם. אין איהרע שווארצע אויגען איז געלעגען דער פונק, וועלכער עם ליעגט אין די אויגען פון א געטרייען הונד.

— בעהאלט די אויגען, איך קען דיר ניט קוקען אין די שליפיעס אריין — האט ער איהר פערמאכט די אויגען מיט די האנד, און שטארק זיך איינגעגעסען מיט זיינע ליפען אין איהרע צייהן.

— קום צו מיר, מארי, אט דא — נעהמט ער איהר און ציהט ארויף צו זיך — קום, זעץ דיך דא אוועק, און שווייג. איך האב דיר עפעס צו זאגען, נור הער און שווייג. האסט מיך ליעב? ווילסט מיט מיר זיין? זאג יא, אדער ניין? אז ניין, גיב איך דיר צוריק דאס געלה

וואס איך האב פון דיר גענומען, נא, אט דא איז עס.

און מאטקע איז צוגעלאפען, געכאפט דעם כאמאנט, וואס איז געלעגען נעבען איהם אין דער בויד, אויפגעטרענט און ארויסגענומען דאס געלד, און געגעבן עס מארי'ן:

— נא, נעהם דיר דאס געלד און געה דיך געזונטערהייט, איך וועל דיר גאר ניט טהאן. איך וועל דיך ניט שלאגען. ליעב וועמען דו ווילסט.

— מאטקע, וואס רעדסטו? דיך אליין, דיך אליין ליעב איך נור, וואס גיסטו מיר דאס געלד צוריק? מאטקע שלאג מיך, טהו מיט מיר וואס דו ווילסט. פערקויף מיך וועמען דו ווילסט, איך וועל אלעס טהאן פאר דיר, נור ליעב מיך, מאטקע, ליעב מיך! — און דאס מיידעל האט ווידער איינגעגראבען איהר פנים צווישען זיינע פיס.

— אויב אזוי טא הער מיך אויס — האט ער אויפגעהויבען איהר געזיכט און געקוקט איהר אין די אויגען אריין — ווילסט אנטלויפען מיט מיר פון די קאטארינשטשיקעס? וואס וועלען מיר דא אויכזיצען און ארבייטען אויף די אלטע? דו פערדיענסט דאך זיי דאס גאנצע געלד, און קיין קליידעל האסטו ניט, זעה ווי דו געהסט?

— מאטקע, מאטקע־לעבען, מיין איינציגער — און טרערען האבען זיך געשטעלט אין די אויגען פון דעם מיידעל, און זי האט געכאפט זיין האנד און האט זי צוגעפרעסט צו איהרע הייסע ליפען און קאלטע נאז.

— שווייג, הער, איך האב מיר איבערגעלעגט, איך געה אוועק פון זיי. אז דו ווילסט קום מיט. איך וועל דיך האלטען, איך וועל דיר ניט לאזען קיין שלעכטס טהאן, פון קיינעם ניט.

— הארך אויס מאטקע־לעבען, איך וועל דיר עפעס זאגען — פליסטערט די מיידעל — דא קומט צופאהרען א איד, א סוחר פון ווארשא. ער האט מיר געגעבען אן אדרעס. ער האט מיך שוין לענגסט צוגערעדט, אז איך זאל אנטלויפען און קומען צו איהם קיין ווארשא. ער האט א געשעפט, זאגט ער, אין ווארשא, און אז איך וועל דארט אהין קומען, וועל איך א סך געלד קענען פערדיענען. אט דא, האב איך די אדרעס, איך טראג עס אויף מיין הארץ. און זי נעהמט ארויס פון צווישען די בריסטען א צוקנייטשטע וויזיט־קארט און ווייזט זי מאטקע'ן.

— בעהאלט זי, מארי, בעהאלט זי, דאס איז גוט, און הארך מיר אוים. יעצט געה צוריק אריין שא, שטיל, עס זאל קיינער נים וויסען, אז דו ביזט דא געוועז ביי מיר, און צו „קאנאריק׳ען“ מאך ווייטער חן׳דעלעך און זאג איהם, אז דו ווילסט אנטלויפען מיט איהם, אז דו האסט מורא פאר מיר, און דו האסט מיך פיינד און איהם האסטו ליעב, און מיט איהם וועסטו אנטלויפען. און דו וועסט איהם טאקע אוועק־נארען פון אלטען. איך בעדארף עס.

— מאטקע! — האט דאס מיידעל געקוקט מאטקע׳ן אין פנים אריין און געוואלט אויסגעפינען וואס ער מיינט דערמיט. אין איהרע אויגען איז געלעגען א שרעק. זי האט מורא געהאט, מאמע׳ שיקט ער זי צוריק צו „קאנאריק׳ען“.

— האב נים קיין מורא. עס איז א סוד. איך קען דיר נאך נים זאגען. איך וויל זעהן אויב דו ביזט א געטרייע מויד, וועל איך דיר אלעס פערטרויען. יעצט שווייג, און טהו ווי איך הייס דיך. זיי גוט צו „קאנאריק׳ען“, און מאך צו איהם חן׳דלעך, און זאג איהם, אז דו וועסט אנטלויפען מיט איהם. איך בעדארף דאס צו עפעס האבען. טהו ווי איך הייס. וועסטו טהאן?

— איך וועל אלעס טהאן וואס דו הייסט מיך. אלעס, אבער מאטקע?

— האב נים קיין מורא, מען דארף אזוי.

דאס מיידעל האט געשוויגען, און אויף עפעס געווארט.

— און יעצט געה צוריק אין שטוב אריין, שא, שטיל, עס זאל קיינער נים זעהן און נים וויסען, אז דו ביזט דא געוועז.

— דאס מיידעל האט איהם געקוקט מיט א בעטענדע מינע אין די אויגען אריין, ווי א הונד... און געווארפען זיך צו איהם, און איהם ארומגענומען:

— מאטקע...

— ניין, נאך נים היינט — האט ער זי זאנפט אבגעשטופט פון זיך. עס וועט שוין אמאל קומען א צייט. היינט דארף קיינער נים ווי־סען, אז דו ביזט דא געוועז. געה צוריק, געה אין שטוב אריין.

— יא, מאטקע.

— אט אזוי. און ער נעהמט זי ארום און קושט איהר טיעף אין די ליפען אריין, דאס מאל קוקענדיג איהר אין די אויגען אריין.

— און נעה אריין שאַ־שטיל און טהו, וואָס איך הייס דיך.

— יאָ, מאָמקע־לעבען — האָט מארי׳ס שטימע ווי אַ לייכטער ווינד שטיל, מיט אַ געהיימניספולען פליסטער געבלאָזען אין די לופט, און איהרע נאַקעטע פיס האָבען געשימערט איבער די שטיינער אין הויף אין שטערן־ליכט.

11

דער משפט איבער מאַטקע׳ן.

אין א פּאָר וואָכען ארום, צום הערבסט צו, איז דער „אַלטער תרח״ מיט זיין טרופּע אָנגעקומען קיין לאָוויטש צום גרויסען יאָהר־מאַרק. אין לאָוויטש צום גרויסען יאָהר־מארק זיינען אויך צוזאַמענגעפאָהרען אַנדערע טרופּען קונצענמאַכערס, און אַלע האָבען זיי געהייזט אויף א גרויס פעלד הינטער דעם פערדס־מאַרק, וואו זיי האָבען זיך אויפגע־שלאָגען לייוועטענעביידלאך און געוואוינט אין די בוידען. די פערד האָבען זיך געפּאַשעט אינאיינעם אין וועלדעל. די פייערלעך האָבען זיך געברענט פאַר די געצעלטען. אין דעם רויך וואָס האָט געשלאָגען פון די קוימענס פון די ביידלעך, פון די פייערלעך, האָבען זיך געשפּיעלט האַלב נאַקעטע קינדער, האָבען זיך געפּאַשעט פערשיעדענע חיות. עס זיינען געזעסען די אַלטע בכבוד׳ע קאַטאַרינאַרזשעס און געהאַנדעלט צווישען זיך. ווער עס האָט מיט דעם אַנדערען א טויש געמאַכט אויף פערד, ווער אויף חיות, וואָס שפּיעלען אין צירקען, און ווער אויף מענ־שען וואָס מאַכען קונצען.

מאַטקע האָט דאָרטען דערקענט די גאַנצע קאַטאַרינאַרסקי וועלט מיט זייערע טרופּען און אַלע האָבען איהם נייגיעריג בעקוקט — די נייע קראַפט וואָס איז צוגעקומען.

אָבער מאַטקע האָט זיך ווייניג מיט זיי אינטערעסירט. ער האָט שוין געהאַט אָפּגעמאַכט זיין מיינונג אָוועקצוגעהן פון זיי. דאַגעגען איז דער „רויטער קאַנאַריק״ געווען אויסגעקאָכט מיט דער גאַנצער חברה. ער האָט זיך מיט אַלע געקענט. אין איינעם געטרונקען ביער מיט די „געזעלען״ פון די טרופּען אין דאָרפישען שענקעל.

דעם ערשטען טאָג פון יאָהר־מאַרק באַגינען, בעפאָר דער „אַל־טען תרח׳ס״ טרופּע איז נאָך ארוים אין גאַס שפּיעלען, איז מאַטקע אהיים געקומען צו די קאַטאַרינאַרזשעס א בענייטער. ער האָט זיך געקויפט א פּאָאר נייע שטיוועל, א ווייסען טוכענעם אַנצוג און א הוט מיט א לעדערנעם דאַשעק.

אלע קאטארינארזשעס זיינען צוגעקומען בעקוקען מאטקען און געפרופט טרעפען וויפיעל ער האט בעצאהלט פיר די זאכען. מען האט זיך אין די אויערען גע'סוד'עט, פון וואנען מאטקע האט אזוי פיעל געלד גענומען, און דער „אלטער תרח“ האט הויך געקרעכצעט און גע־זאגט אין דער קופע:

— עס איז פאר מיין גראשען, מיין שווער אויסגעארבייטען גראשען. דער יונג האט גע'גנב'עט, און איך האב געמוזט בעצאהלען.

צווישען די חברה קאטארינארזשעס איז שוין געווען בעוואוסט, אז מאטקע האט צוגענומען פון „קאנאריק'ס כלה“ פינף און אכציג רובעל וואס זי האט „פערדיענט“ פון א פוילישען פריץ אין זשאכלין. און אלע האבען איהם בעטראכט אינ'ם נייעם אנצוג וואס ער האט זיך געקויפט פאר'ן געלד. די יונגען האבען געווארפען אויגען אויף „קא־נאריק'ען“ און געלאכט פון איהם:

— פאר דיין געלד — קאנאריק, הא?

— שעהן זעהסטו אויס, קאנאריק, די כלה דיינע ארבייט, און אן אנדערער פערדיענט.

— שטעל ביער, נייער קאטארינארזש. — האט זיך א יונג געווענ־דעט צו מאטקע'ן.

מאטקע האט געשמייכעלט, ארויסגעמאכט זיך פון דער חברה, און האט גערופען מארי'ן. זי האט געכאפט א טוך אויף זיך, און מאט־קע איז מיט איהר געגאנגען אין מארק אריין.

קאנאריק איז בלייך געווארען. ער האט געביסען די ליפען פאר אונבעהאלפענקייט. עס האט איהם געשניטען אין גארגעל ווי מיט שטריק. ער האט ארומגעטראגען א בייז הארץ אויף מאטקע'ן זייט ער האט איהם די דראטען־געהעריין אבגעשלאגען. ער האט געהאלטען אלץ אין איין קלעהרען וואס צו מאכען אזעלכעס, אז מען זאל דעם „קליינעם יונג“ אוועק'פטור'ען.

אבער ער האט איהם גארניט געקאנט טהאן. דער אלטער „תרח“ האט אין דער שטיל געהאלטען פאר מאטקע'ן, ווייל פון מאטקע'ן האט ער פיעל ערוואראטעט, און צווייטענס, קאסט איהם ניט קיין געלד, ער איז „זיינער“ און ער האט איהם שטענדיג אין דער האנד מיט דעם פאס. פארקעהרט, קאנאריק האט גענומען געלד און געקענט אוועקגעהן פון איהם, און אבשלאגען איהם די פרנסה. און מיט באר־

לען אין הארצען האט קאנאריק געזעהען ווי מאטקע פארנעהמט זיין פלאץ, ווי די מויד קריכט ארויס צו איהם אין שטאל אריין יעדע נאכט און ער קען איהר גארנישט טהאן דערפאר — מאטקע בעשיצט זי, און ער האט מורא פאר מאטקע'ן.

יא, קאנאריק האט עס געמוזט מודה זיין, אז ער האט מורא פאר מאטקע'ן. און יעצט פערשעהמט ער איהם פאר די קאטארינארזשעס, פאר אלע קאלעגען. זיי קענען איהם שוין אזוי לאנג פאר א קונצען־מאכער, א בעל־מלאכה, און דא קומט אזא יונגער שנעק א גארנישט, און נעהמט איהם אוועק די מויד פאר אלעמען אין די אויגען! ער וואלט זיך יעצט געווען געווארפען אויף איהם, נאר ער האט זיך אבגעהאלטען, דערפאר וואס ער האט געהאט אין זינען מאטקען א „שפיצעל" אבצוטהאן.

— ווער איז דער? — זעה, קאנאריק, וואס טהוט זיך מיט דיר?

— דו לאזט דיך אזוי טרעטען מיט די פיס פון אזא פעמפיק? וואס שווייגסטו? — שרייט אויס וועלוועל כוואט, דער יונג וואס שלינגט איין שווערדען און ציהט דערנאך פון מויל ארויס שטיקער פייער — דער הויפט קאמעדיאנט פון שלמה'לע ממזר'ס קאטארינארזשעס.

— לאמיר זעהן וואס דו קענסט, געה דו און שטעל זיך געגען איהם.

— א בראד נאך דיינע יאהרען! — אט געה איך צו — און איז א מאמעס א אינגעל, און פון זיינעם א פאטש פאלסטו אויך אוועק — זאגט מיט שטאלץ דער „אלטער תרח".

— וואס, דער פעמפיק?

— יא, דער פעמפיק — זאגט געלאסען נאר מיט א שטאלצע מינע דער „אלטער תרח".

— וואו האסטו איהם געפאקט? — א גוטער בעל־מלאכה? — פרעגט שלמה'לע ממזר, וואס איז בלינד געווען אויף איין אויג, און געהאלטען זיך אלס גבור צווישען די קונצען־מאכערס.

— דאס, ברודער, האב איך אליין אויסגעפונען. איך האב געוואוסט אז ביי א מאמען וואקסט אויף א זוהנדעל, וואס וועט פערשטעהן א וועלט, ברודער. ער לעגט דיר — „בישקען" (א פוילישער גבור), וועט איך זיך מיט דיר. איך פיהר איהם אוועק אין ווארשוי

און ער לעגט „בישקען“ — זאָגט דער „אַלטער תרח“, איבערשמירענ־דיג זיך מיט איין האַנד די גראָהע אָבגעזאָלבּ׳טע האָאָר, און מיט דער צווייטער האַנד קלאַפּענדיג אין דער גאָלדענע קייט, וואָס איז גע־האַנגען אויף זיין דיקען בויך.

— וואָס דערצעהלט ער דיר דאָרט מעשיות! געקומען אונז נאָכצולויפען פאַר א פּאָר יאָהרען, א ממזר׳ניק, אַן אָבגעריסענער הונד, א יתום, א גאָר נישט — זאָגט קאַנאַריק.

— נו, איך וועל איהם מאַכען פאַר אוים קאַפּעלוש מאַכער — זאָגט וועלוועל בוואַט.

— האָסט געזעהען, ווי דער קליינער יאָגט פון זיך? — מען דאַרף איהם געבען א שנעל אין נאָז — זאָגט דער צווייטער קאַטאַ־רינאַריש פון שלמה־ממזר׳ס חברה, — דער יונג וואָס טראָגט די קאַ־טערינקע אויפ׳ן בויך, און דעם בלאָז פּייפער אויפ׳ן רוקען, און מיט׳ן פוס ציהט ער אָן דעם קלומפּיר מיט די צימבעלס וואָס ער טראָגט אויפ׳ן קאָפּ.

— מען וועט איהם שוין געבען, מען וועט איהם שוין געבען — בערוהיגט איהם מיט דער האַנד וועלוועל בוואַט. און נעהמט קאַנאַ־ריק׳ען אין א ווינקעל אריין און סוד׳עט זיך מיט איהם.

— לאָמיר זעהן וואָס איהר קענט. — איך האָב מורא, ער וועט זיך געגען אייך אַלעמען אַן עצה געבען — איז דער „אַלטער תרח“ שטאָלץ אויף זיין מאַטקע׳ן.

דערווייל פיהרט מאַטקע מאַרי׳ן אַרום איבער דעם יאָהר־מאַרק, און וויים גאָר נישט וואָס דאָ געהט פאָר. ער שטעלט זיך אָב פאַר די בעסקעטס מיט די קאָלירטע בענדער, וועלכע די ווייבער פערקויפען אויף א טישעל. מאַרי קלייבט זיך אוים אייניגע שטיקער, און בע־קוקט זיי. עס געפעלט איהר.

— קויף דיר, מאַרי, קויף! נאַ, נעהם דאָס אויך מיט — לעגט ער איהר אַן א האַלבען שירץ — וואָס קומט אייך, אידענע?

מאַטקע דינגט זיך נישט. ער נעהמט אַרוים א האַנד זילבער־געלד פון די נייע הויזען־טאַשען, און גיט עס דער אידענע. דערנאָך פיהרט ער מאַרי׳ן צו צו א טישעל, וואו מען פערקויפט קאָלירטע זיי־דענע טיכער.

— נו, מאַרי, זעהסט דאָס טוך? נעהם. עס וועט דיר שעהן

זיין — זאגט מאטקע און בעצאהלט פאר'ן טוך.

מארי וויקעלט זיך דערמיט ארום און געהט מיט איהם מיט א לאכענדע מינע פון איין טישעל צום צווייטען. מאטקע האט ווידעה דערזעהן קאמאשען מיט רויטע אבצאסען.

— מארי, ווילסט אזא פאר קאמאשען?

בעצאהלט, גענומען. ער האט זי געפיהרט צו די שטעלען מיט גרעלען. אויפ'ן לאוויטשער יאהר־מארק פערקויפט מען די שעהנסטע קרעלען, רויטע און בורשטינענע, און ווענעציאנער גלאז־קרעלען, וואס די ארטיגע מיידלעך טראגען.

ער האט בעהאנגען די דראטען־געהעריין מיט שנירען קרעלען און זי געפיהרט צו די קראמען מיט פיין־געפארבטע וואלל־שטאפען. פאר־נאכט האט ער אהיים געפיהרט מארי'ן. ער האט געראוכערט ציגא־רען און געהאלטען די הענד אין די הויזען־קעשענעס און די נייע כא־ליאוועס פון די לאקירטע שטיוועלעך האבען געגלאנצט, און מארי האט בענאגט צוקערלעך און געהאט פיעלע פעק מיט נייע איינגעקויפטע זאכען. די יונגען האבען איהם אבגעווארט. דערזעהן מאטקע'ן, האבען זיי איהם ארומגערינגעלט.

— וועסט שטעלען א גלעזעל ביער, נייער קאטארינארזש? — פרעגט וועלוועל כוואט.

— מען ווייסט דאך גאר נישט צו דו ביסט א קאטארינארזש. צי דו קענסט „ארבייטען”, מען הערט דיר דאך גאר נישט, מען זעהט דאך דיר גאר נישט — לעגט צו שלמה'לע ממזר.

מאטקע שמייכעלט גוטמוטהיג.

— אז איהר ווילט ביער — קומט אין שענקעל אריין.

— אט אזוי איז גערעדט, ביזטו א כוואט! לאזט איהם ארא דער בלינדער ממזר א קלאפ מיט דער פלאטשיגער האנד, ווי מיט א שפאדעל איבער'ן קאפ.

מאטקע האט איהם אנגעקוקט. ער האט נים געוואוסט, צי ער מיינט עס ערענסט. נאר ווען ער האט געזעהן דאס געלעכטערעל אויף דעם ממזר'ס ליפען, האט ער אויך געשמייכעלט, כאטש דער קלאפ האט איהם וועה געטהאן.

— וועט זיך דיר גאר דער קאפ נים פערדרעהען פון א גלעזעל ביער? — פרעגט וועלוועל כוואט.

מאַטקע האָט געזעהן אז זיי טשעפּען זיך צו איהם, אז מען וויל איהם אַריינקריגען אין די לאַפּקע — דאָך האָט ער זיך געשעהמט צוריקצוכאַפּען און אַרויסצואווייזען, אַז ער האָט מורא, — האָט ער זיך אָנגערופען:

— לאָז דיר דער קאָפּ נישט דארען פאַר מיר, אז דו ווילסט ביער, קום אין שענק. און ער האָט אָנגעהויבען פריהער צו געהן מיט גרויסע שפּרייזען.

— מאַטקע, געה נישט, געה נישט. זיי וועלען דיר שלאָגען, מאַטקע! — האָט איהם מארי נאָכגעשריען, און איז נאָכגעלאָפען מיט א געשריי נאָך די דריי.

— גיב נור א קוק ווי די מויד האָט מורא פאַר זיין נפש! האָב בּיט קיין מורא, קעצעלע, ווער וויל איהם שלאָגען? רופט זיך אָב דער בלינדער ממזר.

— געה אהיים, מארי, האָב נישט קיין מורא, האָב נישט קיין מורא, זיי וועלען מיך נישט שלאָגען — רופט איהר צו מאַטקע.

ער האָט שוין געזעהן אז ער איז אַריינגעפאַלען. נאָר עס איז שוין געווען פאַרפאַלען. צוריקגעהן, אַרויסווייזען אַן אימה, — דאָס האָט ער ניט געטאָרט... ער האָט זיך פאַרגעבּרייט, געזוכט אין די קעשענעס מיט וואָס צו שלאָגען — ער האָט אָבער גאָר נישט געפונען. עס איז איהם טרויעריג געוואָרען. אָבער ער האָט אויף איין מינוט נישט פערלאָרען דעם מוטה, און געשריען אויף מארי'ן, וועלכע איז פון הינטען נאָכגעגאַנגען:

— געה אהיים, די מינוט געה אהיים. אז ניט צושלאָג איך דיר דאָס פּרצוף.

— אַט אַזוי איז גוט — אַט אַזוי איז רעכט! וואָס האָט זי זיך צו מישען, וואָס מאַנספּערשוינען טהוען? האָט וועלוועל געזאָגט.

מארי איז נישט אהיים געגאַנגען.

אַז זיי זיינען אַריינגעקומען אין דער קריסטליכער שענק אריין, וואָס איז געווען הינטער דער שטאָדט, האָט שלמה איהם אַריינגעפיהרט אין א בעזונדער שטיבעל. דאָרטען האָט מאַטקע דערזעהן ווי קאַנאַריק זיצט מיט א פּאָאַר יונגען קאַטאַרינאַרזשעס און טרינקען ביער און רעדען הויך און בעלעבט.

ווען חברה האָט איהם דערזעהן, איז שאַ שטיל געוואָרען — אַנ

מען האט געקוקט אויף איהם. מאטקע האט געהייסען מיט א פרעה־ליכער מינע דערלאנגען דריי גלעזער ביער, און זיי האבען זיך אוועק־געזעצט ביי אן אנדער טישעל. קיינער האט קיין ווארט ניט אויס־גערעדט. נאר באלד האט זיך פון יענעם טישעל, ביי וועלכען קאנאריק איז געזעסען, געהערט זיך א שטימע:

— דאס איז דער בחור, וועלכער נעהמט אוועק א מיידעל פון א גוטען ברודער? דאס איז ער?

— יא, דאס איז ער! האבען אנדערע אבגעענטפערט.

מאטקע האט עפּעס געזוכט אויפ'ן טיש, וואס צו נעהמען אין האנד אריין. אויפ'ן טיש איז גאר נישט געווען. קיין ביער האט מען נאך נישט דערלאנגט. ער האט געקלעהרט צוצולויפען צום בופעט און כאפּען א קופעל אין האנד, אויף יעדענפאלס. נאר איידער ער האט זיך אויפגעשטעלט, איז אויסגעוואקסען פאר איהם א הויכער מאן, מיט א געשפּרינקעלטען פּנים און א פּאאר רויטע אויגען, וועלכען ער האט צום ערשטען מאל דערזעהן:

—הער נור, דו, דו קליינער פּעמפּיק. דו נעהמסט אוועק א מיידעל פון א קאטארינארזש, העט?

— איז וואס ווילסטו? איז וואס נעהט עס דיר אן? — פרעגט מאטקע נאך געלאסען, כאטש ער איז בלייך געווארען און די פינגער האבען איהם געציטערט פאר וואס ער האט גאר נישט געהאט עפּעס אין דער האנד.

— וואס איך וויל? א פּרעטענזיע וויל איך!

— א פּרעטענזיע? וואס איז עס אזוינס א „פּרעטענזיע“?

— אט דאס איז עס! און איידער מאטקע האט נאך צייט געהאט מיט די אויגען צו פינקלען, האט ער געקראגען אזא קלאפּ איבער'ן קאפּ, אז דאס גאנצע פּנים האט זיך איהם בעגאסען מיט בלוט. די אויגען און די אויערען האבען זיך איהם פערקלעפּט אין בלוט, און ער האט ניט געקענט זעהען און הערען. אומזיסט האט מאטקע זיך געפּרובט זיך ווארפען אויפ'ן הויכען יונג. וויפיעל יונגען עס זיינען געווען אין שענק האבען זיך גענומען צו מאטקע'ן, און ער האט דערפיהלט קלעפּ וואו ער האט נאר א שטיקעל לייב געהאט. צוערשט האט ער פערשוויגען, נעשעהמט זיך צו שרייען. נאר אז ער האט געזעהען, אז ער קען זיך שוין ניט העלפען, האט ער גענומען שרייען מיט אזא

אונמענשליכער שטימע, אַז מען האָט עס דערהערט ווייט אוועק פון דעם שענק.

— פערשטאָפּ איהם דאָס מויל — מענשען ווילען זיך נאָך צו־זאַמענלויפען.

זיי האָבען מאָטקע'ן געכאַפּט, און געוואָרפען איהם אין א ווינ־קעל. מאָטקע איז געלעגען ווי א געהרג'עטער, ער האָט זיך שוין נישט געריהרט, נור שווער געאָטהעמט. שטיקער בלוט זיינען פערגליווערט געלעגען איבער זיין פּנים, איבער זיין קאָפּאָטע, איבער דער פּאָדלאָגע, און מען האָט נישט געוואוסט מעהר, וועלכעס איז מענש, אָנצוג און וועלכעס איז הילצערנע פּאָדלאָגע.

די יונגען זיינען שוין אָבגעטראָטען פון איהם, נאָר קאַנאַריק איז נאָך געשטאַנען און האָט איהם אראָבגעצויגען די נייע שטיוועל, וואָס מאָטקע האָט זיך געהאַט געקויפט אויפ'ן מאַרק. ער האָט איהם אויך געוואָלט אויסטהאָן דעם אָנצוג. דער אָנצוג איז אָבער געווען איינ־געשמירט אין בלוט. ער האָט איהם בעזוכט און געפונען ביי איהם עטליכע און צוואַנציג רובעל פון דאָס געלד, און קאַנאַריק האָט דאָס צו־טהיילט צווישען די חברה. ער האָט גענומען נקמה פאַר זיינע בע־ליידיגטע געפיהלען און געשטילט דעם איבערגעבערענטען כעס וואָס עס האָט אַזוי לאַנג געקאָכט אין איהם.

— לאָז איהם שוין, — ער וועט שוין געדענקען — האָט וועלוועל כוואַט איהם אוועקגעשלעפּט פון מאָטקע'ן.

אין דרויסען הינטער דער טהיר איז געשטאַנען מאַרי. זי האָט דערהערט ווי דער יונג שרייט, האָט זי אָנגעהויבען נאָך העכער צו שרייען.

— געוואַלד, — ראַטעוועט — געוואַלד ראַטעוועט!

— געהט אַרויס נאָך איהר, געהט אַרויס — מענשען ווילען זיך נאָך צוזאַמענלויפען.

א פּאָאַר יונגען האָבען זיך אַרויסגעריסען דורכ'ן פענסטער און איהר געכאַפּט, דאָס מויל פערשטאָפּט און אַריינגעשלעפּט זי אין שענק.

די מויד האָט זיך געריסען, ניט געלאָזען. זיי האָבען אָבגעריסען פון איהר דאָס קלייד — צוריסען דאָס וויסט און מיט אויסגעפּאַטשטע באַקען האָבען זיי איהר אין דעם שענק אַריינגעבראַכט.

שלמה ממזר האָט זי אָנגענומען ביי דער האַנד, געקוקט איהר אין

די אויגען אריין און איהר געזאגט א פּאאר ווערטער, וואס מיר קענען דא ניט איבערגעבען. דערנאך האט ער זי צוגעפיהרט צו מאטקע'ן וועלכער איז געלעגען אין א ווינקעל, ווי א פערבלוטיגטע שמאטע און זיך נישט געקענט ריהרען, און געזאגט צו איהר אזוי:

— זעהסט ווי ער ליגט, ווילסטו אויך אזוי ליגען? — זאלסטו געהן מיט קאנאריק'ען, זאלסטו איהם אוועקגעבען דאס געלד וואס דו פערדיענסט. ער איז דיין חתן (ווייזט שלמה אן אויף קאנאריק'ען) און זיינע ביזטו. און איהם זאלסטו אוועקגעבען דאס געלד וואס דו פערדיענסט, אז דו ווילסט זיך נישט אזא שווארץ יאהר אויסריכטען, ווי ער דא.

נאר מארי האט איהם נישט געהערט. קוים האט ער זי נאר נאכ־געלאזט, האט זי זיך געגעבען א ווארף אויף מאטקע'ן. מיט די שטי־קער צוריסענע טוך וואס זי האט אויף זיך געהאט, האט זי אנגעהויבען אבצוואווישען דאס בלוט פון מאטקע'ס פנים, און געוויינט אויף איהם:

— מאטקע, מיין טהייערער מאטקע, וואס האבען זיי דיר געטהאן?

— געה אוועק... געה אוועק... א כאלערע, — האט דער יונג קוים ארויסגעקריצט פון די צייהן.

נאר מאטקע האט זי ניט געדארפט יאגען. באלד האט זי א יונג געגעבען א כאפּ אן ביים צאפּ און א שלעפּ אוועקגעגעבען פון מאטקע'ן און מיט דער גאנצער קראפט האט ער זי געגעבען א שטופּ צו צו קאנאריק'ען — וועלכער איז געזעסען א ברוגז'ער. ער האט פון זיך די מויד אבגעווארפען. און צוויי פעטש האבען אבגעפייערט היג־טען־ארום אויף איהרע באקען.

12

מאטקע פערלאזט די קאטארינסטשיקעס.

מען האט מאטקע'ן אהיים געטראגען, אזוי ווי קאנאריק האט געזאגט, „אין א לײלעך" און איהם אװעקגעלעגט אויף די לאנקע פאר'ן געצעלט. דער „אלטער תרח" האט געשאלטען און איז בייז געװארען פארוואס מען האט דעם יונג דאס „רעכט" געטהאן פאר'ן יאהרמארק, און מען האט איהם צושטערט א גרוים פערדיענסט, וואס ער וואלט געקענט מאכען מיט'ן יונג. אבער טהאן האט ער גאר ניט געקענט. דערווייל איז קאנאריק געבליבען אויבערהאנד. און אויך איז איהם ניט זעהר פיעל אנגעגאנגען מאטקע. „דער הונד איז ווערטה געװען דעם שטעקען" און מען האט מאטקע'ן בעדארפט לערנען ווי צו עהרען אן עלטערען קאטארינארזש און ניט אויסכאפען קיין נקבות.

דערווייל איז מאטקע געלעגען און האט זיך ריהרען ניט געקענט. מען האט נור געהערט פון איהם א שטיל אטעמען. א פעלדשער רופען צו איהם, האט מען מורא געהאט. עס איז ניט געװען די געוואהנהייט פון די קאטארינשטשיקעס ארײנצולאזען אן אויסערליכען מענשען אין זייערע געשעפטען, כדי מען זאל גאר ניט געוואהר ווערען וואס ביי זיי טהוט זיך. האבען איהם די ווייבער, מיט די „אלטע מכשפה" אין דער שפיץ, אבגעוואשען די בלוט, פערקלעבט איהם די לעכער פון קאפ מיט אזא מין וואקס וואס היילט, און אויסגעשמירט איהם דאס צוהאקטע, צובלוטיגטע לייב מיט אזא מין גנב'ישען אויל, וואס זיי אליין האבען צוזאמענגעשטעלט און זיי היילען דערמיט קראנקע פערד. מאטקע איז געלעגען א פאאר טעג אויף איין ארט, זיך ניט געריהרט, פערקלעבט די אויגען און שטיל געהעשקעט. די ווייבער האבען איהם צוגעטראגען מילך און וואסער. טיילמאל האט ער געטרונקען און טהיילמאל האט ער געלאזט שטעהן, און מען האט ניט געוואוסט צי ער וועט בלייבען לעבען צי ער וועט שטארבען. דער „אלטער תרח" האט

אָנגעהויבען סטראַשען, אַז ער וועט געהן ברענגען פּאָליציי, אַז מען האָט איהם דעם יונג אוועקגע׳הרג׳ט צוליעב קאָנקורענציע, ווייל ער איז אַ גוטער „בעל־מלאכה“. קאַנאַריק האָט איהם ניט געהערט און ניט געמאַכט זיך אויס זיינע רייד. ווארום נאָכדעם ווי ער האָט אָנגעלערענט מאָטקע׳ן, האָט ער ניט בלויז געקראָגען די ממשלה איבער דעם מויד, נאָר ער איז געוואָרען דער „מאַכער“ אין דער טרופּע. און דער „אַלטער תרח“ האָט אין געהיים מורא געקראָגען פאַר קאַנאַריק׳ען, אַז ער זאָל ניט ווערען עלטסטער, און אויף די עלטערע יאָהרען וועט דער „אַלטער“ מוזען ארבייטען ביי איהם.

אין אַ פּאָאר טעג ארום האָט זיך מאָטקע אליין אויפגעהויבען פון זיין געלעגער און איז אַליין אריינגעקראָכען אין דער בויד אריין. מאָטקע האָט זיך געשמירט די וואונדען. נור עז איז געווען שוואַך און געהאַרכט און געטהאָן אַלעס וואָס קאַנאַריק האָט איהם בעפוילען. ער האָט געזעהן ווי קאַנאַריק רעגיערט איבער דער מויד, און ווי מאַרי קושט איהם. ער האָט געזעהן, ווי קאַנאַריק שיקט די מויד ערגעץ־וואָהין ווּאוהין זי וויל ניט געהן. ער שלאָגט זי, אַז זי זאָל געהן — און זי געהט. מאָטקע האָט געשוויגען.

נור ער האָט זיך אָנגעהויבען גוט איינקוקען אין קאַנאַריק׳ס פּנים, ווי ער וואָלט עס געוואָלט גוט געדענקען ווי אַזוי עס זעהט אויס, אַ לאַנגע, לאַנגע צייט דערנאָך. ער האָט זיך אָנגעהויבען איינצוקוקען צו קאַנאַריק׳ס בעוועגונגען, ווי ער וואָלט געוואָלט זיך אויסלערנען נאָכצומאַכען קאַנאַריק׳ען, ווען קאַנאַריק וועט שוין ניט זיין. ער האָט איהם געוואָלט געדענקען.

דערווייל איז דעם יונג בעסער געוואָרען. ער האָט שוין אָנגעהויבען אַליין ארומגעהן און צו שפּאַצירען פאַר דעם הויז. קאַנאַריק האָט געשריען אויף איהם וואָס ער דרעהט זיך ארום לעדיג.

— נעהם די בעמבע און געה אין גאַס אריין.

די „אַלטע מכשפה“ האָט זיך אָנגעהויבען צו בעטען ביי קאַנאַריק׳ען אויף מאָטקע׳ן:

— לאָז איהם אָב, זעהסט דאָך, קוים ער ריהרט זיך.

— די כאָלערע וועט איהם ניט פּאַקען. בחנם וועט ער דאָ פרעסען — זאָל ער געהן פערדיענען.

מאָטקע איז בלייך געוואָרען, איינגעבויגען זיך ווי ער וואָלט מורא

געהאט פאר קאנאריק'ען, אז ער זאל איהם ניט שלאגען, געשוויגען און זיך איינגעקוקט אין זיין פנים.

און ביינאכט, ווען מארי איז צוגעקראכען צו מאטקע'ן, איהם גע־קושט, געהאלזט און געוויינט אויף זיין צו'הרג'עטען קאפ, האט דער יונג איהר געשושקעט אין אויער אריין:

— געה אוועק, מארי. געה אוועק — קאנאריק וועט זעהן.

— זאל ער מיך הרג'ענען. איך וויל ניט אוועקגעהן.

— געדענק, מארי, וואס איך האב דיר געזאגט. דו געדענקסט?

— איך געדענק.

— שוויינ, און רעד אן קאנאריק'ען, אז ער זאל אנטלויפען מיט דיר. רעד איהם אן, און זאג איהם, אז דו האסט איהם ליעב, אז נור איהם אליין האסטו ליעב, און דו ווילסט אנטלויפען מיט איהם. וועסטו איהם אנרעדען?

— יא, מאטקע.

— און ווען ער וועט זיין פערטיג מיט דיר אוועקצוגעהן, קום און זאג מיר אן.

— יא, מאטקע.

— נור שוויינ, מארי, שוויינ, אז דו ווילסט מיך און דיך רעטען — שוויינ.

— יא, מאטקע.

— און געה אוועק יעצט, געה; און געדענק וואס איך זאג דיר.

— איך געדענק.

דער הערבסט איז אריבערגעגאנגען, מיט די בויד ארומפאהרען האט מען שוין ניט געקענט, צו קאלט געווען. און ווי יעדעי ווינטער האט דער „אלטער תרח" פארגענומען זיין רייזע אין א קליין שטעדטעל אריין צו א פריינד, א קאטארינארזש, וואו מען האט איבערגעווינטערט. דער גרויסער לאוויטשער יאהר־מארק איז געווען דער לעצטער יאהר־מארק פון זומער־סעזאן און פון דארט איז מען געפאהרען איבער־ווינטערען. דער היי־יאהריגער יאהרמארק האט זיך ביים אלטען קאטא־רינארזש ניט איינגעגעבען — וויל מאטקע איז געלעגען א קראנקער, און די מויד האט אויך שלעכט געארבייט. די מויד איז א פאאר מאל

געפאַלען און זי האָט ניט געוואָלט אַרבייטען. דער „אַלטער תרח" איז בייז געווען, געפּאַקט די זאַכען אויף די בויד און זיך צוגעאײַלט אוועקצופאָחרען פון יאַהרמאַרק פריהער ווי אַן אַנדערס מאָל, ווייל ער האָט נאָך געוואָלט אַריינכאַפּען אַ פּאָאַר שטעדטלעך איידער דער ווינטער קומט.

אין אַ קליין שטעדטעל, וואו זיי האָבען זיך אָבגעשטעלט נאָכ'ן יאַהרמאַרק, איז מאַטקע געוואָהר געוואָרען, אַז קאַנאַריק האָט געהייסען מאַרי'ן אַרויס'גנב'ענען איהר קאָרב זאַכען פון בויד און איהם געבען אוועקצוטראָגען. מאַטקע האָט זיך דערפרעהט. די לאַנג ערוואַרטעטע צייט איז אָנגעקומען. ער האָט געהאָלפען מאַרי'ן אַרויס'גנב'ענען דעם קאָרב, און געהייסען איהר נאָכגעהען זעהן וואו קאַנאַריק שטעלט איהם. קאַנאַריק האָט געטראָגען דעם קאָרב אין אַ נאָהענט דאָרף אַריין, צו אַ גוי, ביי וועמען ער האָט געדונגען אַ פוהרעל מיט אַ פערד, און בעשטעלט זיך מיט מאַרי'ן, אַז ביינאַכט, ווען ער וועט געבען אַ פייף, זאָל זי אַרויסשפּרינגען דורך דעם פענסטעריל פון בויד. ער וועט שוין וואַרטען אויף איהר אויפ'ן שאָסע, און ער וועט זי אוועקפיהרען אין דאָרף אַריין צו אַ גוי. פון דאָרט וועלען זיי אַרויספאָהרען מיט אַ פוהר צו דער נאָהענטער באַהן־סטאַנציע.

נאָך דעם זעלבען טאָג האָט זיך מאַטקע געמאַכט אַ שפּאַציער צום דאָרף צו, וואוהין קאַנאַריק האָט אוועקגעטראָגען מאַרי'ס קאָרב. אויסגעקוקט דעם וועג און געפונען, אַז נאָהענט נעבען אַ וואַלד, ניט ווייט פון אַ וועג אַראָב, געפינט זיך אַ קליין שוואַרץ טייכעל, וועלכער גיסט זיך צווישען בעוואַקסענע קוסטען מיט גרינס. ביי דעם טייכעל האָט זיך מאַטקע אָבגעשטעלט און עפּעס געקלערט. ער האָט אויסגעקליבען אַן אָרט, וואו עס איז געווען געדיכט בעוואַקסען מיט גרינס און גרעזער, געמאַכט זיך אַ סימן ביי אַ בוים, נעבען וועלכען עס איז געלעגען אַ קופּע שטיינער. לאַנגזוויליג האָט ער בעקוקט דעם בוים, די שטיינער, דעם וועג, און נאָכאַמאָל צוגעגאַנגען צום טייכעל און אַריינגעוואָרפען אַ בליק. דער גרונד פון טייכעל האָט געמוזט זיין בעדעקט מיט געמויזעכטס און שליימען, ווייל שטיקער ווילדע וואַסער־גראָז האָבען אַרומגעשוואומען איבער'ן טייכעל. ער האָט דערזעהן, אַז ביים ברעג פון טייכעל איז דאָס וואַסער בעוואַקסען מיט הויכע גרינסען, קוויטשערס און שטעכערס, און עפּעס געקלערט וואָס איז איהם ניט אָנגענעהם

געוועזן. ער האָט אויסגעפּייפט אַ ליעד און איז צוריקגעגאַנגען צו די קאַטאַרינשטשיקעס — אַן איינגעבויגענער, אַ טרויעריגער און אַ שוואַכער, ווי ער וואָלט נאָך געוועזן געליטען פון די קלעפּ, וואָס ער האָט געקריגען. אָנגעקומען צו די קאַטאַרינשטשיקעס האָט מאָטקע געקראַצט זיך אין קאָפּ און עפּעס געברומט אונטער דער נאָז.

— וואָס איז דיר, ממזר'ק? — פרעגט איהם דער „אַלטער תרח“ וועלכער איז געזעסען אויף אַ קאַסטען פאַר דער בויד און געוואַרעמט זיך אין דער שפּעטער הערבסט־זון.

— איך געה אַוועק פון אייך, — זאָגט מאָטקע שטיל.

— וואָס? וואוהין וועסטו געהן?

— סיי ווי סיי קען איך שוין ניט ארבייטען. די יונגען האָבען מיר געשפּאָלטען דעם קאָפּ. וואָס וועל איך זיצען ביי אייך אויפּעסען די ביינער? איך וועל מיר געהן.

— וואוהין וועסטו געהן? ווער וועט דיך צונעהמען, אַזאַ הרוג נוי דו ביזט? זעהסט, וואָס זיי האָבען אויס דעם יונג געמאַכט.

— איך וועל מיר געהן אין שטאָדט אריין. איך וועל מיך אויסלערנען אַ מלאכה. אַ שוסטער וועל איך ווערען, ווי מיין טאַטע איז. ביי אייך קען איך שוין סיי ווי סיי ניט זיין.

אין אַ מינוט ארום איז דאָס גאַנצע לאַגער געוואָרען, אַז מאָטקע געהט אַוועק פון די „טרופּע“. די „אַלטע מכשפה“ איז ארויסגעקומען פון דער בויד, אַן איינגעריכטע אין סאַזשע פון דער קיך, ביי וועלכע זי האָט געקאָכט. דערהערט, אַז דער יונג געהט אַוועק, איז זי ארויס מיט אַ געוויין, געווישט זיך דאָס פּנים מיט דעם שמוציגען פאַרטוך, מיט וועלכען זי האָט דאָס אויסגעשמירטע פּנים נאָך מעהר פערשמירט, און אָנגעהויבען צו שעלטען קאַנאַריק'ען און די יונגען, וואָס זיי האָבען אויס מאָטקע'ן געמאַכט, און בעוויינט איהם, ווי מאָטקע וואָלט שוין געוועזן אַ טויטער.

דער „אַלטער תרח“ איז טרויעריג געוואָרען. ער האָט געזעהן זיין סוף, אַז קאַנאַריק וועט געוועלטיגען איבער איהם, אָדער ער וועט איהם נאָר לאָזען שטעהן אויף די אַלטע יאָהרען און אוועקגעהן פון איהם. העלפען האָט ער זיך ניט געקענט. ער האָט זיך ניט געוואָלט צורייסען יעצט מיט קאַנאַריק'ען איבער דעם יונג, און געמיינט, אַז ווען מאָטקע

וועט אוועק, וועט קאנאריק זיך ברוהיגען. די מויד וועט בלייבען ביי איהם, און עס וועט זיין ווי פריהער.

דער „אלטער תרח“ האט זיך אנגערופען:

— אז דו ווילסט געהען, וועל איך דיך דאך ניט איינהאלטען. נור קיין פאס פאר דיר האב איך ניט. איך דארף דעם פאס פאר אן אנדערען, וואס איך וועל צונעהמען אויף דיין ארט. קיין געלד קען איך דיר אויך ניט געבען. דו האסט מיך אבגעקאסט א סך געלד. איך האב בעצאהלט פאר דיר פינף־און־אכציג רובעל, וואס די מויד האט פון גוי גע׳גנב׳עט. נאר א פאר גילדען נא דיר דאך, אז דו זאלסט האבען אויף די ערשטע שלעכטע צייט, און זעה דיר אליין צו העלפען. — האט דער אלטער ארויסגענומען זילבער־געלד און געגעבען מאטקע׳ן.

מאטקע האט צוגענומען דאס קליין־געלד, איז אריין אין בויד צוזאמענגעהמען זיינע זאכען.

— אלטע, גיב איהם א פאר העמדער, — מיינע גיב איהם אוועק!

— שרייט דער „אלטער תרח“ דער ווייב אין דער בויד. ער האט רחמנות געהאט אויפ׳ן יונג.

קאנאריק האט דערהערט, אז מאטקע געהט אוועק, איז ער נאך מעהר צופריעדען געווען. עס האט זיך איהם אויסגעוויזען, אז פאר זיין פלאן צו אנטלויפען מיט מארי׳ן איז עס ווי געוואונשען. ווייל דער „אלטער תרח“ וועט ניט וויסען מיט וועמען די מויד איז אנטלאפען, און וועט ניט וויסען וועמען צו זוכען. האט ער מיט א געוויסע רחמנות׳דיגע צופריעדענע שטימע אריינגערופען אין דער בויד אריין:

— מיינס א העמד גיט איהם אויך מיט, און א פאאר אלטע הויזען! כאפט איהם דער שווארץ יאהר.

מאטקע האט דערוויל די זאכען זיך איינגעפאקט, וואס די אלטע האט איהם צוגעווארפען, געמאכט זיך א פעקעל, און געוואונקען צו מארי׳ן, וועלכע איז געלעגען אין א פאק בעטגעוואנד און געשפיגעלט זיך און געקעמט זיך די האאר.

— איך ליעג אין וואלד, הערסט א פייף, מהו גאר ניט — נור לויף אין וואלד אריין. גוט?

— גוט, — האט די מויד צוריק געוואונקען מיט די אויגען — און האט זיך לוסטיגער געקעמט די האאר, און אנגעהויבען צו זינגען מיט א פרעהליכע שטימע, ווי א פויגעל, דאס רוסישע ליעד:

„טויזענד האָב איך געליעבט,
טויזענד האָב איך אויפגעהערט,
נור איין־איינציגען
פערגעסען קען איך ניט".

מאַטקע איז ארוים פון בויד מיט א פעקעל אויף די פּלייצעס, נע־מאכט זיך שוואך געהען, מיט א טרויעריגען אראָבגעלאָזענעם קאָפּ. די אלטע איז ארוים אויף די טרעפּלעך פון בויד, און איהם נאָכגעקוקט מיט געוויין. דער אלטער האָט אויך אונטערדריקט א טרעהר צווישען זיינע גערונצלטע הערלעך אויף די אויגען־הייטלעך, און געזאָגט מיט א בלי־פענדער שטימע:

— אזוי איז עס, מאַטקע, גיה צווישען מענשען, ווער א שוסטער, אפשר ועסטו אויך א מענש ווערען.

קאָנאריק האָט איהם צוגעוואָרפען א זילבערנעם האַלבען רובעל און געזאָגט פון דער הויך:

— נא, נעהם צו!

מאַטקע האָט געלאָזט פאַלען דעם האַלבען רובעל און זוך זיך איינ־געקוקט צום לעצטען מאָל אין קאָנאריק'ס פּנים. און אן ערנסטקייט איז געלעגען אין זיין בליק, ווי ער וואָלט וועגען עפּעס געקלעהרט. און ער איז אוועק אויפ'ן וועג צום שטעדטיל צו.

מארי האָט דעם קאָפּ ארויסגעשטעקט פון א פענסטער פון ביידעל, און מאַטקע האָט לאנג געהערט איהר שטימע הינטער זיך:

„נור איין־איינציגען
פערגעסען קען איך ניט"

ער האָט שוין יעצט געוואוסט ווער דער „איין־איינציגער" איז און האָט געשמייכעלט.

ער האָט זיך פערקירעוועט אָן א זייט און זיך פערנומען אין וואלד אריין.

13.

זוי אזוי פון „מאטקע׳ן״ ווערט „קאנאריק״

מאטקע איז אריין אין וואלד, אויסגעזוכט דעם בוים, נעבען וועלכען ער האט זיך געמאכט א צייכען, און אוועקגעלייגט זיך. די זון האט אנגעהויבען אונטערצוגעהן, דער וואלד בעגאלדעט, דאס וואסער בעהויכט און מאטקע האט זיך געפונען אונהיימיש. פיעל האט ער דורכגעקלעהרט, נור אלץ איבער אזעלכע זאכען, וואס האט גאר נישט קיין שייכות געהאט מיט דער טהאט וואס שטעהט איהם פאר. ער האט געבענקט נאך די מוטער און געוואלט זעהן וואס די טהוט. דאס פרייע פעלד און דער וואלד און דאס וואסער האט איהם דערמאנט אן די יאהרען, ווען ער האט געלעבט אויף׳ן פעלד ביי זיך אין שטעדטעל. און ער איז גליקליך געווען, וואס ער איז פריי, און געהערט נישט מעהר צו די קאטארינארזשעס. דאס וואס שטעהט איהם פאר, האט ער פערגעסען גאר אין גאנצען און געפיהלט זיך ווי אמאל אין די יונגע יאהרען. ער האט געגעסען פון ברויט וואס די „אלטע מכשפה״ האט איהם מיטגעגעבען אויפ׳ן וועג. און עס האט איהם גוט געשמעקט. ער האט זיך געוואלט מאכען א פייער׳ל אין וואלד, נור דערמאהנט זיך, אז עס איז נישט גוט, אז מען וועט איהם בעמערקען. ער איז צוגעגאנגען צום וואסעריל, געוואלט זיך באדען, נור אריינגעקוקט אויפ׳ן גרונד און געזעהען דאס גרינע געמויזעכטס וואס שווימט ארום אין וואסער, האט ער זיך אן עפעס דערמאהנט... ער האט זיך שוין ניט געוואלט באדען, איז אוועק און פערשטעקט זיך צווישען די ביימער.

עס איז נאכט געווארען, און מאטקע׳ן איז געווען נאס און אונבעקוועם צו ליגען. אין די טונקעלהייט האט ער מעהר געקלעהרט וועגען „קאנאריק׳ען״, וועגען מארי׳ן, וועגען די נאכט וואס קומט אן. מאטקע איז ערענסט געווארען. ער האט אנגעהויבען צו קלעהרען, אז ער האט נישט קיין היים, און ער האט נישט וואו אהין צו געהן. און

וואס מען דארף טהאן, איז הרג'ענען היינט אין אבענד קאנאריק'ען, ער האט איהם שוין נישט פיינד געהאט, נור בעטראכט איהם פאר א זאך וואס געהער צו איהם, און דאס דארף מען טהאן, כדי מאטקע זאל האבען א היים, זאל האבען וואו אדיינצוגעהן און ניט דארפען בלייבען דא אין פייכטען וואלד.

איז איהם קאנאריק געווארען גלייכגילטיג, גאנץ גלייכגילטיג, ער האט איהם קיינמאל נישט געזעהן, קיינמאל ניט געקענט, — קיינמאל זיך ניט געשלאגען מיט איהם. נור קאנאריק איז א זאך וואס מען בעדארף נעהמען און אריינווארפען אין וואסער, און צוזאווארפען מיט שטיינער, אז עס זאל קיינער נישט וויסען, אז דארט אדער ערגעץ אנדערשוואו ליעגט „א קאנאריק“, און כדי קאנאריק זאל נישט קענען שרייען, אז מענשען זאלען זיך צוזאמענלויפען — דארף מען קאנאריק'ען שטעכען אונטער'ן ארים, פלוצלונג, טיעף אין דער ריפ אריין, אז ער זאל גאר קיין צייט נישט האבען צו שרייען. און דאס דארף מען אויספיהרען געשיקט, שטיל, כדי קיינער זאל נישט בעמערקען, קיינער זאל נישט וויסען, דער אלטער „קאטארינארזש“ און די „אלטע מכשפה“ זאלען מיינען, אז קאנאריק לעבט און איז ערגעץ וואו אוועק מיט דער מויד, און די „אלטע מכשפה“ זאל שילטען קאנאריק'ען, און קאנאריק וועט זיך דערווייל ליגען דא טיעף אין וואסער, צווישען די גרעזער פערשטעקט, און מאטקע וועט פאהרען מיט דער באהן קיין ווארשוי, וועט האבען די מויד, און וועט האבען א פולע טאש מיט געלד, און וועט האבען א פאס און וועט הייסען „קאנאריק“.

ער האט ארויסגעצויגען פון דער כאליאווע דאס מעסער, וואס מארי האט איהם אמאל געשאנקען, צו שטעכען קאנאריק'ען, און וואס ער האט עס געהאט בעהאלטען די גאנצע צייט אין כאמאנט פון פערד. עס איז געווען א קאווקאזער קינזשאל, מיט א ביינערנעם הענטעל, און עס איז געלעגען אין א שיידעל. דאס מעסער איז געווען האלב פערראסטעט. אהנע צו טראכטען וועגען עפעס דערביי, האט מאטקע אריינגעשטעקט דאס מעסער אין דער ערד און אנגעהויבען אבצורייבען די פערראסטעטע שטיקער זאמד. עס האט זיך איהם געדאכט, אז כל זמן דאס מעסער וועט ניט שיינען אין דעם ליכט פון די שטערן — וועט ער דערמיט ניט קענען שטעכען קאנאריק'ען. ער האט ענערגיש געריבען דאס מעסער אין די ערד, ווען עס האט זיך פלוצלונג געהערט א

פויגעל רופען אין וואלד, האט ער אויפגעהערט צו רייבען דאס מעסער און איינגעהערט זיך צום פויגעל, געוואלט דערגעהן וואס פאר א פויגעל רופט, איז עס א „קוקו" אדער א האלץ פויגעל וואס קלאפט מיט זיין שנאבעל אין די שאל פון בוים...

עס איז איהם קאלט געווארען און עס האט זיך איהם אויסגעדוכט, אז עס איז שוין זעהר שפעט. די נאכט איז געווען א פעטע געדיכטע אלול נאכט, און ער האט געהאט דאס געפיהל, אז דער וואלד איז אנגעשטאפט מיט עפעס אזעלכע מיני ברואים וואס שטעהען נור ביינאכט אין וואלד. ער האט נים מורא געהאט פאר זיי, און זיי זיינען איהם נישט אנגעגאנגען אויך, נור ער האט פערדרוס געהאט וואס עס ציהט זיך אזוי לאנג און זיי קומען נישט, איז בייז געווארען אויף די מויד, געמיינט אז די מויד איז אלעס שולדיג וואס זי פערשפעטיגט זיך אזוי. (ווארים אז קאנאריק זאל זיין די סיבה, האט ער נישט גערעכענט. קאנאריק האט שוין אויפגעהערט צו עקזיסטירען אין זיין מח אלס א לעבעדיגע זאך, וואס קען אפשר ווערען א סיבה, און מען קען דערויף בייז זיין).

ער איז איינינגע מאל ארויסגעגאנגען אויפ'ן וועג. דער הימעל איז געווען פערוואלקענט און טהיילמאל האט זיך ענטפלעקט א שטיק הימעל מיט שטערען, האט מען געזעהן א שטיק וועג. נור אפטמאל איז דער הימעל פערשטעלט געווען, און עס האט זיך גערא‏כט אז די גאנצע לופט איז אנגעפילט מיט אזא שטאף וואס פערשטעלט אלעס פון די אויגען. אויפ'ן וועג האט ער גאר נים געזעהן, קיין מענש איז נים געגאנגען, קיין פוהר איז נים געפאהרען. עס איז געווען א הינטער וועג, א פוירשער, מיט צוזאקערטע זאמד, און מעהר ווי אין דארף האט ער נים געפיהרט. ארום פארנאכט האט ער יא געהערט א פוהר דורכפאהרען, א גויה האט א קוה געטריבען אויפ'ן וועג — נור ווען די זונן האט זיך געזעצט האט ער שוין גאר נים מעהר געהערט.

פלוצים האט איהם אנגעהויבען זיין הארץ צו קלאפען — עס האט זיך איהם גערא‏כט, אז ער דערהערט מענשען רעדען, געהען האסטיג און רעדען הויך. ער איז אריין אין וואלד, און אוועקגעלייגט זיך אונטערן בוים, און געווארט, פון נעבעל האט זיך וואס אמאל דיימליכער דערהערט שטימען. באלד האט ער דערקענט מארי'ס שטימע. די מויד האט מיט א כיון הויך גערעדט, כדי מאטקע זאל דערהערען, אז זיי געהען. באלד האט ער אויך געהערט קאנאריק'ס קול, ווי ער זאגט

האסטיג: „רעד נים הויך — מען קען הערען“, און עס איז מאַטקען אַ וואונדער געווען וואָס קאַנאַריק קען רעדען. מאַטקע איז געלעגען אונטערן בוים אָהן אָטהעם און די שטימען און די טריט האָבען זיך געהערט וואָס אַמאָל נעהענטער, באַלד איז עפּעס פערביי געפלויגען פאַר איהם ווי אַ שווארצער שאָטען און ווי אַ ווינד. מאַטקע האָט לכתחילה פערגעסען וואָס ער האָט צו טהאָן. ער האָט זיך באַלד דערמאָהנט, און געגעבען אַ שטילען פייף. ער האָט שוין געוואָלט נעבען אַ העכערען פייף, און ער הערט עפּעס אַ געדודער, און קאַנאַריק'ס שטימע, זעהר קלאָהר, ווי ער וואָלט געשטאַנען פאַר איהם:

— וואוהין געהסטו, מארי! ווער פייפט?

און מאַטקע האָט פאַר זיך געזעהן אַ שווארצען פלעק, און דער פלעק איז ביי איהם געווען אַ טויטע זאַך. דער שווארצער פלעק האָט אויסגעשריען:

— אוי, מאַמע!

מאַטקע איז דערציטערט געוואָרען פאַר דעם וואָרט „מאַמע“, און ער האָט זיך פערוואונדערט וואָס דער שוואַרצער פלעק קען רופען „מאַמע“. באַלד האָט איהם דער שווארצער פלעק געגעבען אַ כאַפּ אַן ביים האלז, און דאָס האָט איהם געגעבען ענערגיע און מוטה, אז ער זאָל זיך שלאָגען מיט דעם שווארצען פלעק.

באַלד האָט ווער ארומגעוויקעלט דאָס פּנים פון שווארצען פלעק, און אַ געשריי איז האַלב דערשטיקט געוואָרען צווישען די בוימער אין וואַלד, און האַלב אין ט טוף. אז דער „שווארצער פלעק“ האָט שוין נישט געקענט ארויסגעבען פון זיך קיין מענשליכע געשריי'ען „אוי, מאַמאַ“, נור עפּעס ווילדע כאָרכלען — האָט מאַטקע געקענט אריינ־שטעכען אין דעם ווייכען ווארימען פלעק ווי אין אַ טויטע זאַך. ער האָט זיך געוואונדערט, וואָס פון דעם ווייכען ווארימען שטראָמט ארויס עפּעס ווארימעס, פעטעס, און דאָס בעגיסט זיין האַנד, און עס איז אנגענעהם ווען דאָס פעטע ווארימע גיסט זיך אויף דער האַנד. ער האָט קיין צייט נישט געהאַט צו קלעהרען דערפון, נור ס'איז ביי איהם דורכגעלאָפען ווי אין אַ חלום. באַלד האָט דער שווארצער פלעק שוין נישט ארויסגעגעבען פון זיך קיינע כאָרכלען, און איז אומ־געפאַלען און איינגעקאָרטשעט זיך, און עס איז געבליבען ליגען אַ טויטע זאַך.

דענסטמאל איז מאטקע געקומען צו זיך. ער האט אויסגעזוכט דאס פעקעל, וועלכע קאנאריק האט געטראגען אויף די פלייצעס, ווען מאטקע איז איהם אונטערן ארים בעפאלען, געגעבען עס מארי'ן צו האלטען. דערנאך האט ער אנגענומען קאנאריק'ען ביי א פוס און צוגעשלעפט איהם צום טייכעל. דארט האט ער איהם בעזוכט, ער האט גאר נישט געפונען, ער האט איהם אבגעבונדען דאס טוך פון פנים — געמאטערט זיך ניט אריינצוקוקען איהם אין פנים אריין, האט איהם אויפגעריסען דאס העמד. אויפ'ן לייב אנגעבונדען האט קאנאריק געהאט א זעקעל, אין וועלכען עס איז געלעגען פאפיער געלד און א פאס איינגעוויקעלט אין א שטיקעל פאפיער. אויפ'ן פאס האט זיך מאטקע מעהר געפרעהט ווי אויף דאס געלד, בעהאלטען עס. האט ער אויסגעזוכט די שטיינער וואס ער האט אנגעגרייט נאך פון פאר־נאכט, ארומגעבונדען קאנאריק'ען מיט מארי'ס טוך און אריינגעשטופט די שטיינער אין טוך אריין, האט ער איהם אריינגעקוליעט אין וואסער אריין צווישען געמויזעכטס און קאנאריק איז פערשוואונדען פון דער וועלט.

אבגעוואשען זיך ביים וואסער, האט ער בעפוילען די מויד, אז זי זאל זיך אויך גוט ארומוואשען אין וואסער. דערנאך האט ער אויס־געטהאן זיין צוריסענעם ראק מיט די שטיוועל, געמאכט דערויס א פעק־על און אנגעלייגט מיט שטיינער און אריינגעלאזט אין וואסער. אין קאנאריק'ס פאק האט ער געפונען זיינע נייע שטיוועל מיט די לאַ־קירטע באליאוועס וואס קאנאריק האט איהם אויסגעצויגען אין דער שענק, און קאנאריק'ס נייעם אנצוג. ער האט זיך אויסגעפוצט אין דעם שפיגעל פון דעם שטערען בעלויכטען וואסער, אין וועלכען קאַ־נאריק איז יעצט געלעגען. האט זיך אנגעטהאן קאנאריק'ס נייעם אנצוג, די סאמעט־רויטע אויסגעשניטענע וועסט און אנגעהאנגען זיך זיין זייגער מיט די גרויסע זילבערנע זעלנערישע קייט. אז מאטקע איז שוין געווען אנגעטהאן האט ער נאך גענומען א פאאר שווערע שטיינער און אריינגעלאזט אין וואסער, אויף דעם ארט אויף וועלכע, קאנאריק איז געלעגען, גענומען קאנאריק'ס פאק אויף די פלייצעס, די מויד ביי דער האנד און איז געגאנגען.

— זאלסט געדענקען, אז איך הייס מאיר אהרון קאנאריק און אזוי

זאלסטו מיך רופען שטענדיג, דו הערסט, זאלסט נישט פערגעסען — האט מאמקע געזאגט צו דער מויד שטרענג.

— און איך הייס חנה דבורה זילבערשטיין.

— וואס, פון וועו?

— קאנאריק האט מיר געקויפט א פאס פון די קאטארינאריזשעס און האט מיר איהם היינט געגעבען. ווען איך בין אוועק מיט איהם. געדענק!

— דאס איז גוט.

די נאכט איז געווען א קאלטע און מארי האט גאר ניט געהאט אויף זיך נאר איהר לייבט טיולענעם קאפטענדעל און א קליידעל אויפ'ן נאקעטען לייב. עס איז איהר קאלט געווען, זי האט די גאנצע צייט געקוקט מיט בענקענדע און פערלאנגענדע בליקען אויף מאמקען. זי האט געפיהלט דאס בעדערפעניש צו ווערען ארומגענומען, און צו ווערען צוגעדריקט פון די שטארקע ווארימע ארימס, איבער וועלכע עס האט נישט לאנג גערונען מענשען בלוט... צו ווערען אריינגענומען פון דעם ווארימען אטעם, וואס האט נישט לענגס געאטעמט לעבעדיגס בלוט... זי האט זיך צוגעקארטשעט צום יונג, איינגעקנעטען זיך מיט איהר ציטריג לייב צו זיין ברויזענדען קערפער און געקוקט צו איהם מיט קינדישע בעטענדע אויגען.

— מאמקע, מאמקע לעבען! האט זי זיך געטוליעט צו איהם.

דער יונג האט זי אוועקגעשטופט פון זיך.

— נישט יעצט, קום, מיר דארפען אנטלויפען, עס ווערט שפעט.

— מאמקע, מאמקע איינציגער, שלאג מיך, טרעט מיך מיט די פיס, און איך וועל דיינע הענד קושען. טהו מיט מיר וואס דו ווילסט, איך וועל דיר אלץ, אלץ הארכען.

— ווי הייס איך? — האט זי מאמקע געשלאגען מיט די פויסט אין פנים אריין — ווי הייס איך? האסט פערגעסען?

— קא—נא—ריק! מיין ליובאווניק קא—נא—ריק!

אין וואסער וואס איז געווען נים ווייט פון זיי האט זיך ווער בעוואויגען—דאס וואסער האט אויפגעציטערט און געפאטשט אונרוהיג צווישען דעם גרינס, און די קוויטשערס, ווי עס וואלט זיך ווער אויפ־

נעכאַפּט און ארויסגעקוקט פון וואַסער ביי דעם נאָמען קאַנאַריק — וואָס האָט זיך געהערט אין וואַלד.

מאָטקע און מארי האָבען נישט געהערט דאָס ציטערען אין וואַסער. זיי האָבען זיך ביידע ביי די הענד אָנגענומען און געגאַנגען מיט פליב־קע טריט צו די נאָהענטסטע סטאַציע, צו פאָהרען נאָך וואַרשוי, אויף׳ן דעם אדרעס, וועלכע מארי האָט צווישען די ברוסטען געהאַט פאַר־שטעקט.

דריטער טהייל

מאָטקע אין װאַרשאָ.

1

די אלטע שטאָדט.

אין א װינקעל פון דער גרויסער װארשא איז נאָך איבערגעבליבען א רעשט פון דער מיטעל־אלטערישער שטאָדט. די אלטע שטאָדט אין װארשא בעשטעהט פון הויכע, שמאָלע, אלטע הייזער, װאָס אונזערע זיידעס פאר הונדערטער יאָהרען האָבען זיי אויפגעשטעלט. איין הויז איז אָנגעמויערט אין צװייטען און קוים ריהרט מען איינס, װעלען זיך די אנדערע צופאלען. זיי האָבען קיין הויף, קיין פענסטער, קיין ליכט, נור יעדעס הויז איז װי א לאַבירינט. לאַנגע פינסטערע קאָרידאָרען פיהרען דורך געהיימניספאָלע װעגען אין די שטובען פון די הייזער. און די װעגען װייסען נור די אלטע איינװאָהנער פון די הייזער, װעלכע זיינען אין זיי געבוירען און ערצויגען געװאָרען. אונזער איינער, אז ער פאלט אריין אין אזא הויז, מיינט ער, אז ער איז פערבלאָנדזשעט געװאָרען אין אלטען קלויסטער, װאָס פון די װענט שמעקט די אינקװיזיציע, און א שרעק בעפאלט איהם פון די הויכע רונדיגע באַלקענס, װעלכע בויגען זיך ארום זיין קאָפּ, פון די שװארצע ערנסטיגע װענט װאָס רינגלען איהם ארום, און ער בלייבט שטעהן אין מיטען װעג פאר פינסטערניש און שרעק.

און נישט נור די הייזער — די גאנצע טהייל אלטע שטאָדט מאַכט אזא איינדרוק. אין מיטען מארק, אין אן אלטען אויסגעטריקענטע

ברונען, וואס איז אמאל געווען דער שטאלץ פון ווארשא, שטעהט די ווארשעווער וואסער־נימפע, האלב פרוי, האלב פיש, דער סימבאל פון דער ווארשעווער שטאדט. ארום איהר, ארום די וואסער־נימפע, וואס איז גיכער א סימבאל פאר די ווארשעווער פערפיהרערישע פרוי, איי־דער פאר דער שטאדט, שטעהען אין ענגשאפט די הייזער ווי אלטע, אלטע ציידעס, הויכע און שמאלע ווי סובאטניקעס. יעדעס איינע אין אנאנדער קאליער אבגעפארבט מיט די צייכענס פון די אלטע צעבען אויף זיי. אין מארק זיינען אויפגעשטעלט בוידען און שטעלען, און ווי עס פאסט זיך פאר אזא אלטע טהייל שטאדט, איז דא דער מארק פון אלט־ווארג. איהר קריעגט דא צו קויפען פון אלטע אבגעניצעווע־טע לעפעל ביז א פאאר אלטע שטיוועל. און נישט איינער קומט דא אריין אן אבגעריסענער און געהט ארויס א בעקליידעטער מיט א פאאר שטיוועל וואס זיינען גענייהט געווארען פאר פינף יאהר אין פאריז, מיט א ראק וואס איז געמאכט געווארען אין א ניו יארקער שאפ, און מיט א העמ וואס איז געקויפט געווארען אין א בערלינער קראם, און דאס אלעס האט ער געקויפט פאר קליין־געלד, פון וועלכע עס איז איהם נאך איבערגעבליעבען אויף מיטאג.

אין איינע פון די הייזער, וועלכע האט געטראגען דאס שטאל־צען נאמען „דער שיף אנקער“ און איז טאקע געווען בעצייכענט מיט א שיף וועלכע איז געווען גרין אבגעפארבט אויף א רויט פעלד, האט זיך געפונען דאס טהיי־הויז „קאפע ווארשאווסקי“. ביינאכט איז די „קאפע ווארשאווסקי“ בעלויכטען מיט צוויי רויטע לאמטערנעס, וועל־כע ברענען זיך אונטער דעם שילד מיט דער גרינער שיף. און אויף דריי פיער שטוהלען וועלכע שטעהען אין דרויסען פון דער „קאפע וואר־שאווסקי“ זיצען אויסגעזעצט מיידלעך, יונגע און עלטערע אין א מאד־נע נעגליזשע, האלב אויסגעטהאן, האלב אנגעטהאן, אין ווייסע קאפ־טענדלעך און ווייסע ספאדניצעס, אפט קורצע, און ווייזען ארויס די רויטע, בלויע, שווארצע סטרימפף און די ווארשעווער געטאקטע שי־כעלעך. ביי א טהייל פון זיי האבען זיך די האר צולאזט, ביי א טהייל זיינען די האר ארומגענומען מיט רויטע בענדער, און ביי די עלטערע און דיקע האבען זיך די קאפטענדלעך אויפגעשפילעוועט און צופעליג וויזט זיך ארויס א לייבליכע געהויבענע ברוסט. די עלטערע זיצען נור אזוי שווער און אונבעוועגליך אויף די שטוהלען פאר דער „קאפע

וואַרשאַווסקי", די אינגערע און די שענערע לויפען ארום אויף די טראָטואַרען, לאָזען פליהען זייערע צולאָזטע האָר, לאָזען ארויסווייזען זייערע נאַקעטע הערצער און ברוסטען און זייערע געטאָקטע שטאַרקע קורצע פיס, וואָס הויבען זיך פון די קורצע קליידלעך, און כאַפּען אָן די דורכגעהערס ביי די אָרימס.

און די גאַס איז דענסטמאָל בעלעבט, פאר פיעלע אזעלכע אַלטע ערנסטע הייזער ברענען רויטע לאַמטערנעס און בעלייכטען די אלטע סימנים פון די פארצייטיגע צעכען. פאר פיעלע טהירען פון אזעלכע קאַפּעען זיצען אויסגעזעצט מיידלעך אין אזעלכע מאָדנע שלאָף־צימערדיגע קאָסטיומען, און פיעלע יונגע לייטלעך, און עלטערע מענשען, ציווילנע און רעגיערונגס־לייט אין פערשיעדענע פאָרמען, יונגע און אלטע, בעלעבען אין די אבענדען די טראָטואַרען פון דער אלטער שטאָדט. אָפטמאָל שפּיעלט אַ קאַטערינקע פאר א הויז און קינדער טאַנצען נאָך'ן טאַקט פון דער קאַטערינקע, אָפטמאָל הערט זיך אַ הארמאָניקע שפּיעלען. דאָס זיצט דער סטרוזש פאר'ן הויז מיט אַ שיקסע אין די אָרימס און שפּיעלט זיך פערגעניגענד א מעלאנכאָלישע פּוילישע מאַזורקע און „היט דאָס הויז", אז קיין גנבים, און קיין אונגעמאָלדענע מענשען זאָלען אין הויז ניט אריינקומען. נור ער לאָזט אריין די מיידלעך מיט די געסט וואָס זיי פיהרען פון דער גאַס און ווערען פערשוואונדען אין פינסטערען לאבירינט פון אזא הויז.

דאָס איז אלעס אין אָבענד. יעצט איז אָבער טאָג. דער מאַרק פון די אַלטע שטאָדט איז פול מיט סוחרים און קונים. אלעס איז דאָ א סחורה, אלעס פערקויפט מען און מ'קויפט דאָ. עס שטעהט א זעלנער מיט ראָזעוואנע ברויט, אנאַנדערער מיט קאַזיאָנע לייוואנד צו פערקויפען. א איד מיט אַלטע שירמס און אָבגעניצעוועטע קראגענס, א אידענע מיט אַלטע ווייבערשע קליידער. און דער מאַרק איז פול מיט קונים, און מען קויפט און מען טהוט אָן די געקויפטע זאכען באלד אויף'ן אָרט. טהייל מאַכען א טויש. לאָזען איבער די אָבגעטראָגענע זאכען פאר א ברויט, פאר א פעקעל פּאַפּיראָסען, און אָפטמאָל געהט איינער אוועק פון דעם מארק אין גאַנצען אָהן א ראָק, פאר א טרונק בראנפען, אזוי ווייט ווי די פאָרגעשריעבענע אַנשטענדיגקייט לאָזט צו, געהט אָן דער האַנדעל. ד. ה. ביז צו די הויזען. (אָהן הויזען קען מען זיך אין מאַרק ניט ארומדרעהען לויט פאָרשריפט). און די נימפע, די ווארשע־

ווער וואסער נימפע, וואָס שטעהט אין דעם אויסגעטריקענטען ברונ־נען, האָט שוין געזעהן ניט איין נאַקעטען קערפּער. און ווען זי וואָלט נישט געווען געמאַכט אויס קופּער און מעטאַל, וואָלט זי זיך גערוי־טעלט פאַר שאנדע פון פערשיעדענע סצענעס וואָס עס קומט איהר אויס צוצוזעהן.

אין „קאַפּע וואַרשאַווסקי“ איז יעצט שטיל. איינזאַם זידט דער גרויסער סאַמאָוואַר אין א ווינקעל פון קאַפּע און די פליעגען עסען זיך רוהיג די קעז און קיכעלעך מיט די אַנדערע געקעכטס, וועלכע ליגען אויסגעלייגט אין שוי־פענסטער. אין קאַפּע אליין ווייזט זיך קיינער נישט, נור אין אַ הינטער־שטיבעל וואָס האָט קיין פענסטער נישט, נור א קליינעם לופטשיק, וועלכער געהט ארויס אין אַנאַנדערן צימער, (וואָס יענער האָט יאָ פענסטער און בעלייכט גאַנץ מאַט מיט א פּאַר נאַכטליכען שימער דאָס שטיבעל). ביי א ווייסען לאַנגען טיש, ביי וועלכען א מיידעל שטעהט און וועלגערט אויף א ברעט אַ טייגעל, זיצען א פּאַר אַנדערע מיידלעך, צו ווייבלעך, און טרינקען טהיי. א טהייל פון זיי זיינען נאָך אין נאַכט קליידער, כאָטש עס איז שוין אַ שטיק נאָך מיטאָג. איינע אין א העמד, די צווייטע אין אַ שלאַפראָק, א טהייל מיט צולאָזטע האָר, וועלכע זיי טרינקענען אין דער לופט. — אין שטוב פיהלט זיך אַ ריח פון פּודער און שלעכטע „פּאַרפיומען“. די „לאָוויטשערין“ האָט אראָבגעבראַכט פון דער הויך פון איהר צי־מער׳ל, וואו זי וואהנט, אַ האַלב טוץ באַטיסטענע העמדער, מיט די זשוראַדאָווער טישטיכער און האַנדטיכער, וואָס זי האָט געזאַמעלט אין איהר קאָרב און האָט געוויזען די שעהנע דעסענס אין וועלכע עס איז געווען איהר נאָמען אויסגעהאַפטען. די מיידלעך האָבען בעטראַכט די ארבייט, געפּרופט טרעפען וויפיעל די לאָוויטשערין האָט בעצאָהלט פאַר די לייליכער מיט די טישטיכער, און די וועש איז ארומגעגאַנ־ פון איין האַנד אין דער צווייטער.

דאָס נייעס, אז די לאָוויטשערין האָט זיך ווידער געקויפט נייע וועש, האָט ארויסגערייצט די בעל־הבית׳טע פון די קיך ארויס — וואו זי איז געשטאַנען און האָט געקאָכט מיטאָג פאַר די קינדער וואָס דאַר־פען באַלד פון חדר אהיים קומען. די בעל־הבית׳טע איז ארויסגעקומען פון קיך מיט א צופלאַמט פּנים פון פייער, א דיקע, פעטע וואַרשע־ווער אידענע מיט אַ פעטען האַלז און פעטע פינגער. זי האָט מיט

פרייד אויך גענומען בעטראכטען די פרישע גלאנצענדיגע טישטיכער און האנדטיכער. ווי א טיכטיגע ווארשעווער ווירטהין האט די בעל־הבית׳טע נישט געקענט גלייכגילטיג זיין צו וועש, און מען האט די טישטיכער אויסגעצויגען אויף די טישען, אויף די בענק, אויפ׳ן בעט וואס איז דארטען געשטאנען, געמאסטען זייער לענג און געפרופט טרעפען זייער ווערטה.

— וואס וועסט דו טהאן מיט אזוי פיעל וועש, דאבריש? — האט די בעל־הבית׳טע געפרעגט די לאוויטשערין מיט א בעהאלטען שמייכעלע אין די פעטע פאלדען פון איהר גרויסע געזיכט און מיט א וואונק צו די אנדערע מיידלעך, וואס האט אויסגעדריקט אי שפאס אי א ביסעל קנאה אויף די וועש. — האסט דאך שוין אזוי פיעל, אז די וועש פוילט דאך ביי דיר אין קאסטען. דו ניצט דאך זי נישט.

— שאדט נישט, זאל זי פוילען. עס וועט קומען אמאל א צייט, אז איך וועל זי ניצען אויך.

— הלואי פאר מיינעט וועגען, — האט די בעל־הבית׳טע פון „קאפע ווארשאווסקי" געזאגט, וויעדער מיט דעם זעלבען שמייכעל. און געוואלט אריינגעהן צוריק אין קיך אריין. אבער עס האט זי אבגעשטעלט געגענדיל די זשאכלינערין׳ס שטימע:

— גיעב נור א קוק ווי עס ארט איהר ווען אונזער איינע קויפט זיך וועש. זיי אליין מעגען זיך נור קויפען אויסשטייערס, בעל־בתיש־קיים. שאדט נישט, דאבריש. נייז זי געזונדערהייט.

די בעל־הבית׳טע פון קאפע הויז איז ניט געוועזן די בעל־הבית׳טע פון „הייזעל", צו וועלכען די מיידלעך האבען געקערט. די מיידלעך האבען געקערט צו אנדערע בעלי־בתים. אין דעם קאפע זיינען זיי נור אריינגעקומען, ווייל דארט איז געוועזן זייער „בערזע און זיי פלעגען דארט פערברייניגען ביי טאג, ביז מען טהוט זיך אן פאר דער דער נאכט. און פאר געגענדעל די זשאכלינערין האט די בעל־הבית׳טע פון קאפע הויז מורא געהאט. ערשטענס האט די זשאכלינערין א גרויס מויל, און צווייטענס, האט זיך אין שכנות׳דיגען הויז אויפגעעפענט אנאנדער קאפע הויז, א קאנקורענט. און מיידלעך פון אנדערע הייזלעך האבען דארטען אנגעהויבען צו פערקעהרען.

— איך מיין דען עפעס, פון מיינעט וועגען, וואס האט זי זיך אנ־

געטשעפעט אָן מיר? לאָז זי זיך דאָס גאנצע געוועלב אויסקויפען. —
און די בעל־הבית׳טע איז צוריק אריין אין קיך.

— וואָס וועסט דו טאקע טהאָן מיט די טישטיכער און סערוועטען, וועסט דו דאָס ניצען? אָך, איך האָב דאָרט ליעב אַ שעהנעם קאַפּלוש און אַ שעהנע פּאַלערינע, דאָס איז פאר מיר. — אָבער אויסגעהאַפטענע טישטיכער, דאָס איז גוט פאר אַ בעל־הבית׳טע וואָס פיהרט אַ היים, נישט פאר אונזער איינע — האָט זיך אָנגערופען יענטע׳לע דער ממזר.

די מיידלעך האָבען אונטערגעשמייכעלט. זיי האָבען געוואוסט פון די לאַוויטשערינס שוואכקייט צו קויפען זיך בעל הבתישקייט, טהייערע וועש פאר דעם אָבגעשפּאָרטען גראָשען וואָס זי גיט ניט אויס אויף קיין קלייד, אויף קיין שיך, און ווי זי קען נור פון אַ גאַסט ציהען אַ גראָשען — גיט זי עס אויס פאר אַ בעל הבתישקייט, כאָטש דאָס בעל הבתישקייט האָט געפוילט ביי איהר אין קאסטען. אפשר האָט זי געהאַט נאָך אַ האָפנונג אַמאָל עס צו בענוצען, ווען זי וועט חתונה האָבען און פיהרען אַ אנשטענדיג לעבען, ווי עס איז די האָפנונג פון די מעהרסטע פון אזעלכע מיידלעך, און אפשר האָט זי די האָפנונג שוין אַליין אויך ניט געהאַט, נאָר עס איז ביי איהר געווען אַ מין שפּיעל, ווארום, אַז קיינער איז ניט געווען ביי׳טאָג, פלעגט זי ליעב האָבען ארויסנעהמען די אָנגעקויפטע זאכען פון קאסטען און אויפראַמען איהר שטיבעל, ווי זי וואָלט געהאַט אַ מאַן און געווען געפיהרט אַ בעל הבתיש לעבען. זי האָט אויף איהר קליינעם טיש אויסגעלעגט אַ ריין טישטוך, אויפגעשטעלט דעם נייעם קופערנעם סאַמאָוואר, אָנגעהאָנגען די בילדלאַך אויף די וואנד, אַ אויסגעהאַפטענע זיידענע קאַפּע אויף׳ן בעט. און פארנאכט, ווען מען האָט זיך אָנגעהויבען גרייטען אויף געסט, האָט זי די זאכען צוריק אויפגעפּאַקט און בעהאַלטען אין קאסטען אריין...

נאָר באַלד איז דער שמועס איבערגעהאַקט געוואָרען. אין קאַפּעהויז איז אריינגעקומען אַ מיידעל פון אַ יאָהר אכט, ארומגעהילט אין אַ גרויסען שאַל, וואָס אַ האַלבער האָט זיך איהר נאָכגעשלעפּט אויף דער פּאָדלאָגע און פון דעם אנדערען האַלבען האָט ארויסגעשטאַרט ווי אַ קליין חיה׳לע דאָס קעפּעל פון אַ קינד, וואָס דאָס מיידעל האָט געהאַלטען. אין דער צווייטער האַנד האָט זי געהאַלטען אַ בלעכענעם

טשייניק און אריינגערעדט מיט א הייזעריגע שטימע, וואָס קומט פון אַ פערשטאָפּט נעזעל מיט א בעליגמען האלז, אויף אַן עכט ווארשעווער לשון, וואָס האָט געקלונגען ווי געזונגען:

— פאר א צווייער געזאָטען וואסער!

— חנה'לע, חנה'לע, א קונה איז דאָ! — האָט איינע פון די האלב נאַקעטע מיידלעך אריינגערופען אין קיך אריין, וואו די בעל־הבית'טע איז געווען.

פון דער קיך איז ארויסגעקומען א מיידעל פון א יאָהר אכט־צעהן, ניינצעהן, אַנגעטהאָן געוועהנליך ווי יעדער אַנדער לעבעדיגער מענש. נאָר דאָ צווישען די האלב־נאַקעטע מיידלעך, וועלכע זיינען געזעסען אין זייערע נאַכט־העמדער און שלאָף־רעק, האָט דאָס מיידעל, וועלכעס מען האָט גערופען חנה'לע, אין איהר רויט־בלויען קאַרטענעם סטאַניקעל מיט די גלאַטע פארקעמטע האָאר, מיט די צוגעפלאָכטענע צעפּ, און מיט דעם פרישען, נאַטירליכען פּנים, אויף וועלכען עס איז גישט געלעגען קיין פערהאַרטעווער, געבראַכענער פּודער, ווי ביי אַנ־דערע מיידלעך, זיך אויסגענומען ווי אוננאַטירליך און מאָדנע. זי האָט אויסגעזעהען ווי אַ אַנגעטהאָנענע צווישען נאַקעטע. חנה'לע איז אריינגעגאַנגען אין קאַפּע הויז, און האָט גענומען פון דעם קינד, וואָס האָט געהאַלטען נאָך אַ קלענער קינד אין האַנד, דעם בלעכענעם טשיי־ניק און האָט אָנגעגאָסען געזאָטענע וואסער פון זודיגען סאַמאָוואַר.

— וואָס מאַכט די מאַמע? — האָט גענענדיל די זשאַבלינערין געפרעגט די קליינע מיידעל.

— איך וויים נישט. די מאַמעשי ליעגט אין בעט און דער טאַטעשי איז נישטאָ — האָט דאָס מיידעל ווידער געזאָגט אין אַ קינדערשען געזאַנג מיט אַ הייזעריגע שטימע.

— גיב איהר, חנה'לע, א קעז־קיכעל, דאָ האָסטו א פירער — זאָגט די זשאַבלינערין, ארויסנעהמענדיג א בייטעלע פון איהר זאַק און אוועקלעגענדיג א קופערנע מטבע אויפ'ן טיש.

חנה'לע איז צוגעגאַנגען צום שוי־פענסטער. אין פענסטער איז געוואָרען א רעש פון די אַנטלאָפענע פליעגען. וואָס חנה'לע האָט דערשראָקען מיט איהר האַנד, ארויסגענומען א קעז־קיכעל און דער־לאַנגט דער מיידעל, און דאָס מיידעל האָט עס צוגענומען אָהן ווערטער.

— און פאר מיר אויך.

— און פאר מיר אויך — האבען זיך געלאזט הערען שטימען פון אלע זייטען, וואו די מיידלעך אין די נאכט־העמדער זיינען נור גע־זעסען, און חנה'לע האט אנגעלעגט דעם קינד אין טוך אריין קעז־קיכלאך וויפיעל זי האט נאר געקענט דערטראגען.

— זעה נור, אז דו זאלסט ניט פאלען מיט'ן קינד, — שרייט איהר נאך די זשאבלינערין.

— געה פאמעלאך, דו הערסט, — זאגען אנדערע מיידלאך.

— א רחמנות דעם פאפיראסניק. דאס ווייב קרענקט שוין דעם זיבעטען חודש, און א פולע שטוב מיט קינדערלאך. דאס האט מען פון חתונה האבען, זאגט די זשאבלינערין, און ווישט זיך אפ פון פנים מיט א טיכעל דעם נעכטיגען פודער.

— ניט אלע מענער זיינען דאך אזעלכע שלים־מזל'ניקעס ווי דער פאפיראסניק, — רופט זיך אפ אין א ווינקעל די לאוויטשערין, וועל־כע לייגט צונויף איהר וועש.

באלד האט זיך די טהיר פון קאפע הויז אויפגעעפענט מיט רעש און א פאר אינגלאך, ווי א צווילינג, האבען געגעבען א שפרונג אריין, געווארפען מיט די הענד, מיט די קאפאטעס, מיט די קאשקעטלאך, און מיט סידורים וואס זיי האבען געהאלטען אין די הענד.

— מאמע, גיב אונז עסען! — האבען די אינגלאך אויסגעשריען, נאך זייענדיג ביי דער טהיר.

— שלמה'לע, קום נאר אהער, — רופט צו א אינגעל די לאווי־טשערין.

— ניין, שלמה'לע, קום צו מיר, אט האסטו א צווייער, אז דו וועסט אהער געהן — זאגט די זשאבלינערין, און נעהמט ארויס א צווייער פון זאק.

— שלמה'לע, איך וועל דיר קויפען א מעסעריל, אז דו וועסט אהער געהן.

דאס אינגעל איז געשטאנען אין מיטען, מיט'ן סידור אין דער האנד, האלב רויט געווארען פון ווארימקייט, וואס ער איז געלאפען און בעקוקט מיט די בלישצענדע אויגעלאך און ניט געוואוסט וואו צו געהן — נאך'ן צווייער צי נאך'ן מעסעריל.

— שלמה'לע, קום עסען, — האט איהם פלוצלונג אנגענומען חנה'לע ביי דער האנד און האלב מיט געוואלד אין קיך אריינגעשלעפט.

— גיב נור א קוק, ווי זי האט מורא, איך וועל איהם א שטיק אפּבייסען. — קרימט זיך די זשאבלינעריז.

דאס אינגעל האט נאך מיט בלישצענדע אויגען געקוקט צום צווייער, וואס די לאוויטשעריז האט געהאלטען, און האלב מיט גע־וואלד אוועק פון שטוב.

נאר אין קאפּע הויז איז ווידער געווארען א בעוועגונג. עס זיינען אריין צוויי פרעמדע מענשען און לויט זייער אנשטענדיגעם אויסזעהן און אנשטענדיגע קליידונג, זיינען זיי, קענטליך, געווען זעהר זעלטענע געסט אין קאפּע הויז. די מיידלאך האבען זיך צוריק געצויגען אין א ווינקעל, א טהייל פון זיי האבען זיך פערדיכט זייערע פריזירע און זייערע קליידער, און געקוקט מיט בלישצענדע אויגען. די בעל־הבית'טע איז אויך אריינגעקומען פון קיך, גלייך געמאכט זיך די האאר און איז אנטקעגען געגאנגען די פרעמדע אונגעוועהנליכע געסט. די בעל־הבית'טע איז בלייך געווארען און אביסעל דערשראָ־קען געווארען פאר די פרעמדע מענשען. נאר באלד האט זיך צוויי־שען זיי געוויזען א בעקאנט פנים. וועלפיל דער רויטער האט מיט זיין הייזעריגער באס שטימע אריינגערופען אין טונקעלען צימער אריין:

— קאנאריק איז נישטא?

די מיידלאך און די בעל־הבית'טע האבען זיך בערוהיגט דער־הערענדיג וועלפיל דעם רויטענס, דעם בעל הבית פון הייזעל'ס בע־קאנטע שטימע, און האבען אבגעענטפערט:

— יא, דא איז ער, ער שלאפט, — און געוויזען אויף א טונ־קעל ווינקעל פון קאפּע הויז, וועלכער איז אין גאנצען געווען איינ־געוויקעלט אין פינסטערניש, און האבען אויסגערופען:

— קאנאריק! קאנאריק! מען רופט דיך!

פון א זאפּע איז אראבגעקראכען א הויכער יונג, ארויסגעקומען פון דער פינסטערניש. די לאקירטע האליאוועס פון זיינע שטיוועל האבען געבלישצעט נאך אין די טונקעלהייט. זיין שווארצע גריווע איז געווען צורודערט, און א פנים האט ער געהאט א זויערס, כאטש אן אויסגעשלאפענעס, א חיטרע, מיט צוויי קליינע שווארצע וואנסעלאך.

ער האָט זיך גלייכגילטיג די אויגען אויסגעווישט מיט די הענד, און ארומגעקוקט זיך א פערוואונדערטער, ווי ער וואָלט דאָ פלוצלונג אריינגעפאלען, און געפרעגט מיט א יונגע קלאָהרע שטימע, וועלכע איז געווען פון א שטארקע ברוסט:

— ווער רופט מיך?

אין דער שטימע האָט מען איהם דערקענט, עס איז געווען „מאָטקע גנב“.

2.

דער „דירעקטאָר“.

קאַנאַריק האָט אָנגעקוקט דיביידע נייע לייט, וואָס וועלפֿיל האָט אַריינגעבראַכט אין קאַפֿע־הויז. איינער פֿון זיי, דער עלטסטער איז געווען אַ נידעריגער, אַ דיקליכער, מיט אַ פּאָר שוואַרצע פֿינקלדיגע אויגען, וואָס האָבן געקוקט אויף אַלע און אַלעם מיט פֿאַראַכטונג און חשד; ווי איינער וואָס איז זיכער אין זיין וועלט, און האָט אַלעם אין דר'ערד. אַ גראָבן ציגאַר האָט ער געהאַלטן אין די ציינער, וואָס זיינען שוואַרץ געווען פֿון רויכערן. מיט אַ הייזעריג קול געהוסט יעדן אויגנבליק און געשפּיגן. נאָר דערפֿאַר האָט פֿון איהם אַראָבגעבליצט בריליאַנטן. אַ בריליאַנטענע האַרפֿע אין קראַוואַט וואָס האָט צו וויסן געגעבן, אַז דער בעטרעפֿענדער שטעהט נאָהענט צו די קונסט. גרויסע בריליאַנטענע רינגען אויף די קורצע דיקע פֿינגער. נאָר דעם גרעסטן בריליאַנט אין פּלאַטין איינגעזעצט האָט ער געטראָגן אויפֿ'ן קליינעם פֿינגער, וואָס ער האָט געהאַלטן אויס געוואָנהייט אין איין איבערדרייבן אין זיין סאַמעטענע רויט־שרייענדע וועסט און איינגעקוקט זיך מיט האַלב־פֿאַרמאַכטע אויגען־לאָך אין זיין גלאַנץ.

דער צווייטער איז געווען אַ פֿיעל איינגערער, אַ שעהנער הויכער יונגערמאַן, אָנגעטהאָן אין אַ עלעגאַנטען אַנצוג, אויך מיט בריליאַנטען בעפּוצט די הענד, נאָר קלענערע. און ער האָט געהאַלטן אין איין קאָקעטירען מיט די שוואַרצע קורצע וואָנסעלאַך, וואָס זיינען געווען אָבגעשניטען ענגליש־דזשענטעלמעניש.

דער איינגערער האָט געקוקט מיט גרוים דרך ארץ אויפֿ'ן עלטערען, און ער האָט איהם געהאַלטען אין איין טיטולירען: „פּאַן דירעקטאָר“.

מאַטקע האָט זיי שווייגזאַם בעטראַכט, געוואָרען אביסעל אונרו־היג, וואָס אַזעלכע וואַזשנע לייט האָבען עפּעס צו איהם אַ געשעפֿט.

דאך האט ער זיין פערוואונדערונג ניט ארויסגעוויזען. ער האט נאר געקוקט מיט א ברוגז'דיגען בייזען בליק אויף וועלפיל דעם רויטען, וואס ער האט איהם גערופען, און געפרעגט שטום: וואס איז?

— הער אויס קאנאריק: — דא איז א געשעפט פאר דיר. אז דו וועסט זיין א קלוגער, קענסט דו א גראשען כאפען, נאר דו מוזט זיין קלוג און פערשטעהן אן עסק.

— וואס פאר א געשעפט? לאמיר הערען! — האט קאנאריק געפרעגט. געמיינט אז ער טהוט דאס גאנץ רוהיג, — נור די אונרוהיגקייט און די מטיקאווינקייט, וואס האבען די לייט צו איהם, האט זיך ארויסגעוויזען פון זיין בעוועגונג.

דער עלטערער מאן, דער „פאן דירעקטאר" האט קאנאריק'ען בעטראכט פון א זייט און דורכגענומען מיט זיינע קליינע פינקעלדיגע אויגעלאך, וועלכע ער האט צוזאמענגעקנייטשט, ווי ער וואלט געוואלט דערגעהן אין גאנצען ווער ער איז. דערנאך האט ער זיך אויסגעהוסט, אויסגעשפיגען, ווי עס וואלט געווען א צייכען, אז ער ווייסט שוין, ווער ער איז און האט זיך אנגערופען, ארומקוקענדיג זיך מיט פערראכטונג אויף דעם קאפע הויז:

— נישטא וואו זיך אוועקצוזעצען. וואס קען מען דא קריגען?

— חנה'לע, חנה'לע, קום נור ארויס — האט וועלפיל אריינגערופען אין שטוב אריין, דער בעל־הבית'טעם מיידעל זאל ארויסקומען.

— חנה'לע, חנה'ע! האט מען געהערט פון אינעווייניג רופען.

באלד איז ארויסגעקומען חנה'לע מיט א האנדטוך אויף'ן פלייצע, און געקוקט פערוואונדערט און ערשראקען אויף די פיינע לייט וואס האבען בעזוכט דאס קאפע הויז. און די שרעק האט געדויטעלט איהרע יונגע, פרישע באקען און ערציטערט און געגלאנצט איהרע שווארצע, יונגע אויגען.

— מאך אן ארט וואו זיך אוועקצוזעצען. זעהסט דאך ווער עס איז דא. — האט וועלפיל געריבען פאר פרייד זיין פלאטשיגע נאז, ווייזענדיג מיט די אויגען אויף די בכבוד'ע געסט.

חנה'לע האט פלינק מיט'ן האנדטוך איבערגעריבען דאס טישעל, אוועקגעשטעלט א פאר שטוהלען. אלע האבען זיך ארומגעזעצט. דער דירעקטאר האט מיט די זעלבע קליינע אויגעלאך, וואס ער האט פריהער בעטראכט קאנאריק'ען, יעצט דורכגעלעבערט דאס בעגנעליכע

מיידעל. דערנאָך, אז דער דירעקטאָר האָט זיך שוין געהאַט אוועק־געזעצט אביסעל פון דערווייטענס פון טיש, האָט ער זיך אָנגערופען מיט א גוטמוטהיגען שמייכעלע:

— אנו, לאָז זי דערלאנגען א פלאַש שאַמפּאַניער, נאָר אן עכטע מייסטער מארקע.

— חנה'לע! האָסט שאַמפּאַניער? — האָט וועלפיל געפרעגט מיט א שפּאַסהאַפטען טאָן, וועלענדיג צופריעדענצושטעלען דעם „פאַן דירעקטאָר“.

חנה'לע איז געבליעבען שטעהן אין מיטען שטוב און האָט נישט געוואוסט וואָס מען בעט איהר.

— וואָס זאָל איך געבען? האָט זי געפרעגט בייז און רויט ווערענדיג.

— גיב שוין דאָרט דיין טהעע מיט די קעז־קיכלאך, וואָס דו האָסט, — האָט דער יונגערמאַן, דעם דירעקטאָר'ס אדיוטאַנט געזאָגט מיט א בעפעהלענדען טאָן.

— ווער איז דאָס? — האָט דער „דירעקטאָר“ געפרעגט, איינ־קוקענדיג זיך מיט די קורצע אויגעלאך אין זיין גרויסען ברילאיאַנט פון קליינעם פינגער, ווי ער וואָלט נים געוועז געמיינט חנה'לען, נאָר דעם ברילאַנט.

— זי איז די בעל־הבית'טעס טאָכטער. די מוטער איהרע האָלט דאָס דאָ די קאַפע הויז.

— און זי דרעהט זיך ארום אויף גאַט'ס וועלט און טהוט גאָר נים א שאָד, — האָט דער דירעקטאָר געזאָגט, ווי פאַר זיך.

— יאָ, זי איז א בעל־הבתיש קינד, די מוטער היט זי ווי דאָס אויג אין קאָפּ, — האָט וועלפיל ווייטער דערצעהלט.

— נו, לאָז זי איהר היטען. וואָס זיצט מען? — האָט דער „דירעקטאָר“ געפרעגט אונגעדולדיג מיט א קאַפּריז.

— קאַנאַריק, דו ווייסט, ווער דער פאַן איז? — ווייזט וועלפיל דער רויטער אויפ'ן „פאַן דירעקטאָר“.

— ניין, איך ווייס נישט, האָט מאָטקע אָפּגעענטפערט בייז און צורודערט. די געזעלשאַפט אין וועלכע ער איז נישט געוועהנט גע־ווען, האָט איהם נערוועז געמאַכט.

— דאָס איז דער „פּאַן דירעקטאָר" פון קאַפע שאַנטאַן „אַקוואַר־יום". דו ווייסט וואָס דאָס הייסט?

— ניין, איך ווייס נישט, — האָט ווידער מאָטקע אָבגעענט־פערט בייז.

— צו דעם מענשען אין שאַנטאַן קומען אריין אַזעלכע געסט. ווי דער פּאָליצמייסטער. די העכערע נאַטשאַלסטוואָ קומען דאָרטען אריין, דו ווייסט, וואָס דאָס הייסט?

— דער פּאָליצמייסטער אליין? און דער גובערנאַטאָר נישט? אַלע העכערע אָפיציערען מיט די פּאָלקאָווניקעס, דער גאַנצער וואַאינ־סקי שטאָב קומען אין „אקוואריום" טרינקען שאַמפּאַניער און זעהען די שאַנסאָנעטקעס ארבייטען — האָט געזאָגט מיט שטאָלץ דער שעה־בער יונגערמאַן.

דער „פּאַן דירעקטאָר" וועגען וועלכען עס איז דער געשפּרעך גע־גאַנגען האָט גאַנץ גלייכגילטיג אריינגעקוקט אין בריליאַנט אריין פון זיין קליינעם פינגער.

— ביי דעם „פּאַן דירעקטאָר" ארבייטען די גרעסטע אַקטריסעס. די גרעסטע טענצערינס פון דער וועלט. פאַרשטעהסט? אז ביי איהם. אז עס טאַנצט א שאַנסאָנעטקע, קריעגט זי א נאָמען איבער דער וועלט, און קען קריגען טויזענדער דערנאָך. די גרעסטע שאַנסאָנעט־קעס קומען צו פאָהרען קיין וואַרשאָ און בעטען זיך ביים „פּאַן דירעקטאָר", אז ער זאָל זיי ערלויבען צו טאַנצען אין זיין שאַנטאַן, בדי זיי זאָלען קריגען א נאָמען.

חנה'לע האָט דערווייל אריינגעבראַכט אויף א טאַץ טהעע מיט קעז־קיכלעך און אוועקגעשטעלט פאַר די געסט.

— נו, דער שאַמפּאַניער איז דאָ? — האָט דער „דירעקטאָר" געפרעגט און ווידער גענומען בעטראַכטען חנה'לען מיט זיינע צו־זאַמענגעקנייטשטע אויגעלעך, און דאָס מיידעל האָט זיך גערויטעלט אונטער זיין בליק און איהרע הענד האָבען געציטערט און איבערגע־גאָסען די גלעזער מיט טהעע, וואָס זי האָט אוועקגעשטעלט.

— דרעהט זיך ארום א מיידעל אויף גאָט'ס וועלט און טהוט גאָר ניט! א שאָד! — זאָגט דער דירעקטאָר פאַר זיך מיט א זיפץ און נעהמט ארויס פון טאַש א גאָלדענע פּאַפּיראָסען־טאַש, בעזעצט מיט

בריליאַנטען און סוואוועניִרס און טהיילט אַרום די זיצענדע מיט פּאַפּיראָסען.

— הער אויס, קאַנאַריק, — דער „פּאַן דירעקטאָר“ האָט געהערט פון דיין נקבה, די שפּאַניערין, אַז זי קען געהן אויף אַ דראָט און מאַכען אַקראָבאַטישע קונצען. ער וויל זי זעהען.

— דאָס מיידעל, אָט די, דעם בעל־הבית׳טעס טאָכטער געפעלט מיר, — האָט דער דירעקטאָר זיך פּלוצלונג אָבגערופען.

— דער „פּאַן דירעקטאָר“ האָט נאָך נישט געזעהן יענע, די שפּאַניערען, פאַנע דירעקטאָרשע. זי איז גוט. אַ שוואַרץ־בלוטיגע ברונעטקע, גאַנץ שפּאַניש, און נאָך גאַר פּריש. קוים, קוים, — האָט דער יונגערמאַן, וואָס איז געווען דער מבין אויף די סחורות, געריהמט פאַר דעם „דירעקטאָר“ די סחורה.

— איך בין אַן עהרליכער מענש — רופט זיך אָן וועלפיל צו מאָטקע׳ן, זעהסט, ווען דער „פּאַן“ (ווייזענדיג אויף׳ן יונגען מאַן) איז געקומען צו מיר און געמאַכט מיט מיר אַ שמועס וועגען די שפּאַניערין, האָב איך איהם באַלד געזאָגט: די שפּאַניערין איז קאַנאַריק׳ס נקבה. ער האָט זי צו מיר אַריינגעבראַכט, ער האָט זיך צוליעב איהר געשלאָגען מיט שלמה שלאָסען־העקער. ער האָט צוליעב איהר אין די זייטען געשטאָכען געקראָגען. דאָס איז זיינס. וואָס מיינס איז מיינס, און וואָס זיינס איז זיינס. קיין סקאַנדאַלען און מעסער־שטעך האָב איך נישט ליעב. דיין נקבה, — דאַרף מען מיט דיר רעדען. דער „פּאַן דירעקטאָר“ קען מאַכען פון איהר אַ לייט, און דו קענסט כאַפּען אַ שעהנעם גראָשען — ווילסט דו זי אָפּלאָזען דעם „פּאַן דירעקטאָר“?

מאָטקע איז געזעסען די גאַנצע צייט און האָט געשוויעגען. עפּעס וואָס טיעף אין זיך געקלעהרט און געצויגען אַ האַלבע וואָנצע און געקייעט. אויפ׳ן דירעקטאָר האָט ער שוין געטראָגען אַ כעס, אין בעסטען פאַל וואָלט ער איהם גאָר געוואָלט גאָר די אויגען אונטערהאַקען. פאַר וואָס ווייסט ער נישט. עס איז איהם נישט געפעלען געוואָרען ווי דער „דירעקטאָר“ האָט געקוקט אויף חנה׳לען. וואָרום כאָטש מאָטקע איז געווען אַ פּאַטראָן פון נקבות, און אַ נקבה איז ביי איהם געווען גערעכענט פאַר אַ סחורה, אָבער ער האָט געוואוסט דעם אונטערשיעד פון אַ נקבה ביז צו חנה׳לען וועלכע איז אַן אונשולדיג מיידעל,

און האט נישט ליעב געהאט וואס דער „דירעקטאר" האט געזאגט. דורך דעם האט ער געשוויעגען און גאר נישט אבגעענטפערט.

— כאפט נישט, לויפט נישט, לאמיר זי א פריהער זעהען. איך ווייס וואס דאס איז? — האט דער דירעקטאר געזאגט גלייכגילטיג.

— דער „פאן דירעקטאר" קען זי זעהען. וואו איז זי, קאנאריק?

— זי איז אויבען ביי זיך אין שטוב — האט מאטקע בייז אפגעענטפערט.

— טא וואס וועלען מיר באלעמוטשען, קומט לאמיר זעהען די שפאניערין פון בערדיטשעוו, — האט דער „דירעקטאר" געזאגט אונגעדולדיג.

— חנה'לע, חנה'לע, — האט וועלפיל זי גערופען.

דאס מיידעל איז אריינגעקומען.

דער „דירעקטאר" האט ארויסגענומען א גרויסען דיקען ברוסטענטאש, צוערשט דארט געזוכט און דוקא געפרעגט, אויב זי האט נישט פון קיין הונדערטער רעשטע צו געבען.

אלע האבען געלאכט. דערנאך האט ער א פרעג געגעבען — פון א פינף און צוואנציגער? צום סוף האט ער געפונען א רובעל, וועלכען ער האט דער מיידעל אין האנד אריינגעגעבען מיט א טיעפען בליק פון די צוזאמענגעקנייטשטע אויגעלעך. קיין רעשטע האט ער נישט געוואלט נעהמען.

— דרעהט זיך ארום א מיידעל אויף גאט'ס וועלט און טהוט גאר נישט, — האט דער „דירעקטאר" נאך אמאל געזאגט פאר זיך. איהם איז געפעלען די חכמה, און ווי א מענש, וואס האט זיך זעהר ליעב געהאט, האט ער ליעב געהאט אפט צו דערמאהנען זיינע חכמות.

אז אלע האבען זיך אויפגעהויבען גרייט שוין צו געהן, איז מאטקע געבליבען זיטצען.

— וואס זיצט דו קאנאריק? דו געהסט נישט מיט?

— קום נור אהער וועלפיל, — האט מאטקע גערופען דעם בעל הבית פון הייזעל אין א ווינקעל אריין.

— ווער איז דער? — פרעגט ער אויפ'ן „דירעקטאר".

— דאס איז דאך דער „דירעקטאר" פון קאפע שאנטאן „אקוואריום".

— ב'ווייס נישט, יא דירעקטאר אדער נישט דירעקטאר, נאר דער

מענש געפעלט מיר נישט. אז ער וויל ארויפגעהן זעהען די שפּאניע־רין, זאָל ער געהן. אויבען איז אן אָפען הויז, און ווער עס וויל געהן ארויף, קען געהן. נאָר קוים וועט ער וועלען עפּעס דאָ מאַכען מיט חנה'לען, דו הערסט, — געהט ער פון דאנען קיין לעבעדיגער ניט ארויס.

— וואָס פאלט דיר איין ? — ביזט משוגע געוואָרען ?

— גענוג, איך האָב שוין געזעהען. יעצט קען ער געהען. איך וועל דאָ וואַרטען.

— אפשר וויל ער נישט, אז איך זאָל ארויפגעהן, וועל איך נישט געהען. „קרומאשאַטקא", קום — זאָגט דער „דירעקטאָר" צום שעה־נעם, הויבען מאַן, וואָס מען האָט איהם אין די אונטער־וועלט גערופען „קרומאשאַטקא". דאָס איז געווען א יונג א גבור, וואָס דער דירעק־טאָר האָט איהם מיטגעפיהרט מיט זיך צום בעשיצען.

דער דירעקטאָר, „קרומאשאַטקא" און וועלפיל זיינען ארויפגעגאנ־גען צו די שפּאניערין. זיי זיינען געגאַנגען איבער א פינסטערען טרעפּ. דער „דירעקטאָר" האָט זיך בעלויכטען מיט א עלעקטרישען לעמפּעל. אויף די טרעפּ האָבען זיי אָנגעטראָפען קליינע קינדער, וועלכע זיינען געזעסען און געשפּיעלט זיך אין דער פינסטער. פון ערגעץ וואו האָט זיך א טהיר אָפגעעפענט און א אידענע האָט דעם קאָפּ ארויסגע־שטעקט, און פון שטוב האָט זיך געהערט א קינדיש געוויין.

באַלד זיינען זיי אָנגעקומען פאר א טהיר: וועלפיל איז א פריהער אריין. דערנאָך האָט ער דעם קאָפּ ארויסגעשטעקט און אריינגערופען דעם „דירעקטאָר" מיט „קרומאשאַטקא'ן".

זיי זיינען אריינגעקומען אין א קליין שטיבעל, וועלכע איז גע־ווען פאַרהאַנגען טהיר און פענסטער מיט פערשטויבטע, רויט סאַמעט־נע פאָרהאַנגען. אויף א געבעט סאָפקעלע איז געזעסען א מיידעל אין א לייכט־באַטיסטען נאַכט־קאַפּטענדעל, געדרויבערט א סיגאַרעטעלע און געפּוצט זיך די נעגעל מיט א מעניוקור, עפּעס געפייפט, און געקוקט האַלב־פערוואונדערט אויף די אריינגעקומענע געסט.

דער „דירעקטאָר" האָט די אויגעלעך פערקנייטשט און דורכגע־עגבערט דאָס שוואַרץ־בעחנ'עוומע מיידעל מיט זיין בליק, געקנייטשט די אויגעלעך און געקוקט מיט איבערלעגונג, ווי ער קוקט אויף דעם בריליאַנט, וואָס ער טראָגט אויף זיין קליינעם פינגער. עס זעהט זיך אויס, אז דאָס מיידעל איז איהם געפעלען צו זיין צוועק, וואָרום ווי

תמיד, אז דער „פאַן דירעקטאָר" איז צופריעדען געווען פון עפּעס, האָט ער זיך בעלעקט מיט זיין קליין צינגעל, און די אויגעלעך האָבען זיך איהם געקנייטשט, און ער האָט יעצט אויך ארויסגעכאַפּט די גאָלדענע פּאַפּיראָסען טאַש און אָנגעהויבען פּאַפּיראָסען צו טהיילען.

— פּאַנע דירעקטאָרשע, דאָס איז אונזער שוואַרצע שפּאַניערקע — ווייזט אויף איהר אָן וועלפּיל, דער בעל־הבית, מיט שטאָלץ.

דאָס מיידעל האָט זיך אומגעקוקט און דערזעהן ווי דער „דירעקטאָר" בעטראַכט זי פון א זייט מיט זיינע איינגעקאָרטשעטע אויגעלעך, האָט זי זיך ווי עפּעס פערשעהמט. גערויטעלט זיך אביסעל, און אונטערגעכאַפּט די שוואַרצע שווערע לאָקען האָאַר, וואָס זיינען איהר איבער'ן דינעם האַלז געפאַלען און אויפגעהויבען זיי און פערשפּילעט מיט האָר נאָדלען.

— איך זעה, איך זעה, — האָט דער „דירעקטאָר" געזאָגט, און גע־טהיילט פּאַפּיראָסען.

— קענסט געהן אויף א לאָס, נינאַ? — האָט זי וועלפּיל געפרעגט.

— יאָ, איך האָב געאַרבייט אין א צירק אויף דער פּראָווינץ.

— און טאַנצען שפּאַנישע טענץ קענסטו?

— איך ווייס נישט. מען האָט מיר אַמאָל געלערענט — האָט דאָס מיידעל געשמייכעלט.

— זי וועט שוין קענען. מען וועט זי שוין אויסלערנען, זאָל זי זיך נאָר אויפהויבען און געהן איבער דער שטוב.

דאָס מיידעל, וועלכעס איז געוואָהנט געווען אז די געסט וואָס קומען צו איהר זאָלען זיך מיט איהר אַנדערש בעגעהן און אנדערע זאַכען פערלאַנגען, איז יעצט ביי די מאָדנע פראַגעס און ביי דעם אַנ־שטענדיגען האַלטען זיך פון די פרעמדע, דערשראָקען געוואָרען, און זיך גערויטעלט ווי אַן אַתשולדיג מיידעל פאַר פרעמדע מענשען. נור אַוים געוואָהנהייט צו פאָלגען מאַנספּערשוינען, האָט זי יעצט אויך גע־פאָלגט, אויפגעהויבען זיך און געגאַנגען איבער דער שטוב.

דער „דירעקטאָר" מיט „קרומאַשאַטקאַ'ן" האָבען זיך געשטעלט אין א ווינקעל און בעטראַכט ביידע דאָס מיידעל'ס גאַנג, איהר פיגור און דעם ריטם פון איהרע טריט און האָבען וועגען דעם גערעדט צווי־שען זיך אין דער שטיל ווי פערד־סוחרים רעדען צווישען זיך, בעקור־קענדיג א פערד וואָס מען געהט קויפען. זיי האָבען געהייסען דאָס

מיידעל זיך אבשטעלען אין מיטען גאנג, די הענד אויפהויבען אין דער הויך, בעוועגען זיך. דאס מיידעל האט געפאלגט אוים געוואהנהייט.

— נו, האב איך דעם „פאן דירעקטאר" געגארט? האט „קרומא־שאטקא" געזאגט אין דער שטיל צום „דירעקטאר".

— זי וועט שוין קענען. מען וועט זי שוין לערנען — האט דער „דירעקטאר" אבגעענטפערט צופריעדען און ווידער גענומען טהיילען פאפיראסען.

— ווער האט זי אהער געבראכט? — האט דער „דירעקטאר" גע־פרעגט אין דער שטיל וועלפיל'ען, דעם בעל הבית.

— דאס איז דער יונג, ער רופט זיך קאנאריק. ער האט זי גע־בראכט פון דער פראווינץ. ערגעץ וואו זי דערטאפט אין א צירק. א, געננוג קלעפ און מעסער־שטעך האט ער געקראגען איידער מען האט איהם אין די חברה אריינגענומען. מען האט זי איהם געוואלט אפ־שלאגען. ער האט זיך נישט געלאזט. ער איז א ביטערער יונג. א ליאדע וואס שטעכט ער באלד, און חברה האבען מורא פאר איהם יעצט. זי איז זיין נקבה, ער נעהמט פאר איהר דאס געלד אב, מיט איהם דארף מען זיך דורכרעדען. מיט איהם איז נישט גוט צו האבען צו טהאן. ער איז א בייזער יונג.

— אויב אזוי קומט רעדען מיט'ן יונג. מיט איהר איז דאך נים דא וואס צו רעדען — האט דער „דירעקטאר" געזאגט און איז ארויס.

3.

קיינעמס פרנסה קומט נישט אָן גרינג.

מאַטקע איז איבערגעבליעבען אין קאַפע־הויז און איז געווען צורי־דערט. דעם „דירעקטאָרס" בליקען אויף חנה'לען און זיינע רייד אויף איהר האָבען איהם געמאַכט אונרוהיג. ביז איצט איז איהם גאָר ניט אין זינען אריינגעקומען חנה'לע, אַנדערהאַלבען יאָהר, צייט מאַטקע איז געקומען קיין ווארשא מיט מארי'ן און האָט זי אריינגעגעבען אין דעם „הייזעל" אין „קאַפע ווארשאַווסקי", קען ער חנה'לען אלס די בעל־הבית'טעס מיידעל, וואָס בעדיענט די געסט.

צוערשט איז איהם אויך א וואונדער געווען, וואָס צו חנה'לען רעדט מען אנדערש, צו חנה'לען בעציהט מען זיך אַנדערש, און אלע, סיי די יונגען, וואָס האָבען צו זאָגען איבער די גאַסען־מיידלאַך און סיי די געסט, וואָס קומען דאָ ביינאַכט אריין, ווייסען צו מאַכען אַן אונטערשיעד צווישען חנה'לען און די אַנדערע מיידלאַך. קיינער וועט ניט וואגען זיך צו איהר טשעפען, צו איהר רעדען אַנדערע ווערטער, ווי צו הייסען איהר דערלאנגען טהע, קאַפע, געבעקס און בעצאָהלען איהר. כאָטש חנה'לע האָט זיך ארומגעדרעהט האלבע נעכט אין קאפע און צוגעזעהן די אלע ווילדע סצענעס, וואָס די געסט גיבען אָן מיט די מיידלעך, דאָך איז עס עפּעס אזוי געווען. דערנאָך איז ער שוין גע־וואָהנט געוואָרען דערצו, ווי אלע אַנדערע, און געוואוסט, אז חנה'לע איז אַ בעל־הבית'יש מיידעל און די אַנדערע — נקבות. און פּונקט אזוי ווי אלע אַנדערע יונגען, האָט ער עפּעס געהאַט א געפיהל פון א פליכט אָבצוהיטען חנה'לען, און ווען וואָלט געווען דעם גאַסט, וואָס וואָלט זיך געוואגט אָנצוריהרען איהר. נאָך מעהר: אפילו די מיידלאָך, וועלכע האָבען גערעדט צווישען זיך די אויסגעלאַסענסטע רייד, האָ־בען זיך געהאַלטען פיעל אַנשטענדיגער, ווען חנה'לע איז געווען אין קאַפע הויז. אלע האָבען געוואָלט געווינען איהר פריינדשאַפט, און

איינע האָט די אַנדערע מקנא געווען, ווען חנה'לע האָט זיך מיט יענע מעהר אָבגעגעבען און גערעדט מיט איהר.

אָהנע צו וויסען האָבען די יונגען זיך געפּוצט פאַר חנה'לען און געוואָלט איהר געפעלען. מאַטקע האָט דאָס געטהאָן ווי די אַנדערע יונגען, נים קלעהרענדיג דעריבער. דעם „דירעקטאָר'ס" רייד האָבען איהם ניט נאָר דערצאָרענט וואָס דער „דירעקטאָר" וואַגט צו קלעהרען וועגען איהר ווי וועגען א נקבה, נאָר זיי האָבען מאַטקע'ן צורודערט און מאַטקע אליין האָט עפּעס אַנגעהויבען צו קלעהרען וועגען חנה'לען, וואָס ער האָט געהאַלטען ביי זיך ווי אַ וויכטיגע ענדערנג, און ער האָט זיך געוואונדערט, פאַרוואָס ער האָט ביז איצט וועגען דעם גאָר נישט געטהאָן.

אזוי פערטהאָן אין זיינע געדאַנקען, האָט איהם וועלפּיל דער רויטער נעקלאַפּט איבער'ן פּלייצע און צוגערופען איהם צום טיש, וואו דער „דירעקטאָר" מיט דעם הויכען, שעהנעם יונגענמאַן, וואָס מען האָט גערופען „קרומאשאטקא", זיינען שוין געזעסען ביים טישעל און געוואָרט אויף איהם.

— הער אוים, מאַטקע, דו קענסט דאָ פערדיענען אַ שעהנעם גראָשען, אזא, וואָס דו האָסט נאָך אין דיין לעבען ניט אַנגעזעהען. — רופט זיך צו איהם אָפּ וועלפּיל — און אז דו וועסט זיין אַ קלוגער יונג, קענסטו נאָך געלד פערדיענען.

— פאַרוואָס און פאַר וויפיעל? — פרעגט מאַטקע קורץ.

— דער „פּאַן דירקעטאָר" וויל פון דיר די שפּאַנקע אָבקויפען. אָבקויפען אויף איינמאָל, אז דו זאָלסט אויף איהר מעהר קיין פּרעטענזיעס ניט האָבען — האָט זיך אַנגערופען דער הויכער יונגערמאַן, וואָס מען האָט גערופען „קרומאשאטקא".

מאַטקע האָט געשוויגען און איז געבליעבען זיצען בלאַס. ער האָט געקלעהרט נאָך אַ מינוט אום זיך אויפצוכאַפּען און דעם „דירעקטאָר" מיט דעם שעהנעם יונג מיט וועלפּיל'ען — אַלעמען די ציינער און די אויגען אויסצוהאַקען. ער האָט שוין געביילט אַ פּאָר פויסטען אויף זיי. דער „דירעקטאָר" רופט זיך אָן:

— און ביי מיר איז באַלד געלד, ביי מיר איז ניט גערעדט. איך האָב ניט קיין מורא, אז דו וועסט מיר דאָס געלד צונעהמען. מיר בעהאַלט מען קיין געלד נים — זאָגט דער „דירעקטאָר" און נעהמט ארוים

פון זיין ברוסט־קעשענע די ברייטע, גרויסע טאַש, כאַפּט ארויס א פינף־און־צוואַנציגער און לעגט עס אויפ׳ן טיש פאַר מאָטקע׳ן. — דאָ האָסטו דערווייל פינף־און־צוואַנציג קערבלאך האַנד־געלד, און אז דו וועסט איהר ברענגען אויף דעם אדרעס, אויף וועלכען מען וועט דיר הייסען, קריגסטו דיינע הונדערט און פופציג קערבלאך.

מאָטקע׳ן האָט דאָס בלוט געגעבען א שלאַג אין פּנים אריין, דער־זעהענדיג דאָס געלד אויפ׳ן טיש. עפּעס א געדאנק און א האָפנונג האָט איהם געגעבען א לייכט אויף אין די אויגען אריין און דער גע־דאנק האָט עפּעס געהאַט א שייכות מיט חנה׳לען. פאַרוואָס, האָט ער ניט געוואוסט. ער איז מילדער געוואָרען. דאָס געלד האָט ער ניט צוגענומען, געלאָזט עס ליגען, נאָר געזאָגט מיט א ציטערנדע שטימע:

— איך׳ל מיר איבערלעגען.

— וואָס וועסטו זיך איבערלעגען, נעהם צו דאָס געלד, נאַר — ווינקט צו איהם וועלפיל — וואָס? עס פעהלט דיר מוידען? קענסט דיר אָבשלאָגען די לאָוויטשערין און די זשאַבלינערין, וואָס האָסטו מורא פאַר שלמה׳לע שלאָסען־העקער? ווי קומט ער צו זיי? דו ביסט אזא גוטער מחותן צו די נקבות ווי ער.

— מורא האָב איך ניט — זאָגט מאָטקע געלאַסען — נאָר איך וועל זיך איבערלעגען.

— גוט — זאָגט דער „דירעקטאָר" — לעג זיך איבער, און דאָס געלד קענסטו דערווייל צונעהמען. איך האָב ניט מורא וועסט עס מיר בעהאַלטען. און אז דו וועסט זי וועלען אהין פיהרען וועט דיר וועלפיל געבען דעם אדרעס. און אויף געלד וועל איך זיך אויך ניט דינגען; וועסט זי ברייגגען קריגסטו די גאַנצע צוויי הונדערט, נאָר איך מוז זי האָבען ביז זונטאָג פיער אזייגער, שפּעטער בעדאַרף איך זי ניט. קום, „קרומאַשאַטקא", איך מוז שוין געהן — האָט זיך דער „די־רעקטאָר" אויפגעהויבען און איבערגעלאָזט דאָס געלד ליגען פאַר מאָטקע׳ן.

מאָטקע איז געבליעבען זיצען, געקוקט אויפ׳ן געלד. ער איז רויט געוואָרען, האַלב דערשראָקען, און געשוויגען.

דער „דירעקטאָר" מיט „קרומאַשאַטקא׳ן" האָבען נאָך עפּעס גע־רעדט ביי דער טהיר מיט וועלפל׳ען. פּלוצלונג האָט וועלפיל אריינגע־רופען אין שטוב אריין חנה׳לען.

מאַטקע האָט זיך אויפגעכאַפּט ביי דעם וואָרט ווי א גערייצטער הונט, נור די בעל־הבית׳טע האָט פון דער צווייטער שטוב אָבגעענטפערט, אז חנה׳לע איז ניטאָ און זי איז אליין ארויסגעקומען אויף דער שוועל. דער „דירעקטאָר" האָט געהערט, אז חנה׳לע איז נישטאָ, האָט ער געלאָזט מיט „קרומאשאטקא׳ן" דאָס קאפּע הויז.

וועלפיל איז צוגעגאַנגען צו מאַטקע׳ן איבעררעדען מיט איהם.

אין שכנות מיט די מיידלאַך, וואו עס איז געוועזן די „הייזעל", האָט געוואָהנט אין דער צווייטער שטוב א איד, א פּאַפּיראָסניק, אַן ארים, מאָגער אידעל, וואָס האָט געהאַט א סך קינדערלאַך. דאָס ווייב זיינס האָט נאָר געבוירען צווילינגס. און פון דעם פיעל קינדלען איז זי תמיד געווען אַ קראַנקע און איז תמיד געלעגען אין בעט. דער פּאַפּיראָסניק פלעגט א גאַנצען טאָג אין די קליינע האָטעלען ארומלויפען פערקויפען זיינע פּאַפּיראָסען. די מאמע איז קראנק געווען און די קינדער פלעגען איבערבלייבען אויף גאָט׳ס בעראָט. נאָר די פרנסה פון דעם אידען איז ניט געווען די פּאַפּיראָסען, נאָר דאָס ווייב, וועלכע איז אַמאָל געווען אַ נייטהערין, האָט נאָך ביז היינטיגען טאָג אויפגעהאַלטען א ווערקשטאַט, דאָס הייסט, קליינע מיידלאַך, אויף דער לעהרע, זיינען געזעסען און האָבען גענייהט קינדער־קליידלאַך. די שוואַכע קינדעלדיגע אידענע האָט די קליידלאַך צוגעשניטען און די קליינע מיידלאַך האָבען זיי גענייהט. מיט די סחורות פון די קליידלאַך פלעגט מען דערווייל די בעטען צודעקען, די טישען גרייטען אָדער די סיודער צודעקען ביי נאַכט. צו דער אידענע מיט די קינדערלאַך פלעגען די מיידלאַך פון „הייזעל" אָפט אריינקומען. בייטאָג, ווען זיי האָבען גאָרנישט געהאַט צו טהאָן, פלעגען זיי פערקעהרען ביי די קראַנקע אידענע. איינע פלעגט העלפען די קינדערלאַך וואשען, אויסקעמען. אַן אַנדערע — דאָס געפעס וואשען; גאָר אַנדערע האָבען געהאָלפען די מיידלאַך די קליידלאַך נייהען. איבערהויפּט האָט עס די מיידלאַך פון די „הייזלאַך" געצויגען צו די שכנים. זיי פלעגען ליעב האָבען געפינען פריינד צווישען די איינוואָהנער פון הויז. און די שכנים האָבען קיין בעזונדער געפיהל און בעציהונג ניט געהאַט ניט צו די מיידלאַך און ניט צו זייער פּראָפעסיאָן. יעדער איינער האָט זיך זיין פרנסה ווי זיין

לעבען דורכצופיהרען. און קיינעמס פּרנסה קומט ניט אָן גרינג. האָבען זיי גיכער די מיידלאך בעדויערט איידער פעראכטעט. נאָר בעדויערט אָפּטמאָל אויך ניט. זיי זיינען שוין צוגעוואָהנט געוואָרען צו זיי און פערטראָגען זיך מיט זיי ווי גלייכע מיט גלייכע, און אָפטמאָל זעהר בעפריינדעט זיך צווישען אנאנדער.

מאַרי די קוֹצענמאכערין, מאַטקע׳ס נקבה, האָט זי אויך ווי די איבעריגע מיידלאך בעפריינדעט מיט דעם פּאַפּיראָסניק׳ס ווייב און פלעגט דאָרטען פערקעהרען, העלפען די קינדער אין בעל הבית׳ישקייט און שמועסען מיט די קראַנקע אידענע, וואָס פלעגט זיצען אָפּט ביים פענסטער און לופט כאַפּען. דאָס לעבען דאָ אין דעם „הייזעל“, וואו מאַטקע האָט זי אריינגעבראכט, איז איהר גאָר נישט געפעלען. ניט צוליעב די אונאַנשטענדיגקייט פון דער פּרנסה. נאָר עס איהר פּשוט לאַנגווייליג געוואָרען. צוערשט, ווען זיי זיינען נאָר אריינגעקומען קיין ווארשא, האָט זי אינטערעסירט ווארשא. יעצט האָט זי שוין אביסעל ווארשא געקענט. געווען שוין אויף די מאַרשאַלקאָווסקי גאַס, אין זאַקסישען גאָרטען, אין אידיש טהעאַטער — און זי האָט געדענקט נאָך דער בויד, וואו זי פלעגט מיט די קונצענמאַכערס ארומפאָהרען פון שטאָדט צו שטאָדט. זי וואָלט שוין לאַנג פון דאַנען אנטלאָפען, נאָר זי האָט מורא געהאַט פאר מאַטקע׳ן. מאַטקע איז געוואָרען ניט בלויז איהר הערשער, נאָר אויך איהר בעשיצער. ווי אלע אנדערע מיידלאך האָט זי אויך צו מאַטקע׳ן געפיהלט דאָס געפיהל פון ליעבע און אונטערטעהניגקייט. מאַטקע איז פאר איהר געוואָרען אין דער גרויסער שטאָדט ווארשא איהר פאָטער, איהר עלטערער ברודער, דער איינציגער מענש, וואָס זי פערמאָגט. און אלעס וואָס ער טהוט איז גוט, און מען בעדאַרף איהם הערען בלינדערהייט און פאָלגען אלעס וואָס ער הייסט. די טהאַט וואָס ער איז בעגאַנגען מיט קאַנאַריק׳ען אין וואָלד, האָט איהם געשטעלט אין איהרע אויגען ווי א גאָט. און די אימה פאר איהם איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין ליעבע. זי האָט זיך גאָר ניט געקענט פאָרשטעלען ווי זי וואָלט געקענט א טאָג עקזיסטירען אָהן מאַטקע׳ס אויבערהערשאַפט איבער איהר. און ווען מאַטקע פלעגט קומען און בייזערען זיך אויף איהר, אוועקנעהמען דאָס געלד, דאָס טרינק געלד, וואָס זי האָט געקראָגען פון די געסט און גוט אויס־

שילטען, האָט זי זיך געפּיהלט, אז זי געהערט צו איהם, אז זי האָט א היים — און א פאָטער.

דורך דעם האָט דער בעזוך פון די געסט, וואָס האָבען זיך אזוי מאָדנע געהאַלטען צו איהר, ארויפגעוואָרפען אויף איהר א שרעק. זי איז ניט געוואָהנט געווען, אז זי זאָל אן אנדערען הערען, ווי מאָטקע'ן. זי האָט געהאַט א מאָדנעם געפיהל עפּעס, און, ווי תמיד, יזען די מיידלאך האָבען עפּעס געהאַט אויפ'ן הארצען, פלעגען זיי ארייַנקומען צו די פּאַפּיראָסניציכע און אוועקזעצען זיך פאַר איהר בעט און פאַר איהר פערטרויען זייערע הערצער, אזוי האָט דאָס מארי איצט אויך געטהאָן.

— אוי, לאה לעבען, געקומען צו מיר אזעלכע רייכע מענשען און האָבען מיך עפּעס אזוי מאָדנע בעקוקט, גאָר נישט געוואָלט פון מיר נאָר אזוי מיך בעטראַכט, ווי זיי וואָלטען מיך געגאַנגען קויפען. אוי, וואו איז קאַנאַריק, דאָס הארץ שרעקט זיך מיר אזוי, וועלפיל האָט זיי ארייַנגעפיהרט. — האָט זי דערצעהלט פאַר דער אידענע אין בעט אריין.

— געה שוין, נאר איינער, קאַנאַריק ווייס אודאי דערפון, אָהן קאַנאַריק'ען וואָלט זיי וועלפיל ניט געוואַגט ארויפצושיקען. און אז דו האָסט קאַנאַריק'ען האָסטו שוין פאַר קיינעם וואָס מורא צו האָבען — האָט איהר די אידענע געטרויסט.

— פאַר קאַנאַריק'ען האָבען זיי אלע מורא. ער איז שטאַרקער פאַר זיי אַלע, הע — האָט דאָס מיידעל געזאָגט מיט שטאָלץ.

— וואָס דען, ניין? אז דו האָסט קאַנאַריק'ען, נאַר! — האָט דאָס ווייבעל אָבגעענטפערט. און מארי איז שטאָלץ געווען און רוהיג געוואָרען.

נאר באלד האָט זיך קאַנאַריק געוויעזען אין טהיר.

— נינא!

נינא האָט זיך אויפגעכאַפּט ווי פון א דונער.

— אָט שוין, קאַנאַריק! — און איז ארויס אין קאָרידאָר.

— געה, טהו דיך אָן, איך האָב ערגעץ מיט דיר צו געהן.

— קאַנאַריק!

— וואָס שטעהסטו, מאַך עם פלינקער, איך האָב קיין צייט.

אז זיי זיינען אריינגעקומען אין שטיבעל אריין האט דאס מיידעל איהם ביי דער האנד אנגענומען:

— קאנאריק, וואוהין ווילסטו מיך פיהרען?

— וועסט שוין זעהן.

זי האט זיך נעהענטער צוגערוקט צו איהם, און מיט שרעק איהם געקוקט אין די אויגען אריין.

— ווער זיינען דאס געווען די פרעמדע לייט?

— וואס איז דיין עסק?!

זי האט איהם אנגענומען ביי ביידע הענד און צוגעדריקט זיך צו איהם און געקוקט איהם אין די אויגען אריין.

— מאטקע, וואס ווילסטו טהאן מיט מיר?

דער יונג האט פערביסען די ליפען, מיט שרעק זיך אומגעקוקט אויב קיינער האט ניט געהערט זיין נאמען, געביילט א פאר פויסטען:

— וואס האסטו געטהאן, עס האט דאך ווער געקענט הערען. איך וועל דיר די צייהן אויסהאקען.

— שלאג מיך, שלאג מיך וויפיעל דו ווילסט. טהו מיט מיר וואס דו ווילסט. נאר גיב מיר ניט אוועק צו פרעמדע מענשען. פערקויף מיר ניט, פערקויף מיר נישט. מאטקע, מיין איינציגער טהייערער מאטקע! — און דאס מיידעל האט זיך געווארפען צו זיינע פיס, ארומ־גענומען זיינע פיס און צוגעקלעמט זיך צו איהם. זי האט שוין ניט גע־רעדט קיין ווארט, נאר געקוקט אויף איהם מיט אזעלכע זשאדנע אוי־גען, ווי א שטומער הונד קוקט אויף זיין הערר, אז ער זאל איהם ניט אוועקטרייבען.

— טהו דיך אן, איך וויל דיך פיהרען צו א גאסט אין א האטעל אריין — האט מאטקע געזאגט זי צו בערוהיגען.

— אט שוין בין איך באלד פערטיג — איז זי אויסגעשפרונגען מיט א דאנקבארען בליק א קוק געטהאן אויף מאטקע'ן און געכאפט זיך פלינק אנטהאן...

4.

אין די־נעבעלדיגע אבענדען.

די אלטע שטאדט האט אנגעצונדען איהרע לאמפען אויף די עקען נאסען צו איהר נאכטליכעס לעבען. באלד האבען די שוי־פענסטער אין די ביליגע קינעמאטאגראפען אנגעהויבען ארויסצוגיסען זייערע געלע און גראהע גאז ליכט. דאס ליכט האט זיך געגליטשט איבער די אלטע מויערען, און בלאהליך־שאטענדיג בעלויכטען די ערנסטע אלע ווענד פון די הייזער. אין די טונקעלע לאבריניטשע קארידארען האבען זיך אנגעהויבען צו בעווייזען די מיידלאך פון די „הייזלאך“, אנגעטהאן אין זייערע פערפיהרערישע צוציהענדע באטיסטינע ווייסע נאכט־קאפטענס, מיט די רויטע בענדער בעפוצט. און פון די האלב־שאטענדיגע טונקעלהייט האבען ארויסגעבלישצעט זייערע פינקעלדיגע אויגען און קרענקליך־פערפיהרערישע געזיכטער, געקוקט שטיל, ליידענשאפטליך, ווי בעטענדיג אנטהייל צו נעהמען אין דער לאסט פון זייער קרענק, אין וועלכער זיי שטעקען, און מען האט עס געטהאן....

באלד האבען זיך אויך בעוויזען די סטרושעס מיט זייערע געליעבטע אין די ארימס און געשפיעלט מיט זייערע הארמאניקעס. ווייבער מיט קינדער אויף די הענד האבען זיך אויסגעזעצט אין די אויסגעטריקנטע רינשטאקען, געכאפט פרישע לופט, און מיט זייערע ענטבלויזטע, אויסגעדארטע ברוסטען געקארמעט זייערע קינדער, ווי יעדעס לעבעדיגע בעשעפעניש טהוט עס און שעהמט זיך נים. ווארום עס איז געווען א זומער נאכט. לופט האט געפעהלט אין די ענגע, שמאלע הייזער פון דער אלטער שטאדט, וואס האבען קיין הויפען נישט, און די דורשט נאך לופט האט דארום ארויסגעווארפען די איינוואהנער פון די אינעווענינגסטע וואהנונגען אויף דער גאס ארויס.

און דאס אינטימע מענשליכע לעבען, וואס שפיעלט זיך תמיד אב אין די סודות׳דיגע בעהעלטענישען פון די וואהנונגען, האט דאס מאל

פריי און אָפען זיך אויסגעלייגט אויף דער גאַס. צו שעהמען זיך איז ניט געווען וואָס. איינער האָט דעם צווייטען נישט געקענט. און אלע־מען האָט די נויטה געטריעבען צו לעגען זיך אויף דער גאַס אויסגעבעט אויף קישענס. און פאַר גאָט און פאַר'ן שימערענדיגען הימעל האָבען די געלאָזט זייער ליעבע־לוסט פריי, ווי זי האָט געוואָלט...

פרייטאָג, צו־נאַכטס איז עס געווען, און אידישע ווייבער האָבען אָבגעקאָכט עסען אויף דעם גאַנצען שבת'דיגען טאָג. און דאָס געשמאַק פון די אָבגעקאָכטע פיש און דער ריח פון די געדעמפּפטע פליישען האָט זיך אַרויסגעריסען פון די הייזער אויף דער גאַס אַרויס און פער־באַפּט מיט זיין פעפערדיגען געשמאַק די דורכגעהענדע און די ליעגענ־דע פאַרלאַך....

וואָס אַמאָל זיינען די טראָטוארען פון דער „אַלטער שטאָדט" געדיכטער געוואָרען מיט שפּאַציערענדע. דאָס זיינען געווען די אַראָב־געקומענע „געסט" פון די אַנדערע טהיילען שטאָדט צו די מיידלאַך פון די „הייזלאַך". פערשיעדענע יונגע לייט און עלטערע, אין פּשוט'ע מענשליכע קליידונג און אין אָפּיציעלע, זעלנער און אָפּיציערען, בע־אַמטע און ציווילע, אַלע זיינען דאָ געווען גלייך. אַלעמען האָט די ליעבע־לוסט געבראַכט צושלעפּען אין דער „אַלטער שטאָדט" און באַלד האָבען זיך אויסגעמישט די מיידלאַך פון די „הייזלאַך" מיט די געסט. די פערבאָטענע ליעבע אין איינעם מיט די על פּי חופּה וקדושין ערלויבטע.

צווישען זיי האָבען זיך געדרעהט מוטערס מיט זויגענדע קינדער, און סטרוזשעס מיט דיענסטען, און קינדער פון פערשיעדענעם עלטער האָבען זיך געפּלאָנטערט אונטער די פיס, און אַלעמען האָט בעלויכטען דאָס האַלב־פערפיהרערישע, האַלב סודות'דיגע גראָהע גאַז־ליכט, וואָס האָט זיך געגאָסען איבער די ערנסטע בלאַהליך־פערשאָטענטע ווענד.

און די גרויסע „קולטורעלע" שטאָדט וואַרשאַ איז מיט אַמאָל גע־וואָרען פערוואַנדעלט אין אַ „פּיק־ניק" פון אור־אַלטע מענשען אין אַ אור־אַלטען וואַלד, ווען די מענשען האָבען זיך ניט געשעהמט צו ליעבען איינער פאַר'ן אַנדערען...

און אין דעם יאַהר־מאַרק פון ליעבע פלעגען פון צייט־צו־צייט דורכמאַרשירען אויף די טראָטוארען די היטער פון אָרדנונג, אַ סטראָזשניק אָדער אַ פּריסטאַוו, און נאָכקוקען אויב אַלעם איז אין

אָרדנונג. נאָר אָפּטמאָל האָט זיין מענשליכעס גובר געווען זיינע ערנ־סטע פליכטען, און דער „היטער פון געזעץ“ איז אליין פערשוואונדען מיט א טולענעם ווייסען פערפיהרערישען פלעק אין די טונקעלהייט פון א לאברינטישען קאָררידאָר....

דאָס קאפּע הויז „וואַרשאַווסקי“ איז יעצט אין אָבענד בעלעבט. אויף׳ן בופעט זיינען אויסגעשטעלט די פערשיעדענע געבעקס, אייער־קיכלעך און אנדערע גוטע זאכען, וואָס מען האָט בייטאָג בעהאַלטען פון די פליעגען, און הינטער׳ן בופעט זידט הויך דער גרויסער סאַמאָ־וואַר. די טישלאַך אין קאפּע הויז זיינען אויך בעזעצט, און א דינער רויך פון פּאַפּיראָסען און ציגארען הילט איין ווי א פערשלייערטער וואָלקען די אנוועזענדע. די מעהרסטע געסט אין קאפּע הויז זיינען די „פּאַטראָנען“ פון די פערשיעדענע „הייזלאַך“, וואָס זיינען אין די אומ־געבונג. דאָך געפינט זיך אויך א גרויסע צאָהל גלאָט אַזוי געסט, וואָס קומען אריין אין אבענד קאפּע טרינקען און א דאמינא שפּיעלען, אָדער א פרעמדער, אַן אראָבגעפאַלענער.

אין הינטער גרונד זיטצען אויף א פּאָר מיידלאַך, אָנגעטהאָן אין שטאָפען פון אויפפאַלענדע קאָלירען, מיט נאַסע פערשאַרטע, פערקאַמ־טע האָאר, און א געשמעק פון ביליגען פערפיום און פּאודער לאָזט זיך הערען פון דאָרטען. דאָס זיינען מעהרסטענס פון די מיידלאַך, וואָס כאַפּען זיך אריין פון דער גאַס אָברוהען זיך אביסעל, צו זעהן א פּאַטראָן אָדער א בעל הבית פון א „הייזעל“ און מיט איהם עפּעס איבער־צו־רעדען.

הינטער דעם בופעט שטעהט נישט היינט ווי אַלע מאָל חנה׳לע, אָדער די בעל הבית׳טע פון קאָפּע הויז. עס איז היינט פרייטאג אין אָבענד. און דער בעל הבית פון קאפּע הויז, וואָס איז א גאַנצע וואָך פערנומען ביי זיין געשעפט, איז אהיים געקומען, זיצט זיך מיט זיין פאַמיליע אין דער קיך און ריכט אָב שבת.

פון דער קיך רייסט זיך טאַקי ארויס דער געשמאַק פון פיש און א פערשלאָפענער נגון פון זמירות. הינטער דעם בופעט שטעהט א קריס־טין, די סטרוזשקע פון הויז, וואָס מען שטעלט זי אָן איבער שבת, אום געלד פון די געסט אָבצונעהמען, און נעבען איהר אויף דער וואָך שטעהט א אינגעל, איינער פון דעם צווילינג, וואָס זיינען פריהער פון חדר אהיים געקומען, און היט אָב, אז די גוי׳ע זאָל דאָס קליין געלד צו זיך

אין טאַש נים אַראָבלאָזען. דאָס היטען די גוי'ע קומט פאַר עפּענטליך. די גוי'ע ווייסט דערפון. די געסט ווייסען אויך דערפון, און אַלע היטען זי, אַז זי זאָל דעם פּירער, אָדער זעקסער, וואָס זי נעהמט אָב פאַר א בלעזעל טהעע גליידְ אריינלעגען אין קאַסע אריין. און זי טהוט עס.

ביי איינעם פון די טישלאַך איז געזעסען קאַנאַריק מיט זיין „שפּאַר־נערין", די דראַטען־געהערין. די דראַטען־געהערין איז נים געגאַנגען ווי די אנדערע מיידלאַך אויף דער גאַס. מאָטקע האָט זי נים געלאָזט. זי איז נאָר געווען פאַר בעסערע געסט, אין די האָטעלען צו פיהרען, אָדער פאַר אָפיציערען, וואָס פּלעגען אראָבפאַלען אין דער „אַלטער שטאָדט". דורך דעם איז זי אין אבענד נישט געווען אָנגעטהאָן אין באַטיסט ווי די אַנדערע מיידלאַך, נאָר אין מעהר „אַנשטענדיגע" קליי־דונג, אין א זיידען ווייסען בלוזקעלע, מיט א טיעף אויסגעשניטענעם האַלז און הענד, און מיט א סך שפּאַנישע קעמלאַך אין די האָאר.

קאַנאַריק האָט א חוץ איהר געהאַט זיך שוין „ערוואָרבען" אַנדע־רע מיידלאַך, וואָס האָבען געאַרבייט אויף איהם. אַבער מעהרסטענס זיינען די אַנדערע מיידלאַך געווען עלטערע שוין, בילינע סחורות, וואָס זיינען געווען אין גאַס, און מיט יענע איז איהם נים אָנגעשטאַנען צו געהן, אָדער צו זיצען מיט זיי ביי איין טישעל. איבעריגענס האָט שוין דאָס גאַנצע קאַפע הויז און די „הייזלאַך" פון די גאַנצע אומגעבונג גע־וואוסט די פּראָפּאָזיציע וואָס מען האָט געמאַכט די שפּאַנקע, און אַז דער „דירעקטאָר" פון „אַקוואַריום" איז זי געקומען אַנגאַזשירען אין זיין קאַפע שאַנטאַן. די „שפּאַנקע" איז מיט אַמאָל געוואָרען א גרויסע מיוחס'טע אין דער אונטערוועלט.

און צו דאָס פּאָאר'ל, צו קאַנאַריק מיט די „שפּאַנקע" האָבען זיך געשאַרט די מיידלאַך פון די „הייזלאַך". אַלע האָבען זיי מקנא געווען די שפּאַנקע, און אַלע האָבען זיי געוואָלט קומען אונטער קאַנאַריק'ס הערשאַפט. ערשטענס, איז קאַנאַריק געווען א יונגער, געזונטער יונג, וואָס אַלע צוהאַלטערס און וואוילע יונגען האָבען מורא געהאַט פאַר איהם, און צו זיינס א נקבה וואָגט זיך קיינער נישט צוטשעפּען און, צווייטענס, האָט קאַנאַריק גוט בעהאַנדעלט זיינע נקבות. ער האָט זיי אָפט ארויסגעפיהרט שפּאַציערען, ער פּלעגט זיי נעהמען אין טהעאַטער, אין שטאָדטישע גאָרטענס, און פּלעגט זיי קויפען שעהנע זאַכען צום אָנטהאָן.

דורך דעם איז שטענדיג ביי זיין טיש געווען פול מיט מיידלאַך.

און דאָס מאָל איז אויך די „לאָוויטשערין“ און די גאַסטענינעריו אריינ־געקומען פון גאָס אין קאַפע הויז, און דערזעהענדיג קאַנאַריק׳ען מיט די „שפּאַנקע“, זיינען זיי צוגעפאַלען צום טישעל און זיך געפרעהט מיט זיי.

די לאָוויטשערין און די גאַסטענינעריו האָבען אָבער געהערט צו שלמה׳לע שלאָסענ־העקער. שלמה׳לע שלאָסענ־העקער איז געווען אַ יונג, פאַר וועלכען ס׳האָט אַמאָל דער גאַנצער זשיבאָוו און אייזערנער טהויער געציטערט. מען האָט דערצעהלט פון איהם גבורות, אַז ער שלאָגט זיך מיט צעהן סטראַזשניקעס און ברעכט אויף שלעסער ווי דורך אַ צויבער וואָרט. אָבער דאָס איז אַלעס געווען אַמאָל, היינט לעבט שלמה׳לע שלאָסענ־העקער מעהר מיט די לאַרבער־קראַנצען פון זיין פערגאַנגענהייט איידער מיט די געגענוואַרט. ער טרינקט צופיעל ביער, און פון דעם האָט ער געקראָגען אַ גרויסען בויך און איז געוואָרען שווער־פעלמיג, און גלאַט אַזוי איז ער שוין אַלט געוואָרען. און זייט דער „בייער שנעק, וואָס איז געקומען פון אַלדע־שוואַרץ־יאָהר“ (קאַנאַ־ריק) האָט איהם אַזוי די באַקען אונטערגעהאַקט, דאַן, ווען שלמה׳לע שלאָסענ־העקער האָט איהם געוואָלט די „שפּאַנקע“ אַפּשלאָ־גען, און דער יונג איז אַפּגעלעגען אַ פּאָר וואָכען אין בעט — האָט שלמה׳לע שלאָסענ־העקער פערלאָרען פון זיין אויסטערליכען רוהם, און דער אויפגעהענדער שטערען איז געוואָרען קאַנאַריק־מאַמקע. נאָר דאָך שרעקט נאָך שלמה׳לע שלאָסענ־העקער מיט זיין פערגאַנגענהייט, און חברה ווילען זיך נישט טשעפּען צו איהם.

יעדער פון די גרויסע שטערען האָבען ארום זיך משרתים׳לאָך, שאַלאָטען שמשים רופט מען זיי, ווי אַ קעניג זיינע מיניסטאָרען. קאַנאַריק האָט נאָך נישט געהאַט זיינע, ער איז נאָך געווען צו יונג, און נישט פערשטאַנען די בעדייטונג פון די שאַלאָטען־שמשים, האָט ער זיי געיאָגט פון זיך. אָבער שלמה׳לע שלאָסען־העקערס רעכטע האַנד איז געווען יוסף׳ל מאַלפּע. דאָס איז געווען אַ קליינער יונג, אַ הויקער, מיט אַ גרויסע, קרומע נאָז, וועלכער האָט געדיענט שלמה׳לען אַזוי געטריי ווי אַ הונד, און איז אין גאַנצען געווען פערנומען מיט זיין רבין׳ס לויב און שטאַרקייט. שלמה׳לעס „פּאַטריאָט“ איז אין אָבענד ארומגעגאַנגען איבער דעם טראָטואַר פון די אַלטע שטאָדט און האָט אַכטונג געגעבען אויף שלמה׳לע שלאָסען־האַקער׳ס גוט, אויף זיינע

מוידען, אויב זיי פיהרען אהיים די געסט, אָדער זיי דרעהען זיך אין גאַס. אז די מיידלאך האָבען איהם דערזעהען, האָבען זיי זיך גע־שראָקען פאר איהם ווי פאר א שפּיאָן, און אָנגעהויבען מיט הוצפּה צו שלעפּען געסט, ווייזענדיג אז זיי ארבייטען גוט.

ווי קאַנאַריק איז געזעסען מיט זיין „שפּאַנקע“ ביי א טישעל אין קאַפע הויז, און נעבען זיי איז אויך צוגעקומען די „לאַווימשערין“ מיט די „גאַסטענינערין“, איז אריינגעקומען יוסף'ל מאַלפּע און מיט די כימ־רע אויגעלאך ווי ביי א קאַץ האָט ער זיך אומגעקוקט אין קאַפּע הויז און, דערזעהענדיג אז קאַנאַריק זיצט מיט שלמה'לע שלאָסען־העקער'ס נקבות, איז ער פערשוואונדען ווי א ווינד. עס איז אייגענטליך געווען נעגען דעם אָנגענומענעם געזעץ פון דער אונטערוועלט, אז א קאָרעט א גוטער ברודער זאָל זיצען מיט נקבות פון אן אנדערען. דאָס איז שוין געווען א סימן, אז יענער וויל די נקבות אָבשלאָגען און שאַפען זיך „א פּראָטענציע“. די מיידלאך האָבען אָבער ניט בעמערקט, אז יוסף'ל מאַלפּע האָט זיי נאָכגעשפּירט, און זיי זיינען ווייטער געזעסען. באַלד זיינען זיי געקומען אָנזאָגען דערפון אַנדערע מיידלאך, ווארום איינע האָט די אַנדערע אָבגעהיט.

— שרה'לע, געדענק אין גאָט! די מאַלפּע איז דאָ געווען און האָט איך געזעהן זיצען מיט קאַנאַריק'ען!

— וועה איז מיר! — האָבען די מיידלאך אויסגעשריען ערשראָ־קענע, און געכאַפּט די טיכער אויפ'ן קאָפּ און געוואָלט פלינק ארוים.

אין מאָטקע'ן האָט זיך ערוועקט דער ווילען צו הערשען און ווייזען ווער עס איז שטאַרקער, האָט ער אויסגעשריען:

— זיצען! איך הייס זיצען!

די מיידלאך זיינען בלאַס געוואָרען, ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. געוואָלט האָבען זיי בלייבען און אין הארצען זיך געפרעהט, וואָס קאַ־נאַריק געהט זיי איבערנעהמען אונטער זיין רשות, אז זיי זאָלען גע־הערען צו איהם, אָבער זיי האָבען מורא געהאַט פאר שלמה'לע שלאָסען־העקער און פאר'ן סקאַנדאַל, וואָס וועט ארויסקומען. נאָר קאַנאַריק האָט בעפוילען מיט אזא שטרענגען טאָן זיצען, אז זיי זיינען זיצען געבליע־בען בלאַס, טוידט און אין שרעק.

— ניט דאָ אהער קאַפּע, קעדקיכלאך! — האָט קאַנאַריק בעפויד־לען.

די געסט אין קאפע הויז זיינען נייגעריג געווארען וועגען סקאנ־דאל, וואס דא וועט ארויסקומען. זיי זיינען געבליעבען זיצען אויף זייערע ערטער און פון דרויסען זיינען אנדערע געקומען, נייגעריג צו וויסען וואס דער סוף וועט זיין.

— עסט, טרינקט! — האט קאנאריק בעפוילען די מיידלאך. די מיידלאך זיינען אבער געבליעבען זיצען מיט הארץ־קלאפעניש און אנ־געהויבען זיך בעטען:

— קאנאריק לעבען, וואס ווילסטו האבען? לאז אונז געהן, שלמה׳לע וועט דאך אונז ממית׳ן.

— האט ניט קיין מורא, איך בין דא. לאמיך זעהן, אז ער זאל אייך וואגען אנריהרען! דעם קאפ וועל איך איהם שפאלטען!

די מיידלאך האבען זיך אינערליך געפרעהט אויף קאנאריק׳ען.

— עסט, טרינקט, איך היים — האט קאנאריק בעפוילען מיט די אויגען.

די מיידלאך האבען דאס געטהאן מיט אנגסט און הארץ־קלאפעניש און געשוויגען אין ערווארטונג. באלד איז אריינגעקומען שלמה׳לע שלאסען־העקער. ער איז שוין געוועזן אן עלטערער יונג, די געשטאלט פון א איד אין די פערציגער, א ברייט־ביינינגער, מיט א בויך, מיט א רויטען קארק. די גאלדענע קייט האט הויך געבאמבעלט אויף זיין בויך פון זיינע שווערע טריט, נאר דאס פנים, כאטש שוין פערעלטערט, מיעד און אויסגעלאשען, דאך האט עס נאך געהאט אין זיך וואויל אינגלישע שפורען, קורצע וואנסעלאך און גרויסע ברעמען, מיט א פאר גרויסע אבגעשטאנענע אויערען און ער האט געווארפען א שרעק פון דערוויי־טענס. שטיל איז געווארען אין קאפע הויז ביי זיין אריינקומען, ווי פאר א שטורם. די מיידלאך, די „לאוויטשערין“ און די „גאסטעניגע־רין“ האבען זיך איינגעקארטשעט און בעהאלטען די פנים׳ער אין די גלעזער טהעע, אז זיי זאלען איהם ניט זעהן. שלמה׳לע שלאסען־הע־קער, מיט איין האנד אין די הויזען־קעשענע און די אנדערע פערלעגט אויפ׳ן רוקען, האט גלייך געשפרייזט צו קאנאריק׳ס טישעל, צוערשט זיך שטילשווייגענד ארומגעקוקט, ווי ער וואלט עפעס געזוכט, און אז ער האט ענדליך בעמערקט די צוויי נקבות זיינע, האט ער געפרעגט מיט פערוואונדערונג:

— וואס טהוט איהר דא? וואס געהט איהר ניט אין גאס ארויס?

— אט שוין, נאר געוואלט א גלעזעל טהעע טרינקען — רופט זיך אן די „גאסטענינערין", און הויבט זיך אויף.

— זיצען בלייבען! — האט קאנאריק געגעבען מיט'ן פויסט א קלאפ אין טיש, אז די מויד און אפילו שלמה'לע זיינען בלייך צוריקגע־טרעטען אויף א טריט. די מויד האט זיך צוריקגעזעצט.

— וואס איז דאס? בענקארט! — האט זיך שלמה'לע געשטעלט איהם אין די אויגען אריין.

קאנאריק האט אבער ניט געקוקט אויף איהם, נאר געווענדעט זיך צו די מיידלאך:

— די קעפ וועל איך צושפאלטען, ווער עס וועט פון דאנען אוועק געהן! דא זאלט איהר זיצען, ביי מיר,ביים טיש! איך וועל זעהן ווער עס וועט אייך יאגען פון דאנען!

— אזוי? — שרייט אוים שלמה'לע און אין זיינע אויגען איז גע־לעגען א כעס און אן אימה — די מינוט ארוים אויפ'ן גאס! די מינוט אדער איך צושפאלט די קעפ!

די מוידען האבען זיך מיט שרעק ארומגעקוקט, ניט געוואוסט וועמען צו פאלגען; זיי זיינען שוין געשטאנען, נאר קאנאריק'ס א בליק האט זיי צוריק אנידערגעזעצט.

א מינוט האבען אלע געשוויגען, נור שלמה'לע איז בלייך געווא־רען. די נאז־לעכער האבען זיך איהם געעפענט און ער האט די ציינער פון מויל ארויסגעשטעקט און די אויגען האבען איהם אנגעהויבען אנ־צוצינדען זיך ווי א פייעריל און ער האט געפרואווט כאפען קאנאריק'ס בליק.

אבער קאנאריק האט גאר נישט געקוקט אויף איהם, ווי ער וואלט גאר ניט געשטאנען נעבען איהם.

— וואס טרינקסטו ניט די קאפע? — גיט ער א שאר צו א גלאז צו א מויד.

— דו ממזר איינער, — האט שלמה'לע זיך געגעבען א רוק אויף קאנאריק'ען.

ווי א שלאנג איז קאנאריק פלוצלונג אויפגעשפרונגען און טיעף אריינגעקוקט שלמה'לען אין די אויגען. אזוי זיינען זיי ביידע א מינוט

צוויי געשטאנען איינער געגען אנדערען און געקוקט אין די אויגען אריין, ווי צוויי טיגערס, איידער זיי ווארפען זיך איינער אויפ'ן אנדערען.

אין קאפע הויז איז געווען שטיל, אז מען האט געהערט די פליעגען זשומען ארום די קעז־קיכלאך. די יונגען זיינען אלע געבליעבען זיצען אויף זייערע ערטער, מורא געהאט זיך אריינצומישען, נאר די „לאוויטשערין" האט זיך ארויסגעכאפט פון טישעל און געגעבען א געשריי אויף דער בעל־הבית'טע: „קומט אריין, זעהט וואס דא טהוט זיך!"

דער בעל הבית פון קאפע הויז, א הויכער, שמאלער אידעל, וואס האט ערגעץ־וואו געהאט נאך א געהיים געשעפטעל, די בעל־הבית'טע די ווארשאווער אידישע דיקע ווירטהין און חנה'לע, אלע שבת'דיג אנגעטהאן, זיינען געבליעבען שטעהען אויף דער שוועל פון דער קאפע. זיי האבען געזעהען ווי די צוויי יונגען שטעהען איינער געגען דעם אנדערען און קוקען זיך אין די אויגען, און אן עלעקטרישער שטראם ציהט זיך צווישען זייערע אויגען ווי א פייער. קיינער האט ניט געוואגט צוצוגעהן צו זיי; יעדער האט זיך אינסטינקטיוו אבגערוקט און געווארט אויף דעם שטורם, ווען ער וועט אויסברעכען. נאר פלוצלונג האט זיך חנה'לע, די אכצעהן־יעהריגע מיידעל, מיט דעם גלאנציגען, פריש־אבגעוואשענעם שווארצען קאפ האר אויף שבת, אריינגעלאזט זיך צווישען די צוויי, זי איז אויפגעוואקסען ביי מאטקע'ן, אויפגעהויבען די הענד און די אויגען צו איהם און געזאגט מיט איהר מיידעלשער שטימע, בעטענדיג זיך:

— קאנאריק, וואס טהוען זיע? מען וועט אונז דאס געשעפט שליסען. דער פריסטאוו דרעהט זיך אויף דער גאס; קאנאריק, איך בעט איה'ן!

אין איהר שטימע האט זיך געהערט דאס קלאפען פון איהר הארץ. אלע האבען מורא געהאט פאר איהר, אז זי זאל ניט פאקען א קלאפ. די מוטער האט געשריען: „חנה'לע, געה אוועק, געדענק אין גאט!" נאר חנה'לע איז אלץ געשטאנען און געבעטען זיך:

— קאנאריק, טהוט דאס ניט!

און פלוצלונג האט קאנאריק אוועקגענומען זיינע בליקען פון שלמה'לע שלאסען־העקער, און געווענדעט זיי אויף חנה'לעם געוואשענע

שבת׳דיגע האר. האט געזעהן די צוויי שווארצע צעפ וואס פלעכטען זיך אראב איבער איהר רוקען און די שרעק און די ריינקייט אין איהרע אויגען. לאנג קוקען אויף איהר האט ער ניט געקענט. ער האט דעם בליק געבויגען צו דר׳ערד, א גוטער שמייכעל האט זיך צוגאסען איבער זיין מויל און וואנצעס, געקראצט זיך מיט א האנד אונטער אן אויער און זיך אנגערופען צו די „דראטען-געהעריין“:

— קום, נינא.

גענומען די דראטען-געהעריין און געווארפען א פערשמעכטענדען בליק אויף שלמה׳לען און געברומט אונטער׳ן נאז:

— כאפט איהם די שווארצע יאהר. און איז ארויס פון קאפע-הויז.

אלע האבען זיך פערוואונדערט פארוואס קאנאריק האט דאס גע-טהאן.

5.

ווי מען בעדיענט מאָטקע'ן.

יעדען שבת איז מאָטקע ווי דער מנהג איז געווען ארויסגעגאַנגען שפּאַציערען מיט זיינע „נקבות" איבער'ן שטאָדט, געפיהרט זיי אין זאַקסישען גאַרטען, אָדער אין אידישען טהעאַטער, ווען דאָס אידישע טהעאַטער האָט געשפּיעלט איינע פון די גוטע שטיקער, וואו קינדער האָבען געזונגען א סך ליעדלאַך, און וואו מען האָט פיעל מאָל קדיש געזאָגט. דעם שבת ווי יעדען אַנדערען, האָבען די מיידלאַך, מאָטקע'ס נקבות, פאַרבערייטעט זיך צום שפּאַציער. ווארום שבת ביי טאָג איז געווען דער פרעהליכסטער אדן פריינדסטער טאָג פון זייער לעבען, ווען זיי געהען אויס אויף דער ליכטיגער וועלט, ניט געלד צו פערדיענען, נאָר פאַר פערגעניגען, און טהוען זיך אָן נישט צוליעב פּרנסה נאָר פאַר זיך און גוטע פריינד.

אין רויטען וועלפיל'ס „הייזעל" איז פון דער פריה אָן שבת געווען א גרויסע בעוועגונג. די מיידלאַך האָבען זיך פאַרבערייטעט צום שפּאַציער, זיי האָבען געפּרעסט די בלוזקעס, אויסגעזוכט זיך די שעהנסטע קליידער און בעראַטהען זיך איינע מיט די אַנדערע וואָס אָנצוטהאָן. נאָר מעהרסטענס האָבען די מיידלאַך פאַרבערייט מאָטקע'ן צום שפּאַציער. איינע האָט איהם א העמד אויסגעפּרעסט, די צווייטע האָט איהם די הויזען אויסגעפּרעסט. אָן אַנדערע די סאַמעטענע וועסט געריינינט, און נאָך אָן אַנדערע די שטיוועל איהם אָפּגעפּוצט, ווארום וואָס שעהנער און עלעגאַנטער מאָטקע איז געגאַנגען אָנגעטהאָן ווען ער איז מיט זיי ארויס אויפ'ן שפּאַציער, אלס בכבוד'ער איז עס געווען פיר זיי, אלס שטאָלצער האָבען זיי זיך געפיהלט.

אז די מיידלאַך זיינען שוין געווען אָנגעטהאָן, זיינען זיי אריין צו די קראַנקע פּאַפּיראָסען־מאַכערין, אז זי זאָל זיי בעקוקען און מבינות זאָגען. די פּאַפּיראָסען־מאַכערין איז ווי תמיד געזעסען ביים פענס־

טער און דאָס האַרץ זיך דערכאַפּט מיט שאָלעכץ פון א פּאָמעראַנץ. די קינדערלאך פערשמוצט די פּנים'לאך און די נעזלאך מיט דעם שבת'דיגען עסען אין די נייע שבת'דיגע קאַשקעטלאך זיינען געזעסען אויף דער ערד און האָבען זיך געשפּיעלט איןביינדעלאך, און מלך פּאַפּיראָסניק, וועלכער איז אליין געוועזן אמאָל א חסיד'ישער יונגערמאַן, נאָר היינט פּאַריאָגט א גאַנצע וואָך אין פּרנסה, האָט שבת זיך אָבגערוהט, געזעסען אין די גאַטקעס און האָט געזאָגט פּרק.

די מיידלאך זיינען אריינגעקומען אָנגעטהאָן אין בלויע קאַרטען־קליידלאך מיט אַטלעסנע אונטערפאַלדען, און געוויזען דאָס קראַנקע ווייבעל די העטס מיט די פּיעלע פעדערען און בלומען, די נייע קאַמאָשען, און געבעטען אויף זיך מבינות זאָגען. דאָס קראַנקע ווייבעל האָט דערפון הנאה געהאַט. אליין גאָר נישט געהאַט וואָס אָנצוטהאָן און איז שוין ניט געווען אין דרויסען זייט יאָהרען, האָט זי גרויס הנאה געהאַט צו רעדען פון מאָדעס, און וועלכע זי איז אמאָל מיידעלווייז געווען א גרויסע בריה'טע, מבינות געזאָגט, אז דאָס שטעהט ניט גוט, און די קאָלירען פּאַסען נישט און אליין זיך נישט געשעהמט אָנצופּראָבירען די העטס אויף איהר שבת'דיגען שייטעל און געל פּנים און געטראַכט ביי זיך מיט קנאה: ווען זי האָט אזוינס אָנצוטהאָן, וואָלט זי נאָך היינט געווען א שעהן ווייבעל און וואָלט אין גאַס ארוים שפּאַצירען כאָטש קראַנקערהייד.

— די פאַלדען זיינען דאָך צו ברייט, רייזעלע, זאָגט זי צו א מיידעל, וועלענדיג כאָטש א שטאָך געבען יענע וואָס זי איז צו דין.

— אָ, היינט טראָגט מען אזוי. אלע פּאַניעס אויף די מאַרשאַלקאָווסקי גאַס טראָגען אזעלכע.

דער איד, מלך פּאַפּיראָסניק איז בייז געווען וואָס די „טמאות", די מיידלאך פון די הייזלעך פערקעהרען ביי איהם אין שטוב און זיין ווייב האַלט זיך אונטער מיט זיי. אָבער ער האָט זיך גאָר נישט געקענט העלפען. ער האָט געוואָהנט מיט זיי אין שכנות, הויז ביי הויז, און די מיידלאך האָט עס געצויגען צו איהם אין שטוב אריין וואו זיי קענען אריינקומען אלס שכנות און פריינד. עס איז נישט געווען פאַר זיי די טהיר צו פערמאַכען. און אָפט מאָל האָט מען פון זיי א טובה געהאַט. א חוץ וואָס זיי האָבען די קינדער געטהיילט צווייערס אָדער געקויפט געבעקס און פלעגען דאָס ווייבעל העלפען אין בעלי־הבתיש־

קיים, האָבען זיי אונטערגעהאַלטען זיין האַנדעל מיט די געהיימע פּאַ־פּיראָסען און פערקויפט צו די געסט וואָס זיינען געקומען צו זיי. די טובות האָבען געפיהרט צו פריינדשאַפט, נישט קוקענדיג אויף די פּראָ־פעסיע וואָס זיי פערנעהמען. איבריגענס ביים פּאַפּיראָסניק אין שטוב האָט מען גאָר געהאַט פערגעסען מיט וואָס די מיידלאַך פערנעהמען זיך. זיי האָבען זיך אויפגעפיהרט ווי גוטע שכנ׳טעס און ווי אַנדערע גע־וועהנליכע מענשען. און דער פּאַפּיראָסניק איז מיט דער צייט דערצו אַזוי געוואָהנט געוואָרען, אז ער האָט אויך פערגעסען, אז די מיידלאַך זיינען „טמאות“. אַפּטמאָל האָט ער בעשטימט צו וועקסלען די וואָה־נונג, כדי פּטור צו ווערען פון די שכנות׳שאַפט. נאָר קיין געלד איז נישט געווען אויף איבערצוציהען זיך. קיין אַנדער וואָהנונג האָט זיך נישט געמאַכט, און מען איז שוין פּשוט געווען צוגעוועהנט צו די טובות....

נאָר שבת האָט עס איהם פערדראָסען מעהר ווי אין אַנדערע מאָל. ווען ער זאָגט פּרק, קומען זיי, די „טמאות“, אריין. האָט ער זיך פער־דרעהט, און איינגעטונקט זיך אין סדור און געזאָגט מיט אַ זינגענדיגען נגון.

„על שלשה דברים העולם עומד“, אויף דריי זאַכען שטעהט די וועלט....

און די מיידלאַך האָבען זיך צוגעהערט צו דעם בעקאַנטען היימי־שען נגון און האָבען זיך גוט געפיהלט ווי אין דער היים.

אַם מעהרסטען האָט די „לאָוויטשערין“ שבת נאָכמיטאָג ליעב גע־האָט צו פערברענגען ביים פּאַפּיראָסניק. זי איז געווען אַ פרומע טאָכ־טער פון דער היים. איהר פאָטער איז נאָך ביז היינט אַ מלמד אין לאָוויטש. זי האָט זיך געהאַט פערליעבט אין אַ פריזירער, דער פאָטער האָט זי דוקא געוואָלט חתונה מאַכען עפּעס דאָרט פאַר אַ אויסגעווייק־טען אָרים בחור פון בית־המדרש. פערדיענט האָט זי געלד פאַר זיך, אַ זאַקען־מאַכערין געווען. האָט זי דער פריזירער געהאַט אַנגערעדט און זי איז אַנטלאָפען מיט איהם קיין לאָדז. דאָרטען האָט ער זי ער־גיץ וואו אריינגעגעבען, פון וואַנען זי איז דאָ אַהער געקומען אין „היי־זעל“. היינט בעדויערט זי שוין נישט און נישט זי פרעהט זיך. יעדער האָט זיין אונגליק, און קיינעם קומט נישט אָן די פּרנסה גרינג. נאָר זי האָט געהאָפט אַמאָל נאָך פון דאַנען ארויסצוקומען און חתונה האָבען

מיט אן ארענטליכען מענשען, און זי האט געהאלטען אין איין זאמ־לען וועש אויף א אויסשטייער. זי האט דאס געהאט א בעזונדערע ליע־בע צו דעם פאפיראסניק, צו זיין פאמיליע, און אז עס איז געקומען שבת, האט זי ליעב געהאט צו הערען ווי ער לייענט פרק, עס האט זי דער־מאהנט אן פאטער אין דער היים, און אפשר אן איהר אייגענעם לעבען, וואס האט איהר מהיילמאל אויפגעשיינט פאר די אויגען ווי א חלום....

דערווייל האבען זיך אלע מאטקע'ס נקבות פערזאמעלט אנגע־טאנענערהייד ביי דער „שפאנערין" און געווארט אויף מאטקע'ן.

עס זיינען געווען פיער מיידלאך: די שפאנערין און נאך דריי וואס מאטקע האט זיך „ערוואָרבען" און געהאלטען זיי אין פערשיע־דענע הייזלאך אין דער שכנה'שאפט ארום. זיי זיינען אלע אריינגע־קומען צו די „שפאנערין", ווייל זיי האבען געוואוסט, אז מאטקע האלט די „שפאנערין" פאר זיין הויפט נקבה, און זי איז מעהר מיוחסת פאר זיי אלעמען, ווייל זי געהט נישט אויף דער גאס, נאר אין האטעלען, און מאטקע קויפט איהר שעהנערע אנצוגען ווי אלע אנדערע.

עס איז שוין געווען שפעט און מאטקע איז נאך נישט געווען. שלמה'לע שלאסער־העקער איז שוין דא געווען, און האט צוזאמענגע־נומען זיינע מיידלאך: די גאסטענינערין, די „יאטילע" און די „בלאנ־דע ראזע". (די „לאוויטשערין" האט נישט געוואלט געהן. זי איז אי־בערגעבליעבען ביים פאפיראסניק און איינגעהערט זיך ווי ער זאגט פרק מיט דעם גמרא נגון). די מיידלאך, מאטקעס כלות האבען אונגע־דולדיג ארויף און אראב געדרעהט זיך, געקוקט פון די פענסטער, פון די שטיגען און אנגעגרייט איהם די העמד, דעם אנצוג, די שטיוועל, דעם קראוואט, אבער מאטקע געהט נים. די „שפאנערין" האט אויס־געטהאן דעם הוט מיט די רויטע רויזען, און האט זיך געשווארען אפילו אז ער זאל צוזעצט ווערען, וועט זי אויך שוין נים געהן מיט איהם שפאציערען.

— ווערסט דיך לאזען איבערבעטען. אז ער וועט דיך בעטען, וועסט געהן — האבען די אנדערע מיידלאך געזאגט, נים אהן קנאה, וואס זי איז די „געליעבטסטע".

דערווייל איז מאטקע אריינגעקומען אין קאפע הויז. אין קאפע הויז איז קיינער איצט נישט געווען, און איינמאל פאר א גאנצע וואך האט דער סאמאוואר וואס איז געווען איינגעמויערט אין א קעסעל נישט

געזירט. מאַטקע האָט אַריינגעקוקט אין פינסטערן אַלקעריל און האָט בעמערקט חנה'לע איז געזעסען ביים פענסטער און האָט געלעזען אַ ביכעל. זי האָט זיך שטאַרק פערוואונדערט וואָס קאַנאַריק טהוט יעצט, אין אזא צייט, אין קאָפּע הויז, ווען קיינער איז ניטאָ, נאָר זי האָט זיך ניט געמאַכט זעהען קאַנאַריק'ען און ווייטער געלעזען אין איהר ביכעל.

מאַטקע האָט זיך געדרעהט אין אַלקעריל, אַריינגעקוקט אין קאָפּע הויז, ווי ער וואָלט וועמען געזוכט. דאָס מיידעל האָט איהם ניט געפרעגט וואָס ער וויל. ער איז געווען אַ היימשיער. און ער האָט געקענט אַריינקומען ווען ער האָט געוואָלט.

מאַטקע האָט זיך אומגעקוקט: די בעל הבית'טע איז ניטאָ. די בעל הבית'טע מיט דעם בעל הבית זיינען געשלאָפען אין דעם שטיבעל, די ברידערלאַך זיינען אויך ניט געווען, נור חנה'לע אליין איז געזעסען און געלעזען.

דער יונג האָט זיך געמאַכט הארט, אויסגעהוסט זיך און געמאַכט אַ טריט צום מיידעל, אוועקגעשטעלט זיך פון דערווייטענס און געזאָגט מיט אַ פערשעהמטע מינע:

— וואָס לעזען זי, חנה'לע? אַ ביכעל?

דאָס מיידעל איז נישט געוועהנט געווען, אז ווער פון די יונגען זאָל זיך ווענדען צו איהר מיט אַנדערע זאַכען אַ חוץ צו דערלאַנגען טהעע אָדער נעהמען בעצאָהלט. און געוואָהנט איז זי געווען, אז אַלע, סיי די יונגען, און סיי די מיידלאַך, זאָלען זיך פערהאַלטען צו איהר אַנשטענדיג. אין די בעל הבית'טעס געגענוואַרט האָבען זיי זיך ניט געשעהמט צו רעדען די אויסגעלאַסענסטע רייד, אָבער ווען חנה'לע איז אַריינגעקומען און די מיידלאַך האָבען גערעדט די מיאוס'טע רייד, האָבען זיי באַלד איבערגעהאַקט און געזאָגט איינע צו די אַנדערע: „שאַ, אַ מיידעל איז דאָ...“ זי האָט געוואוסט די פרנסה, מיט וועלכע די מיידלאַך פאַרנעהמען זיך, נאָר זי איז שוין אזוי צוגעוועהנט געוואָרען דערצו אז עס האָט אויף איהר קיין בעזונדער איינדרוק ניט געמאַכט. עס האָט ניט געוועקט איהר מיידעלשע פאַנטאַזיע, און ניט געבראַכט, אז זי זאָל וועגען עפּעס נאָכקלעהרען. זי האָט געהאַלטען די מיידלאַך פון די „הייזלאַך“, ווי אַלע שכנים, פאַר „אונגליקליכע“, נאָר וואָס זאָל מען טהאָן? קיינעמס פרנסה קומט ניט אָהן גרינג. און זי האָט זיך בעצויגען צו זיי איינפאַך ווי צו אַלע אַנדערע מענשען.

דורך דעם איז איהר אזא וואונדער געווען, וואס מאטקע האט זיך פלוצ־לונג אבגעשטעלט און אריינגעקוקט זיך אין איהר לעזען, וואס ער האט עס קיינמאל ניט געטהאן.

דאס מיידעל האט איהם אנגעקוקט, אבגעענטפערט:

— א ביכעל. — און האט ווייטער געלעזען.

מאטקע איז ווייטער געשטאנען און געפרעגט:

— וואס פאר א ביכעל, א מעשה?

— יא, א מעשה, דא האבען זי, זעהען זי — האט איהם דאס מיידעל געשטעקט דאס ביכעל אין האנד אריין.

מאטקע האט געהאלטען דאס ביכעל אין האנד קאפויער, רויט געווארען, ווי א חתן־בחור און געזאגט מיט א פארשעהמטען שמייכעל:

— איך קען נישט לעזען. עפעס א שעהנע מעשה?

— יא, א שעהנע מעשה, יאסעלע — הייסט זי.

— וואס פאר א מעשה?

— א מעשה מיט א יתום, ווי ער האט ניט געהאט קיין טאטען, קיין מאמען און זיך ארומגעוואלגערט ביי פרעמדע מענשען און מען האט איהם געשלאגען אויך, — האט דאס מיידעל געזאגט און א טרעהר האט געגעבען א בליץ אין איהר אויג אויף דעם העלד פון דער מעשה וואס זי האט געלעזען.

מאטקע האט זיך א מינוט פערקלעהרט. דאס פנים זיינס איז גע־ווארען אונשולדיג ווי ביי א קינד און די אויגען ריין, און ער האט אב־געענטפערט מיט א פערלעגען שמייכעלע:

— אוי, איז עס דאך א שעהנע מעשה, איך וואלט זי געוואלט הערען.

— איך וועל זי איהן אמאל פערצעהלען.

— זי וועלען זי מיר פערצעהלען?

— יא — שאקעלט דאס מיידעל מיט'ן קאפ.

— גוט.

— חנה'לע, חנה'לע! קום נאר אריין! — האט די מאמע גערופען פון די וואהן־שטוב, מורא האבענדיג פאר מאטקע'ן.

מאטקע איז אוועק צו די מיידלאך. ער איז ניט גוט געווען דעם היינטיגען שבת צו זיי. עס איז איהם ניט געפעלען דאס העמד וואס זיי האבען איהם אויסגעפרעסט, און דערנאך האט ער ניט געוואלט געהן

מיט אלע מיידלאך שפאציערען. עס איז ניט שעהן, זאגט ער, מיט פיער, נור מיט צוויי און צוויי. אז ער האט זיך שוין געהאט אנגעטהאן, האט ער איבערגעקוקט די מיידלאך, און צום ערשטען מאל עפעס איז איהם ניט געפעלען ווי זיי געהען אנגעטהאן, געהייסען אראפרייסען די גרויסע פעדערען פון די קאפעליושען. די מיידלאך האבען איהם אנ־געקוקט ווי משוגע. נור פערפאלען. ער האט געהייסען. ער האט זיי געפיהרט, ניט ווי תמיד, פיער אין איין שערענגע, נאר צוויי און צוויי, ווי גענז, אין זאקסישען גארטען אריין. די „אוויצאווע אלעע“ אין גארטען איז פול געוועזן מיט שפאציערענדע. יונגען און מוידען פיעל אויף אלע בענק, צווישען די בוימער און אויפ׳ן ברייטען וועג. מאטקע איז פארביי מיט זיינע כלות. די מיידלאך זיינען געוועזן שטאלץ, גרויס ביי זיך וואס מאטקע פיהרט זיי.

מאטקע האט געהאלטען די הענד אין די הויזען קעשענעס, דעם הוט פערוואָרפען אן א זייט און געבויגען דעם בליק צו דר׳ערד. פון דער אפענער וועסט האט זיך ארויסגעריסען דאס ווייסע געפרעסטע העמד, וואס די מוידען האבען עס אזוי שטייף אויסגעפרעסט ווי א ברע־טעל. קיין קראגען האט ער ניט געטראגען, דערפאר א רויטען, שמא־לען, לאנגען קראוואט, וואס א מויד האט איהם אויסגענעהט פון א רויטען באנד, און זיינע גלענצענדיגע חאליאוועס האבען געפינקעלט פון דערווייטענס.

דער עולם האט איהם גע͏קענט און איין יונג האט געשטופט דעם צווייטען: „זעהט, זעהט, קאנאריק געהט מיט זיינע כלות!“

די מיידלאך האבען געוואוסט, אז מען קוקט זיי נאך און זיי זיי־נען שטאלץ געוועזן דארויף.

אויפ׳ן שפאציער האט ער זיך אנגעטראפען מיט שלמה׳לע שלאָ־סען־העקער. יענער איז אויך געגאנגען מיט זיינע כלות, נאר קאנאריק׳ס כלות זיינען געגאנגען שעהנער אנגעטהאן און זיינען געוועזן שטאלצער, און יענע מיידלאך האבען זיי מקנא געוועזן, ווייל זיי האבען געוואוסט, אז קאנאריק פיהרט זיינע נקבות אין טהעאטער און שלמה׳לע שלאסען־העקער זשאלעוועט א גראשען, זאמעלט זיך א פערמעגענס חתונה צו האבען.

די יונגען האבען זיך אנגעקוקט. מאטקע האט אויפגעהויבען די אויגען און געקוקט אויף שלמה׳לען מיט א שפאטישען געלעכטעריל, און

שלמה'לע האט אויסגעמידען זיין בליק און איהם ניט געוואָלט זעהן.

מאטקע האט ניט לאנג פערבראכט אין גארטען. ער האט גע־פיהרט זיינע כלות אין אידישען טהעאטער אויף קאראווע גאס. דער יונג וואס פערקויפט בילעטען אין דער קאסע האט קאנאריק'ען גוט געקענט. איבערהויפט איז מאטקע געווען אן אנגעלעגטער גאסט אין אידישען טהעאטער. ער האט בעצאָהלט מיט רובעלס פאר בילעטען פאר זיך מיט זיינע כלות, וואס מען איז עס גארניט געוואהנט געווען אין אידישען טהעאטער. דער וויצע־דירעקטאר, א דיקער יונג, מיט א פאאר שווארצע צייהן און א גאָלדענע הארפע אין דעם לאץ פון זיין ראָק איז איהם אנטקעגען געלאָפען און אלע אנגעשטעלטע זיינען איהם אנטקעגען געלאָפען און אנגעוויזען איהם די פלעצער און גערעדט צו איהם פויליש „פראשע פאנא“. אין אידישען טהעאטער האט מען גע־שפיעלט א שטיק, וואס מען האט א סך געזונגען און אינגלאך האבען קדיש געזאגט. מאטקע'ס כלות האבען דערביי געוויינט און געווישט זיך די טרעהרען מיט די זיידענע טיכלאך פון די אנגעפוידערטע בא־קען. מאטקע איז ארוים אין בופעט און געקויפט זיינע כלות טשאקא־לאדס, און געהייסען געבען א יונג פון טהעאטער, אן אקטיאר, אדער א וויצע־דירעקטאר, א טרונק בראנפען ביים בופעט, אוועקגעזעצט זיך ערנסט און צוגעהערט זיך צו די ליעדלאך וואס זיינען איהם זעהר געפעלען.

נור אם מעהרסטען איז איהם געפעלען דער קאמיקער און די אינגלאך וואס האבען קדיש געזאגט. ער האט זיי געהייסען ארויפשיקען אויף דער ביהנע טשאקאלאד.

און די מיידלאך זיינען גליקליך געווען. אלעס איז זיי געפעלען און האבען איינגעליבט זיך אין אלע אקטיארען. א גאנצע וואך האבען זיי געזונגען די ליעדלאך וואס זיי האבען געהערט אין טהעאטער, דער־צעהלט צו אנדערע מיידלאך און דעם קראנקען פאפיראסניק'ס וויב, און חנה'לען, ווי די אינגלאך האבען קדיש געזאגט נאך זייער געשטאר־בענע מוטער, און ווי דאס קינד האט די הענטלאך אויסגעשטרעקט, און זיי האבען געווארט מיט אונגעדולד אויפ'ן צווייטען שבת, ווען מאטקע וועט זיי נאך אמאל פיהרען אין טהעאטער.

אבער מאטקע איז עפעס וואס מיט זיך ניט צופריעדען געווען, זייט ער האט זיך שבת בעגעגענט מיט חנה'לען.

.6

מאטקע וויל זיך אנוואַרימען.

מאַטקע האָט ניט געוואוסט וואָס מיט זיך צו טהאָן. וואָס א טאָג איז איהם חנה׳לע מעהר געפעלען און ער האָט זיך איינגעליעבט אין איהר, און ער האָט ניט געוואוסט ווי אזוי צו רעדען צו איהר. דער יונג וועלכער האָט געהערשט איבער פיער לעבענס אין ווארשא, וואָס איז געוואָהנט געווען צו בעפעהלען און מען זאָל איהם פאָלגען, און וואָס גאָרנישט האָט עקזעסטירט זיין ווילען צוריקצוהאַלטען, נישט קיין גאָט, נישט קיין געזעץ און נישט קיין געוויסען — דער יונג איז הילפלאָז געוואָרען און ווי א קינד זיך בענומען, ווען ער האָט זיך בעגעגנט מיט דער קליין חן־עוודיגער מיידעל, וואָס האָט צוויי לאַנגע שווארצע צעפּ און אויגען וואָס קוקען דרייסט אָהן שרעק אין יענעמס פּנים אריין, און וואָס האַלט זיך פון דערווייטענס פון אלע „געסט“ פון דעם קאַפּע־הויז, טהוט איהר ארבייט ווי א פליכט, און „געהט זיך איהר וועגס“. און נאָך איינס. דער יונג איז פערשעהמט געוואָרען אין איהר געגענוואַרט. צייט ער האָט גערעדט מיט איהר שבת ביים ביכעל לעזען, קען ער איהר גלייך אין פּנים נישט קוקען, אז ער זאָל זיך ניט שעהמען... ער האָט זיך פיעל מאָל פּאָרווירפע געמאכט, אז ער איז א „פרייער“ וואָס ווערט פערכאַפּט פון א ליאַדע מיידעל און עס פּאַסט נישט פאר א יונג א „קאַדעט“, ער זאָל זיך לאָזען פיהרען פון א נאַרישע „קאַפּע־מיידעל“, פון א „פריטץ“, א גאָר נישט, און כדי זיך אליין איינמאָל פאר אלע מאָל צו ווייזען ווער מאַטקע איז, און מיט מאַטקען שפּיעלט מען זיך נישט, האָט ער בעשטימט, זיך אריינצו׳גנב־ענען צו איהר ביינאכט אין שטוב און „פערטיג“ זי מאַכען... פאַר גאָר נישט, נור גלאַט אזוי, ווייל ער וויל אזוי, און לאָז איהם ווער פּרואווען עפּעס טהאָן.

ד׳ האָט שוין גאַנץ גוט אויסגעשפּירט דאָס אָרט וואו זי שלאָפט.

הינטער דער אלקער זיינען געווען צוויי פינסטערע שטובען, איינס פון זיי האט נישט געהאט קיין פענסטער נור אן אפענע טהיר אין א צוויי־טע שטוב וואס האט יא געהאט פענסטער. מאטקע האט געוואוסט, אז אין יענע שטוב אהן פענסטער שלאפט חנה׳לע און צו איהר זיך ארייג־צו׳גנב׳ענען מוז ער אדורך די ערשטע שטוב מיט׳ן פענסטער, אין וועלכען עס שלאפט דער „קאפע־מאכער", דאס הייסט דער בעל־הבית פון קאפע־הויז מיט די אידענע. נור ער האט זיך פאר דעם אויך נישט געשראקען. ער האט זיך פערלאזט אויף זיין געשיקטקייט און פראקטיק.

א גאנצען טאג און א גאנצען אבענד און נאכט, אין וועלכע ער האט בעשטימט דאס זייניגע אויסצופיהרען, האט ער זיך נישט גע־וואלט בעגעגענען מיט חנה׳לען און ניט קוקען איהר אין די אויגען ארייז. שפעט אין דער נאכט, ווען די „מיידלאך" זיינען שוין פערשוואונדען פון דער גאס, און נור אין דעם קאפע־הויז האלטען זיך אויף די לעצטע געסט — האט ער זיך געוויזען. אין „קאפע ווארשאווסקי" איז שוין טונקעל געווען. די בעל־הבית׳טע איז א שאד געווען נייע צוואנציג קאפעקען ארייגצוואוארפען אין דעם גאז־אויטאמאט, און די לאמפען האבען זיך טאקע געברענט מיט דעם אויסגעהענדען ליכט, פון די לעצטע כחות. אין א ווינקעל זיינען געזעסען א פאר מיידלאך וואס עס האט זיי ניט געלונגען צו קריגען קיין געסט „אויף א גאנצע נאכט" — און אויסגערעדט זיך די הערצער. אין הויז זיינען שוין אלע געשלא־פען. מאטקע איז אריין אין קיך. זי איז פערשפארט געווען מיט א ברעט. ער האט קונציג דאס ברעט אונטערגעהויבען, עס זאל ניט פא־לען און אנמאכען א גערודער. אויף אלע פיער, בעלויכטען נור מיט דעם קארגען נאכט־לעמפעל וואס האט זיך געברענט אין חנה׳לעס צי־מער, איז ער אדורך געקראכען די שטוב אין וועלכער דער בעל־הבית מיט די אידענע זיינען געשלאפען. פון דער טונקעלהייט האט זיך פערנומען א הויך שנארכען פון פערשיעדענע ווינקלען, און שאטענס זיינען נאכגעקראכען נאך מאטקען, וועלכער האט זיך ווי א קאטץ גע־גליטשט אין חנה׳לעס שטוב אריין. אין חנה׳לעס שטוב האט א לעמ־פעל געברענט. די ערשטע זאך האט ער געקלערט אויסצוגעפינען, אין וועלכען בעט חנה׳לע ליעגט. דערנאך דאס לעמפעל אויסצולעשען, צוזוקריכען צו חנה׳לעס בעט, דאס מויל איהר פערשטעלען מיט די

האנד און אריינקריכען צו איהר אין בעט אריין. אז ער איז אין שטי־בעל אריינגעקומען האט איהם א ווארימקייט און א דומפיגקייט ארומ־גענומען פון די שלאפענדיגע אטעמס וואס האבען זיך געהערט אין שטיבעל. דאס הארץ האט איהם אנגעהויבען צו קלאפען, און ביי דעם קארגען שיין פון לעמפעל האט ער געזוכט חנה'לעס בעט. עס איז גע־ווען א שלאף־באנק. א קאסטען וועלכער דיענט בייטאג פאר א באנק, ביינאכט פאר א' בעט. דער קאסטען איז געווען אויסגעבעט מיט קי־שענס, אלע פעדערען פאר חנה'לעס אויסשטייער, געשליסענע און נישט געשליסענע, זיינען אויסגעלעגען אין קאסטען. צווישען די קישענס איז געלעגען חנה'לע, נעבען איהר, איהר יונגער פינף יעהריגער ברוד־דעריל, וועלכער האט זיך ווי א קינד צוגעפיעשטשעט צו די שוועס־טער'ס נאקעטע יונגע ברוסט. מאטקע איז פערכאפט געווארען פון בילד. ער האט נישט אויסגעלאשען דאס לעמפעל, נור קניענדיג פאר'ן בעט האט ער זיך איינגעקוקט אין חנה'עס שלאפענדע געזיכט. ער האט געהערט איהר אטעהעמען וואס האט זיך געטראגען פון איהרע נאז־לעכער און אפענעם מויל, און געפיהלט די ווארימקייט וואס האט גע־שלאגען פון איהר צו־ווארימטען קערפער. די שווארצע קודלעס האאר וועלכע האבען זיך איצט צופלאשעט און געווען בעזיים מיט פעדערען, זיינען געלעגען ארום איהר פנים, פערשפרייט איבער איהרע נאקעטע ארימס און נאקעטע הענד, און זיי האבען זיך בעוואויגען און געהויבען אין איינעם מיט דעם שלאגען פון איהר ברוסט. די ברוסטען צוזאמענ־געקנייטשט, ווי זי וואלט וועמען ארומהאלזען, איז זי געלעגען מיט איהרע יונגע הענד ארומגענומען איהר קליין ברודעריל. די אויגען האט זי געהאט פערמאכטע, נור אונטער די פערמאכטע הייטלעך האט זיך ארויסגעזעהען בולט דאס אויג, און די שווארצע שטייפע הערלעך פון די הייטלעך האבען זיך פערשלאסען, ווי פערמאכטע פליגעלעך פון פייגעלעך, און אבגעהיט דאס אויג, און ארום איהרע ליפען איז געלע־גען אויסגעגאסען יענער חן־עוודיגער שמייכעלע וואס האט מאטקע'ן „דרך ארץ" געלעהרענט, וואס האט מאטקע'ן געמאכט הילפלאז, און ווי א קינד איהם געמאכט יעדעס מאל ווען ער האט געוואגט צוצוגעהן צו איהר און צו רעדען מיט איהר. מאטקע האט געקניעט פאר'ן בעט, האט בעטראכט חנה'לען, געהערט און געפיהלט איהר ווארימקייט און איהר אטהעם און געזונדקייט וואס האט געשלאגען פון איהר בעט

ארויס, און זיך פאַרגעשטעלט ווי ער וואָלט איהר מאַן געווען. ער איז אהיים געקומען שפּעט ביינאַכט פון א יריד. א דערפרוירענער, פון דער פּיכטער, קאַלטער נאַכט אין וועג, און קריכט אריין צו איהר, צו זיין ווייבעל אין בעט אריין, און זי דערוואַרימט איהם מיט איהר יונגע געזונטע לייב, דאָ אין בעט צווישען די קישענס און פּעדערען. א גוט שמייכעלע איז איהם אדורך געגאַנגען איבער די ליפּען. עס איז איהם גוט געווען אזוי צו קלעהרען און ער האָט גאָר אין גאַנצען פערגעסען צו וואָס ער איז דאָ אריינגעקומען. ער האָט שוין יעצט קיין חשק ניט געהאַט אויסצופיהרען זיין ווילען. עס איז איהם גוט געווען צו קניען פאַר איהר בעט, צו קוקען אין איהר שלאָגענדע איינגעשלומערטע ברוסט, צו פיהלען איהר אָטהעם און וואַרימקייט און צו פאַנטאַזירען וועגען דעם, אז זי זאָל זיין ווייב ווערען, זיין אמת איינציג ווייב.

מיט מעהר פאַרזיכטיגקייט ווי ער איז אריינגעקראָכען, איז ער פון איהר שטיבעל ארויסגעקראָכען. נישט זי און נישט איהר פאָטער אויפצואוועקען, כדי זיי נישט צו דערשרעקען. די נאַכט איז מאָטקע שוין נישט געשלאָפען רוהיג. ניט די נאַכט און ניט די אַנדערע נעכט. ער האָט געקלעהרט וועגען דעם, ווי אזוי זיין פאַנטאַזיע וואָהר צו מאַכען, אז חנה'לע זאָל זיין ווייב ווערען. ניט איינע פון די מיידלאַך, וועלכע זיינען איהם שוין יעצט גאָר ניט אָנגעגאַנגען, נור זיין אמת ווייב, צו וועלכע ער זאָל אין בעט אריינקריכען, אָנצואוואַרימען זיך פון דעם קאַלטען, נאַסען נאַכט־וועג, ווען ער קומט פון יריד אהיים....

7.

מאָטקע וויל א חתן ווערען.

מאָטקע האָט זיך אָנגעהויבען גאָר אַנדערש צו פיהרען, צו דער פערוואונדערונג פון אַלע זיינע פריינד און בעקאַנטע. ווי שלמה'לע שלאָסען־העקער האָט ער אָנגעהויבען צו בעהאַנדלען זיינע נקבות. ער האָט זיי אָנגעהויבען צו בעטראַכטען ווי א סחורה און קיינע פאַמיליערע בעציהונגען מיט זיי מעהר ניט געהאַט. ער איז שוין מיט זיי ניט געזעסען ביי איין טישעל אין קאַפע־הויז „וואַרשאַווסקי". ער האָט זיי שוין ניט אַזוי אָפּט ארויסגעפיהרט אויף א שפּאַציער שבת נאָך מיטאָג. מאָטקע האָט אָנגעהויבען צו שפּאָרען א גראָשען און ניט ווי זיין געוואָנהייט האָט ער זיך גאָר גענומען דינגען מיט זיי איבער די קליידלאַך, שיך און העמד וואָס זיי האָבען פערלאַנגט פון איהם. און ווי שלמה'לע שלאָסען־העקער פלעגט ער טענה'ן צו זיי, אַז זיי זיינען געקומען צו מאַכען געלד.

— גיב נאָר א קוק, יעדען מאָנטאָג און דאָנערשטאָג א נייעם העמד, דו קענסט געהן אין דעם.

קיינער האָט ניט געוואוסט וואָס איז געוואָרען מיט מאָטקע'ן. ער פלעגט שוין א גאַנצע נאַכט אָבזיצען אין קאַפעהויז, אָדער ארומדרעהען זיך אין דער גאַס און אַכטונג געבען אויף זיין סחורה. און קוים פלעגט א מויד ארויסקומען פון א גאַסט, האָט ער זי בעזוכט, אויב זי האָט ניט פערשטעקט קיין קליין־געלד אין זאָק אריין... ער איז געוואָרען א ביטערער יונג. זיינע גוטע ברידער האָבען צוגעזעהן ווי ער רייסט א וועלט איין, שפּאָרט א גראָשען — און וואַרפט שוין ניט רובעלס, האָבען זיי הינטער איהם דאָס געלעכטער געמאַכט, און חיים'ל ממזר האָט אפילו געוואַגט איהם אין די אויגען צו זאָגען:

— וואָס איז, קאַנאַריק — געחסט חתונה האָבען, וואָס דו זשאַלעוועסט אַזוי א גראָשען?

— לאַז דיר דעם קאָפּ ניט דארען פאר מיינעט וועגען. אז דו וועסט לעבען, וועסטו זעהן, אז די לייז וועלען דיר פריהער ניט אויפ־עסען, — איז געווען דער אַנטוואָרט.

און ווירקליך איז מאַטקע'ן נישט געווען צו פערשטעהן. מאַטקע האָט זיך געמאַכט א פיינעם אנשטענדיגען אנצוג, שבת זיך אָנגעטהאָן ווי א געוועהנליכער מענש, און דרעהט זיך פאַר דער קאפע „ווארשאַור־סקי". קיינער ווייסט ניט וואָס איז מיט מאַטקע'ן, און מאַטקע קלעהרט ווי אזוי צוצוקומען צו חנה'לען, ווי אזוי צו רעדען מיט איהר.

ווארום אז מאַטקע האָט זיך עפּעס אונטערגענומען, איז ער גע־וואָהנט געווען עס גלייך אויספיהרען. און ער האָט ניט געהאַט קיין צייט צו ווארטען און געמיינט האָט ער אויך, אז אַט באַלד וועט חנה'לע פאַר איהם א כלה ווערען. וואָרום מאַטקע האָט זיך גאָר ניט גע־קענט פאָרשטעלען, אז מען זאָל איהם אָבזאָגען. פאר וואָס? „איז ער נים אזא שעהנער ווי אַן אנדערער, און א גראָשען קען ער אויך פער־דיענען." נור ווי אזוי קומט מען צו איהר?

ער האָט איהר שוין געקויפט א זייגעריל, און א גאָלדען פינגעריל אויך מיט א בריליאַנט, פינף און פערציג רובעל אָבגעצאָהלט דערפאר און האַלט עס אויפ'ן הארצען, איינגעבונדען אין א שמאַטקע. נאָר ווי אזוי גיט מען איהר דאָס, אז עס זאָל אויסזעהן פיין, אז זי זאָל וויסען אז ער מיינט מיט איהר אויף אַן אמת א חתן צו ווערען?

ער האָט שוין אפילו גאָר געקלעהרט ווי אויף יום טובים וועט ער מיט חנה'לען גאָר אהיים פאָהרען צו דער מאמען. ער האָט זיך מיט אמאָל דערמאָהנט אָן דער מאמען, און געוואָלט איהר פערגניגען אָנ־טהאָן. דעם טאַטען נישט, נאָר דער מאַמען. איהר וועט ער א שעה־נע מתנה קויפען. א שייטעל איהר קויפען, א מאַנטעל מיט ברעגען און א פאַטשיילע, און אויף יום טוב וועט מאַטקע קומען מיט דער כלה אהיים. מאַטקע וועט ארויסגעהן מיט חנה'לען שפּאַציערען איבער די גאַסען פון שטעדטעל, עס וועט זיין א געיעג צו די פענסטער, ווייבער וועלען זיך סוד'ן אין די אויערן, און פרעגען איינע די צווייטע:

— ווער איז דאָס?

— דו דערקענסט איהם ניט, דאָס איז דאָך מאַטקע, דער רויטער שלאַטקע'ס זוהן, געקומען מיט דער כלה צו דער מאמען צו גאַסט.

— דאָס איז דער קליינער גנב, מאָטקע, וועלכער האָט פון די קינ־דער די זעמעל און די בייגעל פון די הענד ארויסגעכאַפּט?

— דאָס איז ער, דער גנב, צוליעב וועלכען מען האָט קיין קינד אין גאס ניט געקענט ארויסשיקען, דאָס איז ער דער רויטער זלאָטקע'ס זוהן. — גיט נאָר א קוק, וואָס פאר א יונג עס איז אויסגעוואקסען, אוי מאמעלע קרוין, וואָס א גרויסע שטאָדט מאכט פון א מענשען!

— און ווי שעהן איז דאָס, א יונג האָט זיך אָן דער מאמען דער־מאָהנט, שעהנע מתנות איהר געבראכט.

— לאָז אָן אָרימאַן אויך אמאָל נחת האָבען. זי האָט עס, נעבעך, כשר פערדיענט, וויפיעל צרות מען שטעהט אוים איידער מען ערציהט אזא יונג.

אזוי וועלען די וויבער רעדען, זיצענדיג פאר דער מהיר שבת פארנאכט, ווען ער וועט מיט דער כלה שפּאַצירען. און ער וועט זיך גאָר גישט מאכען דערפון. ער וועט נאָר אויפהויבען דעם ראָק און ציינען די גאָלדענע קייט וואָס ער טראָגט אין דער וועסט און חנה'לע וועט טראָגען א הוט „פאַ־ווארשאוועסקי". פופצעהן קערבלאַך וועט ער פאר א הוט בעצאהלען. אין דער גאַנצער שטאָדט איז נאָך ניטאָ אזא שעהן מיידעל ווי חנה'לע, און זאָל געהן אזוי אָנגעטהאָן ווי זי. און דאָס איז זיין כלה, מאָטקע גנב'ס כלה, און זאָלען זיי צופּלאצט ווערען.

דער יונג האָט זיך געבאָדען אין דעם נחת וואָס ער האָט זיך אויס־געפאנטאזירט וועגען חנה'לען. נור ווי אזוי קומט מען צו צו איהר?

זאָל ער צוגעהן צו איהר און איהר זאָגען, אז ער וויל פאר איהר א חתן ווערען? האָט ער מורא, אז זי זאָל זיך נים דערשרעקען פאר איהם און אנטלויפען. ער וואָלט איהר דאָס וועלען זאָגען איידעל, זעהר איידעל, אז זי זאָל פערשטעהן אז ער מיינט עס טאקע ערנסט, מיט דעם גאנצען רעכטען אמת, פאר איהר א חתן צו ווערען.

קיין פריינד, קיין מענש האָט ער נים געהאט צו פערטרויען זיין הארץ, און איז ארומגעגאנגען מיט זיך. ער האָט גאָר בעשטימט צו שיקען צו איהר א שדכן, וועלכער זאָל קומען צו ר' מלך ליכטענשטיין (חנה'לעס פאָטער). (עס איז איהם מיט אמאָל געפעלען גאָר דאָס וואָרט ר' מלך, ווי ער האָט איהם אמאָל געהערט רופען פון שמש פון שוהל־בעל, ווען ער איז געקומען מאָהנען געלד פאר אן עליה.) צו איהם וועט ער שיקען א שדכן, וועלכער זאָל איהם ביידען דעם שידוך.

אין שכנות האָט געוואָהנט א איד וואָס האָט געהאַט א לעדער־קרעמעל. נור מאַטקע האָט געוואוסט אז נישט דאָס איז דעם איד'ס פרנסה. דער איד איז געוועזן אַ חזן אין שוהל'עכיל פון קרעטשמער'ס הויף, א מוהל, און אז עס איז געקומען פאַר סכות זיינען די לעדער פערשוואונדען פון דעם קראָם, און אויף זייער אָרט האָבען זיך געוויזען אתרוגים און לולבים. און גלאַט איז דאָס געוועזן א שעהנער איד, מיט א שעהנער באָרד, און אלע איינוואוינער פון דער אַלטער שטאָדט האָבען אין זיין קראָם אריינגעזאָגט „גוט מאָרגען". דעם אידען האָט מאַטקע אויסגעקליבען פאַר'ן שדכן, ער האָט געוואוסט אז ער איז א בכבוד'ער איד און פאַר אַזאַ בכבוד'ע זאַך בעדאַרף מען א בכבוד'ען מענש. מאַטקע האָט געהערט, אז דער איד פיהרט אויס שדוכים אין די פיינע הייזער, און ער האָט געוואָלט צו חנה'לען שיקען א פיינעם שדכן, נים קוקענדיג וויפיעל געלד עס זאָל איהם קאָסטען. ער האָט איהר געוואָלט אימפּאָנירען מיט'ן שדכן.

אַז מאַטקע האָט זיך געוויזען צו דעם אידען אין געוועלבעל, איז דאָרט געוואָרען א בהלה ווי א שרפה וואָלט געוואָרען. דער איד איז בלייך געוואָרען דערזעהנדיג מאַטקע'ן אריינקומען אין געוועלבעל, און די אידענע מיט די קינדער האָבען זיך געוויזען אויף דער שוועל פון דער טהיר, מורא'האָבענדיג פאַר'ן פאַטערס לעבען... מאַטקע האָט נישט פערשטאַנען, פאַר וואָס זיין ערשיינונג האָט ארויסגערופען אַזאַ בהלה. האָט ער זיך פערוואונדערט אומגעקוקט. און אז ער האָט נאָך געזאָגט, אז ער בעדאַרף מיט ר' ברכיה (דער איד ווי יעדער בכבוד'ער איד האָט געהייסען ר' ברכיה) צו רעדען אליין אונטער פיער אויגען, האָט דאָס נאָך מעהר שרעק ארויסגערופען. און די אידענע האָט געזאָגט „זי וועט זיך דאָס לעבען איינשטעלען" און נים אוועקגעהן. נור מאַטקע האָט זי באַלד בערוהיגט. ער האָט זיך אומגעקוקט, און געזאָגט גאַנץ נאַאיוו:

— איך וויל, ר' ברכיה, איהר זאָלט אריבערגעהן צו ר' מלך'ן פון „קאפע־הויז" און רעדען מיר א שידוך מיט חנה'לען.

אז דער איד האָט דערהערט וועגען וואָס דאָ האַנדעלט זיך, איז איהם אָנגעגאַנגען א געלעכטער, נור ער האָט מורא געהאַט צו שמייכלען, ווארום עס האָט געשמעקט מיט'ן לעבען. דער איד האָט זיך ערנסט פערקלעהרט, און געשוויגען.

— וואָס קלעהרט איהר? אויף געלד וועל איך נישט קוקען, איך

וועל איך בעצאָהלען ווי א רייכער וואָס קומט צו אייך, — כאַפּט ער די האַנד צו דער קעשענע.

— איהר זעהט, דאָ האַנדעלט זיך, איך מיין. גלאַט אזוי אריבער־געהן... האָט איהר שוין מיט'ן מיידעל געשמועסט? — איז דער איד געפאַלען אויף א המצאה, קלעהרענדיג ווי אזוי ארויסצומאַכען זיך פון דעם עסק.

— מיט'ן מיידעל האָב איך נאָך נישט גערעדט, נור איך מיין, אז זי וועט וועלען, איבריגענס איז עס נישט אייער עסק — רעדט מיט ר' מלך'ן, און זאָגט איהם, אז איך האָב אייך געשיקט.

— פערשטעהט איהר מיך אזוי, א חתן פון דער הייניגער וועלט, איהר זיינט דאָך א יונגער־מאַן פון דער הייניגער וועלט — האָט ר' ברכיה דערווייל זיך אָבגעקויפט מיט א קאָמפּלימענט — רעדט צו־ערשט מיט דער כלה, דערנאָך שיקט מען א שדכן. איהר פערשטעהט דאָך אליין.

מאָטקע האָט איינגעזעהן, אז דער איד האָט רעכט, איבויינענס האָט איהם דער קאָמפּלימענט „א חתן פון דער היינטיגער וועלט" זעהר פערשמעקט — האָט ער זיך געלאָזט איבערלייגען, און טאקע איינגע־זעהען, אז ער בעדאַרף צוערשט רעדען מיט חנה'לען.

— אז דאָס מיידעל וויל איז שוין גאָר אַן אַנדער זאַך. זעהט איהר, דענסטמאָל קען מען שוין דעם טאַטען איבעררעדען, די מאַמען איבעררעדען.

מאָטקע האָט איינגעזעהן, אז דער איד האָט רעכט, איז ער אוועק און אָבגעמאַכט ביי זיך צוערשט איבערצורעדען מיט חנה'לען.

ער האָט אָבגעלייגט אויף שבת. שבת נאָכמיטאג, ווען דער בעל־הבית מיט דער בעל־הבית'טע שלאָפען און חנה'לע זיצט און לעזט דאָס מעשה ביכעל, וועט ער מיט איהר רעדען. ער האָט מיט האַרץ קלאַ־פּונג געוואַרט אויף שבת. אָבגעגאָלט זיך, אָנגעטהאָן זיך א קראַגען מיט א קראוואַט און דעם נייען שבת'דיגען אַנצוג וואָס ער האָט זיך געקויפט פאַר צוואַנציג רובעל, מיט די שעהנע גלאַנצענדיגע שטיוועל, האָט זיך מאָטקע ארומגעדרעהט פאַר דעם טראָטואַר פון הייזעל. בחינם האָ־בען שוין די מיידלאָך געוואַרט אויף איהם, מאָטקע איז שוין מיט זיי שבת נישט געגאַנגען שפּאַציערען. (מאָטקע האָט שוין אפילו געהאַט די שפּאַנערין געמאַכט פאַר אוים געליעבטע. זי איז שוין געוואָרען

א נקבה ווי אלע אנדערע), זיי האבען שוין געוואוסט דערפון, און ארויס־געקוקט ווי געפאנגענע שבת פון די פענסטערלאך פון די הייזלעך, אדער זיי זיינען געזעסען ביים קראנקען פאפיראסניק'ס ווייב, מאטקע איז שוין בעוועץ פערנומען מיט אנדערע זאכען.

ער האט אבגעווארט, אז עס זאל קיינער ניט זעהן, און איז אריין אין קאפע הויז, אין אלקאריל האט ער געטראפען חנה'לען. זי איז גע־זעסען ביים ווארימען אויוען און געלעזען דאס ביכעל, בעלויכטען פון דעם ליכט וואס האט אריינגעדרונגען אין די געפרוירענע שויבען פון קאפע געוועלב. מאטקע האט זיך אויסגעהוסט, געשמייכעלט, און גע־דרעהט זיך אויף די פארקאוועס פון די שטיוועל. חנה'לע האט ניט אוועקגענומען דעם בליק פון ביכעל ארויס. זי האט געזעהען מאט־קע'ן, גאר ניט געמאכט זיך דערויס און ווייטער געלעזען.

— געפעהלט איהן מיין נייער אנצוג, חנה'לע? האט מאטקע גע־פרעגט מיט א שמייכעל, און געוויזען זיין ראק.

חנה'לע האט ארויסגענומען איהרע אויגען פון ביכעל, געווארפען א בליק אויף מאטקע'ן, און געגלעט מיט איהר בליק אויף זיין אנצוג, און געזאגט מיט א שמייכעל „גוט“ און ווייטער געלעזען.

דאס שמייכעלע האט מאטקע'ן דרייסט געמאכט, און חשק גע־געבען. — רופט ער זיך אן:

— וואס לעזען זי, ווידער די מעשה מיט'ן יתום?

— ניין, אן אנדערע מעשה.

— אויך א שעהנע?

— יא, א שעהנע.

— און די מעשה מיט'ן יתום, זי האבען מיר געזאלט דערצעהלען. זי וועלען מיר דערצעהלען?

— געהען זי שוין, וואס דארפען זי אזעלכע מעשות.

אויף איהרע ליפען האט אבגעשיינט יענער שמייכעלע, וואס מאט־קע האט געקענט פון איהר שלאף, און ווידער האבען זיך די הערלעך פון איהרע אויגען צוגעשלאסען, ווען דאס מיידעל האט אראבגעבויגען איהר בליק אין ביכעל אריין, און מאטקע'ן איז דאס אלעס אזוי בעקאנט פארגעקומען, ווי עס וואלט שוין זיינס געוועזן. ער האט עפעס גע־זוכט ביי זיך אין טאש, ארויסגענומען עפעס, איינגעוויקעלט אין א

פּאַפּירעל, געקנייטשט דאָס אין זיין גרויסע שטאַרקע האַנד, און אָנגע־הויבען צו שטאַמלען, בלייך־ווערענדיג:

— חנה׳לע, איך׳ל איהנען עפּעס זאָגען.

דאָס מיידעל איז דערשראָקען געוואָרען פאַר די ערנסטקייט און בלייכקייט פון דעם יונג. צום ערשטען מאָל האָט זי איהם געזעהען אזעלכען; מאַטקע שטאַמעלט, מאַטקע ווערט בלייך, זי האָט זיך דער־שראָקען און אויפגעהויבען זיך פון אָרט.

— איך האָב שוין לאַנג געוואָלט זאָגען, נור ניט געקענט. יעצט וועל איך זאָגען.

דאָס מיידעל האָט געזוכט מיט די אויגען א טהיר. זי האָט ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. זי איז רויט געוואָרען און דערשראָקען.

מאַטקע האָט אויפגעוויקעלט פון פּאַפּיער דאָס גאָלדענע זייגעריל, וואָס ער האָט געטראָגען אין א טעשעל אויפ׳ן האַרץ און געזאָגט מיט אַ האַלב־פערשטיקטע שטימע:

— איך וויל מיט איהן א חתן ווערען.

דאָס מיידעל איז אין איין סעקונדע בלייך און רויט געוואָרען, זי האָט געעפענט דאָס מויל צו שרייען מאַמאַ, און דאָס וואָרט איז פער־שטיקט געוואָרען פון איהר שרעק. זי האָט מיט רחמנות־בעטענדיגע אויגען געקוקט אויף מאַטקע׳ן, און מאַטקע האָט געמיינט, אז ער דישעט א יונגע טויב, פון דעם בליק וואָס זי האָט געשיקט אויף איהם. ער האָט געוואָלט עפּעס זאָגען און ניט געוואוסט וואָס, האָט ער געזאָגט:

— חנה׳לע, איך מיין נישט אזוי... איך וויל א חתן ווערען, מיט איהן א חתן, זי זאָלען מיין כלה זיין.

דאָס מיידעל האָט זיך צוריק געפונען. דאָס לעצטע וואָרט האָט ארויסגערופען ווי אַ שמייכעל אויף איהרע ליפּען, וואָס מאַטקע האָט עס גאַנץ גוט בעמערקט.

— וואָס דאַרפען זי מיך, זי האָבען שוין אזוי פיעל כלות?

און חנה׳לע איז אריין אין דער צווייטער שטוב.

מאַטקע איז געשטאַנען מיט׳ן גאָלדענעם זייגעריל אין דער האַנד און ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן....

8.

מאטקע שרייבט א בריוועל צו דער מאמען.

באלד זיינען אלע, וועלפיל דעם רויטענס „הייזעל", דאס קאפע הויז „ווארשאווסקי" און דאס גאנצע געסעל פון דער אלטער שטאדט געוואהר געווארען אז מאטקע שדכן'ט זיך צו חנה'לען און וויל מיט איהר א חתן ווערען. איז וואו מאטקע איז נישט געגאנגען האט ער גע־הערט הינטער זיך א געלעכטער: „דער חתן געהט". איהם האט זיך געדאכט, אז מען שטעקט הינטער איהם א צונג ארויס, און אויף יע־דענס פנים האט ער בעמערקט א שמייכלען. ער האט נים פערשטא־נען פארוואס מען לאכט איהם אויס, דאס האט איהם צונערווירט, און ער האט זיך שוין צו איניגע יונגען געטשעפעט, די פנים'ער אויסגע־שלאגען און געשריען: „די כאלערא וועט אייך פאקען. וואס איז, איהר מעגט חתנים ווערען און איך נישט?" מען האט מורא געהאט פאר איהם, און מען האט איהם אויסגעמיעדען. אבער מאטקע איז גע־ווארען דאס געשפרעך פון גאנצען געסעל, און אלע האבען געהאט וועגען וואס צו לאכען.

חנה'לע איז פערשוואונדען. די בעל־הבית'טע פון קאפע הויז האט זי מורא געהאט צו האלטען אין קאפע ווארשאווסקי פאר מאטקע'ן, האט זי די מאמע אוועקגעשיקט אויף א פאר וואכען צו א מוהמע אויף די פאוויא־גאס. דאס האט מאטקע'ן געקרענקט מעהר פאר אלעס. ער האט געפיהלט די גאנצע פעראכטונג און אימה וואס מען האט צו איהם. מען האט זי בעהאלטען, כדי ער זאל איהר קיין שלעכטעס נישט טהאן. ער האט אין אנהויב געגלויבט, אז מען האט זי בעהאלטען, ווייל מען גלויבט איהם נישט, אז ער מיינט ערנסט מיט איהר א חתן צו ווערען. נאר ער וויל זי אריינגנארען און מאכען אוים איהר איינע פון די „מייד־לאך". ער האט געקלעהרט עצות ווי אזוי ער זאל ערוועקען צו זיך צו־טרויען. ער האט שוין בעהאנדעלט אלע זיינע כלות ווי סחורה, ווי א

פרעמדער, שטרענגער נאָך געוואָרען צו זיי. ווי שלמה׳לע שלאָסען־הע־קער, און געוויזען די אידענע פון קאפע הויז, אז ער האָט מיט זיי קיין פאמיליאַרנע בעציהונג נישט, נאָר אז „דאָס איז זיין פרנסה“. אז די אידענע איז געוועזן האָט זיך קיין מויד אין קאפע הויז נישט געטאָרט בעווייזען. ער האָט באַלד גענומען שרייען:

— וואָס טהוסטו דאָ? פארוואָס געהסטו נישט אויף דער גאס ארוים?

אָבער זיין „פלייסיגקייט“ זי צו בערוהיגען האָט איהם גאָר נישט געהאָלפען. די אידענע האָט איהם געזעהן אויסצומיידען און דאָס גאַנ־צע הויז פון „קאפע־מאַכער“ האָבען געציטערט פאר איהם.

מאָטקע האָט געבענקט נאָך חנה׳לען. ער איז ארומגעגאַנגען א צומישטער פאר בענקשאפט, און כאָטש געוואָלט מיט איהרע ברידער־לאַך רעדען. ער האָט ליעב געקראָגען איהרע ברידערלאַך, די צוויי אינגלאַך, דעם צווילינג, און ווען זיי זיינען פון חדר אהיים געקומען האָט זיך מאָטקע מיט זיי געשפיעלט, געטהיילט זיי געלד און געפיהרט זיי אין געוועלבעל אריין, וואו מען קריגט צו קויפען צוקערלאַך. ער האָט זיך ביי די קינדער געפיהלט ווי אין איהר נאָהענטקייט. דאָס פנים׳ל פון אינגעל, וועלכער איז געשלאָפען מיט חנה׳לען, האָט איהם דערמאָנט אָן יענע סצענע ביינאַכט, און ער האָט דורך דעם קינד זיך געפיהלט נאָהענט צו חנה׳לען. אָבער חנה׳לעס מוטער האָט מורא געהאַט פאר די קינדער אויך, און אז מאָטקע פלעגט זיך נור בעווייזען אין קאפע הויז, איז ווי פון א שלעכטען גייסט האָט זי באַלד די קינדער אין דער שטוב אריינגעטריבען: „משה׳לע, אריין!“ „חיים׳ל, אריין!“ האָט זי גע־שריען אויף די קינדער. מאָטקע האָט שוין לאַנג געוואָלט רעדען מיט די אידענע און איהר פרעגען, וואָס זי יאָגט איהם אזוי פון זיך. ער האָט זי ניט געוואָלט אָבער דערצערנען. ער האָט געוואָלט מיט איהר גוט אומגעהן. האָט ער גאָר נישט זיך וויסענדיג געמאַכט.

איינמאָל איז ער אין קאפע הויז אריינגעקומען. עס איז געווען אין אבענד, די ליכט האָט זיך ערשט אָנגעהויבען אָנצינדען, און די „געסט“ האָבען זיך אָנגעהויבען צוזאמענצוקומען. פון דרויסען האָט מען דערהערט דעם רעש פון די געסט און מ׳האָט געזעהן דאָס ליכט פון די לאָמפען. ביי מאָטקע׳ס אריינקומען אין קאפע הויז איז שאַ־שטיל געוואָרען. עס זעהט זיך אוים, מען האָט געהאַלטען אין עפּעס

רעדען, דער עולם האָט איהם נאָכגעקוקט, און מאַטקע איז אריינגע־גאַנגען אין אלקעריל און האָט ארויסגערופען חיים׳לען, דאָס פינף יאָה־ריגע איינגעלע, וואס האָט, איבעריגענס, אויך מאַטקע׳ן זעהר ליעב גע־האַט. ער איז צו מאַטקע׳ן ארויסגעלאָפען מיט פרייד. מאַטקע האָט איהם עפּעס געפרעגט. באַלד האָט א יונג געגעבען א וואונק צו דער אידענע, חנה׳לעס מוטער, וואָס איז יעצט געשטאַנען הינטער׳ן בופעט אַנשטאַט חנה׳לען. די מוטער האָט באַלד געגעבען א רוף חיים׳לען:

— חיים׳ל, וואָס טהוסטו דאָ? געה אין שטוב אריין.

דאָס אינגעל איז אוועקגעגאַנגען. מאַטקע׳ן האָט עס פערדראָסען, איז ער צוגעגאַנגען צו דער אידענע, געזאָגט מיט א׳ן איינגעהאַלטענעם כעס, אויף וויפיעל ער איז נור בכח געווען זיין כעס איינצוהאַלטען:

— וואָס יאָגט איהר איהם אזוי, וואָס, איך׳ל איהם אויפעסען?

— ניין, קאַנאריק, ווער זאָגט דען עפּעס? נאָר עס איז דאָך אַ א אינגעל, ער מוז דאָך אין שטוב זיין, — האָט די אידענע אָבגעענט־פערט, בלייך ווערענדיג פאר שרעק.

מאַטקע האָט א מינוט געשוויגען, דאַן האָט ער זיך פּלוצלונג אָב־גערופען:

— וואו איז חנה׳לע?

די אידענע איז בלייך געוואָרען ווי א לייליך. מורא האָט זי געהאַט פאר מאַטקע׳ן, דאָך האָט זי ניט געקענט זיך איינהאַלטען, אז זי זאָל ניט מאַטקע׳ן איינמאָל פאר אַלע מאָל ארויסוויזען די גאַנצע פעראַכטונג וואָס זי פיהלט צו איהם. זאָל איהר דאָס קאָסטען, וואָס עס זאָל ניט זיין, אבי דער יונג זאָל זיך חנה׳לען פון קאָפּ ארויסשלאָגען.

— וואָס האָבען זי זיך עפּעס צו פרעגען אויף חנה׳לען? — האָט די אידענע געפרעגט מיט געבייזער.

מאַטקע האָט שטיל געשוויגען און האָט די אידענע אָנגעקוקט.

— זי האָבען זיך נישט וואָס צו פרעגען אויף מיין קינד. מיינען זי נישט דערפאַר וואָס איך האָב אזא פינסטערע פרנסה, מעג שוין יעדער איינער מיט מיין קינד האָבען צו טהאָן, מיינען זי נישט. מיין קינד איז נישט פון אזעלכע מענשען ווי זי זיינען, און ווי דאָ קומען אריין. — מיין פינסטערע פרנסה, נעבאָך. נאָר וואָס וועט מיר העל־פען — האָט די אידענע אָנגעהויבען צו וויינען, און געווישט איהרע טרעהרען מיט׳ן פאַרטוך.

מאַטקע איז געשטאַנען. ער האָט נישט געוואוסט וואָס צו טהאָן און וואָס צו זאָגען. עס האָט איהם געקרענקט פאר די אידענע'ס רייד, און ער האָט זי נישט געוואָלט דערצערנען. פאר די אויגען האָט ער שטענדיג געזעהען חנה'לען מיט די שווארצע צעפּ; אין הארצען האָט ער געפיהלט א בענקשאַפט נאָך איהר. ער האָט אָבער פלוצלונג רחמנות געקראָגען אויף זיך, אויף זיין מוטער, וואָס מען האָט זי בעליידיגט, האָט ער געגעבען א קלאַפּ אין בופעט מיט די האנד, אז אלעס האָט גע־צימערט, און געשריען.

— וואָס מיינען זי, איך בין א ממזר? איך האָב אויך א מאַמע!

די אידענע האָט זיך דערשראָקען פאר זיין צאָרן, האָט זי זיך אָנ־געהויבען צו בעטען:

— תער זאָגט דען עפּעס אויף איהנס מאמא, חלילה, געווים האָבען זי א מאמא, וועלכער איד האָט דאָס נים קיין מאמא, זאָל זי לעבען ביז הונדערט און צוואנציג יאָהר.

— איך האָב געמיינט... עס וואָלט נישט גוט געווען, ווען איך וואָל־טען געווען עפּעס גערעדט אויף מיין מאמא. עס וואָלט נישט גוט גע־ווען... — האָט מאַטקע איהר געוויזען א פּאָר פויסטען, אז די אידענע האָט זיך איינגעקאָרטשעט.

מאַטקע האָט זיך אוועקגעדרעהט פון דער אידענע, א מינוט עפּעס געקלעהרט, ער האָט געוואָלט עפּעס טהאָן, אז אלע דאָ אין קאפּע הויז זאָלען וויסען אז מאַטקע האָט א מאַמע. און שוין אויפ'ן שטעל האָט ער גערופען פון דער גאס אריין די „לאָוויטשערין“.

— גנענדיל, קום נור אריין.

דאָס מיידעל איז אריינגעקומען פון גאס, אין נאכט־קאַפּטען, מיט די אָבגעפארבטע ליפּען און באַקען, און געפרעגט דערשראָקען:

— וואָס איז?

— זעץ דיך אוועק, אָט דאָ, — האָט מאטקע אָנגעוויזען אויף א טישעל, — זעץ דיך אוועק, נעהם א פעדער, פּאַפּיער, און שרייב מיר א בריעף צו מיין מאַמען.

די „לאָוויטשערין“ האָט געקענט שרייבען אידיש, און זי איז געווען די בריעפען־שרייבערין אין „הייזעל“. צו איהר האָבען זיך אלע געווענ־דעט וואָס האָבען געטראָגען עפּעס אויפ'ן הארצען, און זי האָט פאר אלע די בריעף געשריבען.

באלד האט א יונג אריינגעבראכט א בויגענדיל בריעף־פאפיער, פון געוועלבעל געגענאיבער, וואו מאטקע האט אריבערגעשיקט. חיים'ל האט פון שטוב אריינגעטראגען א טינטער און פעדער, און די לאווי־טשערין האט געטונקט די פעדער און געפרעגט:

— וואס זאל איך שרייבען?

— שרייב אזוי, — האט מאטקע הויך דיקטירט, אז אלע זאלען הערען, און ארויף און אראפ געדרעהט זיך איבער'ן קאפע־הויז — שרייב אזוי: „צו מיין טהייערע, ליעבע מאמע". האסט שוין אנגעשריעבען? יא! שרייב ווייטער: „איך שיק דיר פינף און צוואנציג רובעל", און מאטקע האט ארויסגעכאפט פון דער קעשענע א פינף און צוואנציגער און אוועקגעלעגט איהם אויפ'ן טיש מיט א קלאפ. „פינף און צוואנציג רובעל, און קויף דיר א שייטעל, א פאר שיך, און א טוך. דעם טאטען זאלסטו גאר נישט קויפען, ווייל ער האט מיך געשלאגען, ווען איך בין געווען א קליינער יונג. נאר דאס גאנצע געלד פאר דיר. איך בין אין ווארשא, א בעל מלאכה, א קאמאשען שטעפער, און פערדיען א סך געלד, און געה א חתן ווערען. איך נעהם א שעהן מיידעל, פון א פיין הויז ארויס, און, אז איך וועל מיט איהר א חתן ווערען, וועל איך מיט איהר אהיים קומען צו גאסט, און וועל דיר מיטברענגען מתנות..."

— אוי וועה מיר, — קרעכצט די אידענע הינטער'ן בופעט, כאפענדיג זיך פאר'ן פנים — הערענדיג ווי מאטקע דיקטירט דעם בריעף צו דער מאמא.

ביי אן אנדער טישעל זיינען געזעסען שלמה'לע שלאסען־העקערס שאלאטען־שמשים, יוסף'ל מאלפע, דער ממזר און נאך חברה. זיי האבען שוין לענגסט אבגעשאטעוועט מאטקע'ן און געלאכט אוים איהם. זיי האבען אויסגעהערט דעם בריעף, וואס מאטקע דיקטירט, און האבען זיך געקנייפט איינס דאס צווייטע פאר געלעכטער. די יונגען זיינען געזעסען מיט די פנים'ער איינגעקופיעט ארום טישעל און האבען וויצען געמאכט איבער מאטקע'ס מאמא. מאטקע האט דיקטירט דעם בריעף, אבער הינטער'ן קאפ האט ער גוט פערנומען דאס לאכען און חוזק מאכען אוים זיין מאמען. ער האט גאנץ גוט געהערט, וואס די יונגען זאגען, נאר ער האט זיך איינגעהאלטען און ווייטער דיקטירט די „לאוויטשערין":

— און אז מענשען וועלען זעהן ווי די רויטע זלאטקע געהט שבת

מיט איהר זונס כלה אין שוהל אריין — וועלען זיי צוזעצט ווערען..."

— "די רויטע זלאַטקע"? דו הערסט ווי זי הייסט?—זי איז פון די ריכטיגע. — האָבען די יונגען געלאכט אין די פויסטען מיט א פערשטיקטען געלעכטער.

נאָר מאָטקע האָט שוין געקוקט אויף א טיש, ארום וועלכען עס איז ליידיג געווען, און ווי ער האָט דיקטירט די ווערטער, "זאָלסט אָנגרייטען א שעהנעם יום טוב פאר אונז", האָט ער געכאַפּט דעם טיש ביי צוויי פיס, אראָבגעגליטשט אלעם וואָס איז געשטאַנען אויף איהם און אריבערגעוואָרפען דעם טיש איבער די יונגען'ס קעפּ.

— ווער האָט געלאַכט אויס די רויטע זלאַטקע?

אין א מינוט ארום האָט ער שוין געהאַלטען אין דער האַנד יוסף'ל מאַלפּע א צו'הרג'עטען און א צובלוטיגטען, וואָס האָט געציטערט אין זיין האַנד, ווי א פיש.

— דאָס האָסטו געלאַכט אויס די רויטע זלאַטקע, יא? — האָט ער דעם יונג געשלאָגען אין פּנים, — בויג דיך אראָפּ אויף דער ערד, אָט אזוי, — האָט ער אונטערגעקאָפּיעט דעם יונג אין די קניען, ביז דער יונג האָט זיך אראָפּגעלאָזט אויף דער ערד. "דאָ", האָט ער אָנגעוויזען אויף די שמוציגע פּאָדלאָגע "איז די רויטע זלאַטקע'ס פוס. אט די רויטע זלאַטקעס... קוש די רויטע זלאַטקע'ס..." האָט ער געשלאָגען דעם יונג אין קאָפּ, ביז יוסף'ל מאלפּע האָט אויסגעשטעקט די נאָז און די ליפּען און אָנגעהויבען צו וואלגערען זיין פּנים אין די שמוציגע פּאָדלאָגע.

— אויס די רויטע זלאַטקע לאכט מען נישט, און ווער עס לאכט אויס איהר, קושט איהר אזוי די פיס!...

און געבענדיג נאָך א טראסק דעם יונג, איז ער צוריקגעגאַנגען און האָט ווייטער דיקטירט דעם בריעף צו דער מאַמען:

"—און איך וועל דיר מיטברענגען א געבראָטענע גאנז און לעבעדיגע פיש, און זאָלסט אונז אָנגרייטען א יום טוב.... פאר מיר, מיט מיין כלה....

9.

דער פאלקאווניק קאמיסאר בוזאסטאוו.

די מיידלעך, וועלכע האבען געהערט צו מאטקע'ן, האבען געקרעכצט אונטער דעם יאך פון זיין שווערע האנד, זייט ער האט זיך גע'שדכנ'ט צו חנה'לען. ער האט זיי בעהאנדעלט ווי טויטע סחורה, וואס געהערט אויסשליסליך צו איהם, און האט ניט געפיהלט אז ער טהוט אן עולה. קיין גוט ווארט האט ער זיי ניט געגעבען. ער האט פון זיי ארויסגעצויגען יעדען גראשען, וואס זיי האבען פיז א גאסט בעקראגען, און געיאגט זיי צו דער „ארבייט“, ווי מען יאגט שקלאפען... די מיידלעך האבען ניט געוואוסט וואס ס'איז געווארען מיט איהם, און זיי האבען געבענקט נאך אן אויסלעזער, וואס זאל קומען און בעפרייען זיי פון מאטקע'ן און זאל זיי פון זיין רשות צונעהמען. זיי האבען שוין אפילו מקנא געוועזן שלמה'לע שלאפען־העקע ר'ם כלות. דאך פיהרט ער זיי אמאל שבת אויפ'ן שפאציער ארויס; דאך רופט ער צו א מויד און רעדט מיט איהר. מאטקע אבער, צייט ער האט אנגעהויבען קלעהרען וועגען חתונה האבען מיט חנה'לען האט קיינעם ניט געזעהן, נור זיך. קארג געווארען, געזאמעלט א גראשען צו א גראשען און גיט זיי קיין גוט ווארט ניט. שרייט און בעפעהלט, ווי זיי וואלטען זיינע דיענסטען געוועז.

נו, זיינען שוין די מיידלעך צוגעוועהנט געווארען צו אונטערווארפען זיך אונטער דער לוינע און געמיטה פון זייער הערשער, אבער מארי, די קונצענמאכערין האט זיך צו דעם ניט געקענט צוגעוועהנען. איהר האט אם מעהרסטען געקרענקט מאטקע'ס בעהאנדלונג. זי האט זיך נאר געהאט פרייוויליג אונטערגעווארפען אונטער מאטקע'ס הערשאפט, ווייל זי האט איהם ליעב געהאט און פאר־ליעב גענומען אלעס פון איהם. נור צייט מאטקע האט זיך אנגעהויבען שדכנ'ען צו חנה'לען, האט זי איהם פיינד געקראגען. עס האט זי געמאכט אויפערזיכ־

טיג ווי משוגע. זי האָט געהאַט דעם געפיהל, אַז מאַטקע האָט זי אָב־גענאַרט. ער איז געגאַנגען מיט איהר אַ שטיק וועג צוזאַמען, יעצט לאָזט ער זי שטעהן אין מיטען און געהט אַליין ווייטער. און געשוואָרען האָט זי ביי זיך אין הארצען מאַטקע'ן ניט צו לאָזען ווייטער געהן... אַלעס צו טהאָן, און איהם מיטשלעפּען אין דעם גרוב, אין וועלכען ער האָט זי אריינגעבראַכט.

דערווייל האָט ער זי יעדעס מאָל ערנידעריגט און דערצו נאָך אין די אויגען פון די אַנדערע מיידלעך. ער האָט זי געיאָגט אויף דער גאַס מיט די אַנדערע מיידלעך צוגלייך, און אָבגענומען דאָס געלד. און אַמאָל ווען זי איז געזעסען מיט יוספ'ל מאַלפּע אין קאַפע־הויז, האָט מען עס איהם דערצעהלט, האָט ער זי פאר אַלעמען אין די אויגען געפּאַטשט. די מיידלעך, קרעכצענדיג אונטער מאַטקע'ס יאָך, האָבען זיך כאָטש געטרייסט מיט דעם, וואָס מאַטקע בעהאַנדעלט די הישפּאַ־נערין אויך ניט בעסער, און זיי האָבען פון איהר געלעכטער געמאַכט:

— ער איז אַ קלוגער, קאַנאַריק, וואָס טויג איהם אַ „יאַטישע“, אַז ער קען קריגען אַ בעל־הבתיש קינד פון אַ מאַמעס אַ היים, — האָבען די מיידלעך געזאָגט, איבערווינקענדיג זיך אויף די הישפּאַ־נערין.

און די הישפּאַנערין האָט אַלעס אראָבעשלונגען און געשוויגען. זי האָט אויסגעהאַלטען די קלעפּ וואָס מאַטקע האָט איהר געגעבען, און זי האָט זיך ניט־וויסענדיג געמאַכט. נור זי האָט זיך זעהר גע־פּוצט און געוואָלט געסט געפעלען. זי האָט זיך געקויפט הישפּאַנישע קעמעלעך און גאָר ניי־מאָדנע פערקעמט די האָאר, מיט דריי געקריי־זעלטע לאָקען אויף'ן ניעדעריגען שטערען, וועלכע האָבען איהר דער־גרייכט ביז צו די אויגען, און אַ דרייביייגעל צאָפּ, אַלט־מאָדיש מיט אַ גרויסע שפּאַנישע קאַם. שטענדיג איז איהר דער שטאַניק ניט צוגעגאַנגען און מען האָט ארויסגעזעהן איהר נאַקעטען רוקען. די הישפּאַנערין האָט געקראָגען אַ שם אויף דער אַלטער שטאָדט, און וועלפּיל'ס הייזעל האָט פלוצים בעקומען גאַנץ פיינע, אַנגעזעהענע געסט. צו וועלכע דער רוימער וועלפיל איז גאָר ניט צוגעוועהנט געווען. נאָר מאַטקע האָט דאָס אַלעס ניט געזעהן. מאַטקע איז געווען פערנר־מען מיט חגה'לען, און בעהאַנדעלט די הישפּאַנערין ווי איינע פון זיינע כלות“.

טר פלוצים איז די הישפאַנערין אויפגעהויבען געוואָרען צו אַזאַ גדולה, אויף וועלכער מ'האָט געמוזט אויפמערקזאם ווערען, און ער האָט אָנגעהויבען צו ווערען אייפערזיכטיג. צו דער הישפאַנערין אין הייזעל אריין האָט אָנגעהויבען צו קומען ניט קיין אַנדערער ווי דער קאָמיסאַר פון ניינטען צירקעל, דער אַליין־הערשער איבער דער אַלטער שטאָדט וואַרשוי, דער גרויזאַמער וואַסיל ניקאָלאַיעוויטש כוואָסטאָוו.

דער קאָמיסאַר כוואָסטאָוו האָט געהאַט זיין אייגענטהום דאָס גאַנצע פערטעל פון די אַלטע שטאָדט וואַרשוי. אַלע געשעפטען האָבען געהערט צו איהם — אַלע וויין־קראָמען, שניט־לאָדענס און טראַקטירען, די עפענטליכע הייזער און די קאַפּע שאַנטאַנען. אַז ער איז אין דער פריה אַרוים שפּאַציערען איבער זיין צירקעל, האָבען די קרעמער און די בעלי־הבתים פון די הייזער געציטערט פאַר שרעק: „וואו וועט ער אַריינפאַלען? אויף וועמען וועט ער וואַרפען זיין אויג?" ער איז געווען אָנגעטהאָן אין יום־טוב'דיגען פּאַראַד, מיט גלאַנצענדיגע שטיוועל, וועלכע האָבען געסוויסטשעט צעהן איילען פאַר איהם; די קנעפּ האָבען געבליסטשעט אויף זיין מאַנטעל. זיין קאַרק איז געווען דיק און רויט, זיין געזיכט — רויה. די באָרד פערשפּרייט אין צוויי שפּיצען איבער זיין ברוסט, פון וועלכער עס האָט אַראָבגעגלאַנצט אַ לאַנגע שערענגע מיט אָרדענס. ער איז געגאַנגען געלאַסען, רוהיג איבער די גאַסען פון זיין קעניגרייך און אומגעקוקט זיך מיט זיינע פינקעלדיגע אויגען פון אַלע זייטען אויב אַלע סטראַזשניקעס גיבען איהם אָב „טשעסט", צו אַלע בעלי־הבתים נייגען זיך פאַר איהם און נעהמען אַראָב דאָס היטעל. און קוים געהט איינער דורך, וואָס נייגט זיך ניט פאַר איהם, נעהמט ניט אַראָב דאָס היטעל מיט אַ נייג, קומט ער איהם פאַר פערדעכטיג און ער גיט אַ וואונק צו די צוויי סטראַזשניקעס וואָס געהן איהם נאָך פון הינטען, דעם „בונטאָווניק" אָבצושטעלען און פּרעגען איהם אויף אַ פּאַס. נור זעהר זעלטען טרעפט זיך אַזאַ סקאַנדאַל, אַז עס זאָל ווער דורכגעהן און דערזעהן דעם „פּאָלקאָווניק" (ווי ער האָט ליעב געהאַט זיך צו טיטולירען) און ניט אַראָבכאַפּען דאָס היטעל פאַר איהם. אַלע זיינען געטרייע אונטערטהאַנען, אַלע דיענען געטריי דעם קייסער און דעם „פּאָלקאָווניק קאָמיסאַר". געהט ער דורך פאַר אַ דעליקאַטעסען געשעפט, וואו עס שטעהען אין פענסטער אַרויסגעשטעלט דער פרישער קאַוויאַר, די געריכערטע פיש, די שעהנע פרוכ־

טען — שמעקט עס איהם אָן. געהט ער אריין אין געשעפט, און אַלע, דער סוחר, זיין ווייב מיט זיין שעהנע טאָכטער קומען ארויס צו בע־דיענען דעם „פאַלקאָווניק“. און ער לאָזט זיך וועזען פון פרישען קאַ־וויאר, פון די פיש און די פרוכטען און בעפעלט עס איהם אהיים צושיקען. דער סוחר, מיט זיין ווייב מיט זיין שעהנע טאָכטער שטעהען פאַר איהם מיט אונטערטהעניגקייט, בויגען זיך פאַר איהם, און מיט דעם אנגסטיגען שמייכעלע אויף די ליפען ערפילען זיי דעם וואונש פון „פאַלקאָווניק“. און באַלד טראָגט א גאַראָדאָוואָי איהם שוין נאָך פון פרישען קאוויאר, פון די געדיכערטע פיש און פון די שעהנע פרוכטען.

דערזעהט ער אין א שוי־פענסטער שעהנע פוטערוואַ־ג ארויס־געשטעלט, שמעקט עס איהם אָן און באַלד טראָגט א צווייטער גאַראָ־דאָוואָי אַן אנדער פעקעל נאָכ'ן „פאַלקאָווניק־קאָמיסאַר“.

אזוי שפּאַציערט יעדען פריהמאָרגען דער זעלבסט־הערשער איבער זיין קעניגרייך. און ביז דער „פאַלקאָווניק“ קומט אָן צו זיין היים, זיינען די הענד פון גאַראָדאָוואָיעס שוין בעלעגט מיט פעקלעך פון אַלעם שעהנסטען און בעסטען, וואָס ער האָט נור געזעהן אויף זיין וועג.

מיט די הייזלאך וואָס ער האָט געהאַט אין זיין צירקעל האָט ער געפונען ניעדריגער פון זיין כבוד צו בעשעפטיגען זיך. די „הייזלאך“ האָט ער איבערגעלאָזט פאַר די קלענערע טשינאָווניקעס, וואָס זיינען געשטאַנען אונטער זיין רשות — פאַר די גאַראָדאָוואָיעס און פּריסטאַווס. ער האָט זיך נאָר אָבגעגעבען מיט דעם קאַפּע־שאַנטאַן „אקוואריאום“ און מיט אַנדערע אריסטאָקראַטישע פרעהליכע הייזער, וואָס האָבען זיך געפונען אין זיין קעניגרייך. נאָר דאָך האָט יעדער פּריסטאַוו און גאַראָדאָוואָי געהאַלטען פאַר זיין פפליכט דעם „פאַל־קאָווניק“ מיטצוטהיילען פון יעדער אויסערגעוועהנליכער נקבה, וועל־כע האָט אַמאָל, דורך א צופאַל, זיך בעוויזען אין די „הייזלעך“. דענסטמאָל איז דער „פאַלקאָווניק“ אַליין אראָבגעקומען אין „הייזעל“ אריין, בעקוקען די אויסערגעוועהנליכע סחורה און זעהן אויב זי איז ווערטה אז ער זאָל זיך מיט איהר אָבגעבען.

און יעדעס מאָל ווען דער קאָמיסאַר האָט זיך בעוויזען אין אזא „הייזעל“, איז עס געווען אַן אונגעוועהנליכער פאַל. דער בעל־הבית פון „הייזעל“ האָט דערמיט שטאָלצירט און געריהמט זיך מיט דעם שם

פון זיינע סחורות, און די מיידלאך פון די „הייזלאך“ האבען זיך גע־פיהלט געעהרט און געהאלטען זיך פאר עפעס בעסער פון ד׳י חבר׳טעס פון די אנדערע „הייזלאך“.

דאס זעלבע גליק האט אויך געטראפען די חישפאנערין. און קוים האט דער „פאלקאווניק“ דערזעהן די קונצענמאכערין, האט ער זיך אזוי איינגעליעבט אין איהר, אז ער האט זי יעדע נאכט בעזוכט. ער איז געקומען צו איהר, דוקא אין דעם בלינדען וועלפיל׳ס „הייזעל“. און דוקא אין אבענד, ווען די מיידלעך זיינען ארויס אין גאס. דארט אהין, צו וועלפילין אין „הייזעל“ האט דער „פאלקאווניק“ געהייסען אריינשיקען פון די געשעפטען ווײן, גערויכערטעס עסענוואַרג און פרוכטען. די ארימע קינדער פון דער גאנצער שכנ׳שאפט האבען אנגעהויבען בעסער אויסצוזעהן פון די עסענווארגס וואס זיי האבען געקראגען צוטהיילט פון די מיידלעך, און אלע שכנים האבען גענאסען דערפון. אין אבענד פלעגט ער אהין קומען און איינשליסען זיך מיט דער הישפאנערין ביי איהר אין צימער׳ל, אנ׳שכור׳ען זיך און מאכען ארגיעס. ער פלעגט אלעם צוהאקען, וואס האט זיך געפונען אין שטי־בעל, און כאטש דער רויטער וועלפיל האט פון „פאלקאווניק׳ס“ קומען אין „הייזעל“ נור היזקות און שאדען געהאט, דאך איז ער זעהר שטאלץ געווען דערויף, געפיהלט זיך געעהרט, און די איינוואהנער פון געסעל האבען שוין אנגעהויבען צו קומען צום רויטען וועלפיל בעטען ביי איהם טובות, „א גוט ווארט“ ביים קאמיסאר, ביי וועלכען דער ר׳יטער וועל־פיל איז פלוצים געווארען א גאנצער „מאכער“...

צוערשט איז מאטקע׳ן די מעשה מיט׳ן קאמיסאר אויף אזוי פיעל אנגעגאנגען אויף וויפיעל דער קאמיסאר האט איהם קאליע געמאכט די פרנסה, וואס ער האט געצויגען פון דער הישפאנערין. די הישפא־נערין איז גאנצע נעכט געווען פערנומען מיט׳ן „פאלקאווניק־קאמיסאר“ און מאטקע האט פון איהר ווייניג־וואס געהאט. אבער שפעטער האט עס איהם שוין אנגעהויבען צו פערדריסען. און איינמאל, ווען דער „פאלקאווניק“ איז געווען איינגעשלאסען מיט דער הישפאנערין אין איהר צימער׳ל, און דורך דער פערמאכטער טהיר האט זיך פער־נומען דער קלאנג פון גלעזער, פון דעם ווײן וואס זיי האבען געטרונ־קען דארט, איז מאטקע געווארען אייפערזיכטיג. ער האט זיך אנגעהוי־בען צו פערבענקען נאך דער הישפאנערין. ער האט זיך אנגעהויבען

צו דערמאָהנען די נעכט אין די וועלדער, ווי זי האָט זיך ארויסגע׳גנב׳ט צו איהם פון דער בויד, און פאַר די אויגען איז איהם שטעהן געבליבען דאָס בילד פון יענער נאַכט אין וואַלד, ווי ביידע, ער און די קונצענמאַכערין שלעפּען קאַנאַריק׳ען א נאַסען און א שווייגעדיגען אין טייכעל אריין...

מאַטקע האָט ניט געוואָלט זיך דערמאָהנען אָן דער סצענע. ער האָט זיך געפיהלט פּריקרע יעדעס מאָל ווען ער האָט געקלערט דערפון. כאָטש ער האָט ניט פערשטאַנען און ניט געפיהלט די שולד און די שרעקליכקייט פון דער טהאָט. עס איז ביי איהם געווען אָן אונאַנגענעהמע ערינערונג פון א חוב, וואָס ער האָט געמוזט טהאָן. נור יעדעס מאָהל, ווען ער האָט געקלערט דערפון, איז איהם די קונצענמאַכערין פאָרגעקומען אזא נאָהענטע, ווי ער וואָלט מיט איהר אין יענער נאַכט חתונה געהאט און זי איז געוואָרען זיין ווייב אויף שטענדיג, אָדער ווי ער וואָלט מיט איהר צוזאַמען דאַן געבוירען געוואָרען און זי איז זיין שוועסטער; און ער האָט זיך געפיהלט מיט איהר אזוי פערבונדען, אז ער האָט געפיהלט, אז וואָס עס זאָל ניט געשעהן, אָבער מיט איהר מוז ער שטענדיג זיין. נור צייט חנה׳לע איז איהם געפעלען און ער האָט זיך אין קאָפּ אריינגענומען, אז ער מוז חתונה האָבען מיט חנה׳לען, איז איהם די קונצענמאַכערין געוואָרען גלייכגילטיג. אָבער קוים איז איהם הנה׳לע פערשוואונדען פון אונטער דער האַנד און ער האָט געכאַפּט פון איהר מוטער דעם פּסק, האָט ער זיך געוואָלט ארויסשלאָגען פון קאָפּ די גאַנצע געשיכטע מיט חתונה האָבען און זיך דערמאָנט אָן די הישפּאַנערין. נאָך מעהר האָט איהם צו דעם איפּגערייצט דער „פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר“. זיינע אָפּטע בעזוכען, די גאַנצע נעכט וואָס ער האָט פערבראַכט איינגעשלאָסען מיט דער הישפּאַנערין און די מתנות, וואָס זי האָט געקראָגען פון איהם, האָט איהם אזוי אייפערזיכטיג געמאַכט אויף דער ערשטער געליעבטער זיינער, אז ער האָט זיך מיט אמאָל דעם גאַנצען חתן־ווערען פון קאָפּ ארויסגעשלאָגען און אָנגעהויבען זיך ווידער צו דערנעהענטערען צו דער קונצענמאַכערין.

שווער איז עס איהם אויך ניט אָנגעקומען. ביי די ערשטע ווערטער זיינע, ביי זיין פערלעגען שמייכעלע און ביי דעם אָננעהמען זי ביי דער האַנד, האָט זי איהם אלעס מוחל געווען. זי האָט ווידער געהערט

צו איהם מיט ליעב און לעבען. זי האט זיך געפיהלט, אז מאטקע איז איהר בעשערטער, איהר מאן, איהר ברודער און איהר הערשער, וואס קען טהאן מיט איהר אלעס וואס ער וויל און פיהרען זיך ווי אזוי עס געפעלט איהם.

נור יעצט איז געשטאנען דער „פאלקאווניק־קאמיסאר“ אין וועג און זיי האבעןביידע געקלערט ווי אזוי פון איהם פטור צו ווערען.

10.

מאָטקע בענקט.

ביי דעם רויטען וועלפעל אין „הייזעל“, אין דעם קליינעם שטיבעל ביי דער קונצענמאַכערין, איז היינט געווען אַ באַל. דאָס האָט זיך מאָטקע א באַל געמאַכט פאר זיך און פאר זיינע כלות, די מיידלאך. פרוכטען, וויין און דעליקאַטעסען זיינען געווען פיעל, כיד המלך. דאָס האָט דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר צוגעשטעלט, אריינגעשיקט יעדען טאָג פון די געשעפטען וואָס ער האָט אונטער זיין קעניגרייך. און די זאַפּאַסען זיינען געווען אזוי פיעל, אז צייט דער פּאָלקאָווניק האָט אָנגעהויבען פערקעהרען צו די הישפּאַנערין האָבען די פּאַפּיראָסען־מאַכערין׳ס קינדערלאך, וואָס האָבען געוואוינט אין שכנות, נאָר אַנדערש, געזינטער און פרישער אויסגעזעהן. די גאַנצע שכנה׳שאַפט האָט געלעבט פון די עסענוואַרג און מאָטקע האָט זיך יעדען טאָג געקענט מאַכען אַ באַל. נור היינט איז געווען א גרויסער באַל. היינט איז חנה׳לע צוריקגעקומען אהיים צו דער מאַמע אין קאָפּע־הויז אריין, און מאָטקע האָט געוואָלט איהר מיט דער מאַמע ווייזען, אז ער האָט זיי אין דר׳ערד; אַז ער איז געווען אַ יאָלד וואָס ער איז זיך געגאַנגען שדכנ׳ען צו א נאַריש מיידעל, און זי האָט געוואגט קאַנאַריק׳ען אָבצושלאָגען. ער האָט געוואָלט ווייזען, אז קאַנאַריק בעדארף קיינעם ניט, אז קאַנאַריק האָט פאר קיינעם קיין מורא ניט, אפילו פאר׳ן קאָמיסאר־פּאָלקאָווניק. ער טרינקט אויס זיין וויין, וואָס ער שיקט אריין פאר זיך, ער וועט איהם אוועקנעהמען די הישפּאַנערין און זי ערגעץ־וואו אוועקפיהרען. און מיט איהם וועט זי געהן. פאר איהם וועט זי אפילו אוועקווארפען א פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר.

מאָטקע, האַלב־אויסגעטהאָן, איז געלעגען אויסגעשפּרייט ווי אַ קעניג איבער׳ן בעט. פאר איהם אויפ׳ן טיש זיינען געשטאַנען אויסגעשטעלט די וויינען, ליקערען, קאָניאַקס, און ביי איהם צו רעכטען אין

געזעסען די הישפאנערין. זי איז געווען אנגעטהאן אין דעם שעהנסטען זיידענעם קלייד, מיט די שפיצען בעפוצט, אין ווייטען טיעפען דעקאלטע, מיט די נאקעטע הענד און מיט די נאקעטע ברוסט, און געטראגען די גרויסע רויטע רובינען־אויערינגלאך מיט בריליאנטען בעזעצט, וואס דער פאלקאווניק האט איהר געשאנקען, ווי אלע שאנסאנעטקעס געהען אנגעטהאן. און מאטקע האט איהר אליין אנגעטהאן דאס גאלדענע רינגעל מיט בריליאנטען, וואס ער האט געקויפט פאר חנה׳לען. שכור׳לעך איז מאטקע געווען פון טהייערען וויין און ליקער, האט ער אוועקגעיאגט פון זיך אלע מיידלאך, וואס ער האט זיי פריהער אריינגערופען צו ווייזען זיי אז די הישפאנערין איז וויעדער די קעניגין, אז זיי זאלען צוזעצט ווערען פון קנאה (אזוי האט די הישפאנערין געוואלט), דערנאך האט ער זיי ארויסגעטריבען און איז געבליעבען מיט איהר אליין. זי האט שוין געטאנצט פאר איהם, זי האט זיך שוין אויסגעטהאן נאקעט פאר איהם, און זי האט אלעס געמוזט מאכען פאר איהם, ווי זי טהוט פאר׳ן פאלקאווניק־קאמיסאר... זי האט זיך אויסגעטהאן נאקעט, נאר אין די שווארצע שטרימף און רויטע רובינען אין די אויערען מיט די הישפאנישע קאמען אין די האאר — האט זי איהר נאקעט לייב געבראכען פאר איהם און געוויזען יעדעס גליעד בעזונדער... מאטקע איז געלעגען ווי א קעניג און געזופט דעם ליקער און בעטראכט זיין אייגענטהום. זי האט איהם געמוזט רופען פאלקאווניק. ער האט זיך איינגערעדט, אז ער איז דער פאלקאווניק־קאמיסאר, און אלעס וואס מארי די הישפאנערין האט געטהאן פאר׳ן פאלקאווניק־קאמיסאר, האט זי געמוזט טהאן אויך פאר איהם.

— ווער בין איך? — האט מאטקע געפרעגט.

— פאלקאווניק־קאמיסאר פון 9טען צירקעל אין „גאראד" ווארשא.

— און ווי אזוי גיט מען אב טשעסט (עהרע) א פאלקאווניק־קאמיסאר? — האט מאטקע נאכגעמאכט דעם קאמיסאר.

— אט אזוי, — האט זיך די הישפאנערין אוועקגעשטעלט א נאקעטע פאר איהם מיט דער האנד הינטער דעם שטערן.

איהר שטאלצער שווארץ־חנ׳עווידיגער קערפער, אין די שווארצע זיידענע שטרימף מיט די רויטע רובינען אין די אויערען, שטעהענדיג ווי א זעלנער פאר איהם האט איהם גערייצט און דערמאהנענדיג זיך

אז אזוי טהוט זי אויף פאר'ן פאלקאווניק, איז מאטקע אייפערזיכטיג געווארען און מיט בעם שוין אויסגעשריען:

—און ווי טיטולירט מען א פאלקאווניק־קאמיסאר?

— יעווא פרעוואסכאדיטעלסטווא פאלקאווניק־קאמיסאר וואסיל ניקאלאיעוויטש כוואסטאוו!

— מאטקע קאנאריק! — האט מאטקע געגעבען א שריי אויס.

— מאטקע! — האט דאס מיידעל אויסגעשריען מיט שרעק, דער הערענדיג זיין גאנצען נאמען און דעם נאמען פון טויטען. עס האט איהר פאר די אויגען געגעבען א שיין יענע נאכט, און עס איז איהם געווען ווי ווען א ווייבעל דערמאהנט זיך די נאכט פון חתונה.

— און דו האסט ליעב א קאמיסאר א גוי! א כאלערע! א כוואסטאוו, א טשארט. און אזוי מאכסטו פאר איהם יעדען טאג... געה! — האט ער איהר געגעבען א שטופ אב פון זיך מיט פעראכטונג.

— מאטקע לעבען, איך האב איהם דען ליעב? עס עקעלט דאך מיך. וואס זאל איך טהאן? ער האט זיך צוגעטשעפעט צו מיר און קריכט צו מיר. נעהם מיך ארויס פון דאנען. פיהר מיך אוועק, זאל ער מיך ניט געפינען.

— דיך אוועקפיהרען? אזוי לאנג קרענקט ער. מאטקע אנטלויפט ניט, פאר מאטקע'ן אנטלויפט מען. איך וועל שוין מאכען אזוי, אז ער וועט מעהר ניט קומען, דיין פאלקאווניק־קאמיסאר.

— ווי מיט קאנאריק'ען, הע? קאנאריק איז אויך געווען א פאלקאווניק־קאמיסאר, — לאכט די הישפאנערין.

— מאטקע איז בלייך געווארען און פערהאלטען איהר מיט'ן האנד דאס מויל.

— קאנאריק'ען לאז אב, שוויג! ער האט דאס זייניגע געקראגען. ער איז טויט, און פון קיין טויטען זאלסטו ניט לאבען, דו הערסט. ווארים איך וועל זיך אננעהמען פאר איהם. איך היים נאך איהם... קאנאריק.

דאס מיידעל האט איהם אנגעקוקט און ניט פערשטאנען. מאטקע איז מיט אמאל ערנסט געווארען און זיך פערטראכט.

— וואס איז דיר, מאטקע לעבען? — האט זי זיך צוגעפיעשטשעט צו איהם מיט ליעבע.

— הער מיך אויס, מארי. דו ווייסט, אז דארט אין טייכעל

ליעגט קאנאריק. מיר האבען איהם ארייגעווארפען און מיר זיינען אוועקגעגאנגען. ער האט געוואלט אוועקגעהן מיט דיר, בין איך מיט דיר אוועקגעגאנגען. ער האט געהייסען קאנאריק; איך הייס קאנאריק. דא אויף דער ברוסט טראג איך זיין פאס. און איך בין ער. איך האב קיין מאמע ניט, קיין טאטען ניט, נור איך בין קאנאריק. פונקט אזוי ווי ער. קאנאריק איז מיט דיר אוועקגעגאנגען און האלט זיך מיט דיר. מיר מוזען זיך האלטען אינאיינעם, צוזאמען אט אזוי — קלאפט ער מיטביידע הענד צו — פונקט אזוי ווי מיר וואלטען דעמסטמאל חתונה געהאט. וואס עס זאל ניט זיין.... אז ניט, איז ניט גוט. אז איך וועל אויפהערען צו זיין קאנאריק, האב איך מורא וועט ער צוריקקומען, אויפהויבען זיך פון טייכעל און צוריקקומען אהער, פון מיר נקמה נעהמען, און דיך צונעהמען אויך. דורך דעם האלט דיך, מארי, וואס עס זאל ניט זיין צווישען אונז, האלט דיך. איך בין קאנאריק און דו א דראטען-געהערין. טויזענדער זאל מען מיר געבען, וועל איך דיך ניט פערקויפען; מען האט מיר שוין געוואלט געבען א סך געלד פאר דיר.... דיך ניט פערקויפען — ניט פערקויפען. מיט דיר חתונה געהאט אויף שטענדיג.

און זיי האבען זיך ביידע צוגערוקט איינס צום צווייטען, געקוקט זיך אין די אויגען אריין. אין זייער בליק איז געלעגען די שרעק פאר'ן טויט, וואס זיי האבען ביידע דורכגעלעבט, דער סוד פון די זינד וואס זיי זיינען ביידע בעגאנגען, און עס איז געווען ווי די זינד וואלט זיי פערבונדען אינאיינעם. קיין ווארט האבען זיי ניט גערעדט, נור לאנג און טיעף זיך געקוקט אין די אויגען אריין און נאכאמאל איבערגעלעבט דאס וואס זיי האבען אמאל, אין וואלד, ווען קאנאריק איז געלעגען אין טייכעל, איבערגעלעבט, און ער האט געהערט זיין נאמען רופען....

— מאטקע לעבען, פיהר מיך אוועק פון דאנען, געדענק אין גאט, איך וויל איהם ניט אנקוקען, דעם פאלקאווניק־קאמיסאר.

— נאר איינער, איך וועל שוין מאכען אזוי, אז ער וועט שוין אוועקגעהן. איכ'ל מיך אריינ'גנב'ענען ווען ער איז דא, פערשטעלט דאס פנים, צונעהמען איהם דעם רעוואלווער, און ארויס־אגען איהם אויף דער גאס אין די גאטקעס. וועסט שוין זעהען וואס איכ'ל מאכען.

— ווי דעם פאלאק דענסטמאל, געדענקסט, ווען דו ביזט נאך געווען אזא קליינער יאט, — האט די קונצען־מאכערין געלאכט.

און ער האט זי אויף זיינע קניען געגומען און זיי האבען אנגעהויבען געלעכטער צו מאכען פון דעם „פאלקאווניק־קאמיסאר“, און פון דער גאס מיט מענשען וואס האבען אזוי מורא פאר איהם. און האבען אויסגעארבייט פלענער ווי אזוי דעם פאלקאווניק־קאמיסאר שפיצלעך ארצוטהאן און דערנאך צו אנטלויפען.

— קום, מאטקע לעבען, לאמיר גאר אוועק פון ווארשא, ברענען זאל זי. מיר וועלען צוריק ווערען קונצען־מאכער ווי געווען... עס בענקט זיך נאך די שטריק... געדענקסט ווי אלע פריצים זיינען מיר נאכגעפאהרען אין די שטעדטלעך און די מערק ארום, ווען איך בין אויף דער שנור געגאנגען, א קונצענמאכעריז געווען? וואס האסטו געמאכט פון מיר, מאטקע? ! — האט דאס מיידעל אנגעהויבען צו וויינען.

— שווייג, נאר, איכ׳ל דיך אריינגעבען אין א קאבארעט, אין א גרויסען צירק, אדער דא ערגעץ־וואו, דו וועסט ארבייטען פאר רייכע מענשען. וועסט א סך געלד פארדינען; איכ׳ל דיך אנטאהן, וועסט זעהן, מארי.

— מאטקע הארציגער, מאטקע געטרייער...

נאר פלוצים האט זיך געהערט א שטימע פון א מיידעל אין קארידאר רופען: „חיים׳ל, משה־לעבען, קומט׳ס אראב עסען, מ׳דארף דאך באלד אין חדר געהען“. מאטקע איז בלייך געווארען. ער האט זי דערקענט. עס איז געווען חנה׳לעס שטימע. מאטקע האט זי נאך ניט געהאט געזעהען, נאר צום ערשטען מאל האט ער דערהערט איהר שטימע, און די שטימע האט אין איהם ערוועקט א קוואל פון געפיהלען און עראינערונגען. דער יונג האט מיט אמאל אנגעהויבען באנג צו טהאן פאר עפעס. ער האט זיך געפיהלט שמוציג, און עס איז איהם אן עקעל אנגעגאנגען פאר׳ן וויין מיט דעם קאניאק, מיט די נאקעטע הישפאנעריז, פאר זיך, און פאר זיין גאנצעם לעבען... נוה, ער האט געלאכט, און געארבייט מיט זיך ניט צו קלערען דערפון. ער האט אויסגעטרונקען א גלעזעל קאניאק און געקושט די הישפאנעריז אין מויל. נאר עס האט איהם שוין געעקעלט דאס לייב וואס יעדע נאכט ריהרט עס אן אן אנדערער... ער האט מיט א מאל דערזעהען דעם דיקען פאלקאווניק־קאמיסאר א נאקעטען, מיט א געשוואלע־

נעם לייב, וואס וואלגערט זיך דא אויף דער זאפע ארום מיט די הישר פאנעריין. און מאטקע האט שוין מעהר ניט געקענט זיצען אויף דער זאפע... ער האט זיך מיט א מאל דערמאהנט אן חנה'לעס שווארצען קאפ האאר און די ריינקייט וואס ליעגט אויף איהר, און ער האט גע־בענקט נאך דעם שווארצען קאפ איהרען...

ער האט שוין מעהר ניט געקענט זיין אין שטיבעל. ער האט זיך אנגעטהאן און איז ארויסגעגאנגען. אין קאפע־הויז האט ער זיך גע־שעהמט ארייגצוקומען. ער האט זיך געשעהמט צו קוקען חנה'לען אין די אויגען אריין. ער האט נור ארייגעווארפען א בליק דורך דער שפא־רע פון א פענסטערל פון דער קיך און דערזעהען חנה'לען. זי איז געשטאנען און האט דערלאנגט איהרע ברידערלאך עסען, און האט עפעס גערעדט צו זיי. ער האט געזעהן איהר שווארצען קאפ האאר, ווי זי פערקעמט זיך אין א שרינט ביים שייטעל. ער האט געזעהן איהרע הענד, ווי זי רוקט צו דעם טעלער איהר ברודער'ל, און זי רעדט עפעס צו איהם מיט א חנ'עווריג שמייכעלע. מעהר האט ער ניט געקענט זעהן און ניט געוואלט. דאס הארץ האט איהם פערקלעמט — איז ער אוועק. לאנג איז ער געגאנגען איבער די גאסען, ביז ער איז אנגע־קומען צו דער אייזערנער בריק צו, האט ער זיך ארונטערגעלאזט און אוועקגעזעצט זיך אויף די שטיינער ביי דער ווייכסעל און געקוקט אין וואסער אריין. לאנג האט ער געשוויגען, דערנאך האט איהם א כעס ארומגענומען. ער איז בייז געווארען אויף וועמען, און מיט אמאל האט זיך איהם געדאכט אז ער איז בייז אויף קאנאריק'ען וואס ליעגט א טויטער דארט אין טייך אין וואלד. ער האט גענומען שטיינער און ארייגעווארפען אין וואסער אריין, ווי ער וואלט געווארפען שטיינער אויף קאנאריק'ען: „אלעס איז ער שולדיג, וואס איך האב איהם גע'הרג'עט! אלעס ער!"

ער האט פלוצים אנגעהויבען צו שמייכלען. ער האט געזעהען ווי חנה'לע גרייט צום טיש שבת פארנאכט. ער, מאטקע, איהר מאן, איז נאר וואס אהיים געקומען פון וועג — א פוהרמאן איז ער — און ער ברענגט פאסאזשירען שפעט אין פרייטאג אין שטאדט אריין, איז ער ארייגעקראכען מיט די שמוציגע שטיוועל אין שטוב אריין, און דאס שטיבעל איז שוין צוגערייט, אויסגעקעהרט, אויסגעשיט מיט זאמד אויף שבת, און חנה'לע בייזערט זיך אויף איהם, פארוואס ער שמוצט

אײן די פֿאַרלאַגע. נאָר די מאַמע װאָס װאָהנט מיט זײ אינאײנעם קומט ארױס, דערלאַנגט איהם א בעקען מיט הײס װאסער אָבצואװאַ־שען זיך.... ער האָט דערפֿיהלט דעם טעם פֿון פֿיש, װאָס קאָכען זיך אין דער קיך; דעם ריח פֿון חלה װאָס שמעקט אין שטיבעל, און זיך געזעהען דעם בעל־הבית... ער, מאָטקע, געהט מיט א סידור אין שוהל אריין דאװנען.... ער שמײכעלט אױף זיך אלײן....

און װידער האָט איהם די פֿאַסטיע געבאַפּט. װער לאָזט ניט, װער שטעהט און לאָזט ניט? פֿאַרװאָס האָט מען דאָס געמאַכט אױס איהם װאָס ער איז? און װער האָט עס געמאַכט? אלע האָבען עס געמאַכט: אלע מענשען האָבען געװאָלט אז מאָטקע זאָל זײן א גנב; מאָטקע זאָל קאַנאַריק׳ען הרג׳ענען און מאָטקע זאָל זיך ארומשלעפּען מיט נקבות אױף דאָס גאַנצע לעבען און ניט טאָרען האָבען קײן װײב פֿאַר זיך, ניט קײן מאַמע פֿאַר זיך, נור א „הײזעל“ פֿאַר א הײם און א „נקבה“, צו װעלכער עס קומט יעדע נאַכט א פֿאָלקאָװניק־קאָמיסאַר, פֿאַר א כלה. ער האָט מיט אמאָל דערפֿיהלט אן עולה, װאָס די גאַנצע װעלט, אלע, די זונן, דער הימעל, די ערד און די מענשען זײנען בעגאַנגען געגען איהם, װאָס זײ האָבען איהם גענױט צו זײן דאָס װאָס ער איז.... אלעמען האָט ער בעשולדיגט, נור ניט זיך. זיך האָט ער געזעהען רײן, ער איז ניט שולדיג. און אײנגעשפּאַרט האָט ער זיך דערפֿאַר טאַקע, װאָס זײ װי־לען אז מאָטקע זאָל װײטער אזױ זײן, ארומשלעפּען זיך אין „הײזלעך“ און ניט טאָרען האָבען קײן װײב חנה׳לען, װאָס זאָל שבת מאַכען, װעט ער װײזען, אז ער האָט אלעמען אין דר׳ערד, אז ער װיל — קען ער אלעם אױספֿיהרען... ניט פֿאַר זײ װיל ער װערען אן אנשטענדיגער מענש! אלע זײנען זײ גנבים! נור פֿאַר זיך. ער װיל האָבען אן אײ־גען װײב, אן אײגענע מאַמע און אן אײגענע הײם און זאָלען זײ צור־פּלאַצט װערען... און „קאַנאַריק“ זאָל ליגען און פֿױלען אין װאסער, אז עס געפֿעלט איהם ניט.

ער האָט מיט אמאָל דערפֿיהלט, אזױ װי קאַנאַריק װאָלט געװען א לעבעדיג נפש, װעלכער ראַנגעלט זיך מיט איהם. מאָטקע האָט גע־כאַפּט שטײנער, גרױסע שטײנער און געװאָרפֿען אין דער װײכסעל אריין, װי ער װאָלט װאַרפֿען אױף קאַנאַריק׳ס קערפּער, װעלכער ליגט אין װאסער בײ א שטײן אַנגעבונדען. די דראָטהען־געהעריין פֿערקױפֿט ער נאָך הײנט, און די איבריגע מײדלעך לאָזט ער אָב שלמה׳לע שלאָ־

סען־העקער. ביליג וועט ער מאכען: וויפיעל ער וועט געבען, וועט ער נעהמען. צונויפנעהמען די פאר הונדערט רובעל, און ארומקוקען זיך וועגען א געשעפט: ער וועט אפשר קויפען א פערד און וואגען, און אפשר וועט ער אנהויבען צו האנדלען מיט שטיוועל — ער וועט שוין זעהן מיט וואס ער וועט האנדלען. נור אלעס וועט ער מאכען, אז מאטקע זאל האבען אן אייגען ווייב, א היים און א מאמע, ווייל „זיי" ווילען נים.

און מיט דעם אימפעט, וואס ער איז געווען געוועהנט צו טהאן זאכען, וואס זיינען איהם אויסגעקומען רעכט, איז ער געגאנגען אויספיהרען זיין בעשלוס: אן אנשטענדיגער מענש צו ווערען — להכעיס דער וועלט.

11.

דער מענשען־מארק.

אין שכנות מיט תעלפיל'ס „הייזעל" אויף די אלטע שטאדט האט געוואהנט א פעלדשער „יענקעלע שעהרער". צו איהם אין „רעזורע", אזוי ווי אין „קאפע ווארשאווסקי" זיינען זיך צונויפגעקומען די וואוי־לע יונגען — די האלטעדס און די קאדעטען מיט די אלע בעלי הבתים פון די „הייזלעך", וואס האבען זיך געפונען אויף דער אלטער שטאדט. נור ווען אין „קאפע ווארשאווסקי" איז מען זיך צונויפגעקומען צו פער־ברענגען, איז ביי „יאנקעלע שעהרער" אין „רעזורע" געווען די „בירזע" פון די „הייזלאך". דארט האט מען געהאנדעלט, דארט האט איין פאט־ראן פערקויפט א צווייטען, אדער אבגעלאזט, אדער אויסגעטוישט — א לעבעדיגען מענשען. דארט האבען די בעלי הבתים געקויפט און די יונגען האבען פערקויפט זייערע „סחורות". און ניט איינמאל האט א קאדעט אריינגעפיהרט א „סוחר" אין „קליינעם שטיבעל" אריין, וואס דער שעהרער האט געהאט גאנץ בעזונדער, אויף אנדערע טרעפלאך ארויפצוגעהן, צו ווייזען איהם א לעבעדיגען מענשען, נאקעט, בעקוקען איהם, אויב ער איז ווערטה דעם פרייז, וואס מען בעט פאר איהם...

נאר היינט איז ביי יענקלע'ן אין דער „רעזורע" דער גרויסער יאריד. סוחרים זיינען געקומען, די גרויסע סוחרים מיט די פיעלע בריליאנטען, וואס קויפען אויף די סחורות פאר וויט־ווייט... און בעצאהלען מיט הונדערטערס. אויף דעם יאריד ווארטען אלע, סאי די יונגען, און סיי די מיידלאך פון די „הייזלאך", דאמאלס ווערען פיעלע פון זיי ערלייזט פון די „אלטע שטאדט" און געהען אין די גרויסע יועלט, וויט איבער ימים „רייך" צו ווערען... נור שטיל זיינען אלע היינט. מען זעהט קיין מיידעל ניט אין גאס. די יונגען דרעהען זיך וואס ווע־ניגער איבער דעם טראטואר. אלע היטען דאס „געשעפט". אלע האבען

מורא, אז די גרויסע „סוחרים" זאָלען חלילה ניט אריינפאלען. און דאָס גאַנצע געשעפט זאָל ניט אונטערגעהן.

נאָר זיי האָבען זיך ניט וואָס צום שרעקען. פּאָליציי אליין היט די „סוחרים". פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר כוואסטאָוו, וואָס ווייסט גאַנץ גוט ווען די „טערקישע" סוחרים קומען, שיקט צוויי פון זיינע געטרייסטע גאָראָדאָוויעס צו היטען די געסעל, ווען דער יאריד געהט אָן. די גאָראָדאָוויעס דרעהען זיך איבער דעם טראָטואר פון דער אלטער שטאָדט, וואו יענקעלע'ס „רעזורע" איז, און היטען אָפּ אז דאָס „געשעפט" זאָל חלילה ניט געשטערט ווערען.

און ביי יענקעלע'ן אין „רעזורע" איז היינט לעבעדיג. די אידינע האָט זיך געפעדערט גאַנץ פריה אין מארק און אויפגעקויפט די בעסטע פיש און פעטסטע גענזלאַך. אין קיך ברענט עס, און דער ריח פון נער־בראָטענס טראָגט זיך איבער'ן מארק. דאָס בראָט מען גענזלאַך פאר די „סוחרים".

אין א קליין שטיבעל, נאָך דער „רעזורע", פון וועלכען מען קען אראָפּגעהן מיט הינטער־טרעפּען און די פענסטער געהען ארויס אויף א גרויע וואַנד, זיצען די „סוחרים" אויף די צוויי פול מיט בעטגעוואַנד בעלייגטע בעטען. די „סוחרים" זיינען: א דיקע עלטערע פרוי אין די פופציגער יאָהרען, זעהר רייך אָנגעטהאָן, אין זיידענס, מיט בריליאַנ־טען און פּעריל בעלייגט אויף די פעטע דיקע פינגער, און אויף דעם גראָבען, פעטען בעלייגטען האלז וואָס לאָזט זיך שווער אראָפּ איבער איהר הויכע, גרויסע ברוסט. נעבען איהר זיצט א יונגער מאַן, אויך רייך אָנגעטהאָן, אויך מיט בריליאַנטען בעפּוצט, זעהט אויס א קראַנ־קער צו זיין, ווי א סוכאָטיטשנער, מיט געשפּיצטע פינגער, קוקט זיך נערוועז אום יעדעס מאָל, רויכערט ציגארען און האַלט זיך אין דרעהען די קליינע וואָנצעלאַך נערוועז, קראַנקהאַפט. דאָס איז די „סוחר'טעס" א זוהן. צווישען זיך רעדען זיי א שפּאַנישען זשאַרגאָן געמישט מיט טערקישע ווערטער און אויך מיט ווערטער פון אלערליי שפּראַכען וואָס ווערען נור גערעדט אויפ'ן גאַנצען קאָנטינענט, כדי די ארומיגע זאָלען ניט פערשטעהען, און מיט די פערקויפער רעדען זיי אויף אידיש, כאָטש די פרוי מיט'ן יונגען מאַן זעהען שוין ניט אויס ווי קיין אידען, נאָר זעהר אָריענטאַליש, מיט ברוינע געזיכטער און מיט שווארצע רויטע אויגען. זיי רעדען זעהר ווייניג מיט א בעלי הבתים פון די „חייזלאך"

און מיט די יונגען, מעהרסטענס רעדען זיי נור צווישען זיך, און די ער־שטע זאך אויף וואס זיי פרעגען זיך, אז מען גיט זיי אן סחורות, איז, אויב דאס בעטרעפענדע מיידעל, וועלכע מען וויל זיי פערקויפען, איז א בלאנדע. קוים איז זי א בלאנדע, דינגען זיי זיך ניט און בעצאהלען וויפיעל מען הייסט זיך געבען. פאר זיי אויפ'ן טישעל ליעגט אנגעלעגט א גאנצער הויפען מיט פאטאגראפיען פון מיידלאך, אראפגענומען אין פערשיעדענע פאזעס, טהייל אין אנשטענדיגע, ווי אנשטענדיגע אידישע כלה־מיידלאך, טהייל אין אויסגעלאסענע נאקעטע פאזעס... די מאמע מיט'ן זוהן בעקוקען די פאטאגראפיען גלייכגילטיג, לאזען זיך אויס־ריהמען פון די פערקויפער די מעלות פון די מיידלאך, שאקלען צו מיט'ן קאפ. די מאמע מיט'ן זוהן קוקען זיך איבער, ווארפען צווישען זיך א ווארט אין א אונפערשטענדליכע שפראך, אין א שפאניש אדער טער־קיש, און דאס געשעפט ווערט אפגעמאכט.

דער הויפט מעקלער פון די סחורה איז „יענקעלע שעהרער", א ברייטביינערדיגער איד, אבגעשארען ווי א קאטארינארזש, מיט א גרויסען בויך מיט צוויי אויסגעקושטע פעטע חן־גריבעלאך אין די באַ־קען. ער רופט די סוחר'טע „מוהמע" און דעם יונגען מאן „קאזין". מיט איהם בעראטהען זיך די סוחרים, אויף זיין ווארט טרויען זיי, איהם גלויבען זיי, און צו איהם האבען זיי צוטרויען, ווייל ער איז א משפחה. און יעדעס מאל קומט די אידענע ארויף מיט א טאץ איינ־געמאכטס, א פלעשעל שנאפס אדער א פאאר פאמעראנצען, און זאגט מיט א גוט שמייכעלע:

— לאז די „מוהמע" עפעס נעהמען אין מויל אריין. לאז זיך דער „קאזין" דאס הארץ דערכאפען.

און אז יענקעלע יאגט זיי אראפ, ענטפערט די אידענע:

— וואס ווילסטו? פון דער פריה אן ריידען זיי, האנדלען. דאס הארץ ווערט דאך זיי אפגעשוואכט.

די סוחר'טע גיט א גענאדיגען שמייכעלע צו דער אידענע און פערזוכט פון איינגעמאכטס און רוקט עס צו צום זוהן, זאגענדיג עפעס צו איהם אויף טערקיש.

נור מעהרסטענס האט מען ניט קיין צייט צו אזעלכע קליינינקייי־טען, ווען דער מארק געהט אן. מען איז פערטהאן אין געשעפט. א טהייל „סחורות", אויף וועלכע מען קען זיך ניט אויסגלייכען אין פריי־

ווייל מען וויל צו א הויכען — הייסט מען זיך עס פאַרוויזען. דענס־מאָל פערשווינדען אַלע, אום קיינער זאָל גאָר נישט בעמערקען, וואָס דאָ געהט פאָר. די „מאַמע" מיט'ן „זוהן" בלייבען. פּלוצלונג עפענט זיך די טהיר און עס ווייזט זיך א מיידעל.

— דאָ וואָהנט נישט גדליה גלעזער? — פרעגט די מיידעל.

— יאָ, דאָ וואָהנט גדליה גלעזער. קום נור אריין, מיין קינד.

די „מאַמע" מיט'ן „זוהן" בעקוקען די מיידעל, ווינקען זיך דורך מיט די אויגען אַלעם ווענען „גדליה גלעזער".

כאָטש דאָס מיידעל ווייס גאַנץ גוט ווענען וואָס דאָ האַנדעלט זיך, און כאָטש דאָס מיידעל אַליין וויל זעהר פערקויפט ווערען צו די סוחר'טע, דאָך רעדט מען אַלעם ווענען „גדליה גלעזער".

און פאר מעהר פאַרזיכטיגקייט ליעגט א טאָס קאַרטען אויפ'ן טיש. טאָמער בעפאַלט פּאָליציי, הייסט עס, מען האָט געשפּיעלט אין קאַרטען...

נור זעהר זעלטען פרעגט מען זיך אויף „גדליה גלעזער". מעהר־סטען פערלאָזט מען זיך אויפ'ן וואָרט. קיין געשעפט ווערט ניט גע־פיהרט אויף אזוי פיעל צוטרויען צווישען די סוחרים מיט די קונים, ווי דאָס געשעפט פון „לעבעדיגע סחורות". דאָ וועט קיינער נישט אָפּנאַ־רען. מען האַנדעלט אויפ'ן וואָרט, און אַלע היטען דאָס געשעפט, ווי דאָס אויג אין קאָפּ, און ניט נור די סוחרים, נאָר אפילו די סחורה. מעהר פון אַלע פרעהען זיך מיט דעם געשעפט די מיידלאַך אַליין.

דאָס לעבען פון די מיידלאַך אין די הייזלאַך וואָס איז איינטאָ־יג, ווערט זיי אזוי לאַנגווייליג, אזוי דערעסען, אז זיי בענקען נאָך עפּעס; נאָך א געשעהניש, וואָס זאָל ארויסנעהמען פון די ענגע שטיבלאַך און ברענגען זיי אין די גרויסע וועלט. און בוענאָס איירעס, ארגענטיניען, געהט ארום ווי א ליכטיגע לעגענדע צווישען די מיידלאַך אין די „הייזלאַך". דאָרטען, אין בוענאָס איירעס, זיינען די מיידלאַך פריי, פערדיענען פיעל געלד ביי די שווארצע, קריגען דערנאָך זעהר רייכע חתנים און ווערען אַליין בעל הבית'טעס פון „הייזלאַך". אָט די אַלע רייכע סוחר'טעס וואָס קומען פון בוענאָס איירעס זיינען אַליין געוועזענע מיידלאַך פון די „הייזלאַך". פּיעלע פון די מיידלאַך, וועלכע זיינען אוועק, שרייבען צו זייערע חבר'טעס בריעפו, און עס הייסט אז זיי ווערען אזוי רייך, אז זיי שיקען געלד אהיים, מאַכען גליקליך זייערע

אַלטערען, און מאַכען חתונה זייערע שוועסטער. זיי האָבען גאָלדענע ציינער און פוצען שטענדיג זייערע ציינער מיט גאָלדענע שטעקעלאך... לעגענדען גערען ארום אין די „הייזלאך" וועגען מיידלאך וואָס זיינען אוועק קיין בוענאס איירעס, און עס האָבען זיך פערליעבט אין זיי שווארצע פירסטען, שווארצע סולטאַנען, און זיי לעבען איצט ווי קעניגינס.

צוליעב דעם גאַרען אַלע מיידלאך פון די „הייזלאך" פערקויפט צו ווערען קיין בוענאס איירעס. און ווען די סוחרים קומען פון ארגענטיניען אויפקויפען „סחורה", ווערט יום טוב אין דער אַלטער שטאָדט. אַלע מיידלאך פארבען זיך אָפּ אויף בלאָנדע, טהוען זיך אָן העלע קליידער, ווייל די סוחרים קויפען גיכער בלאָנדע, ווארום די שווארצע נעגערס אין בוענאס איירעס האָבען נור ליעב בלאָנדע...

נור אם מעהרסטען איז געווען פרעהלאך אין רויטען וועלפיל'ס „הייזעל" צווישען קאַנאַריק'ס כלות. „קאַנאַריק פערקויפט אַלע זיינע מיידלאך", האָט מען גערעדט אין דער אונטערוועלט. און טאַקע זיינען אַלע קאַנאַריק'ס כלות געווען אָבגעפארבט אויף בלאָנד, און מאַטקע האָט זיי אַלע פערקויפט מיט א לייכט הארץ. איהם האָט מען נישט צוגעלאָזט אין דער „רעזורע" צו „יענקעלע שעהרער", וואו דער מארק איז געווען. ער איז נאָך ניט געווען קיין סטאַטיק, קיין אָנגענומענער סוחר, אז מען זאָל איהם צולאָזען צו די „ארגענטיניער" סוחרים אָדער צו „גדליה גלעזער", ווי מען האָט זיי גערופען אין געהיים. ער האָט אפילו נישט געוואוסט, וואו דער מארק איז, דאָס געשעפט איז געמאַכט געוואָרען דורך וועלפיל דעם רויטען. סיי ווי סיי, ווי עס זאָל ניט זיין, האָט מאַטקע געקראָגען א „טאַש מיט הונדערטער", ווי מען האָט גערעדט אין די „אונטערוועלט". א יונג האָט א בייז מזל, פונקט ווען ער וויל פערקויפען זיין סחורה קומען אָן די ארגענטיניער סוחרים, „גדליה גלעזער" איז אראָפּגעפאלען אויף קאַנאַריק'ס בייז מזל. דאָס גאַנצע „אַלטע שטאָדט" האָט גערעדט דערפון, אז קאַנאַריק איז רייך געוואָרען, געכאַפּט א גרויסע אפּותיקא, און מען האָט איהם מקנא געווען.

— אָבער וואָס וועט ער טהאָן אָהן סחורה?

— זאָרג דיך פאר איהם ניט. ער וועט שוין קריגען אַנדערע סחורה.

— נעה. ער גיט דאָך אויף דאָס געשעפט. ער געהט דאָך א חתן ווערען מיט חנה׳לען.

— זי וויל דאָך איהם ניט.

— יעצט וועט זי איהם שוין ווע̇לען, אז דער יונג האָט נאָר געלד בעקראָגען, וועט זי איהם שוין וועלען.

— און וואָס האָט ער געמאכט מיט די הישפאניערין?

— ער האָט זי אויך געוואָלט פערקויפען, נאָר דער רויטער וועל־פיל האָט נישט צוגעלאָזט. ער האָט מורא פאר׳ן פאָלקאָווניק־קאָמיסאר — האָט אנאנדערער פערזיכערט. — ער האָט זי ניט געוואָלט פער־קויפען. מ׳האָט איהם אָנגעבאָטען א סך געלד. ער האָט נישט געוואָלט.

אזוי האָט מען גערעדט אין „קאפע ווארשאווסקי" און אויף דער גאנצער אלטער שטאָדט וועגען מאָטקע׳ן און וועגען זיינע כלות. און אלע זיינען גליקליך געוועי. אלעמען האָבען די ארגענטיניער סוחרים, „גדליה דער גלעזער", גליקליך געמאכט. מאָטקע האָט געלד געקראָגען. דער רויטער וועלפיל האָט שעהן פערדיענט, נאָר אָם מעהרסטען איז גליקליך געווען די לעבעדיגע סחורה אליין וואָס מען האָט זיי פערקויפט. די מיידלאך פון די „הייזלאך". אלע זיינען זיי בלאָנד געווען אָבגע־פארבט און העל אָנגעטהאָן, און זיינען שוין מעהר ניט ארוים אויף דער גאָס געלד פערדיענען. זיי האָבען זיך געגרייט אין א וויטען וועג אריין, וואו עס ווארטען אויף זיי שווארצע פירסטען, וועלכע האָבען זעהר ליעב בלאָנדע אידישע מיידלאך. זיי וועלען זיך אין די מיידלאך פערליעבען, און יעדע האָט גע׳חלום׳ט א פרינצעסין, א פירסטין צו ווע־רען פון „א שווארץ קעניגרייך"...

12.
מאמע ווערט א סמאטיק.

עס איז געקומען די צייט ווען די „סחורה" האט בעדארפט עקספעדירט צו ווערען איבער'ן ים — האט זיך די „סחורה" צואוויינט און אנגעהויבען זיך צו געזעגענען מיט די פריינד און בעקאנטע וואס זי האט געהאט אין דער גאנצער שכנה'שאפט. ביי דעם פאפיראסניק אין הויז איז געווען יום־כפור. די מיידלאך זיינען ארויסגעקומען געזעגענען זיך מיט'ן קראנקען חייבעל. די מיידלאך האבען געוויינט, און מען האט איינער דעם אנדערען אנגעוואונשען אל־דאס גוטס:

— עטץ זאלט מיך ניט פערגעסען אויף יענער זייט ים. אז עטץ וועט בשלום אהין קומען זאל עטץ געדענקען מיך דא מיט מיינע קינדער.

— אייך פערגעסען, גנענדעלע... איהר זיינט דאך אונז בעסער געוועזן ווי א לייבליבע מאמע, ווי אן אייגענע שוועסטער, — האט זיך די „סחורה" פונאנדערגעוויינט. קיינמאל ניט אייך פערגעסען.

— גנענדעל, לעבען, בעהאלט דאס פאר די קינדערלאך, — האבען די מיידלאך איהר אריינגעטראגען זייערע וועש און קליידער, און אוועקגעגעבען אלעם וואס זיי האבען ניט מיטגענומען.

נור איינע האט גאר ניט אוועקגעגעבען. דאס איז די „לאווימשערין", וואס האט זיך געזאמעלט איהר אויסשטייער און געהאלטען איהר קאסטען וועש.

— וואו ווערסטו מיטנעהמען אזא קאסטען וועש איבער דער גרענעץ? וואס טויג די וועש איבער דער גרענעץ? וואס דארט, אויף יענער זייט, קריעגט מען וועש שפאט ביליג, — האבען איהר די מיידלאך אויסגערעדט.

זי האט אבער ניט געוואלט הערען. „וועש קומט איבעראל צוניץ". ניט געוואלט פערקויפען, ניט געוואלט אוועקגעבען. עס האט זיך איהר

געראכט, ווען זי וואלט אוועקגעגעבען דעם אויסשטויער־וועש — וואלט זי אוועקגעגעבען די האפנונג אמאל אנדערש צו לעבען, אמאל חתונה צו האבען און צו פיהרען אן אנשטענדיגען לעבען. דער קאס־טען ריינע וועש, די לייליכער, האנדטיכער, טישטיכער און איבערציערס איז געווארען ביי דער מיידעל דער סימבאל פון איהר ריינקייט... פון איהר האפנונג.... און זי האט דעם קארב וועש געהיט און מיטגעפיהרט די אונבעפלעקטע וועש דארט אהין, אין דעם שווארצען קעניגרייך, וואו זי האט זיך געקליבען ווערען א קעניגין, א פירשטין פון א שווארצען פרינץ.

— אז איהר וועט נור בשלום אריבערקומען די גרענעץ, למען השם א קארטעל, מיר און די קינדערלאך, — האט זיי די קראנקע פאפיראסען־מאכערין צום לעצטען מאל נאכגעשריען.

און די קינדערלאך זיינען געפאלען אויף זייערע העלזער, ארומ־גענכאפט זיי, און בעוויינט מיט אמת'ע קינדישע טרעהרען די גוטע „מוהמעס“.

און דאס גאנצע געסעל, אין וועלכען ס'האט זיך געפונען דאס „הייזעל“, האט בעגלייט מיט רחמנות'דיגע בליקען די אבפאהרענדע מיידלאך. אלע האבען געוואוסט וואוהין מען פיהרט זיי. און פיעל האבען זיי בעדויערט, נים איבער דעם שרעקליכען גורל, וועלכער איז זיי בעשערט אין דער וויטער מדינה, נאר איבער די לאנגע רייזע איבער'ן גרויסען ים, פאר וועלכע אלע האבען מורא געהאט. פיעל האבען זיי מקנא געווען, און געוואונשען זיך צו זיין אויף דעם ארט פון די מיידלאך, וואס פאהרען אב אין א לאנד וואו „מען שארט גאלד אין די גאסען“, און געוואלט פאהרען, אז זיי וואלטען נור אויף הוצאות גע־האט... און אלע האבען געוואונשען, אז זיי זאלען בשלום דערגריי־כען דאס לאנד פון די שווארצע הערשאפט...

מאטקע איז דערוויייל אויס „קאדעט“ געווארען, און איז דער „אנשטענדיגער מענש“. ער קליידעט זיך שוין „ציווילנע“, נישט „פא קאדעטסקו“. ווי יעדער יונגער מענש: אין א נייעם אנצוג, א קראגען מיט א שניפס און א גאלדענעם זייגער, און שפאציערט איבער די געס־לאך פון דער „אלטער שטאדט“. און א וואונדערליכע זאך — קויף

איז די „אַלטע שטאָדט“ געוואָהר געוואָרען, אַז מאָטקע האָט געלד, אַז מאָטקע האָט געכאַפּט די „שעהנע אַפּותיקא“ פון די בוענאָס איירעסער סוחרים פאַר די פערקויפטע מיידלאך, אַז מאָטקע איז געוואָרען אַ „מענש מיט מענשען גלייך“, האָבען אַלע אויפגעהערט זיך פאַר איהם צו שרעקען, מורא צו האָבען פאַר איהם. געשעמט האָט מען זיך נאָך מיט איהם. עס וואָלט קיינער פון די שעהנע בעלי הבתים איהם ניט אָבגעשטעלט און גערעדט מיט איהם. נאָר עס איז אַראָב פון איהם יענע געהיימנים, וואָס האָט איהם געהאַט איינגעהילט, ווען ער איז געווען דער בעל הבית איבער די מיידלאך, ווען יעדער מענש אין געסעל האָט געציטערט פאַר קאַנאַריק'ען, און אַז מען האָט איהם געזעהן אויף איין זייט טראָטואר איז מען אריבער אויף דער צווייטער זייט. יעצט האָט מען איהם שוין ניט אויסגעמיעדען. אַז ער איז אריינגעקומען אין אַ געשעפט קויפען, איז מען שוין ניט אַנטלאָפען פון איהם. מאָטקע איז געוואָרען אַן איינוואָהנער פון דער „אַלטער שטאָדט“, און מענשען האָבען איהם געהאַלטען גלייך מיט זיך.

אין „קאַפּע וואַרשאַווסקי“ איז מאָטקע ניט אריינגעקומען צייט ער האָט זיך געשניטען אויף אַן אָרענטליכען מענשען. דאָך האָט ער חנה'לען ניט אָבגעלאָזט פון אויג. ער האָט זי אָבגעוואַרט אין די אָבענדען, ווען זי האָט די ברידערלאך געגעבען צו עסען אין קיך, און אריינגעגנב'עט זיך אין הויף אריין, און אריינגעקוקט דורך'ן פענסטער. האָט ער נור דערזעהען דעם שוואַרצען קאָפּ איהרען, מיט די לאַנגע שוואַרצע האָאר, וואָס לאָזען זיך אַראָב איבער איהר אַקסעל, האָט איהם ארומגענומען אַ ריינקייט און עס איז איהם געווען אַ פערגילטונג פאַר אַלעס וואָס ער טהוט פאַר איהר. ער האָט אין דעם שוואַרצען קאָפּ האָאר איהרען געזעהען זיין גאַנץ לעבען, וואָס ער האָט זיך אויסגע'חלום'ט ווי עס וועט אויסזעהען אין דער צוקונפט — און דער קאָפּ איז געוואָרען פערבונדען מיט נאָך עפּעס, וואָס איז איהם זעהר טהייער געוועזן פון זיין פערגאַנגענעם לעבען. חנה'לעס קאָפּ האָאר האָט איהם דערמאָהנט אין זיין מאַמעס פּנים. ער האָט איבערהויפּט זיך ניט געקענט פאָרשטעלען חנה'לען אָהן דער מאַמען. די צוויי נפשות — חנה'לע און זיין מוטער — זיינען ביי איהם געוואָרען איינס. און ער האָט זיי ליעב געהאַט ווי איין פּערזאָן.

און אַ וואונדערליכע זאַך — מאָטקע'ן האָט פערדראָסען וואָס

חנה׳לע זיצט אין „קאַפּע וואַרשאַווסקי“ און בעדיענט אַזעלכע מענ־שען, וואָס קומען דאָרט אַהין אַריין. מאַטקע האָט מיט אַמאָל דער־פיהלט דעם גאַנצען עקעל פון געסעל און פון „קאַפּע וואַרשאַווסקי“. און ער האָט געוואָלט אַז חנה׳לע, זיין חנה׳לע, זאָל זיין פון דערווייטענס פון דאָרט. ער האָט געוואָלט, אַז די מוטער זאָל זי בעהאַלטען ביים פּעטער, ווי מען האָט זי געהאַט בעהאַלטען פאַר איהם... און קיינער זאָל ניט קענען צוקומען צו איהר, קיינער זאָל ניט וויסען וואו זי איז. אפילו ער זאָל ניט וויסען וואו זי איז.

א שדכן צו חיים קאַפּע־מאַכער, צו חנה׳לעס פּאַטער, האָט ער נאָך ניט געוואָלט שיקען. עס איז איהם נאָך געשטאַנען אין וועג די הישפּאַניערין. די שוואַרץ־חנ׳עווריגע דראַטען־געהעריין האָט זיך נאָך געפונען אין דעם „הייזעל“, אין וועלכען אַלע אָבענד איז געקומען דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר. מאַטקעס האַרץ איז צוריסען געוואָרען צווישען די ביידע מיידלאַך — צווישען חנה׳לען און די הישפּאַנעריין. ער האָט זי ניט געקענט פּערקויפען אַזוי לייכט ווי די אַנדערע מיידלאַך. יענע מיידלאַך זיינען ביי איהם געווען סחורה. די דראַטען־געהעריין איז געווען משפּחה. א לעבעדיגער מענש — זיינס א מענש. ער האָט עס געפיהלט, און גערעכענט זיך מיט דעם געפיהל, אָבער ער האָט געוואוסט, אַז חנה׳לען וועט ער ניט קענען האָבען סיידען נור ער וועט פּטור ווערען פון די הישפּאַנעריין, אויסרייסען זי פון זיין לעבען. און חנה׳לען האָט ער געוואָלט האָבען מעהר פון זיין לעבען. דאָס איז יעצט געווען זיין אַמביציע, זיין שטאָלץ, צו האָבען א ווייב, אַן אייגען ווייב, און אַן אייגענע מוטער, ווי יעדער מענש האָט — דערפאַר וואָס אַלע האָבען זיך פּערנומען אויף איהם. און צו חנה׳לען האָט ער געוואָלט קומען מיט א ריין האַרץ און ריינע הענד.

לאַנג האָט ער געקעמפּפט מיט זיך, ביז איינמאָל איז ער געקומען צו דער הישפּאַנעריין און איהר אַלץ פּערטרויט. ער האָט גערעדט צו איהר ווי א ברודער צו א שוועסטער, ווי א מענש צו א מענש. ער האָט צו איהר אַזוי געזאָגט:

— מאַרי, מיר מוזען זיך צושיידען. איך געה אוועק פון דאַנען.

— וואָס רעדסטו, מאַטקע! — האָט דאָס מיידעל איהם אָנגעקוקט און געזאָגט מיט שרעק — דו געהסט חתונה האָבען? יע?

— יא, — האָט מאָטקע געענטפערט.

— פארוואָס ?

— איך ווייס ניט. איך מוז. איך וויל. איך קען ניט אַנדערש.

דאָס מיידעל האָט איהם אָנגעקוקט. דער פערלאַנג נאָך חנה'לען איז געלעגען אין זיינע אויגען. זיינע אויגען זיינען איהם בעטרערט געוואָרען, דאָס מויל אויסגעקרימט און די נאָז בלייך. דאָס מיידעל האָט איהם ליעב געהאַט. זי האָט זיך ניט געקענט איינהאַלטען און האָט זיך געוואָרפען אויף איהם און אריינגעביסען זיך אין זיינע ליפּען מיט איהרע קרומע, שאַרפע ציינדעלעך:

— מאָטקע, לעבען, איך וועל דיך ליעב האָבען — וואָס דו זאָלסט ניט טהאָן.

— האָב מיך יא ליעב, האָב מיך ניט ליעב. איך ווייס, מיין לעבען איז ביי דיר אין די הענד. דו קענסט מיך ארויסגעבען צום פּאָלקאָוניק־קאָמיסאַר, אַז איך האָב קאַנאַריק'ען גע'הרג'עט, און איך הייס אַן אַנדער נאָמען, און איך האָב אַ פאַלשען פּאַספּאָרט. גיב מיך ארויס, אַז דו ווילסט. נאָר חתונה האָבען וועל איך מיט חנה'לען, אפילו אַז איך זאָל וויסען יונגערהייד אין דר'ערד צו פוילען. איך וועל חתונה האָבען מיט איהר, דערנאָך קענסטו מיך קיין סיביר אויף קאַטאָרשנע ראַבאָטע שיקען, אַז דו ווילסט. נאָר חתונה האָבען מיט חנה'לען וועל איך.

עס האָט זי ארומגענומען אַן אייפערזוכט אויף מאָטקע'ס ליעבע. די אייפערזוכט אויף חנה'לען האָט יעצט געברענט אין איהר האַרץ, אין איהר אינערליכעס, ווי אַן עלעקטרישער שטראָם וואָלט זיך אין איהר אָנגעצונדען. זי האָט געביסען מיט איהרע קליינע ציינדלאַך אויף איהרע דינע ליפּען, געביילט די הענד און אָנגעלעגט זיך פאַר שוואַכקייט אויף מאָטקע'ן:

— פארוואָס קענסטו מיך ניט האָבען מיט חנה'לען ? גנב'ע זי אוועק. די נאַכט גנב'ע זי, און גיב זי אין אַ הייזעל אריין. מיר וועלען איינאיינעם זיין אין איין „הייזעל“ — מען וועט דיר אַ סך געלד געבען פאַר איהר, מיר וועלען דיך ביידע ליעב האָבען ; ביידע... אָך ביימען פאַר דיר....

מאָטקע איז בלייך געוואָרען. דאָס האַרץ האָט איהם אָנגעהויבען

צו שלאגען. אפטמאל האט ער געקלעהרט דערפון אזוי צו טהאן. גע־קלעהרט און ניט געוואגט צו קלעהרען. טיעף אין זיך האט ער דאס געטראכט, און יעצט זאגט זי איהם די געדאנקען ארויס. ער האט גע־שוויגען, אין זיין הארץ האט געקעמפפט דער יצר־טוב און דער יצר־הרע.

— איך וועל זי אנרעדען, איך ווייס שוין ווי אזוי מיט איהר צו רעדען; איך וועל שוין אזוי מאכען, אז זי וועט בעשטעהען, דו וועסט זעהן זי וועט בעשטעהען... — האט די הישפאנערין פארטגעזעצט.

ער האט מיט אמאל דערזעהען זיין מאמע, די רויטע זלאטע, ווי זי זיצט און פעררייכט איהם די הויזען. און ער ליעגט א נאקעטער אין ווינקעל פון קעלער. מען האט איהם געשלאגען, צובייזט. ליעגט ער און וויינט, און קוקט אויף דער מאמע, ווי זי נעהט איהם די הויזען. ער האט יעצט געזעהען איהר פנים ווי דאמאלס, ווי עס רינען טרערען פון איהרע אויגען אויף איהר איינגעשרומפען, אויסגעהאקט ווי א זויל גע־זיבט, און ווי די ליפען זיינען פערטריקענט און די ארערען פון איהר הויטיגען האלז ציהען זיך און ציהען זיך, ווי ביי א הוהן. און זי פער־גלייזט די אויגען פונקט אזוי ווי א הוהן, וואס דער שוחט האט אריינ־גענומען אין זיינע קניען, איינגעבויגען דעם האלז און געהט עס שחט'ען... און ער ווייסט ניט ווי אזוי דאס איז געווארען — חנה'לע איז געווארען זיין מאמע, און זיין מאמע — חנה'לע. ביידע עפעס איין נפש, איין מענש, און וועט ער חנה'לען שלעכטס טהאן — וועט עס פונקט אזוי זיין, ווי ער וואלט דער מוטער שלעכטס געטהאן. זיין מוטער שלעכטס טהאן... דיעזער געדאנק האט איהם אזוי אויפגעקאכט, אז ער האט אן אלעם פערגעסען. ער האט געוואוסט, אז זיין לעבען איז אין מארי'ס הענד — נור ער האט ניט געקוקט דארויף, און מיט א געשריי האט ער געגעבען א טאפיע מיט'ן פוס:

— שווייג! — וואס מיינסטו, חנה'לע איז דו? ! די מינוט קום... קום... קום! — האט ער בעפוילען.

— וואוהין? — האט דאס מיידעל געזאגט מיט אימה.

— וואס איז דיין עסק? וואס האסטו צו פרעגען? וואס מיינסטו, כ'וועל דיך דא לאזען מיט א פאלקאווניק־קאמיסאר, וואס זאל פון דיר דאס גאנצע געלד אוועקנעהמען. קום, די מינוט קום. איך וועל דיך

שוין פיהרען. אין „אקוואריום“. אין קאפע שאנטאן אקוואריום. א שאנסאנעטקע ווערסטו ווערען. ווערסטו כאטש האבען עפעס פאר דיין ארבייט. ניט פאר מיר, ניט פאר מיר. איך דארף ניט דיין געלד. נאר פאר דיר, דו הערסט, זאלסט צו עפעס קומען, נישט זיך ארומוואלגע־רען אין הייזלעך.

ער האט פלינק איינגעפאקט איהרע זאכען אין קאסטען אריין. אריינגעווארפען די זיידענע וועש, די געוואשענע און ניט געוואשענע, די זיידענע קאפטאנעס, די זאקען, העמט און קאמאשען, און געשלעפט זי נאך דעם זעלבען אבענד אין קאפע שאנטאן אקוואריום, וואו ער האט זי פערקויפט דעם „דירעקטאר“, ווי מען פערקויפט א טהייערען הונד אדער א לייב־פערד — צוויי הונדערט און אכטציג רובעל האט ער אבגענומען פאר איהר.

פאר'ן אוועקגעהען האט ער זי אנגענומען ביי דער האנד און גע־קוקט איהר אין די אויגען אריין, און דאן איהר געגעבען דאס אבגענו־מענע געלד:

— נא, נעהם עס צו, איך וויל דערפון גאר ניט האבען. פאר דיר, קויף דיר קאפעליושען.

די מויד האט דאס מעהר פערדראסען, ווי ווען ער וואלט זי גע־שלאגען. זי האט איהם צוריקגעווארפען דאס געלד אין פנים אריין:

— איך בין דיין נקבה, דו האסט מיך פערקויפט — עס איז דייז געלד. וואס גיסטו עס מיר?

מאטקע האט בעהאלטען דאס געלד אין טאש אריין, און געזאגט צו איהר אין דער שטיל.

— מיין לעבען איז אין דיין האנד: אז דו ווילסט, גיב מיך ארויס. האב איך זארג — וועל איך געהן נאך סיביר, אויף קאטארזשנע.

די מויד האט געשוויגען, נאר פערביסען מיט איהרע אויסגעטאק־טע שארפע צייהן אויף איהרע רויטע פערפיהרערישע ליפען...

13.

מאטקע ווערט א התן.

עס איז אדורך געגאנגען א שטיקעל צייט און מאטקע אי־
אוועק אין גאנצען פון דער „אלטער שטאדט" און זיך אויפגע־
האלטען אויפ'ן גרישבאוו ביים אייזערנעם טויער צווישען די פי־
שערס, וואס ברענגען געפרוירענע פיש פון טיעף ראסיי. אויפ'ן
גרשיבאוו האט מאטקע געהאט בשותפות מיט נאך א יונג א וואגען מיט
פערד, וואס האבען איבערגעפיהרט די פיש פון די סטאנציע אין דער
שטאדט אריין. צווישען די פוהרמאן־יונגען איז גוט בעקאנט געווען
מאטקע'ס נאמען פון די „אלטע שטאדט", און מען האט מורא געהאט
פאר איהם. דורך דעם האט מען איהם באלד אין די חברה „פישערס"
אריינגענומען, צוגעלאזט איהם צום וואגען. נאר געשעהמט האט מען
זיך שוין ניט מיט איהם. מען האט באלד פערגעסען זיין פראפעסיע,
א חוץ דארט ביי א קריעג האט מען איהם אויפגעמישט זיין „יחוס".
גאר מיט „יחוס" האט זיך ניט געהאט וואס צו שעהמען קיינער פון
די פישער־יונגען, און מאטקע איז באלד געווארען אזא אנגעזעהנער
מענש אויפ'ן „גרשיבאוו" ווי ער איז געווען אין דער „אלטער שטאדט".
מאטקע האט שוין געהאט זיינע פאאר הונדערט רובעל שטעהן ביי
פישער בעלי הבתים, און עס האט געהאלטען איהם צו נעהמען אין
שותפות אריין צו די פיש.

דאס אלעס האט מאטקע געטהאן אויפ'ן וואונק פון מלך קאפע
מאכער, חנה'לעס פאטער. צייט מאטקע האט געקראגען די פאאר
הונדערט רובעל פון די מיידלאך וואס ער האט פערקויפט קיין בוע־
נאס איירעס, האט איהם שוין דער איד ניט אפגעלאזט פון אויג. גע־
זעהן, אז מאטקע סטאטיקט זיך און וויל ווערען אן ארענטליכער מענש
— האט זיך דער איד איבערגעליינט דאס מיט די אידענע, אז מאטקע
וואלט גאר ניט געווען אזא שלעכטער חתן פאר חנה'לען:

— א יונג מיט א פּאָאר הונדערט רובעל, ווער דארף דען וויסען, זואָס ער איז געוועז, — וואָס איז ער, א מיידעל איז ער? א שלעכטען נאָמען קריגען? א מיידעל טאָר ניט — א יונג מעג אַלעס.

— קיין קינד אין די שירץ האָט ער ניט אהיים געבראַכט — לעגט די אידענע צו — און אזא איינער, אז ער ווערט א אנשטענ־דיגער מענש, איז ער א פיינערער מענש. ער קען נאָך ווערען א שעה־נער בעל הבית. און חנה'לען האָט ער ליעב ווי דאָס לעבען, די אויגען וואָלט ער זיך געלאָזט ארויסנעהמען פאר איהר.

— און, דער עיקר, פארגעס ניט, אז ער האָט זיינע איינענע די שעהנע פּאָאר הונדערטער, און אזא יונג נעהמט זיך צו עפּעס. ווער דארף וויסען פון וואַנען ער האָט זיין געלד? — אין פּאַס שטעהט עס ניט פארשריבען, — און געלד שטינקט ניט, מיין ווייב.

נאָר דער איד האָט מיט מאָטקע'ן ניט גערעדט דאריבער, חלילה, ער האָט זיך אפילו מיט איהם ניט געזעהן, אז קיינער זאָל נאָר ניט וויסען, אז קיינער זאָל ניט מערקען צי וואָס מאָטקע ציעלט. ער האָט אָבער שוין געהאַט זיינע מענשען, בעקאַנטע און פריינד וואָס האָבען מאָטקע'ן געפיהרט, געלערענט וואָס ער זאָל טהאָן. געוועזען איז עס טאקע ברכיה דער קרעמער, דער חזן פון דער אַלטער שוהל, צו זועלכען מאָטקע איז געגאַנגען בעטען רעדען איהם א שידוך מיט חנה'לען.

— אזא יונג ווי דו, האָסט א פּאָאר שעהנע הונדערט רובעל, וואָס דרעהסטו זיך ארום אין גאַס און טהוסט גאָר ניט — מען קען זיי פער־לעבען, פער'שכור'ען מיט גוטע ברידער, גוטע ברידער פעהלען ניט. האָט איהם ר' ברכיה איינמאָל מוסר געזאָגט, ווען מאָטקע איז ווידער אין קרעמעל ארייננעקומען צו איהם, אז ער זאָל נאָך אמאָל אהין געהן ריידען איהם דעם שידוך מיט חנה'לען, נאָך דעם ווי מאָטקע איז אוים קאַדעט געוואָרען.

— האָט ניט קיין מורא, איך וועל נישט טרינקען, חנה'לע זאָל אזוי לעבען. איך'ל נישט טרינקען, גוט היטען דעם גראָשען.

— ווילסט דאָך א חתן ווערען — דארפסטו זיך צו עפּעס נעה־מען. נעהט מען אוים'ן גרשיבאָוו, מען זוכט א שותף, מען קויפט זיך א פערד, א וואָגען — וואָס טהוסטו דאָ? — דו דארפסט אוועק פון

דאַנען, אַז קיינער זאָל נישט וויסען ווער דו ביסט געווען, ווען און וואָס. — פערשטעהסט, האָט איהם ר׳ ברכיה גע׳עצה׳ט אויף מלך קאַפּע־מאַכער׳ס וואונק. און מאַטקע האָט געפאָלגט.

ערשט נאָכדעם ווי מאַטקע איז שוין געווען אַ שטיקעל צייט אוועק פון „אַלטען מארק“ און אַלע האָבען געהאַט פערגעסען אין איהם — און מאַטקע איז געוואָרען דער פישער יונג אויפ׳ן גרשיבאָוו — דעמאָלט ערשט האָט מען מאַטקע׳ן צוזאַמענגעפיהרט מיט חנה׳לען, אַז חתן כלה זאָלען זיך בעקענען. אָנגעפיהרט דעם שידוך האָט טאַקע ר׳ ברכיה, און יעצט האָט מאַטקע געהייסען „אַ פישער פון גרשיבאָוו, אַ געזונדער יונג, פריי פון מיליטער, מיט אַ פּאָאר הונדערט רובעל זיין אייגענם — האָט אַ וואָגען מיט אַ פּאָאר פערד“. מלך קאַפּע־מאַכער מיט זיין ווייב האָבען זיך געלאָזט רעדען דעם שידוך, און אויסגעפּרעגט זיך וועגען חתן, ווי ער וואָלט געווען אַ פרעמדער. וואָס זיי האָבען איהם קיינמאָל נאָך נישט געזעהן... מען האָט אָבגערעדט דאָס „זעהעניץ“ אויף שבת. און שבת נאָך מיטאָג זיינען זיך חתן־כלה מיט די מחותנים צונויפגעקומען אויף די פּאַוויאַ נאָם צו דער כלה׳ס פעטער, ביי וועלכען מען האָט טאַקע חנה׳לען געהאַט בעהאַלטען פאַר מאַטקע׳ן. מאַטקע איז געזעסען אַ בלייכער, אַ דערשראָקענער, אין אַ נייעם קאָר־טענעם אַנצוג, ווי אַ חתן בחור און מורא געהאַט צו ריהרען מיט אַ אבר, מיט אַ האַנד, אַז ער זאָל נישט עפּעס צוברעכען אויפ׳ן טיש. נעגען איבער איהם איז געזעסען חנה׳לע, אויך אַ בלייכע און דערשראָ־קענע, אין אַ נייע קליידעל אָנגעטהאָן. פערפלאָכטען די האָר אין צוויי צעפּ, און אַ רחמנות. און אַ חן האָט גערוהט אויף איהר קאָפּ.... מאַטקע האָט געקוקט אויף איהר און זיין האַרץ איז איהם אויסגעגאַנגען פאַר רחמנות אויף איהר.... עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז זי איז אַ קליין, קליין פייגעלע, וואָס האָט נאָך נישט קיין פעדערן, ווי ער פלעגט אַראָבנעהמען פון די נעסטען פון די בוימער, ווען ער איז נאָך אַ קליינער יאַט געווען... און דאָס קליינע פויגעלע ציטערט אין זיינע הענד פאַר קעלט... און קלאַפּט מיט די קליינע פליגעלעך... און ער נעהמט עס און לעגט עס אריין צו זיך אין בוזים, אַז עס זאָל זיך אָנ־וואַרימען... אַזוי האָט ער אויך געוואָלט זי אריינגעהמען צו זיך אין זאַקעטען בוזים אריין...

דאָס געשפּרעך איז אָנגעגאַנגען וועגען הייטישע זאַכען. מען האָט

זיך בעקענט מיט'ן חתן. דער מחותן האָט געוואָלט וויסען, מיט וועמען ער איז זיך משדך, ווער זיין מחותן איז, — אויב דער חתן האָט נאָך א פאָטער, א מוטער.

— איך האָב א מאַמע, א טהייערע מאַמע, אזא גוטע מאַמע! ווען איך בין א קליין אינגעל געוועזן — אָט אזא קליינער יאַט — האָבען זיי מיך געוואָלט שלאָגען — האָט מיך די מאַמע נישט געלאָזט שלאָגען... און זי האָט מיר....

— און א טאַטען האָט ער אויך? האָט דער מחותן פלינק איבער־געהאַקט מאַטקעס רייד, וואָס זיינען ניט שעהן געווען פאר די געסט ביים טיש.

— א טאַטען האָב איך אויך, נאָר איהם האָב איך ניט ליעב.

— וואו וואָהנען זיי?

— זיי וואָהנען אין א קליין שטעדטעל, אין ווארשעווער גובער־ניע, אין זשאכלין.

— און ווי רופט מען דעם חתן מיט'ן אידישען נאָמען? איך מיין, ווי הייסט ער? פרעגט דער שדכן.

— איך הייס מאַטקע.

— מאַטקע? — איך הער עס צום ערשטען מאָל.

— ניין. ווען איך בין געווען א קליין אינגעל האָט מען מיך גע־רופען מאַטקע — האָט זיך מאַטקע פלינק צוריקגעכאַפט. איך הייס — אהרון ליב קאנאריק. איך האָב א פאַס, אָט דאָ האָב איך איהם. און מאַטקע האָט ארויסגענומען דעם פאַס.

— אהרון ליב, א גאַנץ אידישער נאָמען — האָט ר' ברכיה שדכן געזאָגט צום מחותן.

נור מאַטקע'ן האָט עס עפּעס געגעבען א ריס אין הארצען. דאָס ערשטע מאָל האָט ער דערפיהלט אז ער טראָגט א פרעמדען נאָמען פון א פרעמדען מענשען, און זיינעם האָט ער בעגראָבען... און דעם ער־שטען מאָל האָט ער אָנגעהויבען צוריק צו בענקען נאָך זיין נאָמען — קיינמאָל נאָך האָט ער נישט געפיהלט דאָס בעדערפעניש נאָך זיין נאָמען ווי יעצט, ווען ער געהט א חתן ווערען...

מאטקע האט געקלעהרט וועגען דעם און איז טרויעריג און שטיל געוואָרען.

— לאָז מען זיי אליין לאָזען, — ווינקט דער שדכן צום מחותן מיט די מחותנת'טע.

— יונגע־לייט. אפשר ווילען זיי זיך עפעס זאָגען וואס מיר טהאָרען ניט הערען. — קוממט, קוממט — האט די מוהמע גערופען די געסט אין אַן אנדער שטוב אריין, פערשטעהענדיג פון מאטקעס שווייגען, אז מאטקע וויל מיט דער כלה אליין זיין.

אז מאטקע איז מיט דער כלה אליין געבליבען, איז ער נאָך שטילער, בלייכער און דערשראָקענער געוואָרען. דער יונג וואס האט צודריקט מיט זיינע הענד מענשען־לעבענס, איז הילפלאָז געוואָרען בלייבענדיג מיט דער מיידעל אליין, און ניט געוואוסט קיין ווארט אויסצורעדען, חנה'לע איז אויך דערשראָקען געוואָרען. ער האט געהערט ווי איהר הארץ קלאפט הויך. נור דאָך האט זי פריהער געפונען ווערטער ווי ער. זי האט זיך אָנגערופען:

— מן הסתם איז דאָך מיר שוין בעשערט אזוי, אז איך זאָל פאר איהן א כלה ווערען. מען זעהט דאָך, עס איז א גאָט'ס זאַך.

— און זי ווילען פאר מיר א כלה ווערען? פרעגט מאטקע בעשיידען.

— איך וועל אלעס טהאָן וואס דער טאטעשי און די מאמעשי הייסען מיר. זיי ווייסען בעסער וואס איז גוט פאר מיר, — זאָגט חנה'לע מיט די אויגען צו דר'ערד.

— און זי ווילען פאר מיר א כלה ווערען? — פרעגט מאטקע נאָך אמאָל איבער.

— איך'ל איהן זאָגען דעם ריינעם אמת. איך האָב זעהר מורא. מיין הארץ שרעקט מיר זעהר.

— פאר וואס האָבען זי מורא? — פרעגט מאטקע דערשראָקען.

— זי ווייסען שוין פאר וואס איך האָב מורא. איך האָב מורא, אז זי זאָלען נישט געהן אויף דעם זעלבען וועג וואס זי זיינען געגאַנגען. וואס טויג מיר שוין אזא לעבען. איז דאָך גלייכער אז פון אונזער שידוך ווערט גאָר נישט, איידער מיר געהן זיך פארבינדען פאר גאָט און פאר לייט.

(די מוטער האָט עס איהר געהייסען אזוי זאָגען, כדי מאָטקע'ן בעסער צו מאַכען. נור דאָס מיידעל האָט ווירקליך מורא געהאַט פאַר מאָטקע'ן — און טרעהרען האָבען זיך איהר געוויזען אין די אויגען).

מאָטקע האָט גאָר נישט געקענט ענטפערען. געוואָלט האָט ער זיך דאָ אנידערלעגען צו איהרע פיס און איהר אלעס דערצעהלען. דערצעהלען ווי מען דערצעהלט פאַר גאָט, פאַר א גרויסען רב, פון זיין יוגענד — און אלעס וואָס ער האָט בעהאַלטען אין זיין האַרץ, אז ער הייסט ניט קאַנאַריק נור מאָטקע, און אז ער האָט א מענשען גע'הרג'עט וועמענס נאָמען ער טראָגט. ער האָט געפיהלט, אז ער בעדאַרף איהר אלעס דערצעהלען — נור עס האָט איהם געשטערט, וואָס אין די צווייטע שטוב זיינען מענשען. האָט ער געביסען די ליפען, די הענד האָבען זיך ביי איהם געטרייסעלט, און געשטאַמעלט אונפערשטענדליכע ווערטער...

— חנה'לע... איך'ל שטאַרבען פריהער... א טויט זיך אָנמאַכען... אין וואַסער זיך וואַרפען איידער דיר שלעכטס טהאָן... אויף אזוי פיעל שלעכטס טהאָן... איך'ל דיר זיין א געטרייער מאַן, חנה'לע, וועסט זעהען... און דער יונג האָט זיך צו־וויינט.

דאָס מיידעל האָט אויף איהם רחמנות געקריגען:

— וויינען זי נישט, איך גלויב איהן, אז איך וואָלט איהן נישט געגלויבט וואָלט איך דאָך מיט איהן נישט קיין כלה געוואָרען...

מאָטקע האָט פלינק די אויגען אויסגעווישט און בעהאַלטען די טרעהרען, ווייל פון דער צווייטער שטוב האָבען זיך טריט געהערט.

— געפעלען זיך?

חתן כלה האָבען געשוויגען.

אין אָבענד זיינען געווען די תנאים. די תנאים האָט מען גע־מאַכט אין דער שטיל, נור מיט א מנין געבעטענע אידען. דער מחותן האָט ניט געוואָלט האָבען, אז מען זאָל שוין וויסען אויף דער „אַלטער שטאָדט" אז חנה'לע איז א כלה געוואָרען פאַר קאַנאַריס'ען. און איינענטליך האָט ער געוואָלט נאָך די תנאים אָבלייגען, נאָר דער חתן האָט זיך זעהר געבעטען, אז מען זאָל באַלד די תנאים שרייבען. אז ס'איז געקומען צום אונטערשרייבען, האָט דער שדכן פאַר'ן חתן אונטערגעשריעבען:

אהרון ליב קאנאריק.

— מזל־טוב, אהרון־ליב, מזל־טוב! — האט מען מאטקע׳ן צו־געוואונשען פון אלע זייטען.

נור א וואונדערליכע זאך. צום ערשטען מאל איז איהם דער נא־מען אזוי פרעמד פארגעקומען, און ער האט געהאט דאס געפיהל, אז נים ער, נאר קאנאריק איז א חתן געווארען פאר חנה׳לען, ווייל מען האט זיין נאמען אונטערגעשריעבען אונטער די תנאים...

14.

מאטקע איז זיך מתודה פאר זיין כלה.

א גאנצע וואך האבען זיך חתן־כלה ניט געזעהען. דערפאר זיינען זיי שבת א גאנצען טאג געווען צוזאמען. שבת האט מאטקע געגעסען ביי חנה'לעס פעטער און חנה'לע איז דארט געווען א גאנצען טאג שבת. זיי זיינען אינאיינעם אויסגעגאנגען שפאציערען, ניט אין זאקסישען גארטען, וואו אלע האבען געקענט מאטקע'ן, נור הינטער דעם אידישען האספיטאל צום ציטאדעל צו, וואו עס שטעהען די טאפאלען, און וואו עס געהען די איינזאמע פאארלאך אין ווארשא, וואס האבען עטוואס צו רעדען צווישען זיך און ווילען ניט אנדערע זאלען זיי שטערען... אין זאקסישען גארטען און אין אידישען טהעאטער האט חנה'לע נאך ניט געוואלט געהן מיט איהם. זי האט מורא געהאט, מען זאל דארט מאטקע'ן ניט דערקענען.

דורך די פאאר וואכען, וואס זיי זיינען געווען חתן־כלה, זיינען זיי אזוי נאהענט געווארען איינער צום אנדערען, אז די כלה האט מאטקע'ן געלערענט, ווי מען לערענט א קליין קינד, ווי ער זאל זיך פיהרען, און מאטקע האט זי אין אלץ געהארכט, אבי ער זאל ווערען אן אנשטענדיגער מענש. זי האט שוין אזוי ווייט געבראכט, אז מאטקע איז יעדען שבת געגאנגען מיט חנה'לעס פעטער אין די חברה אריין דאווענען. מאטקע האט זיך אנגעהויבען צו קליידען ווי א חתן־בחור — לענגליך. חנה'לעס א פארטרעט, איינגעפאסט אין מעדאליאן, האט מאטקע געטראגען אין לאטץ, און נאך א פארטרעט האט ער געטראגען אנגעקניפט אין די גאלדענע קייט צום זייגער, וואס חנה'לע האט איהם געגעבען א מתנה. און פון די בעל־עגלה־יונגען, וואס האבען געהאלטען די פערד אויף גרזשיבאוו, האט ער זיך געהאלטען פון דערווייטענס. ניט געגאנגען מיט זיין אין שענק אריין ביער טרינקען,

און מעהר זיך גע'חבר'ט מיט די בעל־הבתים פישערס, וואס דאס איז מעהר כבוד און יחוס געווען. ווארום אזוי האט חנה'לע געוואלט. און וואס חנה'לע האט געוואלט האט מאטקע געטהאן. ווארום זי האט עס געמאכט אין דער שטיל, כלה־ארטיג, ציערליך־מאניערליך, און האט אזוי געזאגט צו איהם:

— זעהען זי, אהרון ליב, זי זיינען דאך שוין א חתן, עס פאסט דאך נים.

— „זי" זאגסטו מיר גאר, חנה'לע... — האט זי מאטקע אנגענומען ביי דער האנד.

— נו, זאל שוין זיין „דו", — האט דאס מיידעל געזאגט קאקעטיש, אראבגעלאזט די אויגען און גערויטעלט זיך.

און אט פאר די „אראבגעלאזענע אויגען" און דאס רויטלען זיך פון חנה'לען, און פאר דעם „דו" וואס איז ארויסגעגאנגען פון איהר קליין מיילכעל און נאך קלענערע צייהנדלעך — פאר דעם אלעם איז מאטקע געווען אזוי ענטציקט, אז ער וואלט אלעס, אלעס פאר איהר געטהאן.

נור הייסען הייסט ער נאך ביי איהר „אהרון ליב קאנאריק" און נים מאטקע. און ווען זיי געהען שפאציערען איינזאם צווישען די טאפאלען ביי דער ווארשאווער ציטאדעל צו דער ווייכסעל צו, פארנאכט, ווען די זון געהט אונטער, רופט זי איהם „אהרון ליב לעבען". קרענקט עס איהם, און עס דאכט זיך איהם, אז נים איהם מיינט זי, נור קאנאריק'ען, און ער איז נור קאנאריק'ס שטעלפערטרעטער, און באלד וועט זיך קאנאריק אויפהויבען פון טונקלען טייכעל, וואו ער האט איהם אריינגעווארפען, און קומען אהער, און אנגעהמען חנה'לען ביי דער האנד — און ער וועט ווערען דער חתן. און זעצען זיי זיך אוועק אויף דער גרינער לאנקע, וואס איז אויפ'ן בערגעל הינטער'ן ציטאדעל, נעהמט זי זיין קאפ צווישען איהרע קאלטע הענדלאך און לעגט איהם אוועק אויף איהר שויס, און קושט מיט איהרע קאלטע ליפען און קאלט נעזעל, און זאגט „טהייערער אהרון ליב", „הארציגער אהרון ליב — מיינער, מיינער". מאכט מאטקע צו די אויגען און זאגט אין דער שטיל, פאר זיך, קוים, קוים מיט די ליפען: „מאטקע"... „מאטקע"... „מאטקע"...

איינמאל, אין א שבועות פארנאכט, דעם ערשטען טאג יום טוב,

איז מאטקע אויסגעגאנגען מיט זיין כלה שפאציערען. חנה'לע האט דענסמאל געהאט געמאכט אויף יום טוב א נייע קליידעל מיט א וועסטעלע ווי א אינגעל, און א ווייכען ווייבערשען קראגען — וואס איז דענסמאל זעהר אין מאדע געווען. האט זי מאטקע געזעהן אין נייעם קליידעל מיט דעם אינגעלשען וועסטעל און מיט דעם ווייבערשען קראגען, האט ער געמיינט אז ער ווערט פערכאפט; אזוי שעהן און טהייער האט זי אויסגעזעהן אין דעם נייעם קליידעל. און מאטקע איז אויך געווען אין א נייעם אנצוג, ווארום עס האט שוין געהאלטען נאהענט פאר דער חתונה, און מען האט געהאלטען אין איין איינקויפען אויסשטייער. זיינען זיי בײדע ארוים פארנאכט שפאציערען, ווי געוועהנליך, צום ציטאדעל צו. א שבועות־טאג איז דענסמאל געווען. א גן־עדן. די ביימער בעקליידעט מיט בעז — עס האט פשוט פערכאפט דעם אטהעם. ארונטערגעקומען צום ציטאדעל צו, ביי די גרינע טאפאלען, האט זיך פאר זיי געעפענט א גרויסער הימעל איבער'ן גרינעם פעלד. איין האלבער הימעל איז געווען נאך אין דער זון און דער אנדער האלבער הימעל האט זיך שוין געבאדען אין בלויען. און אט איז דאס בלויעכטס אריינגעשוואומען אין די זון און אט איז די זון אריינגעשוואומען אין דאס בלויעכטס. און ביים עק אויף יענער זייט ווייכסעל איז גאר געווען א רויטער קאכענדיגער טייך — א גיהנום. און אזוי ליכטיג און פריי איז געווען איבער דער וועלט, אז די פיס זיינען געווארען פליגעל, און עס האט זיך געגלוסט צו טאנצען. זיינען זיי אנגעקומען צו לויפען צו זייער בעליעבט ארט — צו דער גרינער לאנקע, וואס איז אויפ'ן בערגעל הינטער די טאפאלען, האבען זיך דארט אװעקגעזעצט און אפגעשפיעגעלט זיך אין'ם בלאטיגען טארף־זומפעל, וואס איז הארט צווישען די טאפאלען; האבען גערעדט וועגען זייער חתונה, וועגען זייער צוקונפטיגען לעבען; האבען געלאכט און געפרעהט זיך, ווי יונגע חתן־כלה. פלוצים האט זיך חנה'לע אנגערופען אזוי:

— אהרון ליב, פארוואס שיקסטו ניט נאך דער מאמען? איך וואלט געוואלט זעהען ווי די מחותנת'טע זעהט אויס.

האט זיך מאטקע אנגערופען מיט הארצקלאפען:

— האסט ליעב מיין מאמען, חנה'לע?

— געווים האב איך זי ליעב, וואס פאר א פראגע איז דאס?

ווען דען זאָל איך ליעב האָבען? זי איז דאָך דיין מאַמע, איז זי דאָך מיין מאַמע אויך.

האָט מאַטקע פערקרימט די ליפּען פאַר וועהטאָג און האָט אַזוי געזאָגט:

— מאָרגען שרייב איך אַהיים אַ בריעף און שיק געלד, אַז די מאַמע זאָל קומען.

— איך וויל דורכאויס, אַז די מחותנת'טע מיט מיין מאַמען זאָלען מיך פיהרען אונטער דער חופּה, אַז ניט וועל איך האָבען אַ געשטערטע חתונה.

האָט מאַטקע שוין געפיהלט, אַז ער איז מיט איהר משפּחה. אַז חנה'לע איז געבוירען געוואָרען מיט איהם, און אַז זי איז ניט זיין כלה, נור זיין משפּחה, זיין נאָהענטע משפּחה — ווי זיין מאַמע.

און אַז חנה'לע האָט זיך אָנגערופען:

— אהרון ליב, איך האָב פאַר דיין מאַמען אָנגעגרייט אַ שעהנע מתנה, אַ שייטעל מיט אַ שוואַרצען קאָרעקאָווען טוך — האָט זיך מאַטקע אויפגעזעצט און אָנגענומען חנה'לעס האַנד און געזאָגט איך דער שטיל:

— חנה'לע, איך הייס ניט אהרון ליב, איך הייס מאַטקע. רוף מיך מאַטקע, איך בעט דיך.

— מאַטקע! — לאַכט דאָס מיידעל פרעהליך — גאָה שוין, גאָה שוין, דו לאַכסט אויס מיר, וואָס פאַר אַ נאָמען איז מאַטקע? מאַטקע פּאַסט פאַר אַ גנב.

— איך לאָך ניט, חנה'לע. איך טראָג אַ פרעמדען נאָמען.

— ווי הייסט דו טראָגסט אַ פרעמדען נאָמען? וועלכער מענש טראָגט דאָס אַ פרעמדען נאָמען? דו טרייבסט שפּאַס.

— איך טרייב ניט קיין שפּאַס, האָרך אויס, חנה'לע, איך האָב דיר שוין לענגסט געוואָלט זאָגען, חנה'לע, דיר בעדאַרף איך אַלץ זאָגען. איידער איך גאָה מיט דיר חתונה האָבען, וויל איך אַז דו זאָלסט אַלץ וויסען, פּונקט אַזוי ווי מיין מאַמע. איך וויל דו זאָלסט זיין מיין מוטער פון היינט מאָל אָן. אַלעס זאָלסטו וויסען.

דאָס מיידעל איז שטיל געוואָרען און דערשראָקען. זי האָט דער־

פיהלט, אז מאָטקע געהט איהר פערטרויען עפּעס זעהר וויכטיגעס פון זיין לעבען. זי האָט זיך געשראָקען דערפאר. נור זי האָט געוואָלט וויסען דעם גורל, מיט וועלכען זי פערבינדעט זיך.

— חנה׳לע, זעהסט, אז דו האָסט פריהער אזוי גערעדט וועגען מיין מאַמען, האָב איך געזעהן, אז איך און דו זיינען משפחה, איך קען דיר אַלעס פערטרויען. הערך אויס, חנה׳לע. איך טראָג א פרעמדען נאָמען. פון אַ מענשען, וואָס איז שוין ניטאָ. וואָס לעבט שוין ניט. דער מענש האָט מיר שלעכטס געטהאָן, זעהר פיעל שלעכטס געטהאָן, און דער מענש האָט געהאַט אַ נאָמען און איך האָב ניט געהאַט קיין נאָמען. איך בין אנטלאָפען פון דער היים, ווען איך בין אַ קליינער אינגעל געווען, אָהן אַ נאָמען בין איך אַנטלאָפען. זי האָבען מיך געשלאָגען. האָב איך צוריק געשלאָגען, האָט מען מיך געזוכט, געוואָלט מיך איינזעצען, בין איך אַנטלאָפען. קיין פּאַס האָב איך ניט געהאַט, און אָהן אַ פּאַס איז אָהן א נאָמען. דו קענסט זיך אין דער וועלט ניט ווייזען — און דער מענש האָט יאָ געהאַט אַ נאָמען, און א פּאַס, איך האָב איהם מקנא געווען און געקלעהרט, ווי אזוי פון איהם דעם נאָמען מיט דעם פּאַס צוצונעהמען — — — געקלעהרט, געקלעהרט, ביז איך האָב עס געטהאָן...

חנה׳לע איז געזעסען, איהר האַרץ האָט הויך געשלאָגען. זי האָט ניט געפיהלט דעם נאַסען הויף, וואָס פאַלט אויף איהר, זי האָט נור געפיהלט מאָטקע׳ס גרויסע אויגען, וואָס האָבען אָנגעצויגען איהרע אויגען און איהר פּנים ווי אַן עלעקטרישע שוואַם, און זי האָט געפיהלט מאָטקע׳ס ווארימע האַנד און אָטהעם.

— ...און אַמאָל, אז ער האָט מיר זעהר, זעהר שלעכטס געטהאָן — ער מיט זיינע חברים האָבען מיך געשלאָגען, ביז איך בין קראַנק געוואָרען, האָב איך געוואוסט, אז ער געהט אַנטלויפען מיט נאָך אימיצען, האָב איך זיך מיט יענעם אָבגערעדט, אָבגעוואַרט איהם אין מיטען וועג ביינאַכט, און געמאַכט אזוי — אז ער זאָל פערשווינדען, פערשווינדען פון דער ערד, און איך טראָג יעצט זיין פּאַס אויף מיין האַרץ, און איך רוף מיך מיט זיין נאָמען. האָב ניט קיין מורא, ער וועט שוין קיינמאָל ניט צוריקקומען. ער איז גוט בעהאַלטען אין א טייך מיט אַ שטיין אָנגעבונדען... קיינער ווייסט ניט. נור זיין נאָמען וויל איך מעהר ניט טראָגען. איך וועל פאָהרען אין מיין שטעדטעל אריין, וואו

איך בין נעבוירען, איך וועל געבען די סטראזשניקעס א סך געלד און
וועל ארויסנעהמען א פאס אויף מיין אייגענעם נאמען. איך וויל מיך
רופען ווי מיין מאמע האט מיך גערופען: מאטקע! איך וויל הייסען
מאטקע...

דער יונג האט אבגעהאקט אין מיטען און חנה'לע איז געזעסען
ווי איינגעטונקט אין א וואלקען. איהר הארץ און איהרע געפיהלען
זיינען געוועזן פער'חלש'ט. און עס האט זיך איהר געדאכט, אז זי
שלאפט, אז זי חלומ'ט...

— שוין. יעצט ווייסטו אלעס. אלעס — האט מאטקע אבגע-
זיפצט — זאג, זאג, ווילסטו נאך מיין כלה זיין? זאג. א כלה מיט
מאטקע'ן, ניט מיט קאנאריק'ען. קאנאריק איז געשטארבען, ער איז
טויט... בעגראבען... איך האב איהם גע'הרג'עט, מיט מיינע הענד
צודושעט... איך בין מאטקע... מאטקע... זאג, ווילסטו מיט מאטקע'ן
א כלה זיין? האב ניט קיין מורא, אז ניט, בין איך נישטא, געה איך
אוועק, זעהסט מיך מעהר ניט.

דאס מיידעל האט זיך פלוצים אויפגעכאפט פון די לעצטע ווער-
טער. זי האט זיך ארומגעקוקט. די נאכט איז שוין געלעגען איבער'ן
ברייטען פעלד. פון דערווייטענס האט זיך געלויכטען דאס ליכט פון
דער שטאדט, און פלוצים איז איהר בעפאלען אן אימה צו זיין מיט
איהר חתן איינע אליין אין פעלד ביינאכט. האט זי אנגעהויבען צו
שרייען מיט אן אונמענשליכע שטימע:

— מאמע! מאמע! מאמע!...

מאטקע האט זיך דערשראקען פאר איהר קול. ער האט זיך אויפ-
געכאפט און געזעהען וואס ער האט געטהאן, אז ער האט זיך ארויס-
געגעבען. עס האט איהם ניט באנג געטהאן דערפאר, פערקעהרט, ער
איז צופריעדען געווען, וואס יעצט האט ער שוין גאר ניט אויפ'ן
געוויסען.

— וואס שרייסטו? מענשען וועלען זיך צוזאמענלויפען. קום
איך וועל דיך צוריקפיהרען אין שטאדט אריין. האב ניט קיין מורא
איך וועל דיר גאר ניט טהאן.

— פארוואס זאל איך מורא האבען? — האט דאס מיידעל זיך
שוין נעהאט געפונען, און איבערלעגט זיך, אז עס איז בעסער ווייטער
צו שפיעלען די כלה — דו ביזט דען ניט מיין חתן? פאר מיין חתן זאל

איך מורא האבען? איך האב זיך נאר געהאט דערשראקען.

— חנה'לע, חנה'לע, וואס רעדסטו? — האט זיך מאטקע אראב־געלאזט אויף דר'ערד און אנגעהויבען איינגראבען זיין פנים אין איהר.

— קום, קום, — האט חנה'לע געזאגט — עס איז שוין נאכט, די מאמע וועט אונרוהיג זיין. זי וועט ניט וויסען וואו מיר זיינען.

שווארץ און פעט איז געלעגען די פריהלינגס־נאכט אין דער לופט און איבער'ן הימעל און אויף דער ערד. אין די נאכט איז אנגעקומען צו פליסען די שטילע ריחות פון די פערבארגענסטע בליהעכטסען, וואס האבען אויפגעפעפנט זייערע יוגענד־קוואלען, און מען האט געהאט דאס געפיהל ווי הונדערט נאקעטע כלות זיינען איינגעשלאסען אין א פער־מאכטען גארטען און זיי בע'שכור'ען די לופט מיט דעם יונפרוי־גער־שמאק, וואס יאגט פון זייערע יונגע לייבער ארויס... און אין דער לופט פון דער נאכט האבען זיך געטראגען פערבארגענע שווארצע פלעקען אין דער לופטען, ווי שאטענס פון ניט געזעהענע געשטאלטען וואלטען פארביי שפאצירט פאר זייערע טריט. אין דער נאכט און אין דעם דופט זייגען חתן־כלה פּאָרעס פון שבת אריין און האבען צווישען זיך קיין ווארט ניט געשמועסט.

15.

אים מחותנים׳שאפט מיט מאטקע׳ן.

אז חנה׳לע איז געקומען אהיים, האט זי א דערשראקענע, א צו־טראגענע אריינגערופען פאטער און מוטער אין א צווייטע שטוב אריין און מיט א ציטערענדיג הארץ און אן ערשראקענעם לשון דערצעהלט דיעם סוד וואס מאטקע האט איהר פערטרויעט: אז ער טראגט אן אנדערען׳ס נאמען, פון א מענשען וועלכען ער האט גע׳הרג׳עט. מלך קאפּ־מאכער, דערהערענדיג אזא שרעקליכע זאך, מיט וועמען דיין מאכטער איז א כלה געווארען, איז ער אויך פערציטערט געווארען. די ערשטע פאר מינוט האט ער גאר נישט געקענט רעדען, דאס ווייב האט זיך געבראכען די הענד און איז ארויס מיט א געוויין.

— שווייג, געדענק אין גאט, מען וועט הערען! — האט ער איהר געזאגט.

אז די ערשטע איבערראשונג איז אריבער, האט מען אנגעהויבען צו איבערקלעהרען וואס צו טהאן.

א לאנגע צייט האט זיך טאטע־מאמע אנגעקוקט שטום מיט בליקען, ביז חנה׳לע איז פלוצלונג ארויס מיט א גרויס געוויין.

— וואס וויינסטו, מיין קינד? דאנק גאט, אז ער האט עס דיר פריהער געזאגט — וואס וואלסטו געטהאן חלילה נאך דער חתונה?

מען האט געטרייסט חנה׳לען און מען האט זי אריינגעפיהרט אין א צווייטע שטוב אריין.

— די ערשטע זאך וואס מיר דארפען טהאן איז בעהאלטען חנה׳לען פון איהם — האט די מוטער געזאגט, ווען זיי זיינען אליין גע־בליעבען.

— די ערשטע זאך דארפען מיר ארויפגעהן צום פאלקאווניק־קאמיסאר און איהם אלעס דערצעהלען, איהם אלעס זאגען, האט זיך דער פאטער אנגערופען.

— מלך, וואס רעדסטו!

— וואס דו הערסט. וואס ווילסטו, אז דער פאלקאווניק־קא־מיסאר זאל עס געוואהר ווערען אהן דיר און דערנאך זאל ער דיך און די כלה אויך אריינציהען מיט׳ן חתן? — און גאט ווייסט וואס עס קען זיך אויסלאזען.

—וואס שרעקסטו מיך איבער? וואס זיינען מיר שולדיג? מיר האבען געוואוסט?

— זעהסטו שוין, דורך דעם איז גלייכער אז מיר זאלען ארויפ־געהן צו איהם, צום קאמיסאר חוואסטאוו און איהם אלעס דערצעהלען: פאני, אזוי און אזוי איז געווען. מיר האבען ניט געוואוסט, די טאכטער אונזערע איז א כלה געווארען פאר איהם. ווען מיר זיינען געוואהר גע־ווארען אזא זאך, זיינען מיר די ערשטע צו דיר געקומען צולויפען דער־צעהלען, מיר זיינען ניט שולדיג.

— איך וויל נישט זיין דערביי, נישט פון אונזערע הענד זאל ער פאלען — בעט זיך דאס ווייב.

— און אז דו ווערסט עס איהם ניט זאגען, מיינסטו, וועט ער עס ניט געוואהר ווערען? ער וועט עס געוואהר ווערען אהן דיר. עס וועלען זיך שוין געפינען אזעלכע וואס וועלען איהם דערצעהלען, אז זי ווייסט, ווייסען עס אנדערע אויך. דער שטריק קומט פאר יעדען גנב. און אז עס וועט ניט זיין היינט, וועט עס זיין אין א יאהר, אין צוויי, ווען דו ווערסט שוין זיין משפחה מיט איהם און מען וועט דיך אויך אריינשלעפען און חנה׳לען אודאי, זיין ווייב געווען — געוואוסט און ניט דערצעהלט. איך וועל ניט לאזען אונגליקליך מאכען מיין טאכ־טער. איך וועל אויף גאר ניט קוקען, איך געה שוין אריבער צו איהם, אט יעצט, און דערצעהל עס איהם גלייך, איך וויל דערמיט ניט האבען צו טהאן, זיי זאלען גאר נישט קענען האבען געגען אונזער קינד.

די לעצטע ווערטער האבען די אידענע איבערצייגט אז עס איז נויטווענדיג ארויסצוגעבען מאטקע׳ן, כדי צו ראטעווען זייער קינד. זי האט שוין גאר נישט געזאגט נור שטיל געוויינט.

מען האט אריינגערופען חנה׳לען, זי איז געווען בלייך און דער־שראקען און האט ניט געוואוסט וואס עס איז געשעהן און וואס עס טהוט זיך מיט איהר.

— טאכטער, ווייִן נישט — דאנק גאט וואס עס האט זיך אזוי

אויסגעלאָזט. דו ביזט גאָר ניט זיינע און ער איז ניט דיינער, תנאים איז נאָך ניט חתונה, ער איז א פרעמדער מענש.

חנה'לע האָט פון דעם אלעם געוואוסט, אָבער עס האָט איהר שוין געהאָט געצויגען צו מאָטקע'ן. מאָטקע איז געווען דער ערשטער מאַנס־פּארשוין וואָס האָט זי געקושט.

— מיר מוזען, טאָכטער, פון זיך דאָס פּעקעל אראָבוואַרפען אום מיר אליין זאָלען נישט אריינפאלען, מיר מוזען ארויסקומען פון דעם, מיר האָבען דערמיט גאָר ניט צו טהאָן.

אז חנה'לע האָט דערהערט דאָס דער פאָטער פערלאַנגט פון איהר אז זי זאָל מיטגעהען מיט איהם צום פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר און איהם אלעם דערצעהלען וואָס מאָטקע האָט איהר פערטרויעט, איז זי ארויס אין אזא געוויין, אז פאָטער און מוטער האָבען זיך דערשראָקען, אויב חנה'לע קעהר מאָטקע'ן ניט אָן מעהר ווי א כלה... דאָס מיידעל האָט איינגעגראָבען איהר פּנים אין איהרע הענד און זיך איינגעגראָבען אין גאַנצען אין קישען — און ניט געוואָלט קיינעם זעהען און קיינעם הערען.

— הינדעל, איך האָב מורא, איך האָב מורא אז מיר זיינען דער־אינען! דער יונג האָט אונז אונגליקליך געמאַכט.

— וואָס פאַלט דיר איין אויף מיינע שונאים'ס קאָפּ? א אונ־שולדיג קינד און דער יונג איז געווען צו איהר ווי א לערן בחור, ווי א רב'ס א קינד, אזוי איז ער זיך בעגאַנגען מיט איהר.

— איך האָב מורא אז מיר מוזען שוין שווייגען, עס איז שוין אונזער אונגליק. זעה, ווי די מויד וויינט, זעה.

— מלך בענקאַרט, געה אוועק פון מיר! לאָז מיך מיט'ן קינד אליין.

— ווער געוואָהר, הינדעל, ווער געוואָהר וואו מיר האַלטען. איז עס שוין נאָך אלעמען, מוזען מיר שווייגען, איז אונזער בראָך, ווער געוואָהר — האָט דער איד געזאָגט, ארויסגעהענדיג אין א צווייטע שטוב אריין.

— טאָכטער לעבען, זאָג מיר, קינד, שעהם זיך נישט, איך בין דאָך דיר א מאַמע, קינד מיינס — האָט די מוטער גענומען דער טאָכ־טער'ס קאָפּ אויף איהר שויס.

— וואָס זאָל איך דיר זאָגען, מאַמע־לעבען? איך האָב דיר שוין אַלעס געזאָגט.

— האָט ער דיר נישט געטהאָן קיין שלעכטס?

— ווער, מאַמע?

— מאָטקע.

— ניין, מאַמע־לעבען, ער איז אומגעגאַנגען מיט מיר ווי א חתן, ווי א פיין לערן־קינד. ער האָט מיר בלויז געגלעט איבער'ן קאָפּ און מיר געזאָגט אַז ער האָט מיך ליעב, זעהר ליעב. אַלעס וואָס איך האָב געוואָלט האָט ער געטהאָן. ער איז געגאַנגען מיט'ן פּעטער אין בית המדרש אריין דאַווענען יעדען שבת. ער האָט זיך שוין נישט גע־חבר'ט מיט יונגען. אַלעס האָט ער געטהאָן פאַר מיר, ווייל ער האָט געוואָלט ווערען אַן ארענטליכער מענש, אַז איך זאָל איהם ליעב האָבען און דאָס האָט ער מיר אויך דערצעהלט, אַז איך זאָל שוין פון אַלעס וויסען, אום ער זאָל שוין גאָר ניט האָבען צו בעהאַלטען אין זיין הארצען פאַר מיר. דערפאַר האָט ער עס מיר געזאָגט.

— און ווייטער האָט ער דיר גאָר נישט געטהאָן? זעהסטו, מיין קינד, איז ער שוין מיט דיר אַזוי נאָהענט אַז אַלעס איז שוין פאַר־פאַלען, וועלען מיר זיך מוזען קנייפּען אין די באַקען און שווייגען, איז עס שוין אונזער שאַנדע, מוז מען שטעלען א חופּה...

— ניין, מאַמעלע, איך האָב דיר שוין געזאָגט, אַז ער איז זיך בעגאַנגען מיט מיר אַזוי איידעל, אַזוי שעהן ווי ער וואָלט נישט געווען דאָס, נור א לערן־קינד. ער האָט געזאָגט אַז גאָט וועט איהם העלפען און ער וועט שוין האָבען די זכיה צו שטעהען מיט מיר אונטער דער חופּה, וועט ער זיין דער גליקליכסטער מענש.

— ער וועט שוין די זכיה האָבען, ער וועט שוין... גליקליך ביזטו מיין קינד וואָס דו האָסט זיך ניט געלאָזט פערפיהרען פון איהם. מלך — רופט זי אריין דעם מאַן — וואָס האָסטו געפּלאַפּעלט, וואָס האָסטו געוואָלט פון דער מיידעל? — ווי א לערן־קינד איז ער זיך בעגאַנגען מיט איהר. ער האָט זי איידעל בעהאַנדעלט.

— אויב אַזוי, זאָל דאָס אַלעס אויסגעהען צו זיין קאָפּ! — זייַ־נען מיר ריין דערפון. קום מיין קינד — די מינוט קום מיט מיר.

— וואוהין, מאַמע?

— צום פאָלקאָווניק־קאָמיסאר כוואסטאָוו — אלעס זאָלסטו איהם דערצעהלען, אזוי ווי דו האָסט מיר דערצעהלט. אלעס!

— טאטע!...

— מיט געוואלד וועל איך דיך שלעפען, מוזט דיך ראטעווען, מיין קינד, וואָס קעהר ער זיך אָן מיט דיר? ער האָט דען חתונה געהאט מיט דיר? אוים מחותנים'שאפט!... א פרעמדער איז ער. וואָס געהט ער אונז אָן? קום!

16.

מאַטקע האָט אַ גוטען שוטף־מלאך...

מלך קאַפע־מאכער האָט די טאָכטער געשלעפּט מיט געוואַלד צום פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר און שוין, ביינאַכט. „ניט איבערנעכטיגען זאָל עס ביי מיר!" האָט ער געשריען, אומזיסט האָט חנה'לע געוויינט זיך געבעטען ביים פאָטער — דער איד האָט זי געשלעפּט, און חנה'לע איז געגאַנגען.

זיי האָבען אָבער דעם פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר ניט געטראָפען, ניט אין צירקעל און ניט אין דער היים. דער פּאָלקאָווניק האָט פערבראַכט די אָבענדען אין קאַפע־שאַנטאַן „אַקוואַריום". וואו עס איז אויפגעטרעטען די בעריהמטע שפּאַנישע דראָטען־טענצערין „דאָראָטהעאַ", וועגען וועלכער די וואַרשאַווער צייטונגען און די גאַנצע וואַרשאַווער „קאַוואַלעריע" האָבען געשריעבען און גערעדט, אז זי האָט די שעהנסטע פיס אויף דער וועלט...און פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר כוואַסטאָוו איז געווען מיט דער שפּאַנערין אַ גאַנצער מחותן. ניט איינער פון די אָפיצירען־וועלט האָט איהם מקנא געווען די שלאַנג־בויגענדע שפּאַנערין מיט איהרע בלייכע דינע פינגער און אויסגעאיידעלטע פיס, וועלכע גיסען זיך אין איהרע זיידענע זאָקען, ווי אַן אויסגעטאָקטער בעכער מיט וויין... און מען האָט זיך געהאַלטען אין איין סוד'ען פון וואַנען די שפּאַנערין קומט, און פון וואַנען פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר כוואַסטאָוו איז מיט איהר אַזאַ מחותן... דאָס סוד'ען זיך אָבער און דאָס אָרט, וואָס מען האָט אָנגערופען פון וואַנען „די שעהנסטע פיס" קומען, האָט דער שפּאַנישער דראָטען־טענצערין נאָך מעהר רייטץ געגעבען. אַלע האָבען דעם קאָמיסאַר מקנא געווען און איהם בענליקווינשט מיט „אַזאַ נומער". און פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר כוואַסטאָוו איז אויף זיין „נומער" זעהר שטאָלץ געווען.

מלך קאפע־מאכער, ניט געפינענדיג דעם קאמיסאר ניט אין דער היים און ניט אין צירקעל, האט געשלעפט די טאכטער אין שאנטאן „אקוואריום“ און אז דאס ווייב האט געפרואווט אברעדען, אז מען זאל עס אבלעגען אויף מארגען, האט דער איד גע׳טענה׳ט:

— נאר איינער, וואס פריהער איז בעסער פאר אונז. ביז מארגען קען ער ווייס וואס עס קען זיך מאכען. אפשר וועט ער זיך איבערלעגען, חרטה האבען וואס ער האט זיך מודה געווען, אנטלויפען, אדער אונז נאך שלעכטס טהאן — אונז אויך ארייננשלעפען... אויף די הייסע שעה, אז ער ריכט זיך נאר ניט דאראויף, דארף מען איהם פאקען.

און אז חנה׳לע האט געוויינט, האט דער איד דער אידענע איינגערוימט אין אויער:

— מען קען נאך כאפען פאר אזא מעשה געלד אויך. קאזנאטשייסטווא בעלוינט פאר אזא זאך, מיט א הונדערטער און אמאל מיט א פאאר. זי קען קריגען נדן דערפאר.

געגען דעם לעצטען ארגומענט האט די אידענע ניט געקענט ביישטעהן, און האט זיך אנגעהויבען בייזערען אויף דער טאכטער:

— חנה׳לע, וואס ווילסטו אונז אונגליקליך מאכען? דיך און אונז אויך — מיר מוזען ווי אם שנעלסטען דאס פעקעל פון זיך ארצבווארפען.

אבער אין שאנטאן „אקוואריום“ האט מען זיי ניט ארייננגעלאזט. דער פאלקאווניק־קאמיסאר איז געווען פערנומען. עס האט פונקט אויפגעטרעטען אויף דער ביהנע „דראמאטהעא“. זי איז געגאנגען אנגעטהאן אין א שווארץ זיידען קורץ שאנטאן־קלייד מיט קליינע בלישצענדע פעריל בעזעצט. מיט נאקעטע פיס, מיט צופלאשעטע שווארצע האאר האט זי געטאנצט אויף א ווייכע דראט, וואס איז געווען געצויגען איבער דער ביהנע. די מוזיק האט אויפגעהערט צו שפיעלען. אין זאאל איז האלב טונקעל געווען, און דער עולם האט זיך אויפגעשטעלט פון די פלעצער, און די דאמען מיט די אפיציערען פון זייערע לאדזשען. און אלעמענס בליקען זיינען געווען צוגעצויגען צו דער ביהנע, וועלכע איז געווען רויט בעלויכטען ווי מיט א בלוט־בעלויכטונג. די דראמאטען־טענצערין האט זיך געגליטשט מיט איהר קליין שווארץ שירעמעל איבער דער דראט און געבויגען אזוי איהר בויגזאמען שלאנגענדיגען קערפער, אז זי האט געקענט ארויסווייזען די „שעהנסטע פיס“ אין דער

וועלט. די ביהנע איז געווען פון הינטען אויס בעלויכטען רויטליך, און דאס קליידעל עקסטרא שווארץ, כדי די העלקייט פון די פיס זאל זיך בולט'ער אנזעהן. און די דראט איז געווען אין דער הויך, כדי אלע זאלען קענען זעהן די פיס. די דאמען און די אפיציערען — אלע זײנען געווען פערכאפט פון די ווייכע סאמעטענע מוזיק־ליניע, פון דעם ערעלען געבוי פון די פיס וואס האבען זיך געגאסען ווי ווין אויס א בעכער. דורך די ווייסקייט פון די פיס האבען זיך ארויסגעצויגען די בלויע אדערען, וועלכע האבען אין דער בלוט־רויטער בעלויכטונג אנגענומען א רויטליכען קאליר, און די אדערען זײנען געווען ווי שנירלאך בלוט, וואס ציהען זיך איבער די ווייכע ווייבערשע ווייסקייט פון פוס... אלע זײנען געווען ענטציקט פון די רויטליכע אדערען; די דאמען נאך מעהר פון די הערען, און אלע האבען מיט א פריידענס־קרעכץ אויסגעשריען, ווען די דראטען־טענצערין האט פלוצלונג געגעבען א שפרונג אויף פון דער דראט אין דער לופט און עס האבען זיך איהרע פיס געשלענגעלט ווי צוויי ווייכע לאבענדזש־העלזער. אין א סעקונדע איז זי ווידער שטעהן געבליבען אויף דער דראט. אלע האבען געכאפט די שאמפאניער גלעזער אין די הענד און געבויגען צו איהר און געקרעכצט פאר פרייד, און זי האט אבגעענטפערט מיט א בויג פון איהר נאקעטען שעהנעם פוס...

דענסטמאל האט מען דעם פאלקאווניק־קאמיסאר, וועלכער איז געשטאנען נעבען דער ביהנע און געגעסען די דראטען־געהערין מיט די אויגען, אנגעזאגט, אז עפעס א איד מיט א טאכטער ווילען איהם זעהן. ער האט זיי געשיקט צום „טייוועל“, און ווייטער געווען פערנומען מיט די קונצען־מאכערין.

אבער מלך קאפע־מאכער איז ניט אבגעטראטען.

— א גאנצע נאכט וועל איך דא ווארטען, — האט ער געזאגט. ער האט מורא געהאט, אז טאמער וועט ער אהיים געהן און אבלעגען אויף מארגען, וועט דער יונג שוין פערשווינדען און וועט נור טראגען א האס אויף איהם. און עפעס אן אונפערשטענדליכע נקמה האט דעם אידען ארומגענומען, דוקא מאטקע'ן צו פאקען נאך היינט ביינאכט, ווען ער שלאפט און ריכט זיך גארניט דערויף. עס איז שוין ביי מלך דעם קאפע־מאכער געווארען אן אמביציע, א נקמה־געפיהל און ער האט עס געוואלט גלייך אויספיהרען.

באַלד האָט זיך דער פֿאַלקאָווניק־קאָמיסאַר מיט זײַנע פֿרײַנד, אַ שטאַבס־אָפיציער און אַ ריכטער און נאָך עפּעס אַ ציווילנער, געפונען אין זייער קאַבינעט, וואו זיי האָבן מיט בלומען און שאַמפּאַניער אין די הענד אָבגעוואַרט די דראָטען־געהערין. באַלד האָט „קרומאַשאַטקאַ“, דער שעהנער יונג, וואָס האָט פערקויפט ציהרונג צו די שאַנסאָנעטקעס, זי אַרײַנגעטראָגן אויף די הענד און דער פאַן „דירעקטאָר“ איז נאָכגעלאָפען שווער אָטהעמענדיג. די געזעלשאַפט האָט זי עמפּפאַנגען מיט אַ הורראַ. דער פֿאַלקאָווניק־קאָמיסאַר האָט אַנידערגעקניעט פאַר איהר און זי האָט אַ לייכטען שפּרונג געגעבען, געשטעלט זיך מיט איהרע נאַקעטע פיס אויף זײַן פּליך און אַ שפּרונג געטהאָן אויף די ווייכע זאָפאַ אַרויף.

— נו, קרומאַשאַטקאַ, ווייז וואָס דו האָסט! — האָט זיך דער פֿאַלקאָווניק־קאָמיסאַר אָנגערופען.

— צוויי טהייערע רינגען מיט רויטע שמאַראַגדען, אויסגעקויפט פון פעטערבורגער לאָמבאַרד, וואָס די „קעניגין פון די פּעריל“ האָט פערזעצט.

— ווייז אַהער.

און דער פֿאַלקאָווניק־קאָמיסאַר האָט מכבד געווען מיט די רינגען דעם שעהנעם יונגען שטאַבס־אָפיציער, וועלכער האָט אַנידערגעקניעט און אָנגעטהאָן די רינגען אויף די צוויי דיקע פינגער פון דער דראָטהען־טענצערינס פיס.

דענסטמאָל האָט דער דיענער וויעדער געמעלדעט דעם פֿאַלקאָווניק־קאָמיסאַר:

— פּאַני פּאַלקאָווניקו, דער איד וויל ניט אוועקגעהן. ער איז דאָ מיט זײַן ווייב און זײַן טאָכטער. זיי זאָגען, אַז זיי האָבען אייך מיטצוטהיילען זעהר אַ וויכטיגע זאַך.

— וואָס ווילען די אידען האָבען פון מיר? איך האָב דאָך זיי געזאָגט, אַז זיי זאָלען קומען מאָרגען אין צירקעל.

— זיי זאָגען, אַז עס איז אַ זאַך, וואָס איהר דאַרפט הײַנט, שוין, וויסען, — האָט אָבגעענטפערט דער דיענער, וועמען מלך קאַפּע־מאַכער האָט געגעבען טרינק־געלד.

— אפשר ווילען זיי דיר די טאָכטער פערקויפען. זיי ווייסען

דאָך, אז דו ביזט א פרויען־פּראָפּעסאָר און דו האָסט ליעב שעהנע מיידלאַך, נאָך דערצו אידישע.

דעם פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר האָט זעהר אָנגעשמעקט דער קאָמפּלי־מענט. ער האָט זיך אָנגערופען מיט א פערגניגענדען שמייכעלע:

— עפּעס א שעהנע טאָכטער האָט ער, דער איד?

— זעהר א שעהנע מיידעלע, אַ זשידאָווקעלע, אַ געשמאַקע.

— אויב אזוי, פיהר זיי דאָ אריין.

— ניין, ניין! ניט דאָ. געה דו ארויס צו זיי. דאָ איז אַ דעמע דאָ, — האָט זיך דער ריכטער אָבגערופען, ווייזענדיג אויף דער טענ־צערין — אפשר איז עס פאר איהר אונאַנגענעהם.

— איך האָב מורא אייך צו לאָזען דאָ אליין מיט מיין שעהן פויגעלע — האָט זיך דער פּאָלקאָווניק אָבגערופען — איהר קענט דאָ אויף מיר פאר איהר שלעכטס אָנרעדען. פאר דיר האָב איך שוין ניט קיין מורא אַלטער תרח, — האָט דער פּאָלקאָווניק געזאָגט צום ריכטער — נור אָט פאר דעם יונגען שנעק — ווייזט ער אויף׳ן יונגען אָפּיציער — זיי נעהמען ביי אונז אַלע פויגעלעך אוועק, די יונגע שנעקעס.

— אויב אזוי, פּאַני פּאָלקאָווניקו, קענט איהר זיי דאָ עמפּפאַנגען — ווייזט דער דירעקטאָר אויף א צווייטען צימער מיט גלעזערנע שויבען. וואָס האָט זיך אָנגעשלאָסען ביים קאַבינעט — אי דער קאָ־מיסאַר וועט זיין נאָהענט צו זיין פויגעלע, און אי ער וועט קענען די אידען עמפּפאַנגען.

— פיהר זיי דאָרט אריין אהין! — האָט דער פּאָלקאָווניק בע־פוילען דעם בעדיענטען.

דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר איז אריין אין דער צווייטער שטוב צו די אידען, וואָס מען האָט איהם אריינגעבראַכט, און דער עולם איז גע־ווען פערנומען מיט טרינקען. דער דירעקטאָר איז געגאַנגען ברענגען עפּעס א נייע מאַרקע שאַמפּאַניער, און „קרומאַשאַטקאַ“ איז גע־גאַנגען האַנדלען אין די אַנדערע קאַבינעטען. די דראָמען־טענצערין, וועלכע איז איצט געווען די קעניגין פון די צוויי הערען, וואָס זיינען איבערגעבליבען מיט איהר, האָט מיט ביידע קאָקעטירט, און האָט ביי־דע געדייצט, ניט פאַר לוסט, נור אויס געוואָהנהייט און צו ערגערען

דעם פאַלקאָווניק־קאָמיסאַר. זי האָט געלאַכט און געוויזען איהרע קליינע שאַרפע ווייסע ציינדעלאַך, פון וועלכע דער ריכטער איז שיער ניט פון זינען אראָב.

פלוצים האָט זי דערהערט פון דעם צווייטען צימער, וואוהין דער פאַלקאָווניק איז אריין, א געוויין פון א יונג מיידעל. די דראָטען־טענצערין, וועמען עס איז בעקאַנט פאָרגעקומען אי די שטימע, אי דער געוויין, איז געבליבען זיצען ווי פערגאַפט. זי האָט זיך אויפגעהויבען, לייכט אונטערגעשפרונגען צו דער טהיר, פאַמעלאַך זי אויפגעפענט און אריינגעקוקט. זי האָט געזעהן ווי חנה'לע שטעהט א וויינענדיגע פאַר'ן פאַלקאָווניק־קאַמיסאַר און פערהילט זיך מיט א טיכעל די אויגען. און דער פאָטער שטעהט איבער איהר און שרייט.

— דערצעהל אַלעס דעם פאַלקאָווניק־קאָמיסאַר, ווי פאַר א פאָטער דערצעהל איהם אלעס, וואָס דער חתן דיינער האָט דיר געזאָגט. אזוי ווי דו האָסט מיר דערצעהלט אין דער היים.

די דראָטען־געהערין האָט שוין פון אלעס געוואוסט. זי איז בלייך געוואָרען, דערשראָקען. באַלד האָט זי צוגעקלאַפט די טהיר און איז צוריק אוועק צו די געסט.

— ווי א פרוי איז נייגעריג! דערהערט א פרוי א שטימע, איז זי שוין דאָ.

— דאָס איז זי אויפערזיכטיג אויפ'ן פאַלקאָווניק, ער זאָל זיך קיין אנדערע ניט נעהמען, ניט וואהר? — האָט דער ריכטער זי אָנגענומען ביי דער האַנד.

— וואָס דען, אויף דיר זאָל איך זיין אויפערזיכטיג, מיט דיין פליך אויפ'ן קאָפּ? — האָט זי געפּאַטשט מיט איהר האַנד אויפ'ן ריכטער'ס קאָפּ און געלאַכט.

זי האָט געוואוסט, אז דרינען האַנדעלט זיך וועגען מאָטקע'ן. און איין זאַך איז איהר מיט אמאָל קלאָר געוואָרען — זי מוז מאָטקע'ס לעבען ראַטעווען. די ערשטע זאַך אויפהאַלטען דעם קאָמיסאַר ביז טאָג, ביז מאָטקע וועט פון דער היים אוועק, אז מען זאָל איהם שוין ניט געפינען.

זי האָט געכאַפּט א פלאַש שאַמפּאַניער, אנגעגאָסען די גלעזער, און געשריען צו די הערען: טרינקען! און כדי דעם פאַלקאָווניק אויפערזיכטיג צו מאַכען, האָט זי איהרע נאַקעטע פיס אוועקגעלעגט

אויף דעם יונגען אָפיציערס שויס. זי האָט איהם געגלעט מיט איהרע פיס, און דער יונגער אָפיציער האָט זי געקושט אין די ביין.

באַלד איז אריינגעקומען דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר א רויטער, און אָבגעקאַכטער, געדרעהט זיך די וואָנצעס און גערעדט ווי צו זיך:

— זעהר א וויכטיגע זאַך, אינטערעסאַנט... אינטערעסאַנט... מען דאַרף באַלד אָנהויבען צו טהאָן...

מאַרי האָט איהם ניט געהערט. זי האָט מיט איהרע נאַקעטע פיס ארומגענומען דעם יונגען אָפיציער ווי מיט צוויי לייכטע הענט.

— וואָס געהסטו טהאָן? זעהסט, דאָ האַלט עס מיט דיר אין סכנה — ווייזט דער ריכטער אויף מאַרי'ס פיס...

— ברודער, די פּאָליצי רופט... אַלערערשטענס דאָס געזעץ, דער־נאָך דאָס פערגעניגען. זעהר אינטערעסאַנט. אַ־זוי, א וואוילער התן, — זאָגט דער קאָמיסאַר פאַר זיך און קלינגט נאָכ'ן דיענער.

— וואָס, ביזט משוגע געוואָרען? וואוהין געהסטו? און דו לאָזט זי איבער דאָ מיט דעם? איך, ברודער, בין דאָ אַן איבריגער. אז זיי זיינען ביידע, זעהען זיי מיך גאָר ניט. — זאָגט דער ריכטער.

— זאָל ער געהן, זאָל ער געהן, און איך וועל פאַר איהם, מיינע הערען, דאָ אויספיהרען דעם שלאַנגען־טאַנץ, וואָס דער ריכטער האָט מיך אויסגעלערנט. וואַרט אביסעל, זאָל ער פריהער אוועקגעהן, — רופט זיך אָן מאַרי. געכאַפּט דעם יונגען אָפיציער'ס גלאָז, געטרונקען פון זיין גלאָז און דערנאָך עס איהם געגעבען אין מויל אריין.

— שעהן זעהסטו אויס, כוואַסטאָוו! הפנים מיר זיינען ביידע אַלט. מיר ביידע טויגען שוין אויף טויזענד כפרות. — האָט געלאַכט דער ריכטער, וועלכער איז שוין האַלב־שכור'לעך געווען.

— אויב אזוי, געה איך ניט ביז דו וועסט ניט אויספיהרען דעם שלאַנגען־טאַנץ. פאַר מיר האָסטו איהם נאָך ניט געטאַנצט; פאַר זיי געהסטו איהם שוין טאַנצען!

— און איך וועל ניט פריהער טאַנצען, ביז דו וועסט ניט אוועק־געהן, געה, געה!...

— אַ, שעהן. שעהן, כוואַסטאָוו, א בראָך נאָך דיינע יאָהרען! — האַלט אַלץ אין איין לאַכען דער אַלטער ריכטער.

— און איך וועל ניט פריהער געהן, ביז דו וועסט ניט טאנ־צען — שפארט זיך כוואסטאוו — און — געה צום טייוועל! — שרייט ער צום דיענער, וועלכער איז אריינגעקומען אויף זיין ריף.

— און איך וועל ניט טאנצען אז דו וועסט דא זיין, — רייצט זיך אלץ מיט איהם די דראמען־געהערין. — כוואסטאוו, געה דערלאנג מיר א קישעלע! — בעפעהלט זי איהם מיט א געביע־טערישען טאן.

כוואסטאוו האט איהר דערלאנגט א קישעלע און געבליבען שטעהן.

— און יעצט געה ארויס, געה צו דיינע פליכטען.

— איך וועל ניט געהן, איך וועל דא זיין, — האט ער זיך איינגעשפארט.

— אויב אזוי, שיק דיינע אידען צום טייוועל און זעץ זיך אוועק ווי א מענש. הייסט געסט פערבעטען, און יעצט לאזט מיך אליין מיט זיי. א שעהנער קאוואליער ביזטו, — נעהמט זי איהר זיידען געשמיקט טיכעל צו די אויגען.

— דאס איז רעכט, זי האט רעכט, כוואסטאוו, — האט דער ריכטער און דער אפיציער צוגעשטימט — געה בעט זי איבער.

— איך וויל ניט, איך וויל ניט! — האט מארי געשריען.

— זעהסט וואס דו האסט אנגעמאכט, כוואסטאוו, מיט דיי־נע אידען? זי האסטו בעליידיגט און אונז האסטו דעם אבענד פערשטערט.

— שולדיג! — האט זיך כוואסטאוו געקלאפט אין הארץ — דאס געזעץ פערלאנגט, און די פליכט רופט. זאל זי צוזאגען, אז זי וועט טאנצען דעם שלאנגען־טאנץ, שיק איך די אידען צום טייוועל און איך בלייב.

אין א פאר מינוט ארום איז כוואסטאוו געשטאנען ביי דער טהיר אין גערעדט מיט מלך קאפע־מאכער. ער האט גערעדט הויך, כדי דער ריכטער און דער אפיציער זאלען הערען, אז עס איז א וויכטיגע זאך:

— דו געה אהיים, און זאג קיינעם, קיינעם קיין ווארט ניט דערפון. מארגען. ווען קומט ער צו דיר, צו דיין טאכטער?

— ער קומט יעדען פארנאכט נאך דער ארבייט. אזוי ארום זעקס א זייגער.

— דאָס איז גוט. איך וועל איהם שוין דאָרט ביי דיר אָבוואַרטען מיט מיינע לייט. אי לייכט וועט עס זיין, אַז אָהן סקאַנדאַלען פערשטאַנען?

— פערשטאַנען, — האָט דער איד געענטפערט.

— געה אהיים, און דערצעהל קיינעם קיין וואָרט ניט. און דו וועסט פון מיר בעלוינט ווערען דערפאַר.

מארי האָט גוט אויסגעשפּיצט די אויערען, אַז קיין וואָרט זאָל איהר ניט פערלוירען געהן פון דעם וואָס דער קאָמיסאַר רעדט מיט מלך קאַפּע־מאַכער. זי האָט שוין אַלעס געהערט און פון אַלעס געוואוסט.

— אַ וויכטיגע זאַך, אַ אינטערעסאַנטע זאַך, — האָט דער קאָמיסאַר געזאָגט צו זיינע געסט — בעדאַרף געהן, דאָס געזעץ רופט. נור דאָס הארץ לאָזט ניט. — ווייזט ער אויף מארי'ן — געמאַכט אַזוי, אַז אי דאָס הארץ איז רוהיג און אי דאָס געזעץ וועט ניט ליידען. קאָפּ דאַרף מען נור האָבען, דאָס איז אַלעס. נו, יעצט, מיין קעצעלע, דאָס טאַנץ. מיר קומט...

— יאָ, ער האָט רעכט, איהם קומט, — האָבען אַלע מיטגעשטימט.

— ער האָט נאָך צייט, זאָל ער טרינקען. מיר אַלע האָבען געטרונקען, ווען ער האָט געהאַט צו טהאָן מיט עסקים.

— דאָס איז וואהר, בוואָסטאַוו; דו האָסט מזל, זעהסט ווי זי זאָרגט וועגען דיר.

— דאָס איז אַלץ מיין הארץ שולדיג. אַ גוטע הארץ — זאָגט ער גלייך אויף זיך.

אין אַ שטונדע אַרום זיינען זיי שוין אַלע געוועזן שכור. דאָס „געזעץ“ און די „גערעכטיגקייט“ אין די געשטאַלטען פון קאָמיסאַר בוואָסטאַוו און פון דעם ריכטער האָבען געקניעט פאַר דער דראַטעך־געהערין, און זי האָט געגאָסען ווין אויף זייערע ביידענס פּליכען, פאַר וואָס דאָס „געזעץ“ און די „גערעכטיגקייט“ האָבען איהר די הענד געקושט.

דערנאָך האָט זי אויסגעפיהרט דעם שלאַנגען־טאַנץ, וועלכער איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס דאָס מיידעל האָט זיך געשטעלט אויף די הענד מיט די נאַקעטע פיס אין דער הויך, און איהרע פיס, ווי צוויי

בלייכע העלזער פון לאבענדזשעס, האבען זיך געשלענגעלט איינער אין אנדערען. די פיס האבען געהאלזט, געליעבט, געגלעט און געקושט ווי הענד... אזוי האט זי זיי אבגעהאלטען א גאנצע נאכט, ביז אין גרויסען טאג אריין, און האט זיי אבגעלאזט שכור פון וויין, ליעבע און רייץ.

קוים האט זי נור כוואסטאוו'ן ארויסגעלאזט פון איהרע ארעמס, אין וועלכע זי האט איהם געהאלטען איינגעוויעגט ביז'ן שפעטען מארגען אריין, איז זי ארויס אויף דער גאס, געכאפט א דראשקע און געלאפען זוכען מאטקע'ן.

אין דער היים אויף זיין וואהנונג האט זי איהם שוין ניט געפונען...

17.

חנה׳לע פאר וואָס?...

מאָטקע האָט זיך אויפגעכאַפּט דעם מאָרגען א פרישער און א געזונטער. דאָס וואָס ער האָט נעכטען געעפענט זיין הארץ פאר חנה׳לען, און זי ווייס שוין אלעס, אז ער איז ניט קאנאריק, נאָר מאָטקע — דאָס האָט איהם געמאכט ווי ניי געבאָרען. אפילו עס זאָל איהם אלעס קאָסטען, האָט ער זיך געטראכט, אפילו אז זי זאָל ניט מעהר מיט איהם וועלען א כלה זיין און אָפּלאָזען דעם שידוך, נאָר דאָס וואָס זי ווייסט שוין פון אלעס — דאָס האָט איהם גליקליך געמאכט. עס האָט זיך איהם געדאכט, אז ערשט צייט נעכטען, צייט ער האָט זיך פאר איהר מתודה געווען, איז ער מיט חנה׳לען א חתן געוואָרען. צוערשט איז קאנאריק א חתן געווען, קאנאריק איז מיט חנה׳לען שפּאציערען געגאנגען. פון נעכטען אָן האָט ער קאנאריק׳ען צוריק אריינגעוואָרפען אין טייכעל, וואו ער איז געלעגען און מאָטקע איז מיט חנה׳לען א חתן. מאָטקע וועט מיט חנה׳לען חתונה האָבען און דאָס איז ער, מאָטקע.

מיט דעם געזונטען ווילען פון א מענשען וואָס מאכט זיך זיין צוקונפט מיט זיינע אייגענע הענד האָט זיך מאָטקע פריהער אויפגעכאַפּט היינט ווי אן אַנדערס מאָל צו דער ארבייט. ער האָט איינגעשפּאַנט זיינע פערד און אראָפּגעלאָזט זיך צו דער באהן אָפּנעהמען א וואַגאָן געפרוירענע פיש, וואָס זיינען געקומען פון רוסלאנד פאר א סוחר. עס האָט איהם היינט געשמעקט די ארבייט און ער האָט געקלעהרט וועגען דעם ווי ער וועט פארנאכט געהן צו חנה׳לען און זי בעטען, אז זי זאָל שרייבען א בריעף צו זיין מאַמען, אז זי זאָל קומען קיין ווארשא. אָבער ניין, „אפשר איז בעסער איך זאָל אליין אין קליינעם שטעדטעל פאָהרען אָן ארויסקריגען א פּאַס פון נאטשאַלסטווע פאר געלד“, האָט ער געטראַכט. ער האָט זיך געוואָלט וועגען דעם אלעם

איבערלייגען און איבערעדען מיט חנה׳לען. און ווי אזוי זי וועט איהם עצה׳נען, אזוי וועט ער טהאָן.

נאָר אזוי ווי מאָטקע איז אָנגעקומען מיט זיינע פערד אויפ׳ן גרזשיבאָוו צום סוחר, האָבען איהם זיינע חברים, די פוהר־יונגען, דער־צעהלט, אז עפּעס א נקבה, פון די „ריכטיגע נקבות“ אין א דראָזשקע, האָט זיך געפרעגט אויף איהם און זוכט איהם ארום. מאָטקע׳ן איז געווען א וואונדער, ווארים צייט ער האָט ארייננעגעבען די דראָטען־געהעריגן אין שאנטאן „אקוואריום“ האָט ער זי ניט געזעהן. און דאָס קען דאָך ניט זיין קיין אנדערע ווי מארי, ער האָט אויסגעשפּיגען און געזאָגט „א בייזער חלום אויף איהר קאָפּ“ און ווייטער זיך גענומען צו דער ארבייט, אויסלאָדענען די פיש. ערשט א דראָזשקע איז צוגע־פאָהרען צום וואָגען, ביי וועלכען ער איז געשטאנען, און מאָטקע האָט בעמערקט א בעקאנט פּנים שטאַרט ארויס פון די דראָזשקע און ווינקט צו איהם.

— א בייזער חלום אויף דיין קאָפּ! — האָט ער זיך געטראַכט, דערקענענדיג מאריי׳ן — וואָס וויל זי פון מיר? און ער איז צוגעגאנגען צו דער דראָזשקע געוואָהר ווערען, וואָס זי האָט צו איהם.

ראַטעווע דיר דאָס לעבען ווי אַם שנעלסטען! — פּאָליציי זוכט דיך, כוואסטאָוו ווייסט פון אלעס.

מאָטקע איז בלייך געוואָרען, פערביסען מיט די ליפּען און גע־פרעגט רוהיג:

— וואָס, דו האָסט מיך ארויסגעגעבען?

— איך נישט, דיין כלה, חנה׳לע, איז געווען נעכטען מיט איהר פאָטער ביי כוואסטאָוו׳ן און איהם אלעס דערצעהלט.

— וועמען דערצעהלסטו מעשיות? — לאָז דיר א פייער אין דיינע אויגען אריין! חנה׳לע האָט געזאָגט? אז דו האָסט גאָר ניט געזאָגט, האָט קיינער ניט געזאָגט.

— אָבער געדענק אין גאָט, פּאָליציי זוכט דיר! כאַפּ א דראָזשקע און פאָר נאָך מיר, איך האָב ביי מיר געלד, מיר מוזען ארוים ווי אם געשווינדסטען פון דער שטאָדט.

— טהא, אזוי מיינסטו? איך פערשטעה דיינע שטיק, ווילסט מיך אוועקנארען פון חנה׳לען? אנטלויפען מיט דיר? יעצט דארפסטו שוין מעהר ניט זאָגען, יעצט ווייס איך שוין אלעס. וואָס, כוואָסטאָוו איז

פאר דיר ניט גוט ? — האסט דאך אזעלכע טהייערע אויערינגען אין די אויערען, און אונטער די אויגען...

— מאטקע, געדענק אין גאט, עס איז ניטא קיין צייט צו רעדען.

— איך וויל דיר ניט אוועקנארען. איך וויל, אז דו זאלסט זיך ראטעווען און זאלסט מיך ראטעווען — כוואסטאוו ווייסט פון אלעם — חנה׳לע האט איהם אלעם דערצעהלט.

— שוויינ, זאג איך דיר, ווארים איך פאטש דיך אוים אין מיטען דער גאס. — איך געה שוין ארויף צו חנה׳לען, איך וועל זי אלעם פרעגען. פרעגען אויב זי האט דערצעהלט.

— וואס טהוסטו ? — ביי חנה׳לען ווארט דאך אויף דיר די פאליציי.

— שאדט ניט, אז חנה׳לע וויל, אז איך זאל זיך איבערגעבען דער פאליציי, וועל איך זיך איבערגעבען דער פאליציי. איך האב קיין מורא. אז דו האסט מיך נאר ניט ארויסגעגעבען, האט מיך קיינער נישט ארויסגעגעבען און חנה׳לען לאז אב, איך בעט דיך, ווארים די חאלערע וועט דיך כאפען אויפ׳ן ארט. העי, דראזשקארזש ! — האט ער צוגערופען א דראזשקע.

— וואוהין ווילסטו פאהרען ?

— דאס איז ניט דיין עסק. דו פאהר צו כוואסטאוו׳ען. גיב מיך ארוים, אז דו ווילסט — אויף וואס פאר א שטיקעל זי איז געפאלען ! מיט וואס פאר א סטראשונקעס זי האט מיך געוואלט אפשלאגען פון חנה׳לען !

— העי, דראשקארזש, אויף די פאוויא גאס !

עס האט ניט געהאלפען, וואס די קונצען מאכערין האט איהם פערשטעלט דעם וועג, געווארפען זיך צו זיינע פים אין קארידאר אויף פאוויע גאס און געבעטען זיך ביי איהם, אז ער זאל זיך ראטעווען דאס לעבען, זיינס און איהר׳ס און זאל אנטלויפען מיט איהר שוין גלייך. אבער וואוהין וועט ער אנטלויפען אהן חנה׳לען ? — וואס איז די וועלט און דאס לעבען אהן חנה׳ען ? — ער האט זי אפגעשטויסען פון זיך, געשלאגען זי, און געשריען :

— איך געה ארויף צו איהר, איך האב ניט קיין מורא. אז זי וויל מיך איבערגעבען אין דער פאליציי, לאז זי מיך איבערגעבען.

ביי׳ם פעטער, וואו חנה׳לע האט זיך אויפגעהאלטע, האט מען

זיך אזוי פריה אויף מאָטקע'ן נישט גערוכט. דער פעטער וועלכער האָט פון אַלעס געוואוסט, האָט צוזאַמען מיט חנה'לעס פאָטער צוגעגרייט מאָטקע'ס פאַנגען ערשט אויף שפּעטער, ווען מאָטקע קומט, ווי תמיד, פארנאכט, און חנה'לע האָט געזאָלט פון הויז אוועקגעהן פריהער, און פּאָליציי האָט בעדאַרפט דאָרט וואַרטען. דער פעטער איז צומישט געוואָרען, דערזעהענדיג מאָטקע'ן. אָבער ער האָט זיך באַלד געפונען און פערשטעלט זיך פאַר מורא און פאַר כיטרעקייט ווי ווייט ער האָט געקענט.

— וואָס איז די מעשה עפּעס אזוי פריה היינט?

— איך האָב עפּעס איבערצורעדען מיט חנה'לען. חנה'לע איז דאָ?

— וואו דען זאָל זי זיין? — האָט דער פעטער געשמייכעלט און גערופען אין צווייטען צימער אריין.

— חנה'לע, חנה'לע, זעה נאָר וואָס פאַר א אונגעריכטען גאַסט דו האָסט.

חנה'לע האָט געהאַלטען אין מיטען אָנטהאָן זיך, און געהערט אז מאָטקע איז דאָ, האָט זי ניט געוואָלט ארויסגעהן.

— זי טהוט זיך אָן דאַרטען, זי קומט באַלד ארויס — וואַרט נור א מינוט, איך קום באַלד ארויף — האָט דער פעטער זיך אָפּגערופען, — לאָה, לאָה, גיב אריין א גלעזעלע טהע, זעה וואָס פאַר א גאַסט מיר האָבען — האָט ער גערופען צו דער וויב, בעפאָר ער האָט די שטוב פערלאָזען.

מאָטקע איז אליין איבערגעבליעבען אין דער עס-שטוב, ער איז געוועזען אונרוהיג, דערשראָקען. ער האָט אריינגערופען אין דער טהיר פון דער שטוב, אין וועלכע חנה'לע האָט זיך אָנגעטהאָן:

— חנה'לע, חנה'לע, ביזט באַלד פאַרטיג?

— אָט שוין, האָט חנה'לע זיך אָפּגערופען פון דער צווייטער שטוב, און פערצויגען דאָס ארויסקומען:

— וואָס איז די מעשה עפּעס אזוי פריה היינט? עס איז עפּעס געשעהען? — האָט זי געפרעגט פון דער צווייטער שטוב.

— ניין, עס איז גאָר ניט געשעהען, איך וויל דיר עפּעס זאָגען.

לאַנג פערווײלען האָט זי ניט געקענט. צום סוף האָט זי געמוזט ארויסגעהן. זי איז געווען דערשראָקען. דאָס פּנים בלייך, און איהרע הענד האָבען געציטערט:

— נאָט מיינער, האָסט מיך אזוי דערשראָקען וואָס דו ביזט גע־קומען אזוי פריה היינט... אומגעריכט... וואָס איז עפּעס געשעהען?

— חנה'לע, עס איז גאָר ניט געשעהען — האָט מאָטקע אָנגע־הויבען צו שמייכלען פאר נחת, זעהענדיג חנה'לען. — וואָס האָסטו זיך אזוי דערשראָקען?

אז חנה'לע האָט בעמערקט, אז מאָטקע ווייסט נאָך פון גאָה ניט, האָט זי צוריקגעקראָגען איהר רוה און געזאָגט:

— גאָר ניט, אז מען ריכט זיך ניט, און מען קומט פּלוצלונג — יאָ, וואָס איז געשעהען? — עס האָט דאָך יאָ עפּעס געמוזט גע־שעהען — — —

מאָטקע האָט אויסגעטייטשט איהר אונרוהיגקייט פון דעם וואָס ער האָט איהר געבעטען אלעם דערצעהלט, און זיך פעראנטוואָרטליך געמאַכט פאר דער שרעק וואָס ער האָט אויף איהר געוואָרפען. ער האָט זי אָנגענומען ביי דער האַנד, זי האָט זיך געלאָזט קאַלט און שרע־קענדיג, ער האָט זי געגלעט מיט זיין האנד איבער די האָר און געפרעגט:

— חנה'לע, דו שרעקסט זיך נאָך פון נעכטען? — חנה'לע, זאָג מיר, איך וויל פון אלעם וויסען, עס געפעלט דיר שוין ניט דער שידוך מיט מיר? זאָג מיר. איך וועל גאָר ניט טהאָן. איך וועל אזוי לאַנג וואַרטען ביז דו וועסט וועלען, ביז דו וועסט זיך אויפהערען צו שרעקען פאר מיר.

— איך שרעק זיך ניט פאר דיר, — פאר וואָס זאָל איך זיך שרע־קען פאר דיר? און פּלוצלונג האָט דאָס מיידעל פארשטעלט איהר פּנים אין איהרעביידע הענד און איז אַרויס אין א געוויין: גאָט, איז דאָס אלעס וואהר?

מאָטקע'ן האָט עס געשניטען ביים הארצען, ער האָט זיך געוואָלט אוועקלעגען א טוידטער צו איהרע פיס. ער האָט ניט געוואוסט וואָס צו זאָגען. פּלוצלונג האָט ער זיך אויפגעכאַפּט און אויסגעשריען:

— חנה'לע, איכ'ל אלעס דערצעהלען דער פּאָליציי. אז דו ווילסט, וועל איך זיך אליין ארויסגעבען, אליין אלעס דערצעהלען דער פּאָ־ליציי. ווילסטו?

נאָר חנה'לע האָט זיך נור געהאַט פערלאָרען אויף איין מינוט. — זי האָט זיך באַלד געפונען, און געזאָגט:

— פאר וואס? — נייז, גיב זיך ניט ארויס, ווער דארף דעז וויסען דערפון?

— אוי, חנה'לע! — האט עס געגעבען א שפראץ ארויס פון זיינע אויגען. און דער יונג האט זיך געגעבען א ווארף צו חנה'לעס פיס און אנגעהויבען איהרע פיס צו קושען.

חנה'לע האט ניט געוואוסט וואס צו טהאן. זי האט איהם גע־גלעט מיט איהרע הענד איבער זיין קאפ. און דער יונג האט געכאפט איהר האנד, געקושט און געקושט מיט אזעלכע בעטענדיגע אויגען ווי א הונד:

— חנה'לע, וועסט מיט מיר חתונה האבען?

חנה'לע האט נישט געענטפערט, זי האט געוויינט.

— פאר וואס וויינסטו? חנה'לע, וויין נישט, דאס הארץ ווערט מיר צושניטען. וויין נישט, איך בעט דיך.

— שוין איך וויין שוין נישט, האט זיך דאס מיידעל די טרעהרען אויסגעווישט פון די אויגען.

— זאג מיר, חנה'לע, ווילסט דו מיט מיר נאך חתונה האבען? האב נישט קיין מורא, איך וועל דיר גאר ניט טהון, גאר נישט זאגען — איך וועל אוועקגעהן פון דאנען.

— וואלט שוין גלייכער געווען, זאגט דאס מיידעל פאר זיך — געהען זי אוועק — געהען זי.

מאטקע איז דערשראקען געבליבען און האט אנגעקוקט חנה'לען מיט זיינע גרויסע אויגען וואס האבען אויסגעדריקט שרעק און פער־צווייפלונג, דאס מיידעל האט זיך דערשראקען פאר איהם, איהר הארץ האט געציטערט — און זי האט אנגעהויבען צו שטאמלען, אראבלא־זענדיג די אויגען צו דר'ערד, פאר שאנד איבער די ליגענד וואס זי האט געזאגט:

— וואו וועלען זי שוין געהן, איהנם מזל זאיז דאך שוין (זי האט נישט פערענדיקט דעם זאטץ, נור זי איז רויט געווארען פאר שעהם און שרעק).

— חנה'לע — מא־מע! האט דער יונג איינגעגראבען זיין פנים

אין איהר קליידעל, נארענדיג זיך צו איהרע פיס, און וויינענדיג ווי א קליין קינד — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

אז די פאליציי האט איהם איבערגעראשט (וואס חנה'לעם פאטער האט געזארגט דערפאר), איינארענדיג נאך זיין פנים אין איהר קליידעל — האט ער ניט געמאכט קיין אנשטרענגונג צו אנטלויפען. ער האט ארויסגענומען זיין פנים פון דעם קליידעל און זיך ארומגעקוקט פערוואונדערט, נייגעריג — אמאל אויף די פאליציי — און אמאל אויף חנה'לען (וועלכע טאטע מאמע האבען שוין געהאט בעשיצט, און זי האט געהאט פערשטעלט איהרע וויינענדיגע אויגען צווישען איהרע הענד), און זיינע קלאהרע גרויסע קינדישע אויגען האבען אויסגעזעהען ווי דענסמאל ווען ער איז געלעגען אין פייגעלע'ם קארב, אין קעלער, ווען מען האט איהם צום ערשטען מאהל די סמאטקע אין מויל געשטיקט — און, געוואונדערט זיך, פארוואס מען האט איהם די מוטערס ברוסט אוועקגענומען.

ענדע.

אינהאלטס־פערצייכניס

ערשטער טהייל.

1. וויא אזוי דער טאטע האט חתונה געהאט מיט דער מאמען . . . 8
2. וויא אזוי מאטקע גנב איז אויף דער וועלט געקומען . . . 10
3. מאטקע וויל ניט דיא שמאטקע זויגען . . . 10
4. מאטקע קריעגט צייהנער . . . 28
5. מאטקע געהט אין חדר . . . 35
6. מאטקע האט א חבר . . . 42
7. מאטקע לערנט א מלאכה . . . 48
8. דיא ערשטע שטראף . . . 56
9. מאטקע זוכט זיך אליין אויס א פרנסה . . . 64
10. דער קעניג פון דיא הינד . . . 72
11. דיא „בלינדע פעריל" . . . 77
12. א אידישער לאמבארד . . . 83
13. א גנב! א גנב! . . . 89
14. ארעסטאנטען . . . 97
15. מאטקע נעהמט זיך אן פאר דער מאמען . . . 104
16. דער ערשטער פריהלינג . . . 109
17. מאטקע נעהמט נקמה . . . 114

צווייטער טהייל.

1. „דאס גיהנום" . . . 120
2. מאטקע ראטעוועט זיך פון „גיהנום" . . . 131
3. קאטארינשטשיקעס . . . 139
4. מאטקע ווערט א קונצענמאכער . . . 146
5. מאטקע ווערט א וועלט בעריהמטער שפאנישער „טשאמפיאן" . . . 153
6. ביי דיא ליכט פון דיא שטערן . . . 162
7. דער „קעניגליכער" האטעל . . . 170
8. דער קאמפף פאר דיא דראטען־נעהעריין . . . 179
9. א פאס איז דא? . . . 186
10. מאטקע ערקלעהרט קריעג דער וועלט . . . 191
11. דער משפט איבער מאטקע'ן . . . 200
12. מאטקע פערלאזט דיא קאטארינשטשיקעס . . . 209
13. וויא אזוי פון „מאטקען" ווערט „קאנאריק" . . . 216

דריטער טהייל.

1. דיא אלטע שטארט . . . 223
2. דער „דירעקטאר" . . . 233
3. קיינעמס פרנסה קומט נישט אן גרינג . . . 242
4. אין דיא נעבעלדיגע אבענדען . . . 249
5. וויא מען בעדיענט מאטקע'ן . . . 259
6. מאטקע וויל זיך אנווארימען . . . 267
7. מאטקע וויל א חתן ווערען . . . 271
8. מאטקע שרייבט א בריוועל צו דער מאמען . . . 278
9. דער פאלקאווניק קאמיסאר כוואסטאוו . . . 284
10. מאטקע בענקט . . . 291
11. דער מענשען־מארק . . . 299
12. מאטקע ווערט א סטאטיק . . . 305
13. מאטקע ווערט א חתן . . . 312
14. מאטקע איז זיך מתודה פאר זיין כלה . . . 319
15. אוים מחותנים־שאפט מיט מאטקען . . . 326
16. מאטקע האט א גוטען שוטף־מלאך... . . . 331
17. חנה'לע, פאר וואס?.. . . . 341